

**PROJEKT STRATEGII ROZWOJU
GMINY KOMAŃCZA**

2023 - 2030

Spis treści

1.	Strategia w skrócie.....	5
2.	Jak pracowaliśmy nad Strategią Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030.....	7
3.	Trendy globalne	12
4.	Kontekst zewnętrzny	14
5.	Diagnoza Gminy	17
5.1	Położenie geograficzne i administracyjne.....	18
5.2	Strefa społeczna	21
5.2.1	Sytuacja demograficzna.....	21
5.2.2	Edukacja i wychowanie.....	30
5.2.3	Ochrona zdrowia	34
5.2.4	Pomoc społeczna	35
5.2.5	Kultura i sport	40
5.2.6	Aktywność obywatelska	43
5.2.7	Bezpieczeństwo publiczne.....	46
5.3	Strefa gospodarcza.....	48
5.3.1	Rynek pracy i bezrobocie.....	48
5.3.2	Przedsiębiorczość i rolnictwo	53
5.3.3	Turystyka	62
5.3.4	Gospodarka finansowa	70
5.4	Strefa Przestrzenna	76
5.4.1	Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody.....	76
5.4.2	Dziedzictwo kulturowe	93
5.4.3	Planowanie przestrzenne	96
5.4.4	Mieszkalnictwo	97
5.4.5	Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami komunalnymi	100
6.	Gmina w oczach mieszkańców	108
7.	Wnioski z diagnozy	114
7.1.	Obszar społeczny.....	115
7.2.	Obszar gospodarczy	118
7.3.	Obszar przestrzenno-środowiskowy.....	120
7.4.	Analiza SWOT	122
7.5.	Główne problemy w obszarach Strategii	126
7.6.	Wyzwania.....	127

8. Plan operacyjny strategii rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju Gminy	128
8.1 Misja i wizja.....	128
8.2 Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia	130
9. Wieloletni Plan inwestycyjny.....	146
10. Kształtowanie przestrzeni Gminy oraz obszary strategicznej interwencji.....	160
10.1. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie	161
10.2. Model struktury funkcjonalno – przestrzennej gminy.....	165
10.3. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań.....	172
11. System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	186
11.1. System realizacji strategii.....	186
11.2 Wdrażanie Strategii.....	188
11.3 System monitorowania i ewaluacji Strategii.....	190
11.4 Ewaluacja – ocena skutków wdrażania zapisów Strategii	191
11.5 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.....	192
12. Ramy finansowe oraz źródła finansowania	194
Spis tabel	198
Spis map	201
Spis wykresów	203
Spis zdjęć	205

Mieszkańcy Gminy Komańcza,

każdy z nas wyznacza sobie mniejsze lub większe cele. Nie wszystkie jednak udaje nam się zrealizować, ale te które osiągniemy, dają nam dużą satysfakcję. Zarządzanie Gminą to ciągłe wyznaczanie nowych wyzwań, we wszystkich obszarach funkcjonowania samorządu lokalnego. Mniejsze cele udaje nam się zrealizować w ciągu bieżącego roku budżetowego. Większe zaś wymagają czasu, konsekwencji i determinacji aby cel został osiągnięty. Zbiór tych celów stanowi Strategię Rozwoju Gminy, która jednocześnie jest diagnozą i próbą odpowiedzi na pytania: czego oczekują i potrzebują nasi mieszkańcy oraz jakie powinny być główne kierunki działań?

W odpowiedzi na te pytania oraz dynamicznie rozwijającą się rzeczywistość, zmieniające otoczenie i rytm życia zrodziła się potrzeba wypracowania nowych kierunków działań i nowych perspektyw, tworzących Strategię Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030. Prace nad nią poprzedzone były rozległymi konsultacjami społecznymi z mieszkańcami, pracownikami Urzędu Gminy Komańcza, przedstawicielami samorządu i ekspertami. Oddolne podejście pozwoliło stworzyć główne obszary oczekiwanych zmian i diagnozę potrzeb społeczności gminy. Sam zaś dokument został stworzony przez zespół ekspertów, składających się zarówno z pracowników Urzędu Gminy, jak i specjalistów zewnętrznych.

Efektem tej wspólnej refleksji jest niniejsza Strategia i zawarte w niej cele, które nakreśliśmy, a także obszary, w których razem chcemy działać i zmieniać naszą gminę. Podsumowując efekty kilkumiesięcznych prac, patrzę w przyszłość z optymizmem i dostrzegam Gminę Komańcza, która jest ponadlokalnym liderem współpracy, gminą, która podejmuje i podejmować będzie liczne inicjatywy, wprowadzać innowacyjne pomysły służące poprawie życia mieszkańców.

Strategia Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 jest w moim przekonaniu odpowiedzią na zmieniającą nas rzeczywistość i nowe wyzwania. Odpowiada również na pytania, jak wykorzystać naszą przeszłość i naturalne walory gminy. Jest to dokument autentyczny, z którym się w pełni utożsamiam. Jestem przekonany, że nie zabraknie nam determinacji do jego systematycznego wdrażania, aby za 10 lat z satysfakcją powiedzieć – osiągnęliśmy nasz cel!

Wójt Gminy Komańcza
Roman Bzdyk

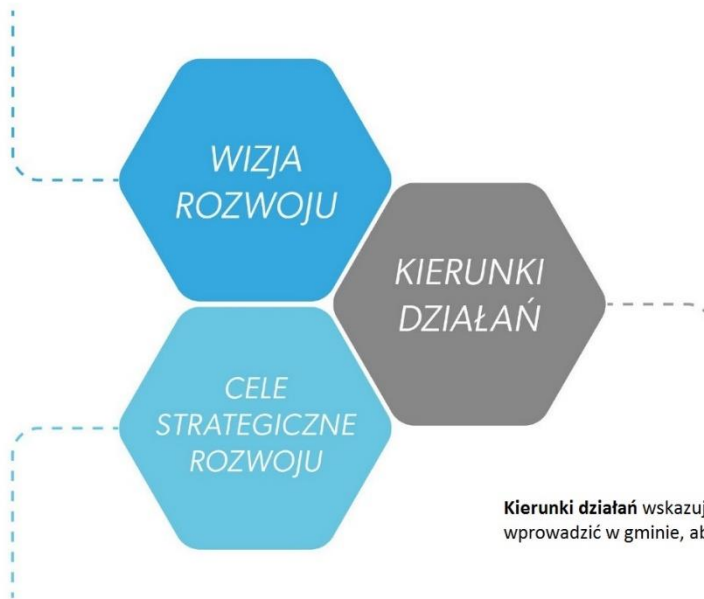

STRATEGIA W SKRÓCIE

Strategia rozwoju gminy jest zestawieniem celów, potrzeb i sposobów ich zaspokojenia. Jest podręcznikiem dla mieszkańców, inwestorów, ale przede wszystkim pracowników urzędu i radnych. Każdy, kto sięgnie po ten dokument wie, do czego Gmina Komańcza dąży, w czym chce być najlepsza i jakie są jej priorytety rozwoju.

Podstawą prawną uchwalenia Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 jest ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40). Zgodnie z art. 10e ust. 1 tejże ustawy gmina może opracować strategię rozwoju gminy, natomiast art. 10f ust. 2 określa, że projekt strategii opracowuje wójt oraz przedkłada go zarządowi województwa w celu wydania opinii, dotyczącej sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie, określonych w strategii rozwoju województwa.

Wizja gminy Komańcza to jej najbardziej
pożądany obraz w przyszłości str. 133-134

Kierunki działań wskazują, jakie kluczowe zmiany należy
wprowadzić w gminie, aby zrealizować wyznaczone cele
str. 137-147

Cele realizujące wizję gminy i przybliżające jej realizację:

1. Wzmocnienie sfery społecznej poprzez wysoką jakość usług społecznych i dostępność infrastruktury
2. Rozwój sfery gospodarczej i turystyki, na bazie posiadanych zasobów, w szczególności walorów przyrodniczo-krajobrazowych
3. Rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska oraz jakości życia mieszkańców

str. 135-136

JAK PRACOWALIŚMY NAD STRATEGIĄ ROZWOJU GMINY KOMAŃCZA NA LATA 2023-2030

Strategia została oparta o dane statystyczne (część diagnostyczna), jednak kluczową rolę w wytyczeniu przyszłości gminy Komańcza odegrali mieszkańcy, radni i urzędnicy. Ich opinie i wizje rozwoju pozyskane podczas spotkań, warsztatów i badań ankietowych były podstawą do prac nad niniejszą Strategią.

Warsztaty odbyły się dnia 29 marca 2023 r. w Urzędzie Gminy Komańcza i uczestniczyli w nich: Radni Rady Gminy Komańcza i Sołtysi.

TRENDY GLOBALNE

Na dynamikę rozwoju oraz zachodzące zmiany w gminie Komańcza, oprócz lokalnych uwarunkowań, problemów i potencjałów wpływają również globalne lub krajowe trendy. Poniżej przedstawiono kilka najważniejszych trendów determinujących obrany kierunek rozwoju gminy.

ZMIANY KLIMATU I CZYSTSZA ENERGIA

Postępujące zmiany klimatyczne wymagają - zarówno od administracji, biznesu, jak i mieszkańców, radykalnych zmian na poziomie działań systemowych i jednostkowych. Rosnąca świadomość energetyczna i ekologiczna sprawiają, że rynek i zainteresowanie zielonymi źródłami energii stale wzrasta, również wśród mieszkańców gminy Komańcza. Unia Europejska, poszczególne kraje oraz firmy za swój długofalowy cel stawiają sobie zeroemisyjność i neutralność klimatyczną. Nie jest tajemnicą, że bardzo duży wpływ na rozwój wszystkich regionów będzie miała jedna z kluczowych dla Komisji Europejskiej strategii rozwoju - Europejski Zielony Ład. Ta

nowa polityka UE dotyczy wszystkich sektorów gospodarki, w szczególności transportu, energii, rolnictwa, obiektów budowlanych i przemysłu. Stawienie czoła zmianom klimatycznym i odpowiednie wykorzystanie narzędzi, które oferowane są na szczeblu krajowym i europejskim dają szansę na to, by zwiększyć odporność gminy Komańcza na zmiany klimatu i zmniejszyć wpływ gminy na pogarszanie się stanu środowiska.

SIECIOWANIE USŁUG

Idea konwergencji i łączenia produktów i usług oraz współpracy wielu, czasami zaskakujących podmiotów, nie jest nowa, ale zaczyna nabierać rozpędu. Rośnie multifunkcjonalność, zarówno miejsc (przestrzeni publicznych, budynków użyteczności publicznej), jak i produktów czy usług tak, aby odpowiedzieć na jak najwięcej potrzeb konsumentów. Przejawiać się może w tworzeniu produktów sieciowych w gminie Komańcza, integracji środków transportu, pakietowaniu usług, np. turystycznych, hotelarskich, gastronomicznych oraz bardzo szerokiej współpracy pomiędzy podmiotami różnych branż. Takie podejście stwarza warunki do kompleksowej obsługi odwiedzających gminę turystów.

STARZENIE SIĘ SPOŁECZEŃSTWA

Do 2050 roku co trzeci Europejczyk będzie miał ponad 60 lat. Średnia długość naszego życia rośnie, jednocześnie spada wskaźnik urodzeń. Rosnąca liczba osób starszych w społeczeństwie wpływa na funkcjonowanie gmin, a także na liczbę miejsc pracy oraz rodzaj produktów. Powoduje to również szereg konsekwencji gospodarczych – coraz mniej osób będzie płaciło podatki jako osoby aktywne zawodowo, rośnie obciążenie systemu ochrony zdrowia, a jednocześnie coraz więcej osób będzie potrzebowało wsparcia państwa w postaci emerytury czy renty. W tym kontekście bardzo istotne jest takie strategiczne zarządzanie gminą, które będzie dążyć do zwiększania liczby i odsetka osób aktywnych zawodowo. Wygrywać będą te gminy, które skutecznie utrzymają obecnych i przyciągną nowych mieszkańców.

LOKALNOŚĆ

Jako przeciwieństwo postępującej globalizacji, lokalność jest synonimem tego co bardziej autentyczne, wartościowe i o lepszej jakości. Swoje odzwierciedlenie znajduje zarówno w coraz powszechniejszym wsparciu lokalnych przedsiębiorców i wytwórców żywności, kultywowaniu tradycji i kultury oraz mocniejszym skupieniu uwagi na najbliższym otoczeniu. Trend ten w gminie Komańcza przejawia się przede wszystkim w działalności lokalnych stowarzyszeń i organizacji społecznych w zakresie kultury i zachowania tożsamości lokalnej, co znacząco wpływa na zacieśnienie więzi sąsiedzkich i budowę odpowiedzialnego, aktywnego społeczeństwa w gminie.

KONTEKST ZEWNĘTRZNY

Na prowadzenie polityki rozwoju w gminie Komańcza, oprócz wewnętrznie obowiązujących polityk i aktów prawa miejscowego wpływają również ustalenia i polityki na poziomie regionalnym i krajowym. Najważniejszymi dokumentami strategicznymi, które oddziałują na działania podejmowane w gminie Komańcza są:

- Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 (SRWP 2030),
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030),
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR).

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 organizuje działania samorządu województwa, wskazując najważniejsze wyzwania rozwojowe dla regionu. Zawiera katalog priorytetów oraz kierunków działań, które określają jak doprowadzić do spójnego i zrównoważonego rozwoju województwa. Aby realizować kierunki założone w Strategii,

zastosowano wymiar terytorialny poprzez skoncentrowanie działań na wykorzystaniu potencjałów rozwojowych na określonym obszarze, tzw. obszarze strategicznej interwencji. Spośród wymienionych w SRWP 2030 priorytetów w poszczególnych obszarach tematycznych, kluczowe dla rozwoju gminy Komańcza są priorytety występujące w ramach Obszaru tematycznego 3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska, które zakładają rozbudowę infrastruktury służącej rozwojowi oraz optymalizację wykorzystania zasobów naturalnych i energii, przy zachowaniu dbałości o stan środowiska przyrodniczego. Jednak, aby rozwój gminy przebiegał w sposób zrównoważony, istotna jest również realizacja działań w ramach pozostałych obszarów tematycznych.

Polityka regionalna na szczeblu centralnym koordynowana jest przez Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030. Zakłada ona zrównoważony i bardziej spójny rozwój całego kraju i zmniejszanie dysproporcji rozwojowych między obszarami miejskimi i wiejskimi. W szczególności wspiera miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Strategia Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 będzie wpisująca się w realizację wyzwań wskazanych dla polityki regionalnej w KSRR 2030, tj.:

- adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska;
- przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych;
- rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego;
- wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek;
- rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach;
- zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami terytorialnymi i między sektorami;
- przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, jako jeden z ważniejszych dokumentów krajowych wskazuje, że zrównoważony rozwój społeczny i regionalny to rozwój skierowany na terytorialną różnorodność oraz jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia. Jako główny cel SOR określono tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Obszary wiejskie w Polsce charakteryzuje zróżnicowanie przestrzenne pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych (są to zarówno obszary z dominacją rolnictwa tradycyjnego, obszary rolnictwa wielkoobszarowego, obszary z dominacją funkcji turystycznej, jak i silnie zurbanizowane obszary położone w pobliżu dużych aglomeracji i mniejszych miast). Pobudzenie ich rozwoju wymaga zintegrowanego i jednocześnie zindywidualizowanego podejścia uwzględniającego ich potencjały i potrzeby rozwojowe. Kierując się celami strategicznymi SOR polityka wobec obszarów wiejskich musi wspierać ich rozwój w oparciu o posiadane przez nie endogeniczne potencjały. Efektem będzie m.in. wyrównywanie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom wsi. Implikuje to działania dotyczące pobudzania przedsiębiorczości, przekształceń strukturalnych, zwiększania mobilności i zapewnienia odpowiedniej jakości usług decydujących o perspektywach rozwojowych (zdrowie, edukacja,

transport publiczny), zapewniając przy tym zachowanie walorów kulturowych, krajobrazu i środowiska przyrodniczego.

Realizacja Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 będzie się wpisywać w zakładane działania określone w SOR dla obszarów wiejskich, co potwierdza zarówno sformułowana Wizja rozwoju gminy, jak i przyjęte cele strategiczne, które służyć będą urzeczywistnieniu się tej wizji.

DIAGNOZA GMINY KOMAŃCZA

5.1 Położenie geograficzne i administracyjne

Gmina Komańcza jest gminą wiejską położoną w południowej części województwa podkarpackiego, na terenie powiatu sanockiego. Jej powierzchnia wynosi 388 km², co stanowi 33,56% powierzchni powiatu sanockiego oraz 2,17% powierzchni województwa podkarpackiego.

Położenie gminy Komańcza na tle województwa podkarpackiego oraz powiatu sanockiego, przedstawiają poniższe mapy.

Mapa nr 1 Gmina Komańcza na tle województwa podkarpackiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wikipedia.org

Mapa nr 2 Gmina Komańcza na tle powiatu sanockiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.docplayer.pl

Gmina Komańcza graniczy od północy z gminą Bukowsko, od północno-wschodu z gminą Zagórz, od wschodu i południowego wschodu z powiatem leskim - z gminą Baligród i gminą Cisna. Od południa i południowego-zachodu granicę gminy Komańcza stanowi granica państwa ze Słowacją. Od zachodu gmina Komańcza graniczy natomiast z powiatem krośnieńskim - z gminą Jaśliska.

Pod względem powierzchni, gmina Komańcza zajmuje pierwsze miejsce w powiecie, co zostało przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1 Powierzchnia gmin powiatu sanockiego oraz ich udział w powierzchni powiatu

Gmina	Powierzchnia (w km ²)	% powierzchni powiatu sanockiego
Besko	27	2,34%
Bukowsko	137	11,85%
Komańcza	388	33,56%
Sanok - gmina miejska	38	3,29%
Sanok - gmina wiejska	232	20,07%
Tyrawa Wołoska	69	5,97%
Zagórz	160	13,84%
Zarszyn	105	9,08%
Powiat sanocki	1 156	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Teren gmina Komańcza podzielony jest na 20 miejscowości: Komańcza, Duszatyn, Prełuki, Czystogarb, Wiśłok Wielki, Dołżyca, Radoszyce, Nowy Łupków, Stary Łupków, Smolnik, Mików, Wola Michowa, Maniów, Balnica, Jawornik, Rzepedź, Turzańsk, Szczawne, Kulaszne, Wysoczany, które tworzą 14 sołectw.

Na terenie gminy Komańcza nie ma żadnej miejscowości posiadającej status miasta, przy czym najbliższymi ośrodkami miejskimi są miasta: Zagórz i Sanok. Funkcję centrum usługowo-administracyjnego w gminie pełni miejscowość Komańcza, będąca siedzibą władz samorządowych.

Mapa nr 3 Układ osadniczy gminy Komańcza

Źródło: komancza.pl

5.2 Strefa społeczna

5.2.1 Sytuacja demograficzna

Uwarunkowania demograficzne są jednym z kluczowych czynników mających wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą oraz kształtujących procesy rozwojowe na danym obszarze. Procesy demograficzne zachodzące w danym obszarze można analizować w oparciu o dane

dotyczące liczby ludności, migracji i przyrostu naturalnego, strukturę ludności, procesy starzenia się społeczeństwa, a także prognozę demograficzną.

Potencjał demograficzny gminy Komańcza, zgodnie z danymi GUS z 2021 roku, to 4233 osoby, co stanowi 4,66 % ludności powiatu sanockiego. Z kolei średnia gęstość zaludnienia wynosiła w gminie 11 osób/km², co jest wynikiem najniższym w powiecie sanockim, znacznie poniżej średniej dla powiatu, która wynosiła 79 osób/km². Porównując przedstawione dane dotyczące liczby ludności w 2021 r. z danymi z roku 2017, można zauważyć, że liczba ludności w gminie spadła o 419 osób tj. o 9,01 %.

Stan ludności gminy Komańcza na tle pozostałych gmin powiatu sanockiego w roku 2017 i 2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2 Liczba ludności oraz średnia gęstość zaludnienia gmin powiatu sanockiego w 2017 i 2021 roku

Nazwa gminy	Ludność				Wzrost/spadek (%)
	2017		2021		
	ogółem	osób/km ²	ogółem	osób/km ²	
Besko	4 504	164	4 415	161	-1,98
Bukowsko	5 567	41	5 349	39	-3,92
Komańcza	4 652	12	4 233	11	-9,01
Sanok - gmina miejska	37 980	997	35 178	924	-7,38
Sanok - gmina wiejska	17 913	77	18 094	78	1,01
Tyrawa Wołoska	1 964	28	1 950	28	-0,71
Zagórz	13 099	82	12 752	80	-2,65
Zarszyn	9 356	89	8 936	85	-4,49
Powiat sanocki	95 035	82	90 907	79	-4,34

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

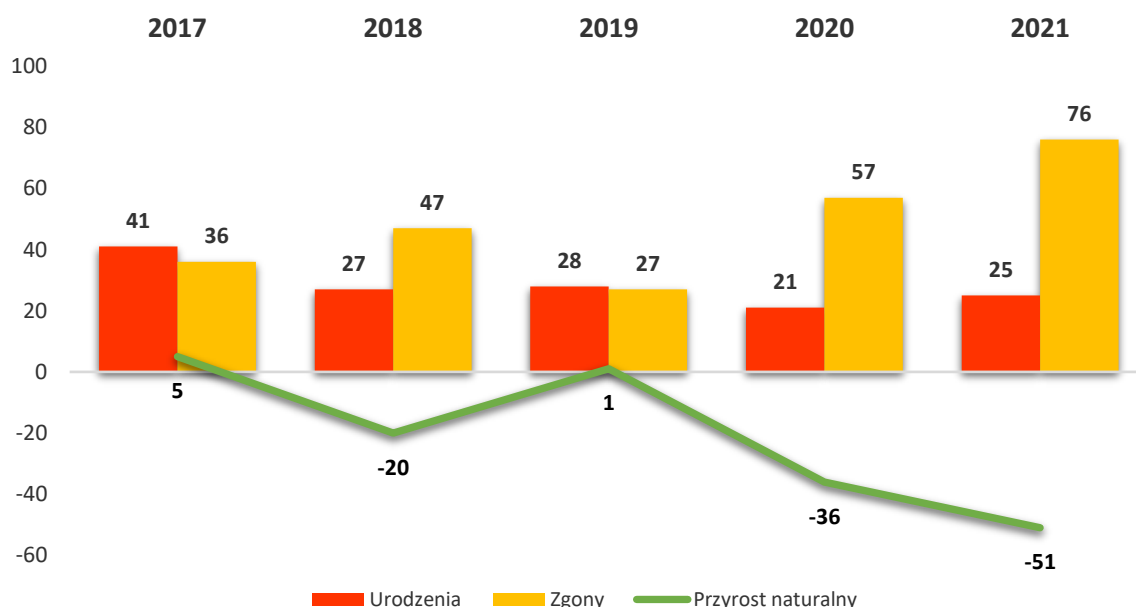
Na przestrzeni lat 2017-2021, w większości gmin powiatu sanockiego (7 gmin) można zauważyć tendencję spadkową, jeśli chodzi o liczbę mieszkańców. Najwięcej mieszkańców biorąc pod uwagę rok 2017 i 2021 przybyło w gminie wiejskiej Sanok, tj. 181 osób (wzrost liczby mieszkańców o 1,01 %), natomiast najwięcej mieszkańców ubyło w gminie miejskiej Sanok -2802 osoby (spadek o 7,38 %).

Jednym z kluczowych czynników wpływających na zmianę liczby ludności jest ruch naturalny ludności oraz wynikający z niego przyrost naturalny, który stanowi różnicę pomiędzy urodzeniami, a zgonami na danym obszarze. W 2021 roku na terenie gminy Komańcza liczba urodzeń wyniosła 25, natomiast liczba zgonów 76, w związku z czym wartość przyrostu

naturalnego wyniosła -51. Analizując dane dotyczące liczby urodzeń i zgonów na przestrzeni lat 2017-2021, można zauważyć, że w tym okresie wartość przyrostu naturalnego nie miała jednolitej tendencji malejącej i rosnącej, ulegając naprzemiennym wzrostom i spadkom, przy czym najniższa wartość wystąpiła w roku 2021. Przyczyną tego jest zarówno rekordowo niska liczba urodzin, jak i wysoka liczba zgonów.

Liczbę urodzeń i zgonów w gminie Komańcza, a także wartość przyrostu naturalnego na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 1 Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021

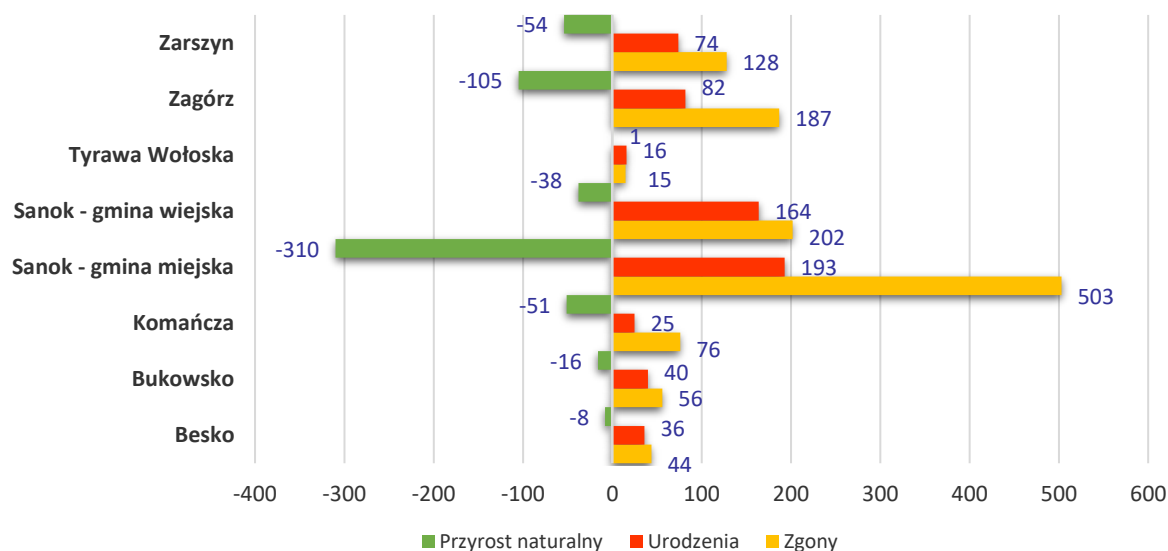

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na tle całego powiatu sanockiego, pod względem wartości przyrostu naturalnego gmina Komańcza w 2021 r. zajmowała piąte miejsce w powiecie. Najwyższa wartość przyrostu naturalnego wystąpiła w gminie Tyrawa Wołoska +1, z kolei najniższa w gminie miejskiej Sanok -310. W gminie Komańcza w 2021 r. wystąpiła druga najniższa liczba urodzeń w powiecie oraz czwarta najniższa liczba zgonów.

Liczbę urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w 2021 r. w gminach powiatu sanockiego, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2 Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na terenie gmin powiatu sanockiego w roku 2021

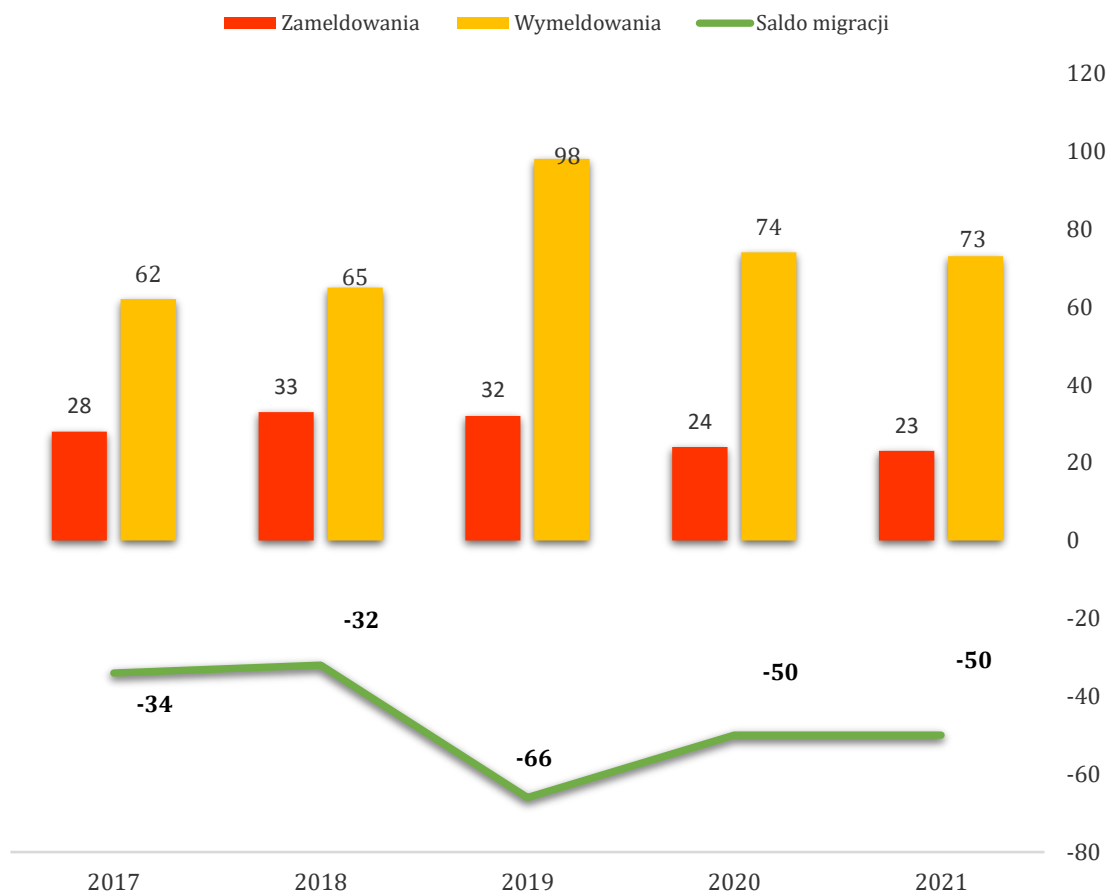
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zasadniczy wpływ na procesy demograficzne na danym obszarze ma również kwestia migracji ludności. Migracją określa się przemieszczanie ludzi, które ma na celu zmianę miejsca zamieszkania. Ze względu na kierunek migracji, wyróżnia się migracje wewnętrzne – w obrębie własnego kraju, oraz migracje zagraniczne – do innego kraju. Można również wyróżnić typy migracji ze względu na jej przyczynę, tj. m. in. migracje ekonomiczne, związane np. z pracą zawodową, migracje edukacyjne, które spowodowane są np. wyjazdem na studia, lub też migracje społeczne, wynikające np. z chęci zmiany otoczenia.

Zjawisko migracji na danym obszarze mierzy się liczbą zameldowań oraz wymeldowań, których różnica stanowi saldo migracji. Na terenie gminy Komańcza w 2021 roku, odnotowano tylko 23 zameldowania oraz 73 wymeldowania, w wyniku czego wartość salda migracji wyniosła -50. Na przestrzeni lat 2017-2021 saldo migracji przybierało wyłącznie wartości ujemne, w związku z czym należy przyjąć, że duży wpływ na zmniejszającą się liczbę mieszkańców na terenie gminy Komańcza ma ujemne saldo migracji.

Liczbę zameldowań i wymeldowań ogółem w gminie Komańcza oraz saldo migracji na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021

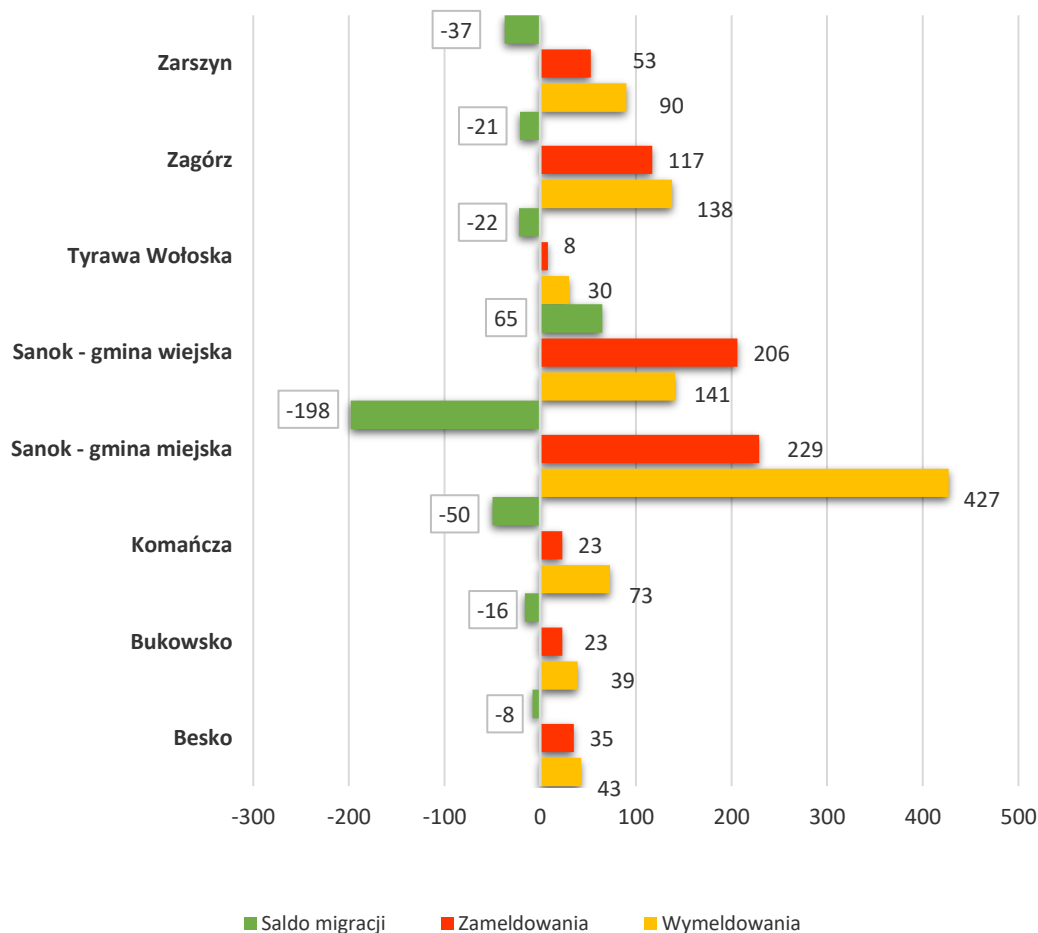

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ujemne saldo migracji wpływa na sytuację społeczno-gospodarczą oraz potencjał demograficzny gminy. Istotnym problemem jest odpływ ludzi młodych, wykształconych, aktywnych i innowacyjnych, co przyczynia się do zmniejszania potencjalnych zasobów pracy, a także obniżania ich jakości. Ujemne saldo migracji w 2021 roku wystąpiło jednak w prawie wszystkich gminach powiatu sanockiego, za wyjątkiem gminy wiejskiej Sanok.

Liczbę zameldowań i wymeldowań oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu sanockiego w 2021 roku przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu sanockiego w roku 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analiza struktury wiekowej mieszkańców gminy Komańcza w oparciu dane GUS z 2017 i 2021 roku ukazuje, że na przestrzeni lat 2017-2021 spadła liczba osób zarówno w wieku przedprodukcyjnym - spadek o 64 osoby i produkcyjnym - spadek o 447 osób. Nastąpił natomiast wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym – wzrost o 92 osoby. Do osób w wieku przedprodukcyjnym zalicza się osoby w wieku do 17 roku życia, które nie osiągnęły jeszcze zdolności do pracy, z kolei do osób w wieku produkcyjnym – mężczyzn w wieku od 18 do 64 roku życia oraz kobiety w wieku od 18 do 59 roku życia.

Strukturę mieszkańców gminy Komańcza według trzech grup wiekowych w roku 2017 i 2021 przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 3 Struktura mieszkańców gminy Komańcza według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku

Grupa wiekowa	2017		2021	
	Ilość mieszkańców	% ogółu mieszkańców	Ilość mieszkańców	% ogółu mieszkańców
Wiek przedprodukcyjny	694	14,92	630	14,88
Wiek produkcyjny	3030	65,13	2583	61,02
Wiek poprodukcyjny	928	19,95	1020	24,1
Razem	4652	100,00	4233	100,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

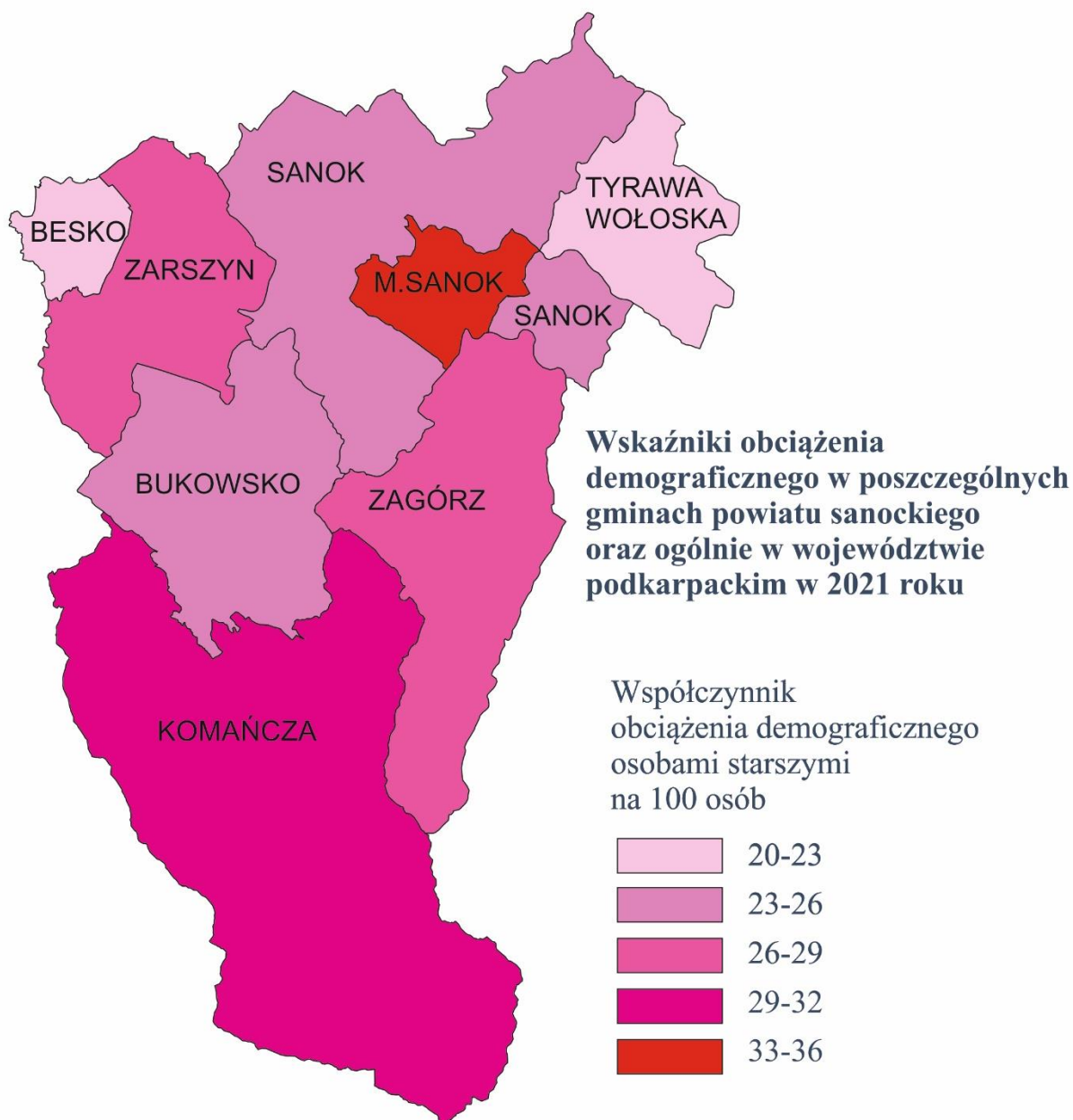
Wykres 5 Struktura mieszkańców gminy Komańcza według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Biorąc pod uwagę współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (65 i więcej lat) w gminie Komańcza w 2021 roku kształtował się on na poziomie 29,3 osób, co było drugim najwyższym wynikiem w powiecie sanockim, przekraczając średnią dla powiatu sanockiego. Wartość współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi w populacji ogółem w poszczególnych gminach powiatu leskiego w roku 2021 przedstawia poniższa mapa.

Mapa 4 Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu sanockiego oraz ogólnie w województwie podkarpackim w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W 2017 roku, Główny Urząd Statystyczny zaprezentował „Prognozę ludności gmin na lata 2017-2030”, będącą opracowaniem eksperymentalnym, w której punktem wyjścia był stan ludności w dniu 31 grudnia 2016 roku. Z uwagi na dużą zmienność kształtowania się procesów demograficznych pod wpływem trudnych do przewidzenia czynników, które określają sytuację społeczną, ekonomiczną i zdrowotną i w konsekwencji wpływają na indywidualne decyzje ludności (w kwestii założenia rodziny, ruchów migracyjnych itp.), w niniejszej prognozie zaobserwować

można różnice w stosunku do danych uzyskanych w aktualnych badaniach oraz wyników bilansów ludności. Niemniej, celem prognozy jest wskazanie kierunków przyszłych zmian w rozwoju demograficznym oraz potencjalnych negatywnych zjawisk, wymagających podjęcia interwencji przez odpowiednie organy pomocy społecznej.

Analizując dane dotyczące prognozy liczby ludności w gminie Komańcza do roku 2030, zauważyć można, że prognozowane jest wystąpienie tendencji spadkowej w liczbie mieszkańców gminy, przy równoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Dane dla okresu od 2017 do 2021 roku odbiegają od danych przedstawionych w toku przeprowadzonej w niniejszym podrozdziale analizy uwarunkowań demograficznych, niemniej prognoza ukazuje występowanie negatywnego trendu spadku liczby mieszkańców oraz procesu starzenia się społeczeństwa, co może wymagać podjęcia działań samorządu w celu odwrócenia tego trendu.

Dane dotyczące prognozowanej liczby ludności według ekonomicznych grup wiekowych na przestrzeni lat 2017-2030 oraz ruchu naturalnego i wędrownego w tym okresie w gminie Komańcza, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 4 Prognoza ludności gminy Komańcza na lata 2017-2030

Rok	Liczba ludności ogółem	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym
2017	4850	752	3130	968
2018	4815	756	3059	1000
2019	4783	741	3009	1033
2020	4749	734	2952	1063
2021	4716	736	2884	1096
2022	4678	724	2818	1136
2023	4641	722	2758	1161
2024	4598	703	2717	1178
2025	4556	684	2662	1210
2026	4512	671	2626	1215
2027	4467	661	2568	1238
2028	4421	651	2516	1254
2029	4377	627	2477	1273
2030	4330	609	2445	1276

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego - Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)

Tabela 5 Ruch naturalny i wędrówkowy w gminie Komańcza w latach 2017-2030

Rok	Ruch naturalny			Migracje wewnętrzne na pobyt stały		
	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Napływ	Odływ	Saldo
2017	45	41	4	27	61	-34
2018	45	45	0	27	60	-33
2019	45	43	2	27	59	-32
2020	44	45	-1	27	58	-31
2021	43	43	0	26	57	-31
2022	42	47	-5	26	57	-31
2023	41	45	-4	25	56	-31
2024	39	50	-11	25	55	-30
2025	37	47	-10	24	54	-30
2026	36	49	-13	24	53	-29
2027	34	48	-14	24	53	-29
2028	33	48	-15	23	52	-29
2029	31	45	-14	23	51	-28
2030	30	48	-18	23	50	-27

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego - Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)

5.2.2 Edukacja i wychowanie

Edukacja wraz z wychowaniem pełni niezwykle ważną rolę w sferze społecznej oraz w kształtowaniu kapitału ludzkiego, mając kluczowe znaczenie dla szans rozwojowych społeczeństwa. Jakość kapitału ludzkiego, na którą wpływ ma system edukacji, zasadniczo wpływa m. in. na rynek pracy. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie edukacji publicznej należy do zadań własnych gminy, a wydatki przeznaczane na kwestie z nią związane stanowią znaczną część budżetu każdej gminy.

Ważną rolę w wychowaniu dzieci pełnią instytucjonalne formy opieki nad najmłodszymi dziećmi. Do form opieki nad dziećmi do lat trzech możemy zaliczyć żłobki oraz kluby dziecięce, w ramach których realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna. Korzystanie z tego typu placówek ma również pozytywny wpływ na rynek pracy, dzięki możliwości uczestnictwa w nim rodziców dzieci. Brak miejsca opieki nad dziećmi do lat 3, wpływa często w wielu gminach w całym kraju na to, że część mieszkańców zapewnia opiekę nad dziećmi w domach, kosztem własnej pracy zawodowej, co niekorzystnie wpływa również na rynek pracy.

Według danych GUS, na terenie gminy Komańcza na koniec 2021 roku, zameldowanych było 72 dzieci do lat trzech. W gminie nie funkcjonuje w chwili obecnej żłobek ani klub dziecięcy. Niemniej, po uprzednim określeniu zapotrzebowania na miejsca wśród mieszkańców, można by było podjąć działania w celu utworzenia żłobka czy klubu dziecięcego na terenie gminy.

Wychowanie przedszkolne realizowane jest w placówkach wychowania przedszkolnego, do których zalicza się przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne. Ma ono na celu zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju i wypełnienie podstawy programowej oraz obejmuje dzieci w wieku od 3 do 6 roku życia.

W zakresie wychowania przedszkolnego, na terenie gminy Komańcza funkcjonują dwa oddziały przedszkolne oraz dwa punkty przedszkolne:

- Oddział przedszkolny w Szkole Podstawowej im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Komańczy,
- Oddział przedszkolny w Szkole Podstawowej w Rzepedzi,
- Publiczny punkt przedszkolny przy Publicznej Szkole Podstawowej w Nowym Łupkowie (prowadzony przez Stowarzyszenie na rzecz rozwoju Łupkowa i okolic),
- Punkt przedszkolny Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich przy Publicznej Szkole Podstawowej Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich im. św. Brata Alberta Chmielowskiego w Wisłoku Wielkim (prowadzony przez Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich).

Zgodnie z danymi GUS, na koniec 2021 roku na terenie gminy zameldowanych było 126 dzieci w wieku od 3 do 6 lat, z czego 100 (tj. 79,4 %) objętych było wychowaniem przedszkolnym. Jest to satysfakcjonujący wynik, świadczący pozytywnie o gminie Komańcza w kontekście zadbania o potrzeby wychowawcze najmłodszych.

Pierwszym etapem zorganizowanej edukacji jest szkolnictwo podstawowe. Od 2017 roku, w wyniku przeprowadzonej reformy oświaty, okres nauki w szkole podstawowej został wydłużony z 6 do 8 lat, a następnym etapem edukacji stało się do wyboru 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letnia szkoła branżowa I stopnia i 2-letnia szkoła branżowa II stopnia.

Na terenie gminy Komańcza funkcjonują dwie szkoły podstawowe, dla których Gmina Komańcza jest organem prowadzącym. Są to:

- Szkoła Podstawowa im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Komańczy,
- Szkoła Podstawowa w Rzepedzi.

Ponadto w gminie Komańcza funkcjonują dwie publiczne szkoły podstawowe. Są to:

- Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowym Łupkowie (prowadzona przez Stowarzyszenie na rzecz rozwoju Łupkowa i okolic),
- Publiczna Szkoła Podstawowa Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich im. św. Brata Alberta Chmielowskiego w Wisłoku Wielkim (prowadzona przez Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich).

Według danych GUS z 2021 roku, do szkoły podstawowej na terenie gminy Komańcza uczęszczało 272 uczniów, a w stosunku do 2017 roku, liczba uczniów w placówkach zwiększyła się o 38, na co wpływ mogło mieć zlikwidowanie gimnazjum i utworzenie VII i VIII klas w szkołach podstawowych.

Dane dotyczące liczby uczniów w placówkach oświatowych na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6 Liczba uczniów w placówkach oświatowych na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021

Rodzaj placówki	Liczba uczniów				
	2017	2018	2019	2020	2021
Szkoła podstawowa ogółem	234	272	257	265	272
Gimnazjum	61	28	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Budynek Szkoły Podstawowej w Rzepedzi był termomodernizowany w 2004 roku. W chwili obecnej znajduje się w nim jeden piec na olej opałowy z 1997 roku - w przypadku jego awarii brak będzie jakichkolwiek możliwości ogrzania budynku. W związku z rosnącą inflacją i wzrostem cen za energię elektryczną korzystnym rozwiązaniem dla placówki byłaby fotowoltaika.

Ściany budynku Szkoły Podstawowej w Komańczy posiadają termoizolację. Poddasza nie są ocieplone. Okna w klasach zostały wymienione 20 lat temu ale ich montaż został źle wykonany. Okna się nie domykają, pękają szyby, odpadają szpalety. Do wypełnienia przestrzeni między oknem, a ścianą użyto różnych materiałów będących odpadami. Instalacja fotowoltaiczna pokryłaby zapotrzebowanie energetyczne szkoły.

Budynek Szkoły Podstawowej w Rzepedzi posiada podjazd dla osób niepełnosprawnych, ale nie przy wejściu głównym, tylko przy dodatkowym wejściu do szkoły. Brak jest windy oraz dostosowań w toaletach. Szkoła Podstawowa w Komańczy nie jest przystosowana dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Wejście do szkoły i schody wewnętrzne utrudniają poruszanie się osobom niepełnosprawnym. Brakuje także toalet dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Jakość edukacji na poziomie podstawowym ocenić można na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty, do którego przystąpienie jest warunkiem ukończenia szkoły. Egzamin obejmuje wiadomości i umiejętności zawarte w wymaganiach określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego w odniesieniu do trzech kluczowych przedmiotów nauczania: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego.

Na terenie omawianego obszaru w 2022 roku do egzaminu ósmoklasisty przystąpiło 41 uczniów z 4 szkół podstawowych. Średnie wyniki w gminie kształtowały się na poziomie: 63 % z języka polskiego, 55 % z matematyki oraz 59 % z języka angielskiego.

Wyniki egzaminów w poszczególnych szkołach na terenie gminy Komańcza w 2022 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7 Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych placówkach oświatowych na terenie gminy Komańcza w 2022 roku

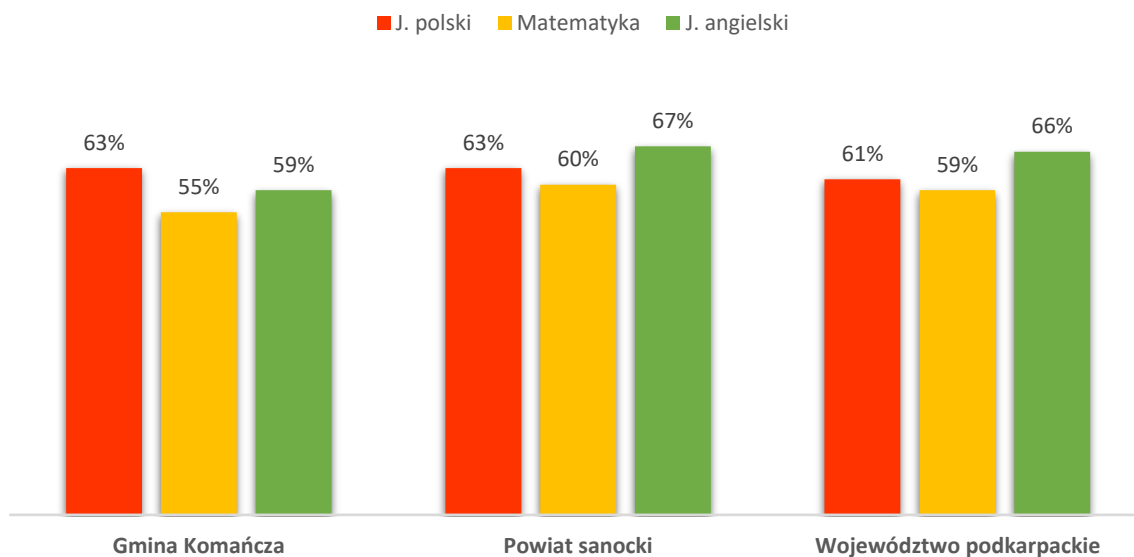
Nazwa placówki	Liczba piszących	Wyniki egzaminu w %		
		Język polski	Matematyka	Język angielski
SZKOŁA PODSTAWOWA IM. KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO W KOMAŃCZY	12	68	55	62
SZKOŁA PODSTAWOWA W RZEPEDZI	23	62	56	58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie

Porównując wyniki w szkołach podstawowych w gminie Komańcza ze średnią dla powiatu sanockiego i województwa podkarpackiego, można zauważyć, że kształtują się one na poziomie poniżej średniej w przypadku egzaminu z języka angielskiego i matematyki, natomiast w przypadku języka polskiego porównywalnie do średniej dla powiatu i województwa.

Dane dotyczące wyników procentowych z egzaminów ósmoklasisty w 2022 roku w gminie Komańcza, w powiecie sanockim oraz w województwie podkarpackim, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 6 Wyniki procentowe z egzaminów ósmoklasisty, przeprowadzonych w 2022 roku w gminie Komańcza, w powiecie sanockim oraz w województwie podkarpackim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie

W zakresie kształcenia ponadpodstawowego młodzież uczęszcza przede wszystkim do placówek mieszczących się w mieście Sanok, dojeżdżając do szkół środkami komunikacji publicznej.

5.2.3 Ochrona zdrowia

Dostęp do opieki zdrowotnej jest jednym z istotnych czynników wpływających na sytuację zdrowotną i jakość życia mieszkańców gminy. Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2561), świadczeniobiorcy mają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem jest zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie. Między innymi, mieszkańcom gminy przysługują gwarantowane świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej.

Na terenie gminy Komańcza podstawową opiekę zdrowotną mieszkańcom zapewnia Gminny Ośrodek Zdrowia w Komańczy oraz Wiejski Ośrodek Zdrowia w Rzepedzi, zarządzany przez Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Komańczy. W Ośrodku w Komańczy mieszkańcy mają dostęp do lekarza internisty oraz pielęgniarki środowiskowej. Ponadto w gminie funkcjonuje Zakład Opieki Zdrowotnej Zakładu Karnego w Nowym Łupkowie, z którego korzystają osadzeni w zakładzie karnym. Na terenie gminy Komańcza funkcjonuje jedna apteka.

Dane dotyczące liczby porad lekarskich na terenie gminy Komańcza w roku 2017 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8 Dane dotyczące opieki zdrowotnej w gminie Komańcza w 2017 oraz 2021 roku

Wyszczególnienie	2017	2021
Przychodnie ogółem	3	3
Praktyki lekarskie	0	0
Podstawowa opieka zdrowotna – porady lekarskie	19 881	19 442

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ze względu na brak specjalistycznych usług medycznych, mieszkańcy z terenu gminy Komańcza korzystają przede wszystkim z placówek medycznych zlokalizowanych w Sanoku.

5.2.4 Pomoc społeczna

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268 z późn. zm.), pomocą społeczną określa się instytucję polityki społecznej państwa, która ma na celu wspieranie osób i rodzin w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie sobie poradzić, przy wykorzystaniu własnych możliwości i uprawnień. Wsparcie osobom oraz rodzinom w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w godnych warunkach, udzielane jest w formie finansowej, rzeczowej oraz w formie usług. Sprawy obejmujące zagadnienia z zakresu pomocy społecznej należą do zadań własnych gminy.

Działania z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Komańcza realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy. Ośrodek realizuje swoje zadania na podstawie ww. ustawy o pomocy społecznej, a także na podstawie innych ustaw tj. m.in. o:

- wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- świadczeniach rodzinnych,
- pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem",
- ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekuna,
- pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,
- przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- Karcie Dużej Rodziny,
- ochronie zdrowia psychicznego,

- zatrudnieniu socjalnym,
- dodatku energetycznym.

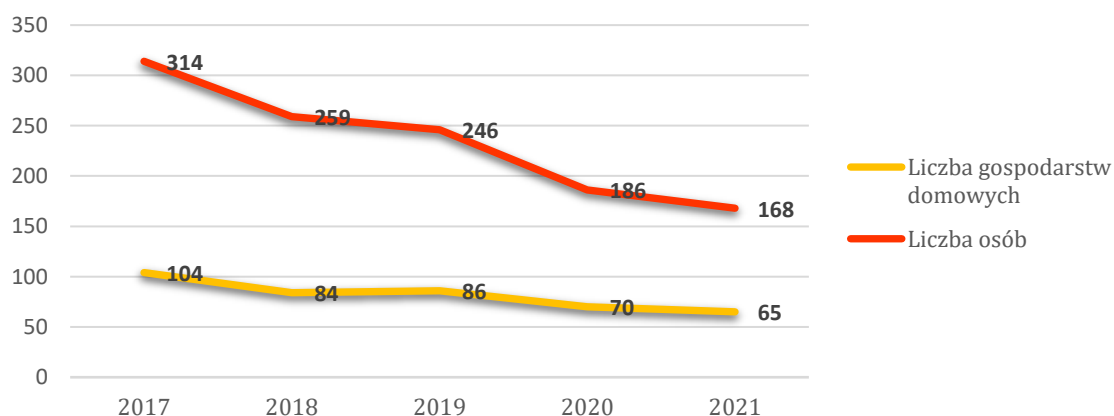
Ośrodek realizuje również zadania wynikające z przepisów prawa z zakresu ostony socjalnej i polityki społecznej, w tym prorodzinnej.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy udziela pomocy pieniężnej i niepieniężnej, tj. tzw. środowiskowej pomocy społecznej, osobom mającym problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku. Prawo do świadczeń pieniężnych w ramach społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód nie przekracza określonego w przepisach kryterium dochodowego. Od dnia 1 stycznia 2022 r. kwota kryterium dochodowego wynosi dla osoby samotnie gospodarującej 776, a dla osoby w rodzinie 600 zł. Poprzednio obowiązujące kryterium od 1 października 2018 r. do 31 grudnia 2021 r. wynosiło odpowiednio 701 i 528 zł.

Pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej określana jest jako środowiskowa pomoc społeczna. Beneficjentami pomocy środowiskowej są wszyscy członkowie gospodarstw domowych, którzy w danym roku przynajmniej raz otrzymali jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej, a także osoby bezdomne korzystające z pomocy gminy. Z kolei zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej to udział beneficjentów tejże pomocy w liczbie ludności ogółem, co pozwala określić skalę problemu w tej kwestii.

Liczbę gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Komańcza w latach 2017-2021, przedstawia poniższy wykres.

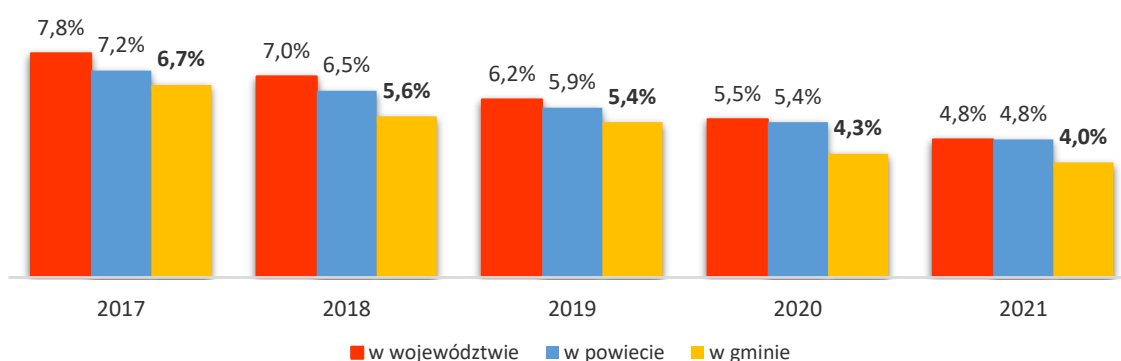
Wykres 7 Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Komańcza w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z powyższego wykresu, na przestrzeni lat 2017-2021, znacznie zmniejszyła się liczba rodzin objętych wsparciem Ośrodka, w tym liczba osób objętych wsparciem. Może to świadczyć o poprawie sytuacji rodzin, które korzystały dotychczas ze świadczeń pomocy społecznej. Wpływ na to miało uruchomienie świadczenia „Rodzina 500+”, a także wzrost najniższego wynagrodzenia oraz minimalnych emerytur i rent. Zjawisko to występuje ogólnie w powiecie sanockim i województwie podkarpackim, a fakt ten odzwierciedla poniższy wykres, przedstawiający udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem.

Wykres 8 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na przestrzeni lat 2017-2021 w województwie podkarpackim, powiecie sanockim oraz gminie Komańcza

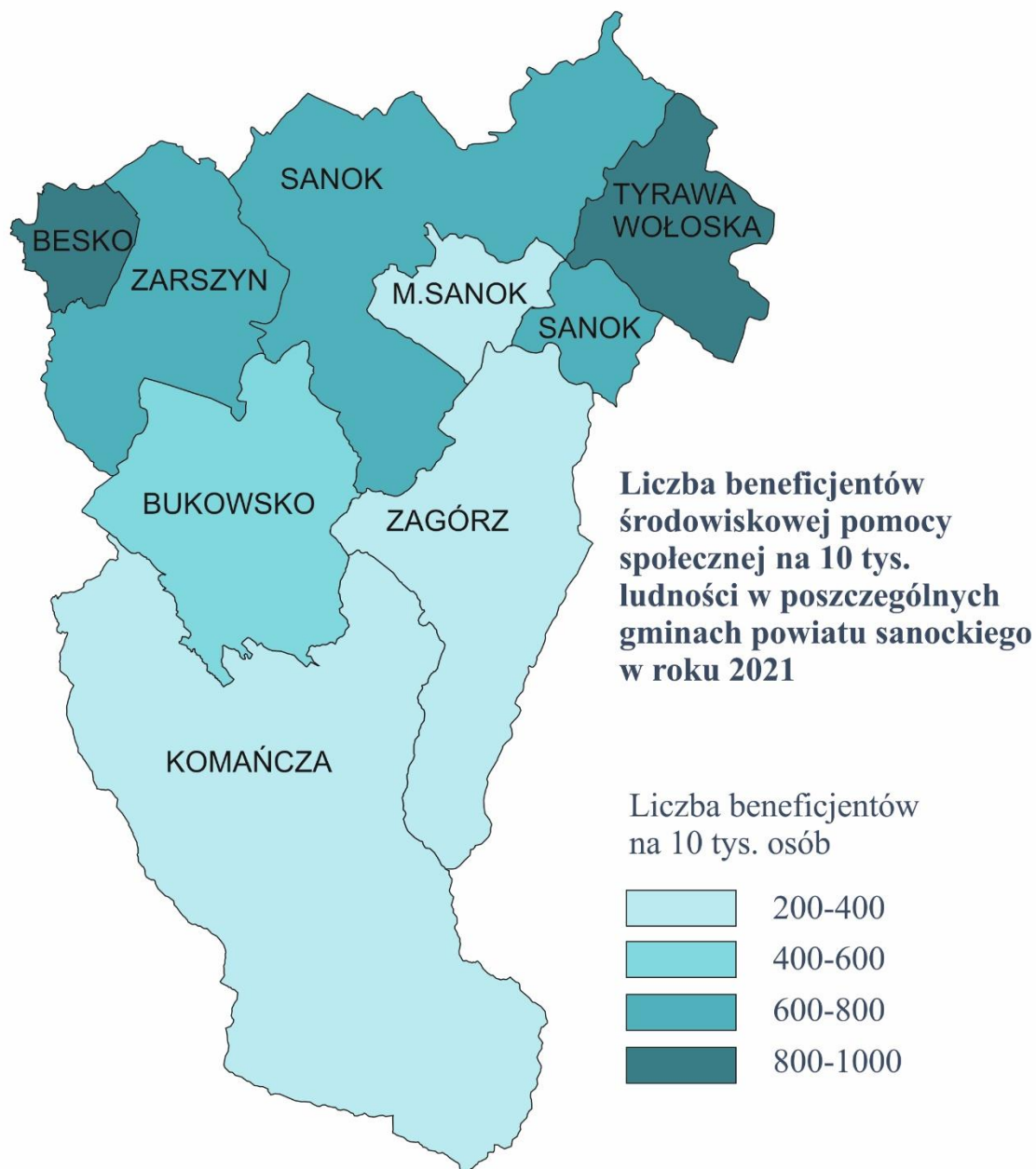
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wskazuje powyższy wykres, na przestrzeni lat 2017-2021 udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w gminie Komańcza systematycznie spadał i kształtował się on poniżej średniej dla powiatu i województwa.

Analizując z kolei wskaźnik dotyczący beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w poszczególnych gminach powiatu leskiego można zauważyć, że w gminie Komańcza w 2021 roku jego wartość wynosiła 392, co było trzecim najniższym wynikiem w powiecie.

Dane dotyczące wartości wskaźnika liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w poszczególnych gminach powiatu sanockiego w roku 2021, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 5 Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w poszczególnych gminach powiatu sanockiego w roku 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy realizuje również świadczenia rodzinne, którymi są:

- zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego;
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz świadczenie pielęgnacyjne;
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka;

- świadczenie rodzicielskie.

Liczbę korzystających ze świadczeń rodzinnych oraz kwoty wypłacanych świadczeń w gminie Komańcza w latach 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9 Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie gminy Komańcza oraz kwoty wypłacanych świadczeń w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	151	148	127	102	80
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	314	316	279	231	193
Dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	288	283	256	216	180
Udział dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w %	40,3	41,5	38,7	31,0	27,2
Kwota świadczeń rodzinnych ogółem w tys. zł	1 133	1 204	1 143	1 274	1 431
Kwota zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami) w tys. zł	642	651	537	439	398
Kwota zasiłków pielęgnacyjnych w tys. zł	190	196	237	253	238

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na podstawie powyższych danych możemy zaobserwować spadek liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci - spadek o 53 %, a przez to i spadek liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny – spadek o 61 %. Warte uwagi jest również wskaźnik, dotyczący udziału dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – w 2021 roku udział ten wynosił 27,2 %, natomiast w 2017 roku było to 40,3 %. Może to świadczyć o poprawie warunków życia rodzin, podobnie jak w przypadku beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, spowodowanej realizacją świadczenia „Rodzina 500 +” oraz wzrostem minimalnych wynagrodzeń.

W kwestii kwot wypłacanych świadczeń rodzinnych - na przestrzeni lat 2017-2021 zwiększyły się one o 298 tys. zł. Występował przy tym spadek kwoty wypłacanych zasiłków

rodziny wraz z dodatkami – o 244 tys. zł oraz wzrost kwoty zasiłków pielęgnacyjnych – o 48 tys. zł.

Na terenie gminy Komańcza nie funkcjonują placówki stacjonarnej pomocy społecznej, a osoby, które wymagają wsparcia tego typu placówek, korzystają z nich na terenie innych gmin.

Ważną kwestią jest również zapewnienie dostępu do budynków infrastruktury społecznej dla osób ze szczególnymi potrzebami, a także przeprowadzenie ich termomodernizacji, co pozwoli na ograniczenie kosztów funkcjonowania i realizacji usług. W związku z tym, niezbędne będą działania gminy Komańcza w celu dokonania stosownych modernizacji tych budynków.

5.2.5 Kultura i sport

Kultura

Kultura ma zasadniczy wpływ na jakość życia, tworząc relacje społeczne i pomagając w zaspokajaniu indywidualnych potrzeb niematerialnych, musi być jednak stale rozwijana. Duże znaczenie w tym aspekcie ma funkcjonująca infrastruktura kulturalna. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym. W gminie Komańcza, jako instytucja kultury funkcjonuje Gminny Ośrodek Kultury w Komańczy. W skład struktury organizacyjnej Gminnego Ośrodka Kultury w Komańczy wchodzi: Rzepedzki Ośrodek Kultury, Ośrodek Kultury w Szczawnem, Biblioteka Publiczna im. Jerzego Harasymowicza w Komańczy, Biblioteka Publiczna w Rzepedzi oraz Biblioteka Publiczna w Szczawnem. Ponadto GOK prowadzi na terenie gminy Komańcza Informację Turystyczną oraz kluby w 9 miejscowościach.

Gminny Ośrodek Kultury w Komańczy (dalej GOK), w tym również Rzepedzki Ośrodek Kultury, Ośrodek Kultury w Szczawnem, prowadzi różnego rodzaju zajęcia przeznaczone dla dzieci, młodzieży i dorosłych, zamieszkujących teren gminy Komańcza, realizowane w zakresie sztuk plastycznych, sportu, tańca, teatru, rękodzielnictwa, muzyki oraz czytelnictwa. Organizuje również spotkania dla dorosłych i seniorów „Spotkajmy się w bibliotece”. Oprócz zajęć, GOK organizuje wiele wydarzeń w formie wykładów, prelekcji, spektakli, wernisaży, wystaw, spotkań, oraz warsztatów.

Gminny Ośrodek Kultury w Komańczy jest organizatorem następujących międzynarodowych imprez cyklicznych:

- "Polsko-Słowackich Spotkań Strażackich w Rzepedzi,
- "Radoszyckie Źródła - spotkanie przy granicy" w miesiącu czerwcu,
- Rozgrywek piłkarskich pomiędzy Radoszycami i Palotą na Słowacji,
- "Spotkań Przygranicznych Polski i Słowacji Komańcza-Medzilaborce" w pierwszą niedzielę sierpnia.

Ze względu na swoją bogatą i różnorodną ofertę, ukierunkowaną zarówno dla mieszkańców gminy, jak i przybywających w te strony turystów, GOK cieszy się dobrą opinią również w sąsiednich gminach, na co wpływa również jego ciągła aktywność. Instytucja zaangażowana jest w przedsięwzięcia kulturalne tworzone we współpracy z Urzędem Gminy Komańcza, szkołami podstawowymi z terenu gminy Komańcza, a także lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami kultury sąsiednich gmin. Przy GOK w Komańczy działają następujące formacje:

- a) **Dyskusyjny Klub Książki** dla dorosłych działający przy Bibliotece Publicznej im. Jerzego Harasymowicza w Komańczy.
- b) **Dyskusyjny Klub Książki** dla dzieci działający przy Bibliotece Publicznej w Rzepedzi.
- c) **Dyskusyjny Klub Książki** dla młodzieży działający przy Bibliotece Publicznej w Rzepedzi.

Dyskusyjne Kluby Książki zrzeszają czytelników i miłośników książek, oferują mieszkańcom możliwość zapoznania się z nowymi autorami i gatunkami literackimi. Członkowie klubów regularnie się spotykają i prowadzą rozmowy o przeczytanych książkach.

- d) **Kółko teatralne** działające przy Rzepedzkim Ośrodku Kultury. W zajęciach teatralnych uczestniczą dzieci i młodzież, które mają możliwość rozwijania swoich talentów aktorskich, kreatywności, przełamywania barier związanych z wystąpieniami publicznymi. Zajęcia teatralne odbywają się raz w tygodniu w Rzepedzkim Ośrodku Kultury.
- e) **Zespół taneczny Dance Freak** działający przy Rzepedzkim Ośrodku Kultury. Członkami zespołu są dzieci i młodzież z terenu gminy Komańcza, które regularnie uczestniczą w zajęciach tanecznych prowadzonych przez doświadczonego instruktora tańca. Zajęcia te dają dzieciom i młodzieży możliwość zdrowego spędzania czasu wolnego, rozwoju fizycznego, wzmocnienia kompetencji społecznych, poprawy postawy ciała, wzmocniają motorykę, uczą dyscypliny i koncentracji. Zajęcia taneczne prowadzone są raz w tygodniu w Rzepedzkim Ośrodku Kultury.
- f) **Pracownia Orange** działająca przy Ośrodku Kultury w Szczawnem. To otwarta przestrzeń dająca mieszkańcom gminy możliwość kreatywnego spędzania czasu wolnego i rozwijania swoich pasji, budowania i utrzymywania relacji niezależnie od wieku. Dodatkowa oferta dla mieszkańców to Makerspace w pracowni Orange ze strefą szycia i druku 3D. W ramach działalności Pracowni odbywają się, także zajęcia z recyklingu, upcyklingu, przerabianie i odnawianie starych rzeczy, zajęcia technologiczne z robotami.
- g) **Nieformalna grupa osób dorosłych i seniorów** spotykająca się raz w tygodniu w Bibliotece Publicznej w Rzepedzi. Taka działalność biblioteki umożliwia mieszkańcom pogłębianie integracji międzyludzkich, kreatywne spędzanie czasu wolnego oraz rozwijanie swoich pasji, talentów i zainteresowań.

GOK wspiera oraz promuje wszelkie inicjatywy kulturalne i sportowe, organizowane na terenie gminy Komańcza, jak m. in. Harasymiada, Przegląd Filmów Karpackich, Festiwal kolęd i pastorałek, Festiwal wdzięczności dla nowej ziemi, Bieg Rzeźnika, itp. Instytucja jest również

aktywna w mediach społecznościowych, prowadząc funpage na portalu Facebook, gdzie trafia z promocją gminy oraz odbywających się tu wydarzeń do szerokiej grupy odbiorców.

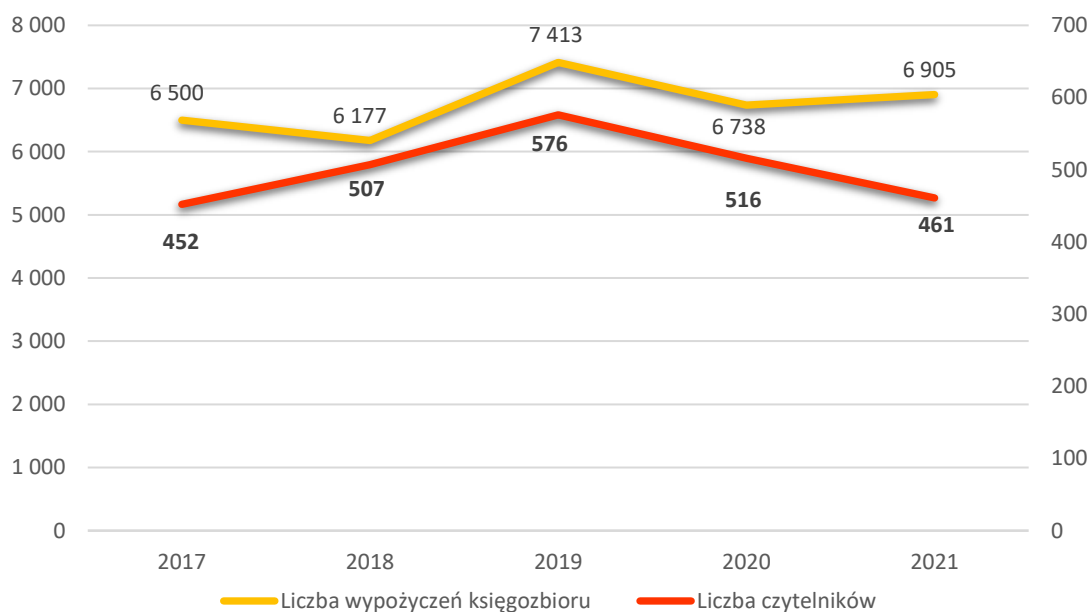
Działalność GOK jest ograniczona przede wszystkim poprzez warunki lokalowe ośrodka. Brak dużej sceny, zaplecza technicznego i wyposażenia uniemożliwia często organizację różnego rodzaju wydarzeń, o które mieszkańcy gminy zabiegają. Dlatego też ważne jest znalezienie i adaptacja obiektu, który by spełniał te potrzeby. W miejscowości Komańcza znajduje się obiekt po byłym kinie „Mozaika”, który wpisuje się w obecne zapotrzebowanie.

Gminna Biblioteka Publiczna im. Jerzego Harasymowicza w Komańczy, Biblioteka Publiczna w Rzepedzi oraz Biblioteka Publiczna w Szczawnem, służą zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych gminnej społeczności oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy, kultury i promocji czytelnictwa.

Księgozbiór bibliotek w 2021 roku liczył 28322 woluminy, z kolei liczba czytelników w ciągu roku wyniosła 461, natomiast liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz – 6905. W stosunku do roku 2017 nastąpił wzrost liczby czytelników oraz wzrost liczby wypożyczeń księgozbioru pomimo wystąpienia ograniczeń w korzystaniu z księgozbioru bibliotek na miejscu, związanych z wystąpieniem pandemii COVID-19, a także pomimo zmniejszającej się atrakcyjności czytelnictwa jako formy rozrywki, wskutek powszechnego dostępu do Internetu, stanowiącego nowy sposób uczestnictwa w kulturze.

Liczbę czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w bibliotekach na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 9 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w gminie Komańcza w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W Bibliotece Publicznej w Komańczy i Bibliotece Publicznej w Rzepedzi funkcjonuje Dyskusyjny Klub Książki dla dzieci, młodzieży i dorosłych oraz prowadzone są zajęcia czytelniczo-edukacyjne dla dzieci.

Sport

Sfera sportu i rekreacji na terenie gminy Komańcza nie jest rozbudowana i ma zasadnicze braki, zarówno pod kątem infrastrukturalnym jak i społecznym i organizacyjnym. Nie funkcjonują na terenie gminy kluby sportowe. Nie ma również klubów dziecięcych w szkołach w gminie. Działalność w zakresie sportu na terenie gminy prowadzi np. STOWARZYSZENIE SPORTOWO - REKREACYJNE "ŻBIK - KOMAŃCZA" w Czystogarbie.

Do obiektów i miejsc do uprawiania sportu oraz służących rekreacji i wypoczynkowi na terenie gminy Komańcza zalicza się przede wszystkim:

- stadion piłkarski w Rzepedzi,
- boiska wielofunkcyjne w Komańczy i Rzepedzi,
- boiska piłkarskie w Wiśtoku Wielkim, Czystogarbie, Dołżycy, Nowym Łupkowie, Radoszycach, Turzańsku oraz Szczawnem,
- boisko do koszykówki w Rzepedzi,
- sala gimnastyczna w Komańczy,
- korty tenisowe w Rzepedzi,
- siłownie plenerowe w Wiśtoku Wielkim, Czystogarbie, Komańczy, Dołżycy, Smolniku, Nowym Łupkowie, Radoszycach, Rzepedzi, Turzańsku oraz Szczawnem.

Część obiektów wymaga jednak modernizacji oraz występują potrzeby rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

5.2.6 Aktywność obywatelska

Kapitał społeczny w głównej mierze związany jest z aktywnością obywatelską mieszkańców, która mierzona jest liczbą organizacji pozarządowych, a więc fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych na terenie gminy, a także frekwencją mieszkańców gminy w wyborach i głosowaniach referendalnych.

Na terenie gminy Komańcza funkcjonują 22 organizacje pozarządowe, zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym:

- 1) OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W KOMAŃCZY
- 2) OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W MOSZCZAŃCU
- 3) OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W NOWYM ŁUPKOWIE
- 4) OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W RZEPEDZI
- 5) OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W SZCZAWNEM

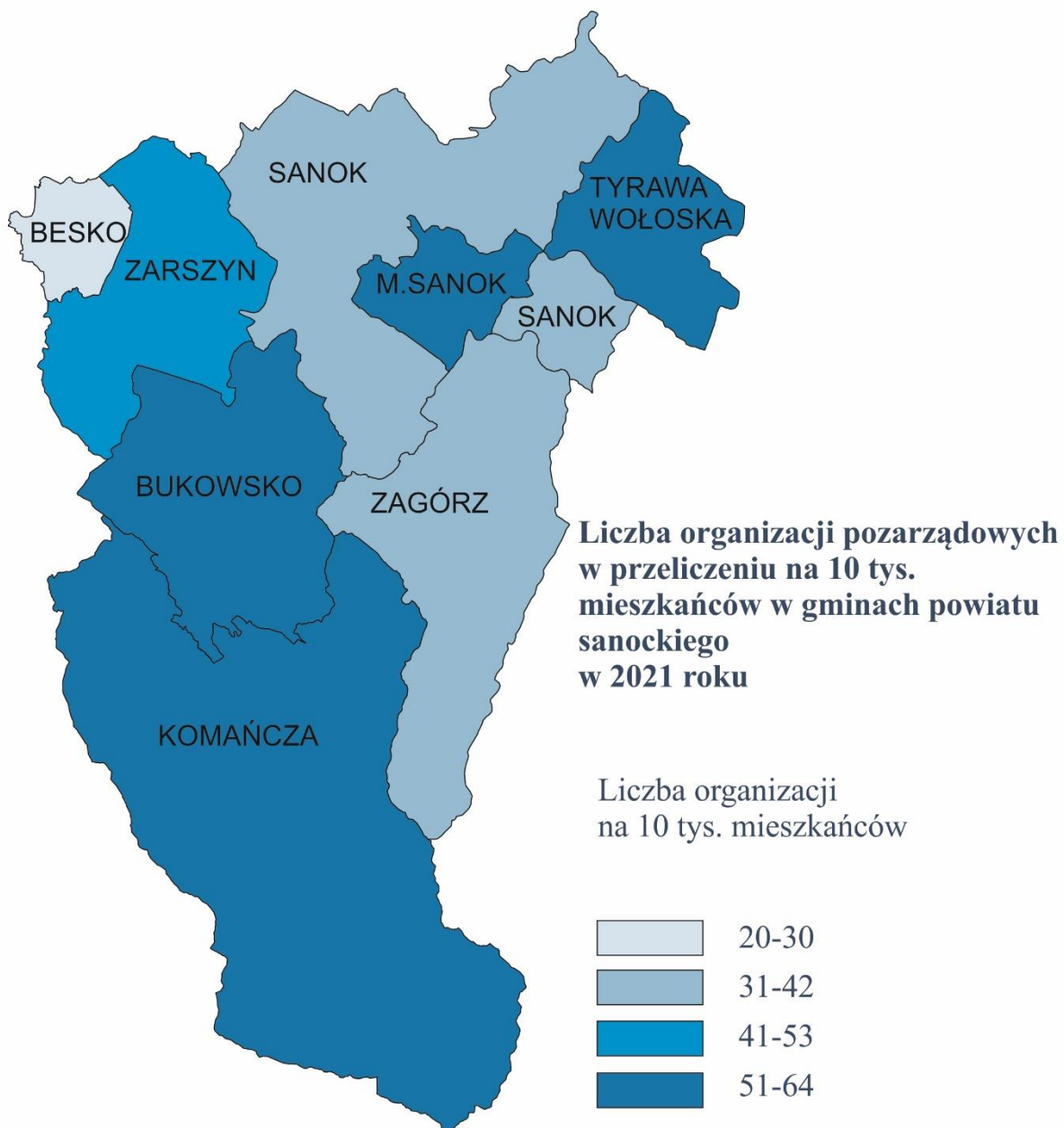
- 6) OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W WISŁOKU WIELKIM
- 7) STOWARZYSZENIE "WSPÓLNIE DLA TURZAŃSKA"
- 8) STOWARZYSZENIE 50+ W KOMAŃCZY
- 9) STOWARZYSZENIE NA RZECZ ROZWOJU ŁUPKOWA I OKOLIC
- 10) STOWARZYSZENIE PRZY GRANICY W OSŁAWICY
- 11) STOWARZYSZENIE RODZINNEGO OGRODU DZIAŁKOWEGO "NAD OSŁAWĄ" W SZCZAWNEM
- 12) STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE NA RZECZ ROZWOJU WSI: SZCZAWNE I KULASZNE
- 13) STOWARZYSZENIE SPORTOWO - REKREACYJNE "ŻBIK - KOMAŃCZA" W CZYSTOGARBIE
- 14) STOWARZYSZENIE WSPIERANIA INICJATYW LOKALNYCH KOMAŃCZY W WISŁOKU WIELKIM
- 15) TOWARZYSTWO POMOCY IM. ŚW. BRATA ALBERTA KOŁO W WISŁOKU WIELKIM
- 16) FUNDACJA "CHATA NAD WISŁOKIEM" W WISŁOKU WIELKIM
- 17) FUNDACJA "PRZYTULNIA" W WISŁOKU WIELKIM
- 18) FUNDACJA "RAMIĘ W RAMIĘ - NAD OSŁAWĄ" W SZCZAWNEM
- 19) FUNDACJA "TOREM OSŁAWY" W KOMAŃCZY
- 20) FUNDACJA KONIA KABARDYŃSKIEGO W WOLI MICHOWEJ
- 21) FUNDACJA TURYSTYKI NIEPEŁNOSPRAWNYCH "BIESKID" W KOMAŃCZY

Większość z funkcjonujących na terenie gminy organizacji pozarządowych skupia się m. in. na wspieraniu rozwoju gminy Komańcza, propagowaniu inicjatyw, ochronie środowiska przyrodniczego, a także organizowaniu działalności edukacyjnej, kultywowaniu tradycji i obyczajów. Ochotnicze straże pożarne, oprócz prowadzenia działalności przeciwpożarowej i ratowniczej, prowadzą również działalność kulturalną i oświatową, natomiast kluby sportowe upowszechniają kulturę fizyczną i propagują prowadzenie zdrowego trybu życia.

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, w gminie Komańcza w roku 2021 funkcjonowały 52 organizacje pozarządowe, co dało trzecie miejsce w powiecie oraz kształtowało się powyżej średniej dla powiatu sanockiego. Najmniej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców funkcjonowało w gminie Besko – 27, a średnia dla powiatu sanockiego wynosiła 47.

Dane dotyczące liczby organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 6 Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zaangażowanie mieszkańców w sprawy obywatelskie przejawia się również we frekwencji wyborczej. Analizując wybory jakie miały miejsce w kraju na przestrzeni lat 2019-2020, tj. wybory do Parlamentu Europejskiego w 2019 roku, wybory do Sejmu RP i Senatu RP w 2019 roku oraz wybory Prezydenta RP w 2020 r., można zauważyć, że na tle pozostałych gmin powiatu sanockiego w gminie Komańcza w każdym przypadku, frekwencja kształtowała się na poziomie znacznie

niższym niż w pozostałych gminach powiatu oraz poniżej średniej dla całego powiatu, co świadczy o bardzo niskim zaangażowaniu mieszkańców gminy w sprawy państwa.

Frekwencję w gminach powiatu sanockiego w wyborach w latach 2019-2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10 Dane dotyczące frekwencji w wyborach na terenie gmin powiatu sanockiego w latach 2019-2020

Gmina	Wybory do PE w 2019 r. - frekwencja	Wybory do Sejmu RP/Senatu RP w 2019 - frekwencja	Wybory Prezydenta RP w 2020 r. – frekwencja I tura/ II tura
Gmina Besko	36,36%	40,56%	45,58% / 49,34%
Gmina Bukowsko	38,64%	42,61%	46,30% / 52,89%
Gmina Komańcza	30,24%	37,19%	38,71% / 43,24%
Gmina Miejska Sanok	43,27%	42,95%	46,35% / 47,32%
Gmina Sanok	41,64%	43,52%	47,34% / 52,55%
Gmina Tyrawa Wołoska	32,22%	43,34%	45,11% / 46,41%
Gmina Zagórz	39,39%	41,49%	44,52% / 49,12%
Gmina Zarszyn	37,25%	41,97%	45,90% / 48,95%
Powiat sanocki	40,32%	41,70%	44,98% / 48,73%

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza, www.pkw.gov.pl

5.2.7 Bezpieczeństwo publiczne

Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców gminy oraz niski stopień przestępczości są jednym z czynników świadczących o rozwoju i atrakcyjności gminy oraz często są jednym z aspektów atrakcyjności inwestycyjnej. Położenie komunikacyjne gminy i atrakcyjność turystyczna regionu powodują, że sprawa bezpieczeństwa publicznego jest bardzo ważna tak dla mieszkańców, jak i dla innych znajdujących się tam osób. Przez teren gminy Komańcza prowadzą ruchliwe drogi wojewódzkie nr 892 Zagórz - Komańcza oraz nr 897 Tylawa – Wołosate, na których z uwagi na duży pojazdów, zwłaszcza w sezonie turystycznym, istnieje duże ryzyko wystąpienia wypadków drogowych, a do tego istnieją zagrożenia będące wynikiem np. spożywania substancji psychoaktywnych, czy też alkoholu. Za bezpieczeństwo na terenie gminy odpowiada Komenda Powiatowa Policji w Sanoku.

Duży wpływ na komfort życia mieszkańców ma rozbudowana struktura ochotniczej straży pożarnej, która oprócz działalności mającej na celu zapobiegania pożarom oraz interwencji w wyniku ich powstania, bierze czynny udział w akcjach ratowniczych i zagrożeniach ekologicznych związanych z ochroną środowiska. W gminie Komańcza funkcjonują dwie jednostki ochotniczej straży pożarnej, włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego: Ochotnicza Straż Pożarna w Komańczy oraz Ochotnicza Straż Pożarna w Rzepedzi. Obie jednostki posiadają wyposażenie i wyszkolenie, które umożliwia podjęcie działań: gaśniczych, ratownictwa technicznego i drogowego, ratownictwa medycznego oraz działań poszukiwawczo-ratowniczych.

Ponadto w gminie Komańcza funkcjonują następujące jednostki OSP:

- OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W MOSZCZAŃCU
- OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W NOWYM ŁUPKOWIE

- OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W SZCZAWNEM
- OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W WISŁOKU WIELKIM

Zidentyfikowane potrzeby wszystkich jednostek OSP to: garaż na samochód ratowniczo-gaśniczy 2-stanowiskowy, quad 4x4 wraz z przyczepką, pilarka do betonu i stali, średni samochód ratowniczo-gaśniczy, motopompy, agregaty, radiostacje, odzież specjalna, hełmy, rękawice specjalne.

Wyszczególnienie występujących miejscowych zagrożeń według ich rodzajów oraz rodzajów zdarzeń, które były objęte działalnością jednostek ochrony przeciwpożarowej na przestrzeni lat 2019-2021 na terenie gminy Komańcza, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 11 Miejsowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia występujące na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2019-2021

Rodzaj zagrożenia	Liczba występujących zagrożeń		
	2019	2020	2021
Silne wiatry	6	8	3
Opady śniegu	1	0	7
Opady deszczu	2	27	6
Komunikacyjne	10	7	4
Medyczne	5	3	6
Inne	5	29	7
Ogółem	29	74	33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 12 Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2019-2021

Rodzaj zdarzenia	Liczba zdarzeń		
	2019	2020	2021
Pożary	15	12	13
Miejsowe zagrożenia	44	54	55
Fałszywe alarmy	0	0	3
Zdarzenia ogółem	59	66	71

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Teren gminy Komańcza i powiatu sanockiego obejmuje swoim działaniem jednostka ratowniczo-gaśnicza Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Sanoku.

5.3 Strefa gospodarcza

5.3.1 Rynek pracy i bezrobocie

Rynek pracy

Jednym z czynników określających stan gospodarki, a także jej potencjał jest rynek pracy. Zasadniczy wpływ na rynek pracy na danym obszarze mają zarówno występująca tu liczba osób w wieku produkcyjnym, jak i ilość dostępnych miejsc pracy, które kształtują podaż i popyt pracy. Nierównowaga pomiędzy popytem, a podażą pracy wpływa z kolei na poziom bezrobocia.

Jak wspomniano powyżej, podaż pracy kształtowana jest przez liczbę osób w wieku produkcyjnym. Wiek produkcyjny określamy jako wiek zdolności do pracy, tj. w przypadku mężczyzn jest to grupa w wieku 18-64 lat, z kolei w przypadku kobiet – 18-59 lat. W ramach wieku produkcyjnego możemy jeszcze wyróżnić wiek mobilny, który dotyczy osób w wieku od 18 do 44 roku życia bez względu na płeć, zdolnych i gotowych do ewentualnego przekwalifikowania się oraz zmiany stanowiska lub pracy, a także wiek niemobilny, który obejmuje mężczyzn w wieku od 45 do 64 lat oraz kobiety w wieku od 45 do 59 lat.

Jak przedstawiono już we wcześniejszej części niniejszego opracowania – w podrozdziale 5.2.1. *Uwarunkowania demograficzne*, zgodnie z danymi GUS, gminę Komańcza zamieszkiwały 2583 osoby w wieku produkcyjnym, co stanowiło 61,02 % ogółu ludności na tym obszarze. W stosunku do roku 2017, liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 447 osób. Liczba osób w wieku mobilnym w 2021 roku wyniosła natomiast 1511, co stanowiło 58,50 % liczby osób w wieku produkcyjnym oraz 35,70 % liczby mieszkańców gminy ogółem. Liczba ta, w stosunku do roku 2017, zmniejszyła się o 365 osób.

Na terenie gminy Komańcza nie funkcjonują zakłady produkcyjne, a większość mieszkańców ukierunkowana jest na działalność związaną z obsługą ruchu turystycznego oraz handel. Ruch turystyczny występuje jednak głównie w letnim sezonie turystycznym, począwszy od maja do września, co sprawia że rynek pracy w gminie charakteryzuje sezonowość. Wśród największych pracodawców na terenie gminy należy wyróżnić:

- Nadleśnictwo Komańcza,
- Urząd Gminy Komańcza wraz z gminnymi jednostkami organizacyjnymi, jak Gminne Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej, Gminny Ośrodek Kultury w Komańczy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy, Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Komańczy, Wiejski Ośrodek Zdrowia w Rzepedzi i placówki oświatowe,
- Kopalnia Kruszy Wysoczany,
- firmy oferujące usługi tartaczne
- firmy oferujące usługi transportowe
- obiekty noclegowe i gastronomiczne,
- placówki handlowe.

Analizując dane dotyczące liczby osób pracujących na terenie gminy Komańcza, można zauważyć mniejszą liczbę osób pracujących w 2021 roku niż w roku 2017 (o 83). Na przestrzeni lat 2017-2021 nastąpił spadek liczby pracujących na terenie gminy kobiet – o 25 oraz liczby pracujących mężczyzn – o 58. Dane w tej kwestii zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 13 Pracujący na terenie Komańcza w latach 2017 - 2021

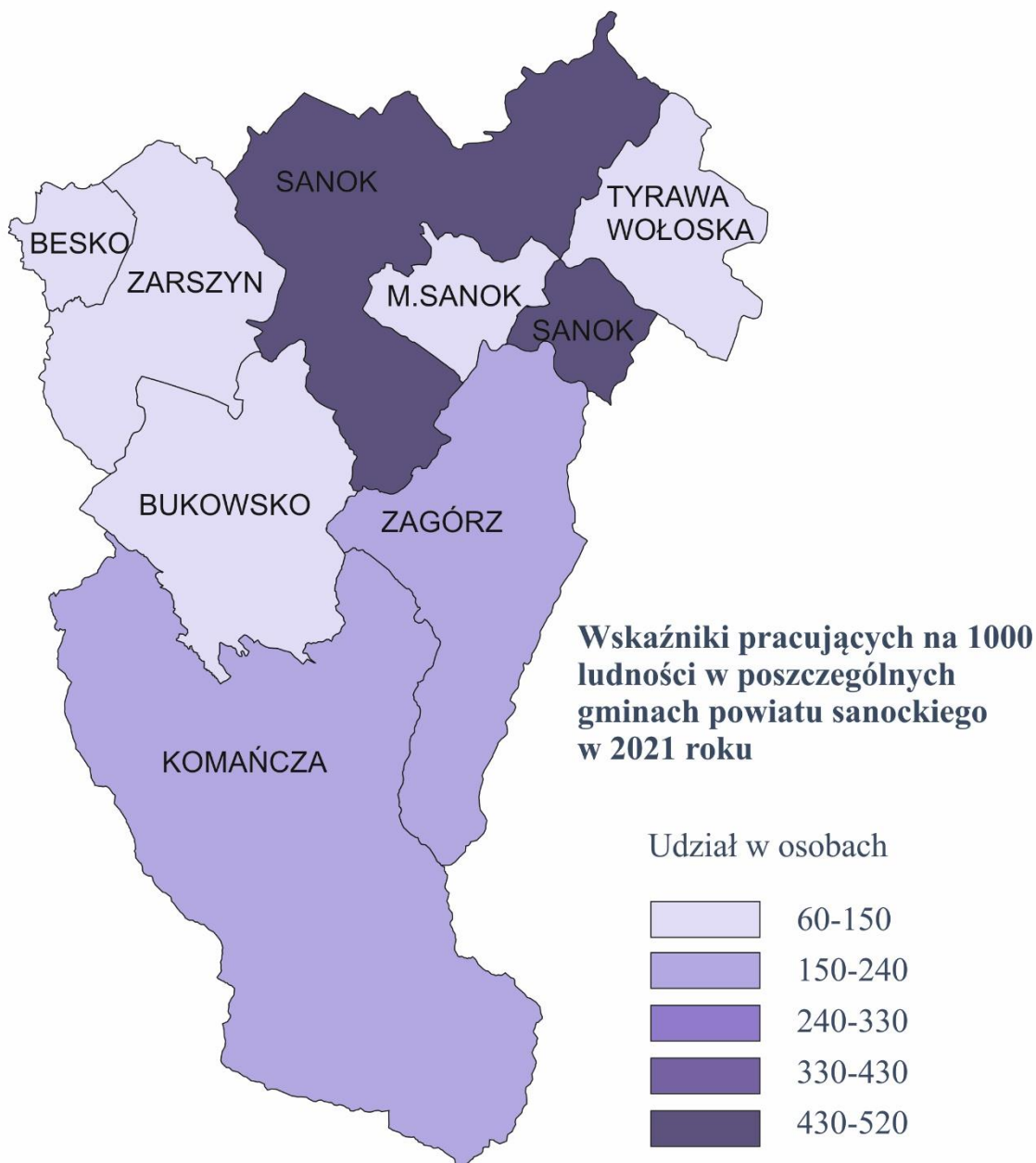
Lata	Ogółem	w tym kobiety	w tym mężczyźni	Pracujący na 1000 ludności ogółem	Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym
2017	1070	444	626	230	353,1
2018	1048	440	608	226	349,3
2019	1012	430	582	223	346,3
2020	974	408	566	225	369,2
2021	987	419	568	233	382,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Biorąc pod uwagę wskaźnik dotyczący rynku pracy w zakresie liczby pracujących na 1000 ludności dla poszczególnych gmin powiatu sanockiego w 2021 r., wartość tego wskaźnika dla gminy Komańcza przedstawiają się dosyć korzystnie na tle pozostałych gmin pomimo, że kształtował się poniżej średniej dla powiatu. Wartość wskaźnika pracujących na 1000 ludności wyniosła w gminie Komańcza – 233, natomiast dla powiatu sanockiego – 238. Najniższa wartość tego wskaźnika w powiecie wystąpiła w gminie Sanok – 60.

Dane dotyczące wskaźnika pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu sanockiego w 2021 roku, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 7 Wskaźniki pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu sanockiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wskazane powyżej dane dot. liczby osób pracujących w poszczególnych gminach dotyczą podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących 10 i więcej osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracowników. Dane nie obejmują z kolei osób pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych.

Bezrobocie

Jak wcześniej wspomniano, gdy liczba osób w wieku produkcyjnym na danym obszarze przewyższa liczbę miejsc pracy, możemy mieć do czynienia ze zjawiskiem bezrobocia. Jest to zjawisko, które ma duży wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą dla danego obszaru. Według danych GUS, na koniec 2021 roku na terenie gminy Komańcza zarejestrowane były 164 osoby bezrobotne, a w stosunku do roku 2017, liczba ta zmniejszyła się o 26 osób.

Dane dotyczące liczby zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Komańcza w latach 2017 - 2021

Lata	Bezrobotni ogółem	W tym kobiety	W tym do 30 roku życia	W tym powyżej 50 roku życia	Osoby długotrwale bezrobotne
2017	190	111	61	54	112
2018	192	114	62	52	118
2019	203	101	59	55	115
2020	171	97	53	38	109
2021	164	79	49	40	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak przedstawia powyższa tabela, osoby długotrwale bezrobotne stanowiły w 2021 roku 61,0 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Najwięcej osób bezrobotnych było w wieku od 31 do 50 lat – 75 osób, tj. 45,7 % ogółu bezrobotnych, natomiast osoby w wieku do 30 roku życia stanowiły 29,9 % ogółu bezrobotnych.

Udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na koniec 2021 roku według danych GUS wyniósł na terenie gminy Komańcza 6,3 %, nie zmieniając się w stosunku do roku 2017. Zmniejszył się przy tym udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet – o 1,1 p.p. oraz zwiększył udział mężczyzn – o 1,1 p.p. Wartość udziału zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Komańcza była w 2021 roku wyższa niż średnia dla powiatu sanockiego – o 1,7 p.p., przy czym udział zarejestrowanych bezrobotnych mężczyzn był większy o 1,5 p.p., natomiast kobiet – o 1,9 p.p.

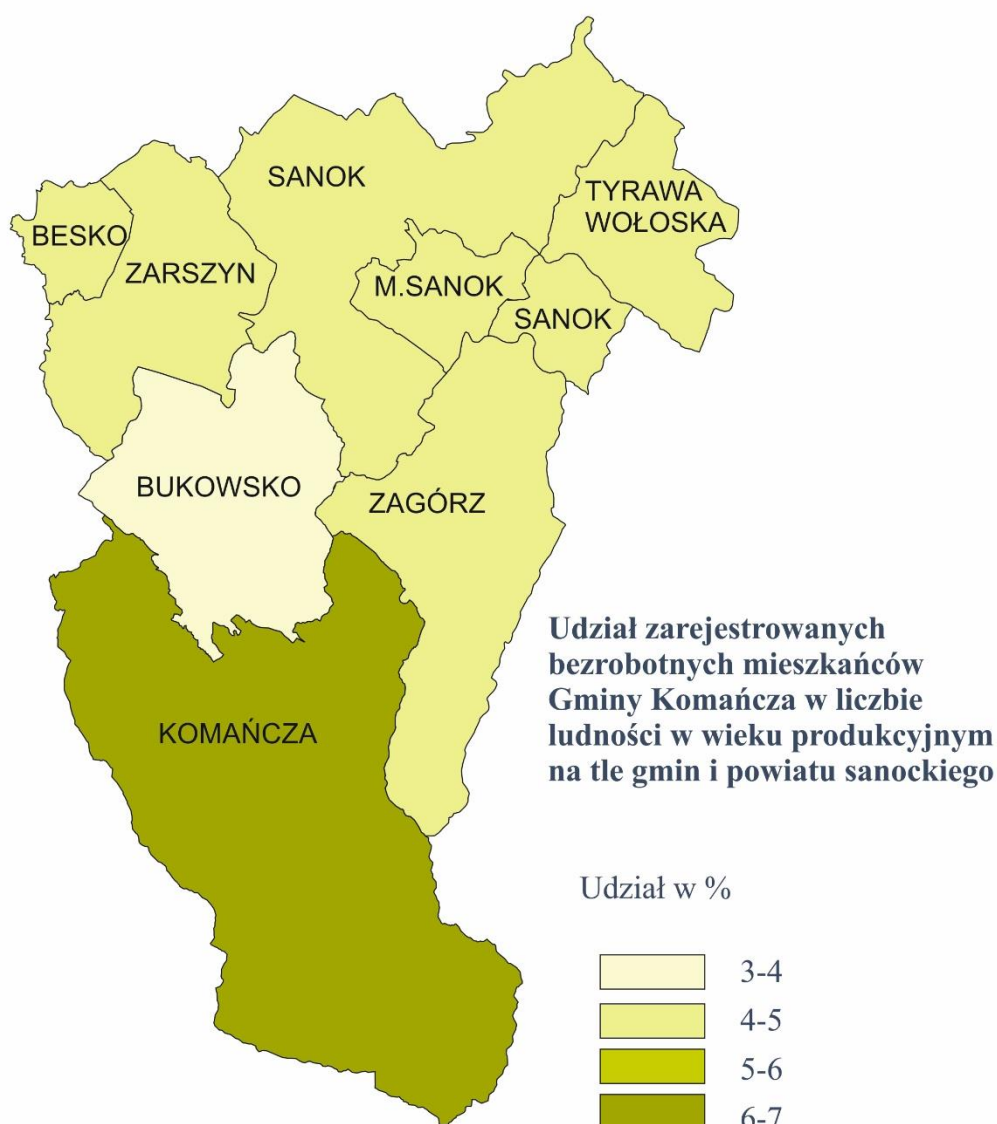
Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Komańcza na tle powiatu sanockiego w 2017 i 2021 roku, przedstawia poniższa tabela oraz mapa.

Tabela 15 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Komańcza w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu sanockiego według płci

Jednostka terytorialna	ogółem		kobiety		mężczyźni	
	2017	2021	2017	2021	2017	2021
Gmina Komańcza	6,3	6,3	8,1	7,0	4,7	5,8
Powiat sanocki	5,1	4,6	5,7	5,1	4,5	4,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Mapa 8 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Komańcza w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle gmin i powiatu sanockiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Powyższe dane pokazują, że na tle pozostałych gmin powiatu leskiego, gmina Komańcza, zarówno w roku 2017, jak i w 2021, posiadała największy odsetek zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, na co wpływ ma przede wszystkim znaczna sezonowość ruchu turystycznego w gminie, a także i inne czynniki zewnętrzne wpływające negatywnie na ruch turystyczny. Ważnym zagadnieniem jest również zjawisko bezrobocia ukrytego, tj. pozostawanie bez pracy i nierejestrowanie się jako osoba bezrobotna, a także zjawisko „szarej strefy”, tj. nielegalne zatrudnienie, bez opłacania składek oraz podatku dochodowego.

Zmniejszenie bezrobocia wymaga zdecydowanych działań powiatowych urzędów pracy, centrów doradztwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego. Ważne w tej kwestii jest również dopasowanie szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnych pracodawców, co pomoże zniwelować braki wykwalifikowanych pracowników na lokalnym rynku pracy. Teren gminy Komańcza znajduje się we właściwości Powiatowego Urzędu Pracy w Sanoku.

5.3.2 Przedsiębiorczość i rolnictwo

Przedsiębiorczość

Sytuacja gospodarcza danego obszaru wiąże się w dużej mierze ze zjawiskiem przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość można definiować jako skłonność do tworzenia nowych przedsiębiorstw lub innych form prowadzenia działalności gospodarczej, a także jako aktywność do rozwijania już istniejących, poprzez realizację różnego rodzaju inwestycji. Stopień rozwoju przedsiębiorczości na danym obszarze wynika przede wszystkim z liczby podmiotów gospodarki narodowej, do których zalicza się osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Podmioty te zobowiązane są do rejestracji w odpowiednim rejestrze, w tym również w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (rejestr REGON), który prowadzi Prezes Głównego Urzędu Statystycznego.

W ostatnich latach zarówno w gminie Komańcza, jak i w innych gminach powiatu sanockiego, obserwuje się pozytywne zjawisko rozwoju przedsiębiorczości, a co za tym idzie wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na terenie gminy Komańcza na koniec 2021 roku zarejestrowanych było 356 podmiotów gospodarki narodowej, co klasowało ją na szóstym miejscu w powiecie sanockim. Od 2017 roku liczba podmiotów gospodarczych w gminie Komańcza wzrosła o 34, tj. o 10,6 %, co było siódmym wynikiem w powiecie, jeśli chodzi o przyrost liczby podmiotów gospodarczych.

Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie gmin powiatu sanockiego w roku 2017 oraz 2021 w podziale na sektor publiczny i sektor prywatny, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 16 Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gmin powiatu sanockiego w 2017 i 2021 roku

Gmina	Ogółem*			Sektor publiczny		Sektor prywatny	
	2017	2021	Wzrost/spadek w %	2017	2021	2017	2021
Besko	279	312	11,8%	8	8	271	304
Bukowsko	414	503	21,5%	15	15	399	488
Komańcza	322	356	10,6%	13	13	307	339
Sanok - gmina miejska	3 649	3 847	5,4%	137	136	3 490	3 680
Sanok - gmina wiejska	996	1 236	24,1%	22	23	972	1 210
Tyrawa Wołoska	102	125	22,5%	7	7	95	117
Zagórz	828	960	15,9%	21	19	805	938
Zarszyn	486	583	20,0%	21	25	465	558
Powiat sanocki	7 076	7 922	12,0%	244	246	6 804	7 634

* W BDL nie są prezentowane wszystkie formy prawne podmiotów, dlatego dane liczbowe w zestawieniu nie sumują się na sektor ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Rozwój przedsiębiorczości na terenie gminy Komańcza dotyczy głównie sektora prywatnego, w którym liczba podmiotów w latach 2017 – 2021 wzrosła o 32 i wyniosła na koniec 2021 roku 339. Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, zjawisko zwiększającej się liczby podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym dotyczy całego powiatu sanockiego, a największe wzrosty, jeśli chodzi o tą liczbę odnotowały: gmina wiejska Sanok (wzrost o 238 podmiotów) oraz gmina miejska Sanok (wzrost o 190 podmiotów).

W sektorze prywatnym, w ramach podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON, Główny Urząd Statystyczny wyszczególnia osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spółki handlowe, w tym również spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, spółdzielnie, fundacje, oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne. Zdecydowaną większość podmiotów gospodarczych w gminie Komańcza stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zarejestrowane w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, których liczba w 2021 roku wyniosła 257, tj. 75,8 % ogółu podmiotów sektora prywatnego. Ich liczba w stosunku do roku 2017 zwiększyła się o 22.

Dane dotyczące rodzajów podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Komańcza w 2017 i 2021 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 17 Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Komańcza w 2017 i 2021 roku

Rodzaje podmiotów		2017	2021
Sektor publiczny	Państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	8	8
	Nieokreślone formy prawne	5	5

Sektor prywatny	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	235	257
	Spółki handlowe	7	9
	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0
	Spółdzielnie	4	4
	Fundacje	2	5
	Stowarzyszenia i organizacje społeczne	17	17

* W BDL nie są prezentowane wszystkie formy prawne podmiotów, dlatego dane liczbowe w zestawieniu nie sumują się na sektor ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Najwięcej zarejestrowanych na terenie gminy Komańcza podmiotów gospodarczych w 2021 roku, zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności (PKD) wykonywało działalność gospodarczą według sekcji A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) – 77 podmiotów (21,6 % ogółu podmiotów) oraz sekcji G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) – 47 podmiotów (13,2 % ogółu podmiotów). Na przestrzeni lat 2017-2021 największy wzrost liczby podmiotów wystąpił w sekcji F – o 9 podmiotów. Ogólnie obserwuje się w gminie Komańcza niewielki przyrost jeśli chodzi o podmioty gospodarki narodowej - nie widać rozwoju sektorów, nawet w przypadku usług około turystycznych. Mieszkańcy gminy cechują się niską przedsiębiorczością, a inwestorzy z zewnątrz nie chcą tu inwestować, bo nie mają dogodnych warunków. Jest to zadanie dla samorządu, aby przygotować miejsca w gminie pod duże inwestycje, które mogłyby generować miejsca pracy. Zadaniem Gminy jest również stworzenie warunków, które zachęcą mieszkańców do zakładania działalności, w szczególności w sektorze turystycznym i okołoturystycznym.

Dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowanych na terenie gminy Komańcza w 2017 i 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18 Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowane na terenie gminy Komańcza w 2017 i 2021 roku

Sekcja PKD	Wyszczególnienie	Ogółem*		Sektor publiczny*		Sektor prywatny*	
		2017	2021	2017	2021	2017	2021
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	75	77	1	1	74	76
B	Górnictwo i wydobywanie	1	0	-	-	1	0
C	Przetwórstwo przemysłowe	17	21	-	-	17	20
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2	2	-	-	2	2
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	1	1	1	1	-	-
F	Budownictwo	27	36	-	-	26	35

G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	48	47	-	-	48	47
H	Transport i gospodarka magazynowa	16	20	-	-	16	20
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	32	37	3	3	29	34
J	Informacja i komunikacja	8	9	-	-	8	9
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	5	4	-	-	5	4
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	15	15	-	-	15	15
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	11	13	-	-	11	13
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	3	5	-	-	3	5
O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	9	9	3	3	6	6
P	Edukacja	7	8	2	2	5	6
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	7	6	2	2	5	4
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	5	5	1	1	4	4
S, T	Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	33	39	-	-	32	38
U	Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	-	-	-	-
Razem		322	356	13	13	307	339

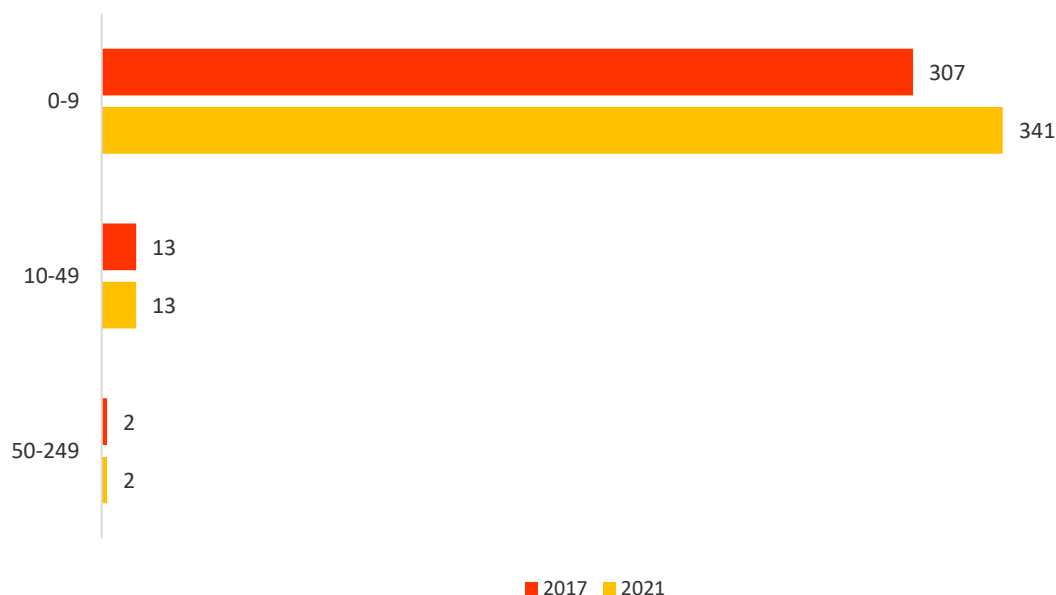
* W związku z wprowadzonymi od 1 grudnia 2014 r. zmianami przepisów prawnych regulujących sposób zasilania rejestru REGON informacjami o podmiotach podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, od danych według stanu na 31 grudnia 2014 r. istnieje możliwość wystąpienia w rejestrze REGON niewypełnionych pozycji dotyczących przewidywanej liczby pracujących, adresu siedziby, rodzaju przeważającej działalności oraz formy własności. W związku z powyższym dane naliczone z rejestru REGON według ww. informacji mogą nie sumować się na liczbę ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Największą część działających na terenie gminy Komańcza podmiotów gospodarczych stanowiły w 2021 roku mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób – 341 podmiotów, co stanowiło 95,8 % wszystkich podmiotów. Na przestrzeni lat 2017-2020 ich liczba zwiększyła się o 34. Jest to bardzo niski wzrost gospodarczy.

Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej według klas wielkości w 2017 oraz 2021 roku na terenie gminy Komańcza przedstawia poniższy wykres.

Wykres 10 Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości na terenie gminy Komańcza w 2017 i 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O niskim poziomie rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy Komańcza świadczą również wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej, opracowane przez Główny Urząd Statystyczny. Analizując poszczególne wskaźniki, które zaprezentowane zostały w poniższej tabeli, można zauważyć spadek ich wartości przy wskaźnikach dotyczących udziału podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON oraz udziału osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem. Porównując natomiast wartości wskaźników dotyczących podmiotów gospodarki narodowej dla gminy Komańcza z wartościami dla powiatu sanockiego zauważyć można, że są one w większości niższe, co wskazuje że rozwój przedsiębiorczości w gminie Komańcza przebiega wolniej niż w innych gminach powiatu sanockiego.

Wartości wskaźników dotyczących podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Komańcza i powiatu sanockiego w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 19 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Komańcza oraz powiatu sanockiego za lata 2017 i 2021

Wskaźnik	Gmina Komańcza		Powiat sanocki	
	2017	2021	2017	2021
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	69	84	74	87
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	106,3	137,8	119,8	147,7
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	6,01	7,71	6,86	6,74
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	51	61	55	65
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	4,08	5,20	4,07	4,68
Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	10,2	8,1	7,9	4,6
Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem (%)	73,0	72,2	73,5	74,9
Udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej (%)	5,9	6,2	5,5	5,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Rolnictwo

W strukturze użytkowania ziemi w gminie Komańcza użytki rolne stanowią ok. 22,2 % powierzchni ogólnej gminy, co świadczy o tym, że rolnictwo pełni dość znaczną rolę w strukturze gospodarki na terenie gminy.

Podstawowych informacji na temat rolnictwa, w tym liczby i powierzchni gospodarstw rolnych, dostarczają przeprowadzane co 10 lat powszechne spisy rolne. Ostatni taki spis przeprowadzony został w terminie od 1 września do 30 listopada 2020 r., według stanu na dzień 1 czerwca 2020 r. Jego podstawowym celem było dostarczenie informacji na potrzeby realizacji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, a także i na potrzeby krajowych baz danych. Badaniem zostały objęte gospodarstwa rolne, których użytkownikami były osoby fizyczne (gospodarstwa indywidualne), osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Zgodnie z opublikowanymi wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2020, na terenie gminy Komańcza w 2020 roku znajdowały się 434 gospodarstwa rolne o łącznej powierzchni 8636,54 ha, z czego 7430,08 ha (86,0 %) stanowiły użytki rolne. Największą część tych gospodarstw stanowiły gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych w grupie „1 - 5 ha” – ich liczba wyniosła 202 (46,5 % ogółu gospodarstw rolnych), zajmując przy tym powierzchnię 736,24 ha (8,5 % powierzchni gospodarstw rolnych ogółem).

Liczbę gospodarstw rolnych, ich powierzchnię oraz powierzchnię użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw w gminie Komańcza, według wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2020, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

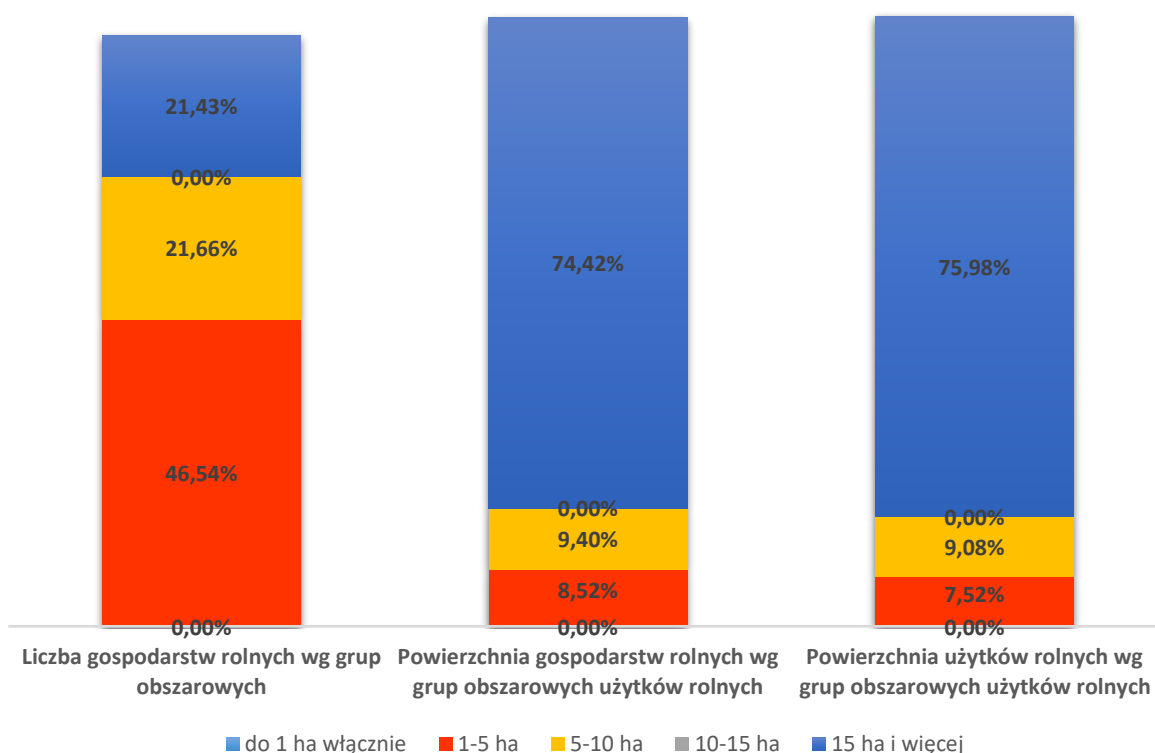
Tabela 20 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Komańcza

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych	Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)	Powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)
Gospodarstwa rolne ogółem	434	8 636,54	7 430,08
do 1 ha włącznie	0*	0*	0*
1-5 ha	202	736,24	558,59
5-10 ha	94	812,06	675,00
10-15 ha	0*	0*	0*
15 ha i więcej	93	6 426,95	5 645,14

* Komunikat GUS: Brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Wykres 11 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Komańcza

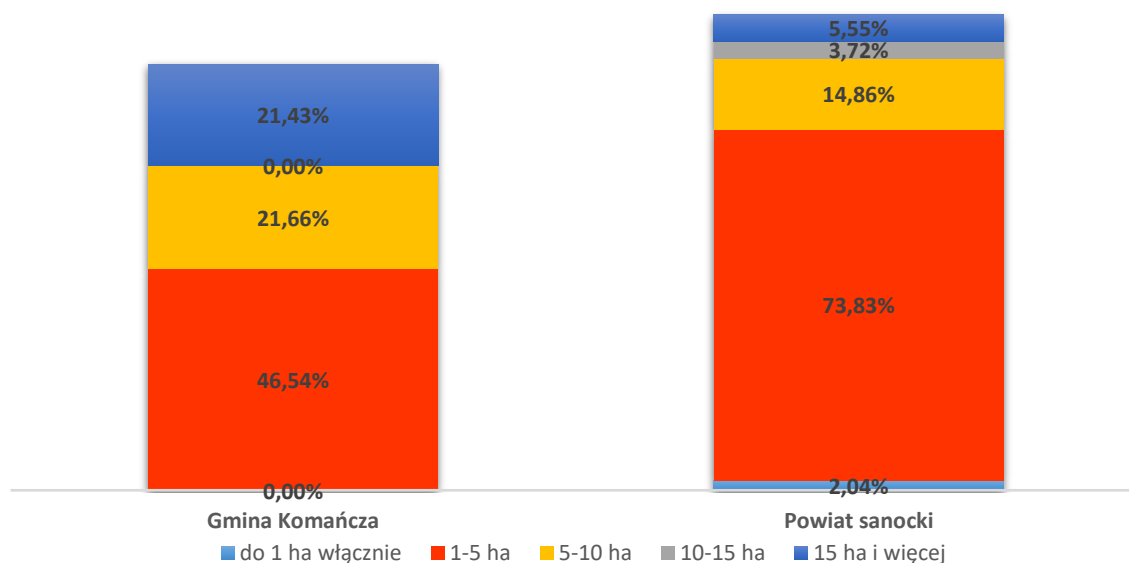
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Liczba gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie gminy Komańcza stanowiła 7,64 % liczby gospodarstw rolnych ogółem w powiecie leskim, natomiast ich powierzchnia – 20,64 % powierzchni gospodarstw ogółem w powiecie. Biorąc pod uwagę liczbę gospodarstw rolnych w poszczególnych grupach obszarowych oraz ich powierzchnię, zarówno na terenie gminy, jak i ogółem w powiecie, struktura gospodarstw wygląda podobnie – najczęściej gospodarstw występuje w grupie obszarowej „1 – 5 ha”. Natomiast największej powierzchni w gminie i w powiecie zajmują gospodarstwa rolne w grupie obszarowej „15 ha i więcej”, co świadczy o małym rozdrobnieniu gospodarstw rolnych.

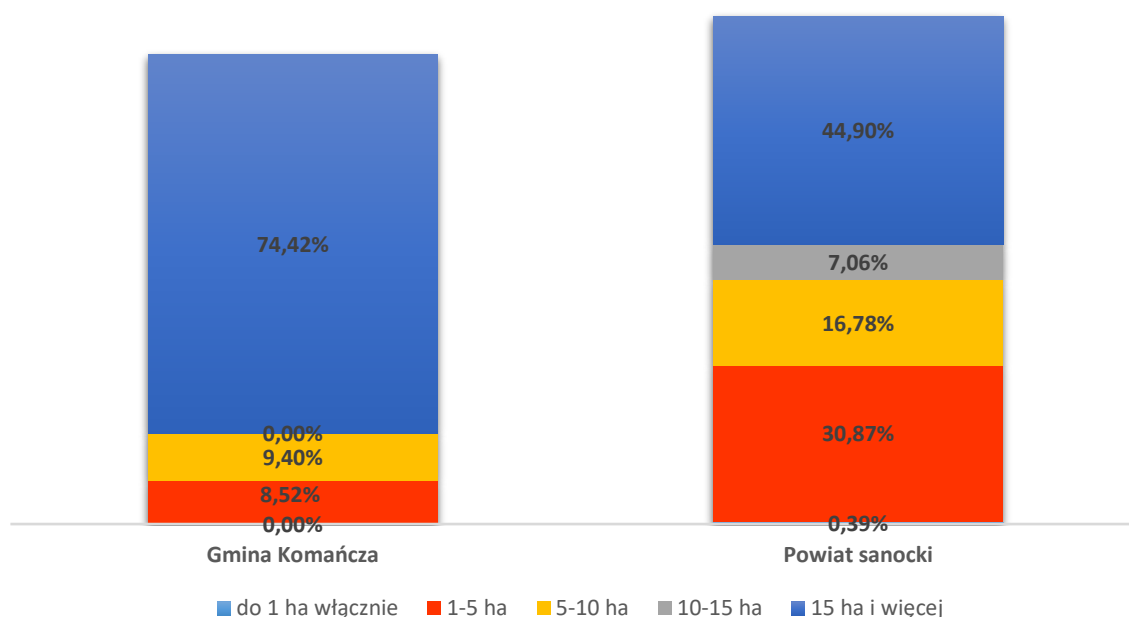
Dane dotyczące liczby gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchni według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Komańcza oraz w powiecie sanockim, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 12 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Komańcza oraz powiatu sanockiego

Liczba gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych

Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Średnia powierzchnia gruntów gospodarstw rolnych na terenie gminy Komańcza wynosiła 19,90 ha, natomiast średnia powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw – 17,12 ha. Wartości te kształtowały się powyżej średniej dla powiatu sanockiego, gdzie wynosiły odpowiednio 7,37 ha i 6,20 ha. W kwestii użytkowania gruntów, użytki rolne stanowiły 86,03 % powierzchni gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie gminy. 99,12 % tych użytków stanowiły użytki rolne w dobrej kulturze rolnej, tzn. grunty wykorzystywane rolniczo, na których stosowane są zabiegi uprawne i mogą kwalifikować do otrzymania dopłat obszarowych. Pod zasiewami znalazło się z kolei zaledwie 14,19 % powierzchni użytków rolnych, co spowodowane było zarówno objęciem terenu gminy formami prawnej ochrony przyrody, ukształtowaniem terenu, jak i niską klasą bonitacyjną gleb. W strukturze użytkowania gruntów, z tego względu przeważały łąki trwałe, które stanowiły 65,11 % powierzchni użytków rolnych ogółem.

Biorąc pod uwagę liczbę pracujących w gospodarstwach rolnych, na terenie gminy Komańcza pracowało łącznie 704 osoby, tj. ok. 16,6 % ogółu mieszkańców gminy, z tego 424 mężczyzn oraz 280 kobiet. Według źródeł dochodów, najczęściej gospodarstw rolnych na terenie gminy utrzymywało się z pracy najemnej - 122, natomiast najmniej z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą - 12.

Dane dotyczące średniej powierzchni gruntów gospodarstw rolnych i średniej powierzchni użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw, struktury użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne i powierzchni zasiewów wybranych upraw, a także liczby pracujących w gospodarstwach rolnych oraz źródeł dochodów gospodarstw domowych objętych spisem rolnym na terenie gminy Komańcza, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 21 Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gospodarstw na terenie gminy Komańcza

Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych ogółem (w ha)	
Grunty ogółem	19,90
Użytki rolne ogółem	17,12
Użytkowanie gruntów (w ha)	
Grunty ogółem	8 636,54
Użytki rolne ogółem	7 430,08
Użytki rolne w dobrej kulturze	7 364,98
Pod zasiewami	1 054,35
Grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	18,91
Uprawy trwałe	127,22
Łąki trwałe	4 838,35
Pastwiska trwałe	1 322,30
Pozostałe użytki rolne	65,10
Lasy i grunty leśne	394,37
Pozostałe grunty	812,09
Powierzchnia zasiewów wybranych upraw (w ha)	
Powierzchnia zasiewów ogółem	1 054,35
Zboża	544,77
Ziemniaki	3,18
Warzywa gruntowe	1,77
Pracujący w gospodarstwach rolnych	
Ogółem	704
Mężczyźni	424
Kobiety	280
Gospodarstwa domowe według źródeł dochodów	
Działalność rolnicza	91
Pozarolnicza działalność gospodarcza	43
Praca najemna	122
Emerytura i renta	104
Inne niezarobkowe źródła poza emeryturą i rentą	21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

5.3.3 Turystyka

Turystyka stanowi znaczący czynnik lokalnego rozwoju, a na atrakcyjność turystyczną danego obszaru składają się przede wszystkim walory przyrodnicze i antropogeniczne oraz zagospodarowanie turystyczne, tj. baza noclegowa, gastronomia i dostępność komunikacyjna, uzupełniane przez obiekty społeczno-techniczne, jak np. sklepy i apteki. Na walory przyrodnicze, wpływające na atrakcyjność turystyczną składają się elementy środowiska przyrodniczego, interesujące dla turystów i występujące np. w rezerwach przyrody, parkach krajobrazowych lub też poza tymi formami ochrony przyrody. Walory antropogeniczne związane są z działalnością człowieka i dotyczą m. in. zabytków architektury, muzeów, miejsc pamięci narodowej i kultu religijnego oraz wydarzeń kulturalno-sportowych. Zagospodarowanie turystyczne dotyczy przede

wszystkim liczby i jakości miejsc noclegowych oraz lokali lub obiektów gastronomicznych, a także sieci drogowej, kolejowej oraz szlaków turystycznych.

Gmina Komańcza, jak zostało opisane we wcześniejszej części opracowania, z racji swojego położenia na pograniczu Bieszczadów i Beskidu Niskiego, posiada wybitne walory przyrodnicze, które są istotne dla oferty turystycznej. Z tego względu ważne jest wykorzystanie wskazanych walorów dla rozwoju usług turystycznych i poprawy warunków życia mieszkańców.

Oferta turystyczna gminy Komańcza dotyczy przede wszystkim oferty agroturystycznej oraz możliwości uprawiania turystyki aktywnej, co wynika z faktu, że przez gminę przebiegają szlaki turystyki pieszej i rowerowej, a miejscowości gminy stanowią bazę wypadową w inne atrakcyjne turystycznie szlaki w Bieszczadach i Beskidzie Niskim.

Uzupełnieniem walorów przyrodniczych, wspólnie tworząc atrakcyjność turystyczną gminy Komańcza, jest wspomniane powyżej zagospodarowanie turystyczne, które wiąże się ściśle z pojęciem infrastruktury turystycznej. Podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego jest baza noclegowa, która z jednej strony wpływa na rozwój turystyki na danym terenie, a z drugiej umożliwia uprawianie różnych rodzajów turystyki, a tym samym zaspokajaniem potrzeb turystów. Ważna jest w tej kwestii wielkość bazy noclegowej, która świadczy o poziomie rozwoju turystycznego, a tym samym o potencjale turystycznym.

Na terenie gminy Komańcza istnieje słabo rozwinięta baza noclegowa – funkcjonują gospodarstwa agroturystyczne, kwatery prywatne, domki letniskowe, a także schroniska. Brak jest natomiast hoteli i pensjonatów.

Zgodnie z danymi Urzędu Gminy Komańcza, na terenie gminy funkcjonuje łącznie 25 obiektów noclegowych, w których dostępnych jest 596 miejsc noclegowych. Dane dotyczące liczby obiektów noclegowych oraz miejsc noclegowych w poszczególnych miejscowościach gminy Komańcza przedstawia poniższa tabela.

Tabela 22 Liczba obiektów noclegowych oraz miejsc noclegowych w poszczególnych miejscowościach gminy Komańcza

MIJSCOWOŚĆ	NAZWA OBIEKTU	LICZBA MIEJSC NOCLEGOWYCH	LICZBA POKOI
Komańcza	Domki nad rzeką	6	2
	Przystanek Letnisko	11	4
	Leśny Dzban	21	3
	K85	24	7
	Leśna Willa	35	14
	Pod Kominkiem	50	13
Rzepedź	Sielska Chyża	18	13
	Emilówka	10	4
	Oaza Ciszy i Spokoju – Dom Rekolekcyjny	150	32
Wysoczany	Zacisze Osławy	7	2
	Tarpan	12	4
	Sokolisko	17	5
Wiśtok Wielki	Gospodarstwo EkoAgroturystyczne PRZEDBIESZCZADY w dolinie Wiśtoka	6	2
Radoszyce	Fashion Style	15	3
	Radosław Łabaj	16	4
Nowy Łupków	Radosne Szwejkowo	20	5
	Pensjonat w Łupkowie	50	12

Wola Michowa	EKO Turystyka	41	8
Smolnik	Chata Huculik	6	2
	Kolejowy Smolnik Noclegi w Bieszczadach	8	2
	Zagroda Chryszczata	20	5
	Chatka Nad Osława	20	6
	Chyżula	15	5
Mików	Dom Myśliwski	13	7
Maniów	Zagroda Miodowa	5	2
RAZEM	25 OBIEKTÓW	596	166

Źródło: Urząd Gminy Komańcza

Oprócz bazy noclegowej, na terenie gminy Komańcza słabo rozwija się również baza gastronomiczna. Wśród tego typu obiektów można wyróżnić: Restauracja „Pod kominkiem” w Komańczy, Leśna Willa PTTK w Komańczy, Kawiarenka EDEN w Komańczy, Kawiarnia Prymasówka w Komańczy, Kawiarnia Kuźnia Łemkowska w Komańczy. Oferują one potrawy kuchni polskiej. Niektóre obiekty noclegowe jak i gastronomiczne są nieczynne poza sezonem, co stanowi problem w przypadku obsługi turystów, którzy pojawiają się poza sezonem właśnie. Często nie mają nawet gdzie zjeść. Jest to sytuacja, która powinna być zmieniona. Latem i jesienią Komańczę i okolice odwiedza wielu turystów. Inaczej jest zimą. Powodem jest właśnie słabe zaplecze hotelarsko-gastronomiczne oraz brak typowych dla zimy atrakcji turystycznych.

Problemem w kwestii zagospodarowania turystycznego może być również ograniczona liczba sklepów spożywczo-przemysłowych na terenie gminy, w szczególności brak większych sklepów samoobsługowych. Problem ten jest zauważalny przede wszystkim w letnim sezonie turystycznym, gdy do gminy Komańcza przybywają turyści.

W zakresie dostępności komunikacyjnej, gmina Komańcza należy do Bieszczadzkiego Związku Komunikacyjnego z siedzibą w Ustrzykach Dolnych, który zabezpiecza potrzeby mieszkańców gminy w zakresie publicznego transportu zbiorowego. W ramach związku podpisana została umowa z przewoźnikiem na świadczenie usług w zakresie publicznego transportu zbiorowego. Zgodnie z tą umową przewoźnik na podstawie uzgodnionych rozkładów jazdy świadczy usługi dla mieszkańców poszczególnych miejscowości w gminie. Rozkłady jazdy są na bieżąco korygowane w zależności od potrzeb. Wszystkie miejscowości do których dojeżdża komunikacja zbiorowa mają połączenie bezpośrednie lub pośrednie z miastem w którym jest siedziba powiatu – Sanok. Korzystający z komunikacji mają do dyspozycji 78 przystanków autobusowych.

Piękne i dzikie tereny gminy Komańcza, położonej w obrębie Bieszczad i Beskidu Niskiego, a także zdrowy klimat i czystość środowiska naturalnego stale przyciągają turystów z różnych części kraju, pragnących aktywnie spędzić czas z pięknymi widokami oraz w bezpośrednim kontakcie z przyrodą. Na terenie gminy znajduje się wiele tras, na których można uprawiać turystykę pieszą i rowerową oraz spędzać czas rekreacyjnie. Jeśli chodzi o turystykę pieszą, przez teren gminy przebiegają następujące oznakowane szlaki turystyczne wyznaczone przez PTTK:

- Główny Szlak Beskidzki - czerwony szlak turystyczny - Skibice 766m. n.p.m. - Tokarnia 788 m. n.p.m. - Kamień 718m. n.p.m. - Komańcza - Duszatyn - Chryszczata 997 m. n.p.m. - Przełęcz Żebrak 816 m. n.p.m. - Wołosań 1071 m. n.p.m.;
- Szlak czerwony: Komańcza - Krynica: Jawornik (665 m) - Przybyszów - Tokarnia (777 m) - Bukowica - Smokowiska (748 m) - Skibice (776 m) - Puławy;

- Szlak niebieski: Nowy Łupków - Grybów: Nowy Łupków - Grab Średni (822 m) - Danawa (841 m) - Pasika (848 m) - Kanasiówka (823 m) - Jasiel - Jasienik (718 m) - Kamień (857 m) - Czeremcha - Barwinek.
- Szlak zielony: Komańcza -> Sieniawa: Komańcza - Dołżyca - Garb Średni (822 m) - Danawa (841 m) - Pasika (848 m) - Kanasiówka (823 m) - Moszczaniec - Darów - Dział (665 m) - Sieniawa.
- Szlak żółty: Bukowsko -> Kanasiówka: Bukowsko - Wola Piotrowa - Tokarnia - Wisłok Wielki - Kanasiówka (823 m).

Przebieg wyżej wymienionych szlaków na terenie gminy Komańcza przedstawia poniższa mapa.

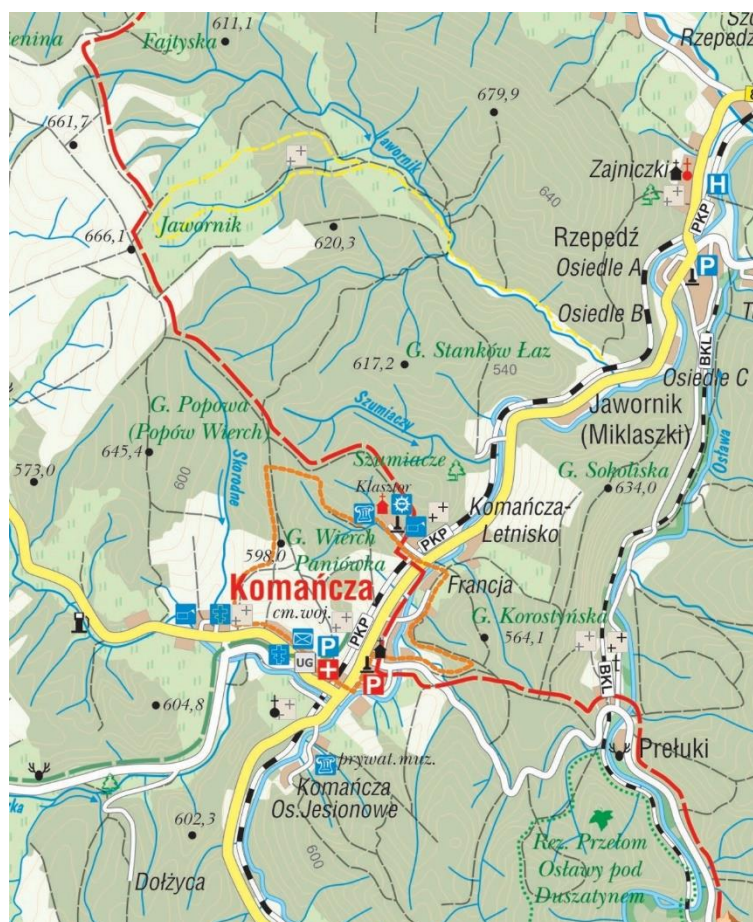
Mapa 9 Przebieg pieszych szlaków turystycznych PTTK na terenie gminy Komańcza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: www.gorybezbzanic.pttk.pl

Dla potrzeb ruchu turystycznego, wyznakowano w Komańczy ciekawą ścieżkę przyrodniczo-historyczną, biegnącą najciekawszymi fragmentami wsi oraz okolicznych wzgórz. Ścieżka przyrodniczo-historyczna zlokalizowana jest na pograniczu Beskidu Niskiego i Bieszczadów, prowadzi przez Komańczę i okalające ją lasy należące do Nadleśnictwa Komańcza (Leśnictwo Turzańsk) i Leśnej Wspólnoty Gruntowej Komańczy. Wędrujący po Bieszczadach turyści mogą przybyć do Komańczy trasą beskidzkiego (czerwonego) szlaku turystycznego, lub szlakiem granicznym (niebieskim) schodząc przy słupku granicznym nr 1/106 zielonym szlakiem łącznikowym przez Dołżycę. Trasa ścieżki o długości ok. 9 km tworzy zamykającą się pętlę. Rozpocząć wędrowkę można na dowolnym odcinku szlaku, jednak my z przyczyn czysto praktycznych proponujemy początek przy kościele rzymskokatolickim. Znajduje się tu bowiem węzeł komunikacyjny, parking, sklepy. Tak zaprojektowana ścieżka prezentuje Komańczę jako miejscowość letniskową o wspaniałych walorach klimatyczno-uzdrowiskowych i krajobrazowych w otoczeniu pięknej i dzikiej przyrody. Jednocześnie pokazuje bogatą historię zamieszkujących tu przed wojną Łemków, Polaków, Cyganów i Żydów. Zachowane zabytkowe budownictwo wiejskie oraz różnorodność obyczajów, tradycji i religii, wynikających z położenia wsi na pograniczu narodów i kultur. Ścieżka oprócz wartości edukacyjnych posiada świetne walory widokowe, zwłaszcza w pierwszej części trasy. Całość składa się z 16 (pierwotnie 14) oznakowanych tablicami z opisem przystanków, które ukazują ciekawe miejsca przyrodnicze oraz historyczne. Trasa jest łatwa, nadaje się dla każdego turysty. Długość ścieżki to ok. 9 km, czas przejścia ok. 2,5 -4,5h, różnica wzniesień: 140m. Przebieg ścieżki przyrodniczo-historycznej przedstawia poniższa mapa.

Mapa 11 Przebieg ścieżki przyrodniczo-historycznej w gminie Komańcza

Przez gminę Komańcza przebiega również kilka szlaków tematycznych:

- Szlak Ikon Doliną Osławy

Szlak wiedzie wyjątkowo urzekającą doliną górską tej czystej rzeki. Na opisanej trasie spotkać można niemal same perełki drewnianej architektury sakralnej - trójdzielne dawne cerkwie greckokatolickie zbudowane w stylu wschodniołemkowskim i pozwalające wpisać się wraz ze stojącymi obok nich dzwoniczami w trójkąt równoramienny. W ich wnętrzach zachowały się cenne ikonostasy z ikonami. Na przybyszach z kraju i z Europy Zachodniej ich bogactwo kulturowe robi duże wrażenie.

- Szlak Architektury Drewnianej

Na podkarpackiej części szlaku, najczęściej spotykanymi obiektami są drewniane cerkwie. Nie brak jednak cennych, zabytkowych kościołów, zabudowy wiejskiej, dworców oraz obiektów zabytkowej techniki. Przez gminę Komańcza przebiega Trasa nr 4 szlaku - sanocko-dukielska licząca 113 km. Na trasie tej można podziwiać np. dawną cerkiew parafialną greckokatolicką pw. Matki Boskiej w Komańczy, Cerkiew filialną greckokatolicką pw. św. Mikołaja w Rzepedzi, czy Cerkiew greckokatolicką pw. św. Onufrego w Wiśloku Wielkim. Szlak architektury drewnianej w gminie Komańcza przedstawia poniższa mapa.

Mapa 12 Przebieg Szlaku Architektury Drewnianej w gminie Komańcza

Gmina Komańcza jest gotowa pod względem turystycznym na przyjęcie turystów w sezonie letnim. Atrakcyjne trasy piesze i rowerowe, gospodarstwa agroturystyczne z ciekawą ofertą dla klientów oraz piękna przyroda zachęcają do przybycia do tego miejsca. Brakuje jednak w gminie gotowego produktu turystycznego, który by scalał działania mieszkańców, przedsiębiorców i samorządu w celu przyciągnięcia nowych turystów. Który by pokazał całe piękno pogranicza bieszczadzko-beskidzkiego. Takimi produktami mogłyby być reaktywowana Leśna Kolejka Wąskotorowa Smolnik-Duszatyn, Smolnik-Nowy Łupków, Smolnik-Wola Michowa wraz z węzłem kolejowym w Nowym Łupkowie z parowozownią wraz ze Skansenem Kolejowym oraz Skansen Kultury Łemkowskiej wraz z Izbą Kultury Łemkowskiej oraz Skansen wypału węgla drzewnego.

Sezon zimowy natomiast w gminie Komańcza jest sezonem martwym. Brak w gminie atrakcji turystycznych charakterystycznych dla tej pory roku. Kiedyś w gminie Komańcza funkcjonował stok narciarski na górze Dyszowa, ale obecnie inwestycja w nową infrastrukturę jest niewykonalna pod względem technicznym i finansowym. Gmina więc zrezygnowała z prób jej reaktywacji. Zamiast inwestować w wyciąg samorząd gminy Komańcza powinien skupić się na wyznaczeniu i przygotowaniu tras do narciarstwa biegowego, które może się stać nową atrakcją turystyczną gminy Komańcza. Gmina ma ku temu duże predyspozycje. Trasy biegowe powinny łączyć się z infrastrukturą noclegową i gastronomiczną oraz innymi atrakcjami, tak, aby oferta dla turystów była jak najbardziej kompleksowa.

Turystyka ma kluczowy wpływ na rozwój gospodarczy gminy Komańcza, przede wszystkim ze względu na wspomniane już walory przyrodnicze i krajobrazowe, wynikające z położenia geograficznego. W gminie brakuje jednak w chwili obecnej produktów turystycznych, które przyciągałyby turystów, stąd ważny jest dalszy rozwój infrastruktury turystycznej na terenie gminy oraz tworzenie nowych produktów, które sprawią że gmina Komańcza będzie atrakcyjnym kierunkiem podróży przez cały rok, co z kolei skutkować będzie tworzeniem nowych miejsc pracy oraz napływem nowych mieszkańców.

5.3.4 Gospodarka finansowa

Jednym z kluczowych czynników, które warunkują rozwój lokalny i regionalny są zasoby finansowe danej jednostki samorządu terytorialnego. Gospodarka finansowa tych jednostek realizowana jest w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1634 z późn. zm.), określającą m. in. zakres, zasady oraz tryb planowania, uchwalania i wykonywania budżetów tych jednostek. Zgodnie z uchwałą budżetową, określone są planowane dochody i wydatki danej jednostki samorządu terytorialnego w danym roku budżetowym, których kwoty wyszczególnia się w układzie działów klasyfikacji budżetowej.

Zgodnie z ustawą o finansach publicznych, w ramach dochodów wyróżnia się dochody bieżące, które definiowane są jako dochody nie będące dochodami majątkowymi, które z kolei obejmują dotacje i środki przeznaczone na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Podobnie przedstawia się kwestia wydatków budżetowych, które również dzielą się na wydatki bieżące, niebędące wydatkami majątkowymi oraz wydatki majątkowe, którymi są inwestycje i zakupy

inwestycyjne, w tym również programy finansowane z udziałem środków zewnętrznych, zakup i objęcie akcji i udziałów, a także wniesienie udziałów do spółek prawa handlowego. Różnica pomiędzy dochodami a wydatkami budżetu jednostki samorządu terytorialnego określana jest mianem nadwyżki budżetu lub deficytem budżetu.

Potencjał zasobów finansowych gminy Komańcza według danych GUS z 2021 roku, wynosił 28 930 844,32 zł, a w stosunku do roku 2017, wysokość dochodów na terenie gminy zwiększyła się o 11 817 275,36 zł, tj. o 69,0 %. Jeśli chodzi o wydatki, ich wysokość w 2021 roku wyniosła 23 484 796,40 zł, wskutek czego nadwyżka budżetowa wyniosła 5 446 047,92 zł. W stosunku do roku 2017, wysokość wydatków gminy zwiększyła się o 6 875 296,89 zł, tj. o 41,4 %.

Realizację budżetu w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 23 Realizacja budżetu gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021 w zł

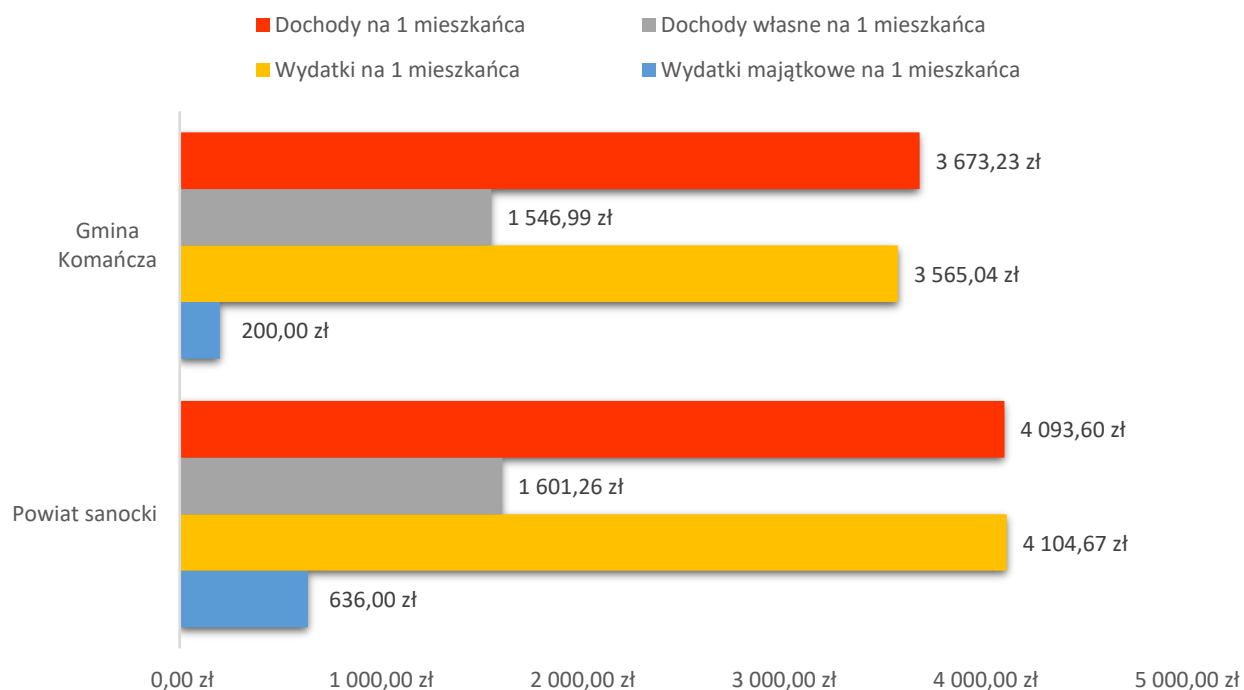
Rodzaj	2017	2018	2019	2020	2021
Dochody	17 113 568,96	16 929 747,64	18 737 772,16	24 002 836,67	28 930 844,32
Wydatki	16 609 499,51	16 843 082,90	17 856 002,76	22 575 689,73	23 484 796,40
Nadwyżka/ deficyt	504 069,45	86 664,74	881 769,40	1 427 146,94	5 446 047,92

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

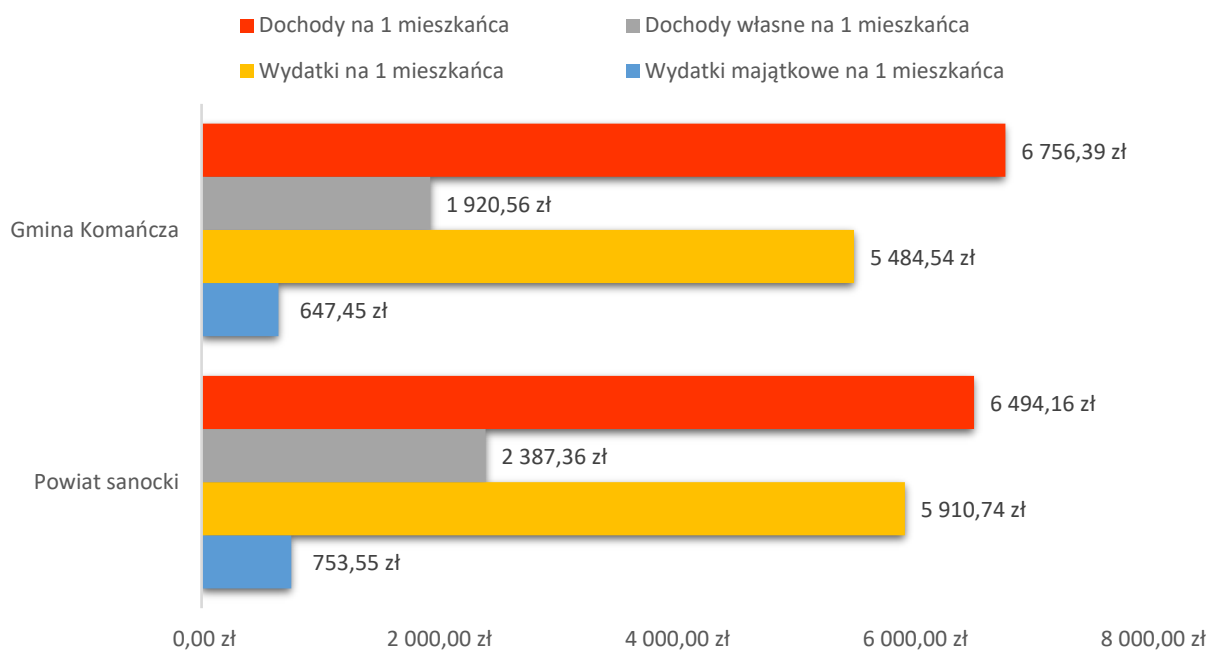
Duże znaczenie w analizie sytuacji finansowej poszczególnych gmin mają wskaźniki dotyczące dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca. Wysokość dochodów na 1 mieszkańca w gminie Komańcza według danych z 2021 roku wyniosła 6 756,39 zł, w tym dochodów własnych – 1 920,56 zł, z kolei wysokość wydatków na 1 mieszkańca wyniosła 5 484,54 zł, w tym wydatków majątkowych – 647,45 zł. Porównując te dane z danymi dla powiatu sanockiego w 2021 roku, można zauważyć, że dochody na 1 mieszkańca były wyższe niż średnia dla powiatu, niższe natomiast były dochody własne w gminie na 1 mieszkańca, a także wydatki na 1 mieszkańca oraz wydatki majątkowe na 1 mieszkańca. W stosunku do roku 2017, wysokość wskaźników w 2021 roku wzrosła zarówno w gminie, jak i w powiecie, co ma związek ze wzrostem dochodów oraz wydatków gmin na przestrzeni ostatnich lat, ale również i wskutek zmniejszającej się liczby mieszkańców. Dane te zobrazowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 13 Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2017 i 2021 w gminie Komańcza oraz powiecie sanockim

2017

2021

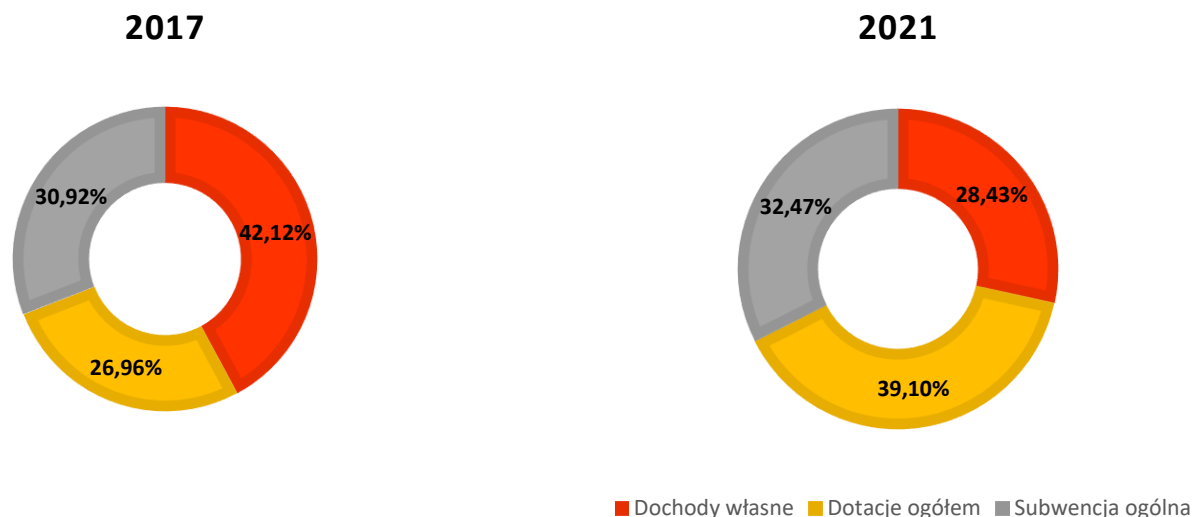
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W strukturze dochodów jednostek samorządu terytorialnego, wyróżnia się dochody własne, dotacje ogółem oraz subwencję ogólną. Źródłami dochodów własnych są przede wszystkim wpływy z podatków i opłat lokalnych, a także udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych. Dotacje ogółem obejmują m. in. dotacje celowe z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych przez ustawy, na finansowanie lub dofinansowanie zadań własnych oraz dotacje i płatności budżetu środków europejskich, a także dotacje celowe przekazane w ramach programów finansowanych ze środków europejskich oraz innych środków zagranicznych. Z kolei subwencja oświatowa to świadczenie pieniężne z budżetu państwa, obejmujące części: oświatową, wyrównawczą, równoważącą oraz regionalną i rekompensującą.

Według danych GUS z 2021 roku, największą część dochodów gminy Komańcza stanowiły dotacje ogółem – 39,10 % ogółu dochodów, natomiast najmniejszą część – dochody własne, tj. 28,43 % dochodów ogółem. W tej kwestii nastąpiła zmiana w stosunku do roku 2017, gdzie największą część dochodów budżetu stanowiły dochody własne – 42,12 %, natomiast najmniejszą dotacje ogółem – 26,96 %. Na przestrzeni lat 2017-2021 znaczny wzrost udziału dotacji ogółem w strukturze dochodów budżetowych nastąpił kosztem dochodów własnych. Świadczy to o predyspozycji gminy do pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację działań własnych i inwestycji.

Dane dotyczące struktury dochodów budżetu gminy Komańcza w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 14 Struktura dochodów budżetu gminy Komańcza w roku 2017 i 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wspomniano już wcześniej, dochody budżetu dzieli się na dochody bieżące i dochody majątkowe. Największą część dochodów gmin stanowią dochody bieżące, których wysokość znacznie wzrosła na przestrzeni ostatnich lat. Wzrost w tym czasie dotyczył również dochodów majątkowych, które obejmowały przede wszystkim środki na inwestycje. W 2021 roku, w gminie

Komańcza wysokość dochodów majątkowych wyniosła 7 667 131,16 zł, co stanowiło 26,50 % dochodów ogółem, natomiast w 2017 roku ich wysokość kształtowała się na poziomie 442 753,61 zł, co stanowiło 2,59 % dochodów ogółem. Największą część dochodów majątkowych, stanowiły dotacje oraz środki przeznaczone na inwestycje, których źródłem były środki zewnętrzne z budżetu państwa pozyskane w ramach Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych oraz Funduszu Przeciwdziałania COVID-19.

Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w gminie Komańcza w 2017 i 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 24 Kształtowanie się dochodów majątkowych w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021

Rodzaj	2017	2018	2019	2020	2021
Dotacje oraz środki przeznaczone na inwestycje w zł	3 576,08	39 846,83	21 985,80	631 243,88	5 373 216,27
Wpływy ze sprzedaży składników majątkowych w zł	438 703,48	99 503,41	243 870,97	2 601,63	53 869,51
Dochody majątkowe ogółem w zł	442 753,61	175 124,29	266 330,82	2 708 732,29	7 667 131,16
% dochodów ogółem	2,59	1,03	1,42	11,29	26,50

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Podobnie jak w przypadku dochodów, obok wydatków bieżących ważną rolę w kształtowaniu budżetu pełnią wydatki majątkowe, które obejmują wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne. Realizacja inwestycji przez gminę stanowi główny element jej rozwoju, wyrażany przede wszystkim poprzez wzrost konkurencyjności i zaspokajanie potrzeb społeczeństwa. Wydatki inwestycyjne w tym kontekście mają zasadnicze znaczenie, wpływają one w istotny sposób zarówno na skalę, jak i rodzaj podejmowanych działań inwestycyjnych, zalicza się je do najbardziej efektywnych narzędzi wpływania na rozwój regionalny. W swej istocie wydatki inwestycyjne umożliwiają oddziaływanie na skuteczność wypełniania zadań publicznych przez jednostki samorządu terytorialnego. Wnioskować można, że niezbędność realizacji inwestycji przez gminę w kluczowy sposób wpływa na strukturę ponoszonych przez nią wydatków.

W 2021 roku, w gminie Komańcza wysokość wydatków majątkowych wyniosła 2 772 367,35 zł, stanowiąc 11,8 % wydatków ogółem. Poziom wydatków majątkowych (inwestycyjnych) i ich udział w całkowitych wydatkach budżetowych, w latach 2017-2019 miał tendencję spadkową. Udział wydatków majątkowych w wydatkach budżetu ogółem na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Komańcza, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

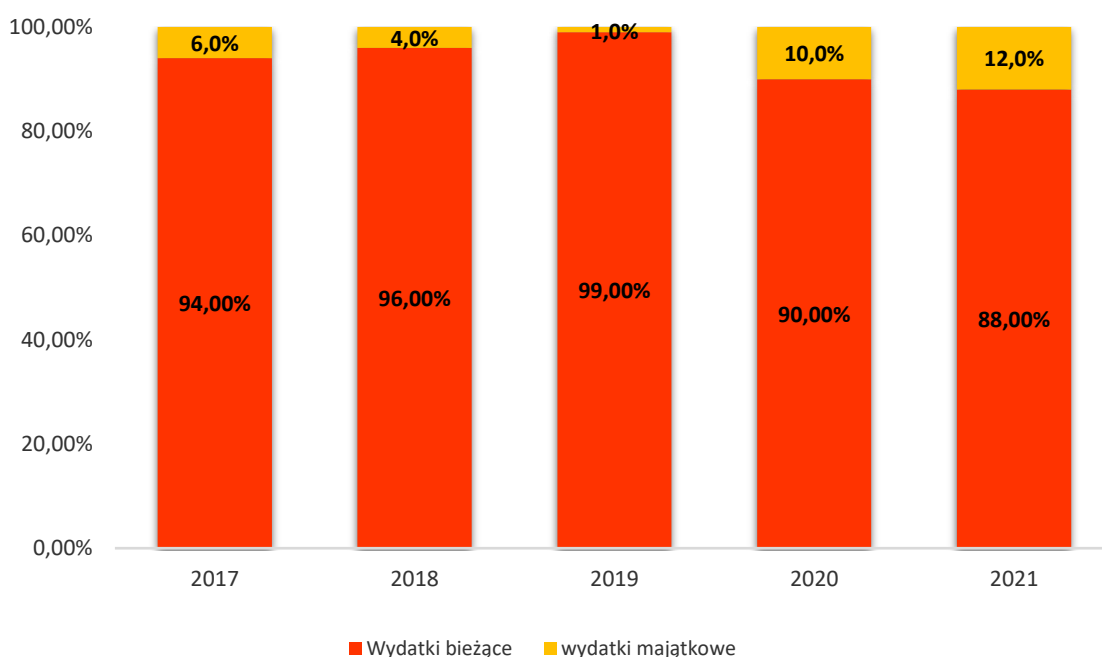
Tabela 25 Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach budżetowych w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021

Rok	Wydatki ogółem (w zł)	Wydatki majątkowe (w zł)	Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (w %)
2017	16 609 499,51	933 982,94	5,62

2018	16 843 082,90	609 841,45	3,62
2019	17 856 002,76	142 663,64	0,8
2020	22 575 689,73	2 303 682,10	10,2
2021	23 484 796,40	2 772 367,35	11,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 15 Udział wydatków bieżących oraz majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021

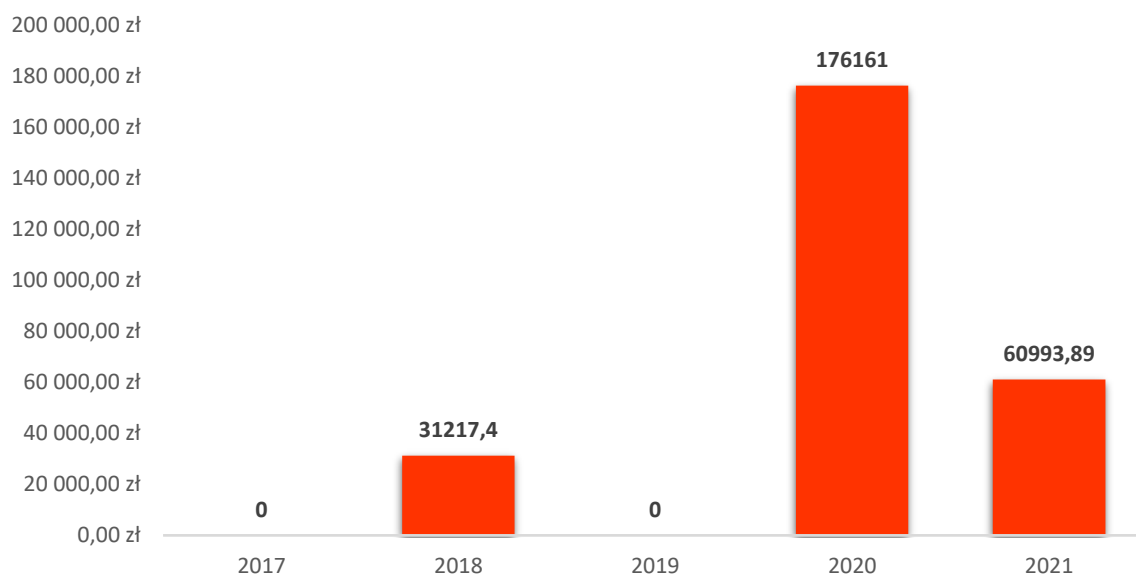

Źródło: Opracowanie własne

Ważnym elementem budżetu są przekazywane gminie środki na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów realizowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE, a także programów ze środków bezzwrotnych pochodzących z Unii Europejskiej oraz na realizację płatności, których źródłem jest budżet środków europejskich. W latach 2017-2021, zgodnie z danymi GUS, gmina Komańcza pozyskała łącznie 268 372,29 zł w ramach programów i projektów realizowanych z udziałem środków europejskich. Nie jest to wynik satysfakcjonujący. Należy dołożyć wszelkich starań, żeby pozyskać więcej środków w nowej perspektywie programowej UE.

Wysokość pozyskanych przez gminę Komańcza środków w ramach programów i projektów unijnych realizowanych w latach 2017-2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 16 Wysokość pozyskanych przez gminę Komańcza środków w ramach programów i projektów unijnych w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Komańcza realizowała projekty m. in. w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020, którego Instytucją Zarządzającą był Zarząd Województwa Podkarpackiego, a także Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW), którego Instytucją Zarządzającą było Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, natomiast instytucjami wdrażającymi: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Urzędy Marszałkowskie oraz Agencja Rynku Rolnego.

5.4 Strefa Przestrzenna

5.4.1 Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody

Środowisko naturalne

Obszar gminy Komańcza położony jest na pograniczu Beskidu Niskiego i Bieszczadów. Teren gminy podobnie, jak całe Bieszczady, stanowi część Karpat Zewnętrznych, które są zbudowane z tzw. fliszu karpackiego, czyli skał osadowych powstałych na dnie zbiornika morskiego, który zalewał te tereny przez około 100 mln lat. Region ten charakteryzuje się występowaniem dzikiej natury, dorodnych lasów oraz pamiątek wielowiekowego dziedzictwa kulturowego. Położenie gminy decyduje o jej niezwykłych walorach krajobrazowych i turystycznych oraz o zróżnicowaniu rzeźby terenu, a także wpływa znacząco na strukturę użytkowania gruntów – grunty leśne na terenie gminy Komańcza mają powierzchnię 27 895,09 ha, co stanowi ok. 71,2 % powierzchni gminy. Użytki rolne natomiast stanowią ok. 22,2 % powierzchni ogólnej gminy.

Lasy mają duże znaczenie dla środowiska naturalnego, a także dla atrakcyjności i promocji gminy. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2022 r. poz. 672 z późn. zm.), lasem określamy grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, który pokryty jest drzewami, krzewami oraz runem leśnym i przeznaczony jest do produkcji leśnej lub stanowi rezerwat przyrody, czy też wchodzi w skład parku narodowego, albo też wpisany jest do rejestru zabytków. Lasem jest również grunt związany z gospodarką leśną, który zajęty jest przez: budynki, budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna - wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Świat roślinny i zwierzęcy terenu gminy Komańcza jest charakterystyczny dla Karpat Wschodnich, czyli Bieszczadów. Niezwykle bogaty jest świat zwierząt. Wśród dzikich leśnych ostępów żyją: niedźwiedzie, wilki, lisy, bobry, żubry, rysie, żbiki i wydry, sarny, jelenie i dziki. Z mniejszych ssaków: borsuki, tchórze, kuny, łasice i wiewiórki. Spotkać można czarnego bociana, orlika krzykliwego, czapłę, dzikie kaczki i gęsi, ale przede wszystkim orła przedniego i puchacza. Podstawowym gatunkiem drzew występujących w lasach jest buk oraz jodła, a także w niektórych obszarach również sosna.

Zgodnie z danymi GUS, powierzchnia gruntów leśnych, która obejmuje powierzchnię lasów oraz gruntów związanych z gospodarką leśną, wynosiła w 2021 r. w gminie Komańcza 27 895,09 ha, co w stosunku do roku 2017 oznaczało wzrost o 23,11 ha. Ok. 97,5 % powierzchni gruntów leśnych, tj. 27 199,21 ha stanowiły grunty leśne publiczne Skarbu Państwa, z tego 27 188,19 ha grunty leśne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych.

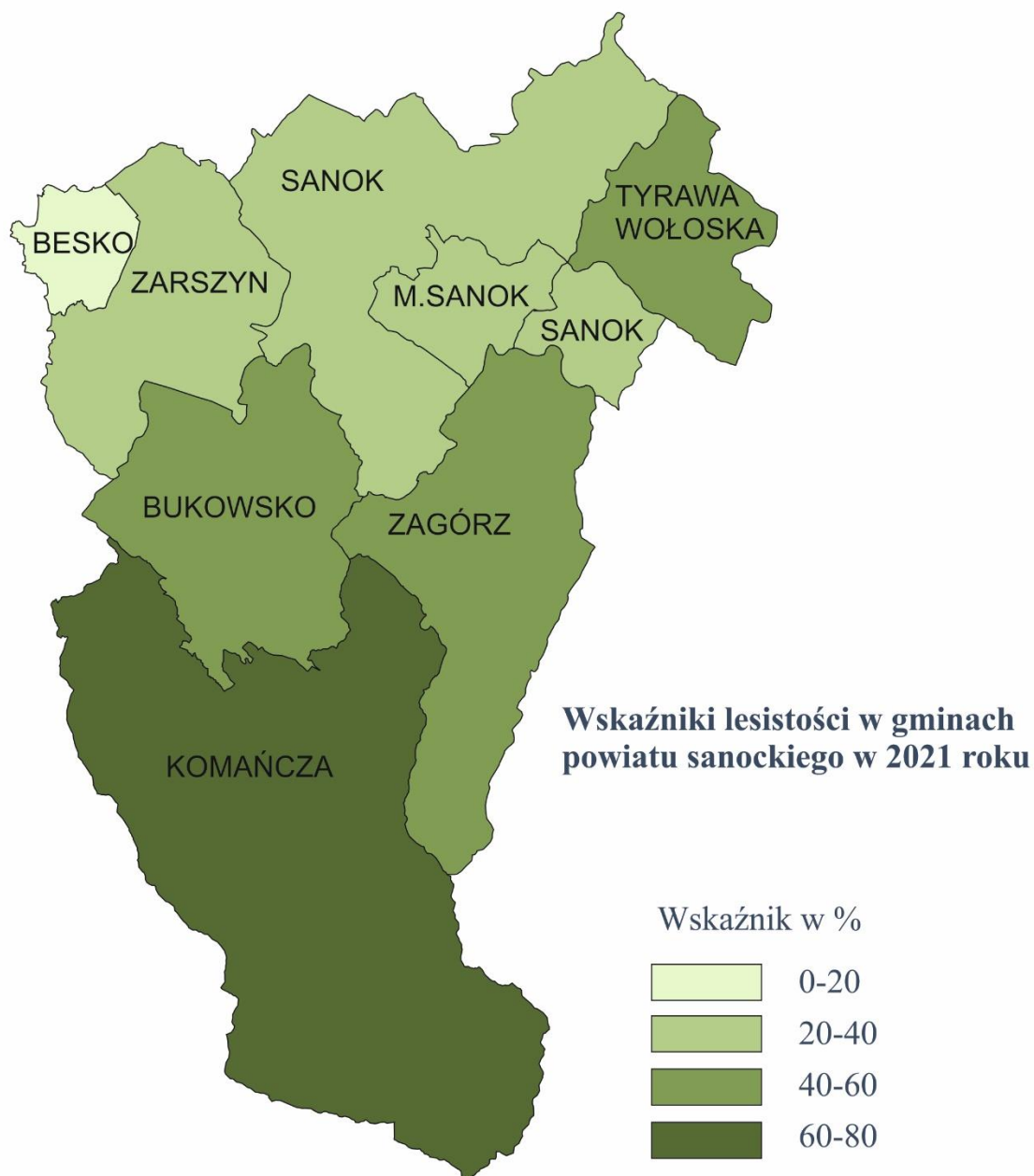
Powierzchnię gruntów leśnych w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 26 Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Grunty leśne ogółem w ha	27 871,98	27 872,75	27 882,95	27 898,47	27 895,09
Lesistość w %	71,2	71,2	71,2	71,2	71,2
Grunty leśne publiczne w ha	27 207,54	27 206,48	27 210,60	27 226,12	27 229,51
Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w ha	27 177,24	27 176,18	27 180,30	27 195,82	27 199,21
Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych w ha	27 176,03	27 174,97	27 175,57	27 185,67	27 188,19
Grunty leśne prywatne ogółem w ha	664,44	666,27	672,35	672,35	665,58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

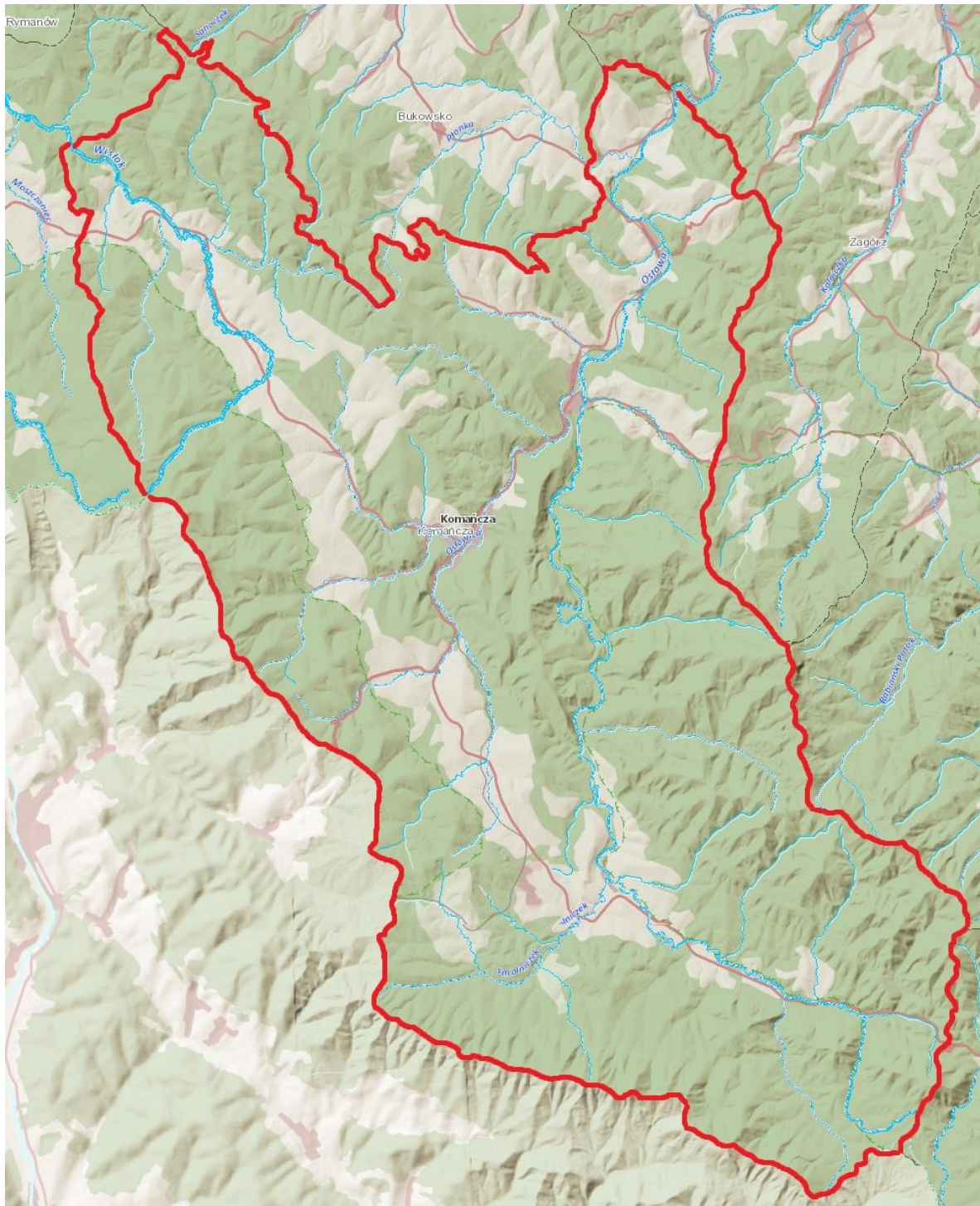
Gmina Komańcza, gdzie wskaźnik lesistości w 2021 r. wyniósł 71,2 %, znajdowała się na pierwszym miejscu w powiecie sanockim. Dla całego powiatu sanockiego, lesistość kształtowała się na poziomie 50,3 %, co znacznie przekraczało średnią dla województwa podkarpackiego oraz dla kraju, gdzie wyniosła odpowiednio 38,3 % i 29,6 %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Komańcza położona jest w dolinie Ostawy i Ostawicy oraz Wisłoka, w obszarze dorzecza Wisły, w regionie wodnym Górnej Wisły, administrowanym przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Rzeszowie. Przez jej teren przebiegają, posiadające cenne walory przyrodnicze i krajobrazowe, rzeki Ostawa i Ostawica oraz Wisłok, a także liczne potoki górskie zasilające te rzeki, co zostało przedstawione na poniższej mapie.

Mapa 14 Sieć cieków wodnych na terenie gminy Komańcza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Gmina Komańcza znajduje się w obrębie następujących Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP):

- Ośława do Rzepedki (PLRW20001222252),
- Płonka (PLRW20001222269),
- Wisłok do zbiornika Besko (PLRW20001222613),
- Ośława od Rzepedki do ujścia (PLRW20001422299).

Ich charakterystykę przedstawia poniższa tabela.

Tabela 27 Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych na terenie gminy Komańcza

Kod JCWP	Nazwa JCWP	Status	Stan ogólny JCWP	Przypisane cele środowiskowe	Działania z aktualizacji programu wodno-środowiskowego
PLRW20001222252	Ośława do Rzepedki	NAT	DOBRY	dobry stan ekologiczny; możliwość migracji organizmów wodnych na odcinku ciekła istotnego - Ośława od Rzepedki do Ośławicy dobry stan chemiczny	Działania podstawowe: – opracowanie oceny jakości wody wykorzystywanej do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia; – budowa nowych zbiorników bezodpływowych oraz remont istniejących; – regularny wywóz nieczystości płynnych; – budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków.
PLRW20001222269	Płonka	NAT	DOBRY	dobry stan ekologiczny dobry stan chemiczny	BRAK
PLRW20001222613	Wiśłok do zbiornika Besko	NAT	DOBRY	dobry stan ekologiczny dobry stan chemiczny	Działania podstawowe: – opracowanie oceny jakości wody wykorzystywanej do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia; – budowa nowych zbiorników bezodpływowych oraz remont istniejących; – regularny wywóz nieczystości płynnych; – budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków.
PLRW20001422299	Ośława od Rzepedki do ujścia	NAT	DOBRY	dobry stan ekologiczny; możliwość migracji organizmów wodnych na odcinku ciekła istotnego - Ośława od ujścia do Rzepedki	Działania podstawowe: – opracowanie oceny jakości wody wykorzystywanej do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia; – budowa nowych zbiorników bezodpływowych oraz remont istniejących;

				dobry stan chemiczny	<ul style="list-style-type: none"> – regularny wywóz nieczystości płynnych; – budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków.
--	--	--	--	----------------------	--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Gmina Komańcza znajduje się w zasięgu jednolitych części wód podziemnych (JCWPd) nr 152 (kod: PLGW2000152) i 168 (kod: PLGW2000168), których charakterystykę przedstawia poniższa tabela.

Tabela 28 Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych na terenie gminy Komańcza

Kod JCWPd	Numer JCWPd	Stan ogólny JCWPd	Przypisane cele środowiskowe	Działania przypisane w Programie wodnośrodowiskowym kraju
PLGW2000152	152	DOBRY	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy	Działania podstawowe: <ul style="list-style-type: none"> – coroczne raportowanie pomiarów ilości eksploatowanych wód podziemnych przez właściciela/użytkownika ujęcia.
PLGW2000168	168	DOBRY	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy	Działania podstawowe: <ul style="list-style-type: none"> – coroczne raportowanie pomiarów ilości eksploatowanych wód podziemnych przez właściciela/użytkownika ujęcia.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Strategiczne znaczenie w gospodarce wodnej danego obszaru mają główne zbiorniki wód podziemnych, stanowiące naturalne zbiorniki wodne, które gromadzą wody podziemne, znajdujące się pod powierzchnią ziemi. Szczególne znaczenie GZWP wynika przede wszystkim z ich obecnego oraz perspektywicznego zaopatrzenia w wodę w stanie surowym lub po jej ewentualnym prostym uzdatnieniu przy pomocy stosowanych obecnie i uzasadnionych ekonomicznie technologii. W granicach gminy Komańcza nie znajdują się główne zbiorniki wód podziemnych, stąd występują ograniczone możliwości poboru tych wód do celów bytowo-gospodarczych.

Projekt wstępnej oceny ryzyka powodziowego dla dorzeczy jest opracowywany przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, a następnie zatwierdzony i publikowany przez właściwego ministra. Dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi wskazanych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego opracowuje się mapy zagrożenia powodziowego (MZP) zgodnie z art. 169 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2022 r. poz. 2625 z późn. zm.), na których przedstawia się w szczególności:

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2% lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego,
- obszary szczególnego zagrożenia powodzią,
- obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia:

- ✓ wału przeciwpowodziowego,
- ✓ wału przeciwsztormowego,
- ✓ budowli piętrzącej.

Zgodnie z art. 171 ust. 1 ustawy Prawo wodne, zasięg obszarów szczególnego zagrożenia powodzią jest wyznaczany na mapach zagrożenia i ryzyka powodziowego, które są aktualizowane co 6 lat na podstawie art. 171 ust. 8 tejże ustawy. Obecnie obowiązującymi mapami zagrożenia powodziowego i mapami ryzyka powodziowego, są mapy zaktualizowane w ramach II cyklu planistycznego. Na podstawie tych map można stwierdzić, że na terenie gminy Komańcza wyznaczone zostały obszary szczególnego zagrożenia powodzią od rzeki Osława oraz Osławica. Obejmują one obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie – Q 0,2 % (raz na 500 lat), średnie – Q 1% (raz na 100 lat) oraz wysokie – Q 10% (raz na 10 lat).

W Planie zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły, przyjętym na podstawie rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (Dz. U. z 2022 r. poz. 2739), nie wskazano konieczności realizacji zadań na terenie gminy Komańcza.

Zgodnie z art. 183 i 184 ust. 1 ustawy Prawo wodne, zadaniem administracji rządowej i samorządowej oraz Wód Polskich jest przeciwdziałanie skutkom suszy, które prowadzi się zgodnie z planem przeciwdziałania skutkom suszy. Projekt planu przygotowują Wody Polskie w uzgodnieniu z ministrami właściwymi do spraw: rolnictwa, rozwoju wsi, rybołówstwa, żeglugi śródlądowej oraz wojewodami. Plan obejmuje:

- 1) analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych;
- 2) propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych;
- 3) propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji;
- 4) działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Główny cel planu zawiera się już w samej jego nazwie, jest więc nim przeciwdziałanie skutkom suszy. Cel ten doprecyzowany jest przez 4 cele szczegółowe:

- 1) skuteczne zarządzanie zasobami wodnymi dla zwiększenia ich dostępności na obszarach dorzeczy;
- 2) zwiększanie retencjonowania (magazynowania) wód;
- 3) edukacja w zakresie suszy i koordynacja działań powiązanych z suszą;
- 4) stworzenie mechanizmów realizacji i finansowania działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

W celu osiągnięcia jednego z celów planu, tj. skutecznego zarządzania zasobami wodnymi dla zwiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych, dokonywana jest szczegółowa analiza z wykorzystaniem wyników map zagrożenia występowania poszczególnych typów susz. Mapy te stanowią dane do przeprowadzenia oceny ilości zasobów dyspozycyjnych w warunkach suszy oraz służą do określenia stopnia ryzyka suszy.

Zasadniczo wyróżnia się cztery rodzaje suszy: atmosferyczną, rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną. Na zarządzanie ryzykiem suszy wpływ mają wyniki zagrożenia występowania

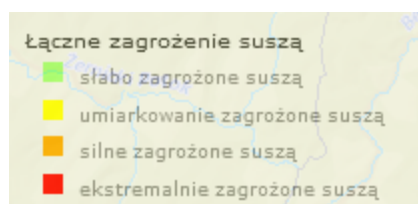
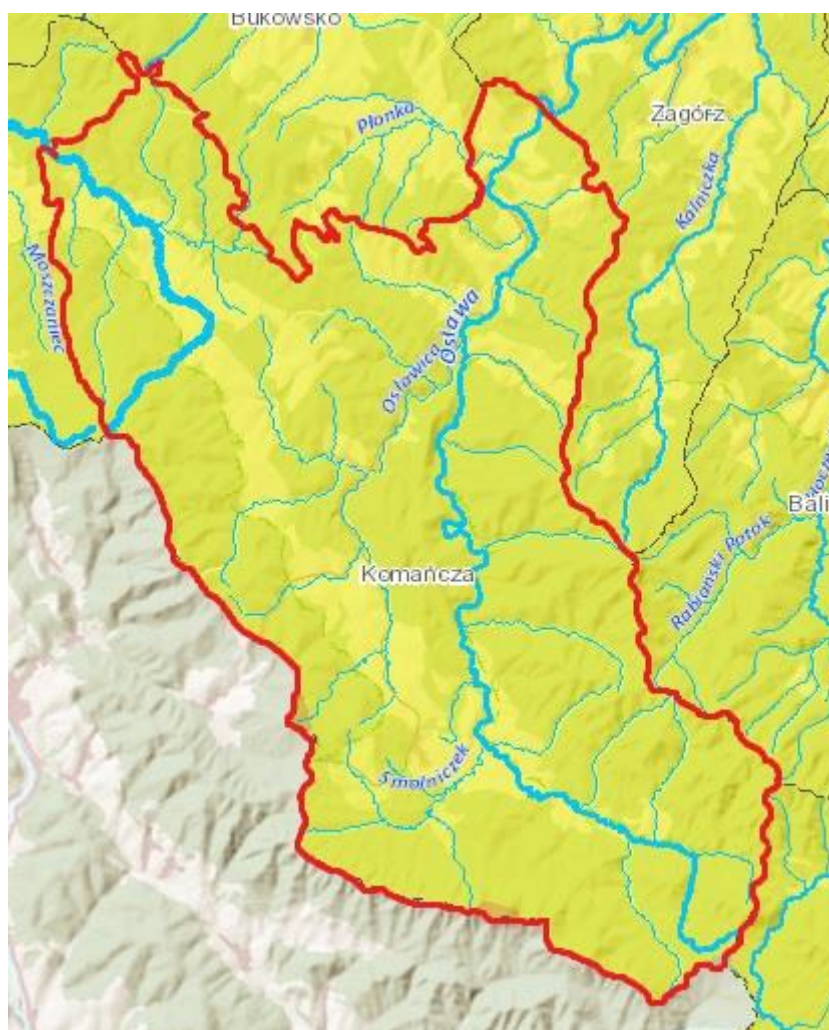
trzech z czterech typów suszy: rolniczej, hydrologicznej i hydrogeologicznej. Z kolei mapy zagrożenia suszą dostarczają informacji dla planowania działań na rzecz przeciwdziałania jej skutkom, w szczególności poprzez czterostopniowy podział zagrożenia, gdzie I klasa obejmuje obszary zagrożone w stopniu słabym, II klasa – obszary zagrożone w stopniu umiarkowanym, III klasa – obszary zagrożone w stopniu silnym, a IV klasa – obszary zagrożone w stopniu ekstremalnym.

Analizując mapy zagrożenia suszą, opracowane na podstawie Planu przeciwdziałania skutkom suszy, można stwierdzić, że dla terenu gminy Komańcza określono:

- silne zagrożenie suszą atmosferyczną dla całego obszaru gminy;
- słabe zagrożenie suszą rolniczą dla niemal całego obszaru gminy, z wyjątkiem kilku punktów zlokalizowanych na południu gminy;
- silne zagrożenie suszą hydrologiczną dla całego obszaru gminy;
- umiarkowane zagrożenie suszą hydrogeologiczną dla całego obszaru gminy.

Zgodnie z mapami łącznego zagrożenia suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną dla gminy Komańcza, dla niemal całego obszaru gminy określone zostało umiarkowane zagrożenie suszą, z wyjątkiem niewielkich części terytorium na południu gminy, co przedstawia poniższa mapa.

Mapa 15 Łączne zagrożenie suszą na terenie gminy Komańcza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Kluczowym elementem Planu przeciwdziałania skutkom suszy jest katalog działań, który określa konkretne i mierzalne rozwiązania, których wdrożenie ma przyczynić się do ograniczenia skutków suszy. Katalog ten ma wymiar operacyjny, a poprzez zbiór działań realizowane są cele szczegółowe, co z kolei ma przełożenie na cel główny. Plan nie jest planem inwestycyjnym, a prezentuje jedynie plany budowy, przebudowy i remontów urządzeń wodnych, które są zawarte w pozostałych dokumentach planistycznych z zakresu gospodarki wodnej.

Postępowanie w zakresie przeciwdziałania skutkom suszy zakłada przede wszystkim działania zapobiegające oraz zmniejszające prawdopodobieństwo wystąpienia negatywnych skutków suszy, które są realizowane w sposób niezależny od faktycznego wystąpienia suszy.

W praktyce jest to wdrażanie działań technicznych oraz nietechnicznych, które służą m.in. kształtowaniu zasobów wodnych, gospodarowaniu gruntami i wodami, czy też ochronie ekosystemów wodnych i terenów podmokłych. Kluczowe są działania retencyjne, służące poprawie i przywracaniu naturalnych warunków obiegu wody. Przeciwdziałanie skutkom suszy służy również zmniejszaniu niedoborów wody, wzmocnieniu ochrony przeciwpowodziowej oraz poprawie stanu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych.

Na obszarze gminy Komańcza, w okresie 2021-2027 nie zostały zaplanowane przez Wody Polskie do realizacji zadania inwestycyjne z zakresu budowy i przebudowy urządzeń wodnych służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Formy ochrony przyrody

Kwestie związane z ochroną przyrody regulowane są przez ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.). Zgodnie z niniejszą ustawą formami ochrony przyrody są parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a także ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Każda z tych form spełnia inną rolę w systemie ochrony przyrody i służy innym celom, z tego względu cechuje się odmiennym reżimem ochronnym oraz zakresem ograniczeń w użytkowaniu.

Do form ochrony przyrody w gminie Komańcza należą:

- Parki krajobrazowe:
 - Jaśliski Park Krajobrazowy
 - Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy
- Obszary chronionego krajobrazu:
 - Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu
 - Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego
- Rezerваты przyrody:
 - Rezerwat „Zwierzło” o powierzchni 2,2 ha, utworzony celem ochrony dwóch jezior powstałych przez znaczne osuwiska na zboczach góry „Chryszczata” jak i również zatopionego przy ich powstawaniu lasu,
 - Rezerwat „Źródlika Jasiołki” o powierzchni 1 585 ha, utworzony celem ochrony naturalnych zbiorowisk roślinnych obejmujących źródłiskowe obszary rzek Wisłok i Jasiołka,
 - Rezerwat „Przełom Osławy pod Duszatynem” o powierzchni 322,45 ha utworzony w celu ochrony doliny rzeki Osławy, w miejscu zwanym „Łokciem”,
 - Rezerwat „Bukowica” o powierzchni 292,92 ha, utworzony w celu zachowania naturalnych starodrzewów bukowo-jodłowych o charakterze puszczańskim,

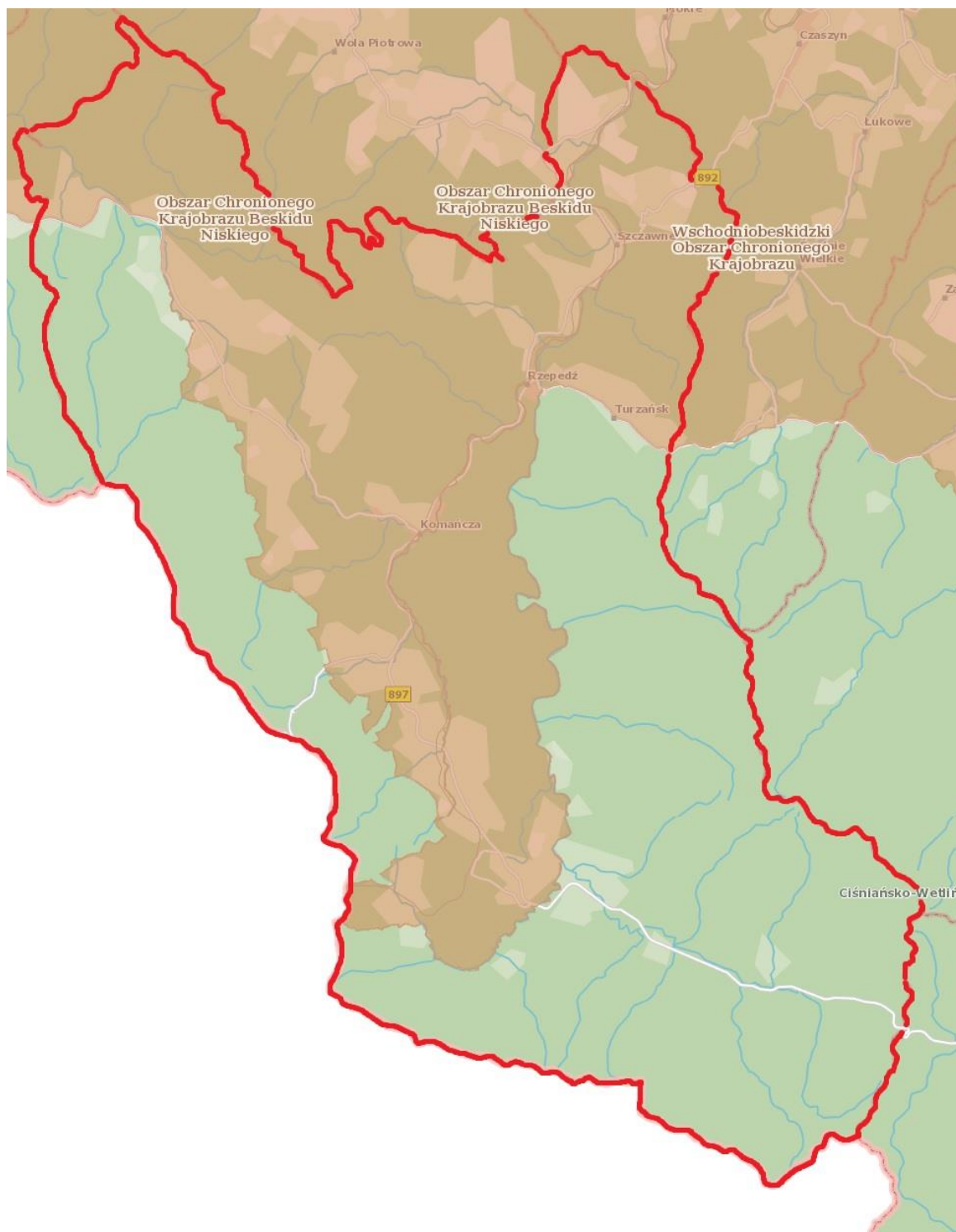
- Rezerwat „Przełom Osławy pod Mokrem” o powierzchni 142,79 ha, utworzony w celu ochrony odcinka rzeki Osławy oraz zbiorowisk leśnych z licznymi stanowiskami roślin chronionych i rzadkich w runie,
- Rezerwat przyrody nieożywionej „Kamień nad Rzepedzią” o powierzchni 91,83 ha, utworzony w celu ochrony skałek piaskowców o charakterze uroczyska.
- Obszary Natura 2000:
 - Beskid Niski (PLB180002)
 - Bieszczady (PLC180001)
 - Dorzecze Górnego Sanu (PLH180021)
 - Ostoja Jaślicka (PLH180014)
- Pomniki przyrody:
 - Dąb szypułkowy *Quercus robur* - Gmina Komańcza, leśnictwo Dołżyca, obręb ewidencyjny Dołżyca, działka nr 132/191
 - Cis pospolity *Taxus baccata* - Gmina Komańcza, leśnictwo Turzańsk, obręb ewidencyjny Jawornik, działka nr 8/79
 - Jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* - Gmina Komańcza, leśnictwo Maniów, obręb ewidencyjny Maniów, działka nr 95/1 i 86/1
 - Jedlica Douglasa *Pseudotsuga taxifolia* - Gmina Komańcza, leśnictwo Balnica, obręb ewidencyjny Balnica, działka nr 90/1 i 90/2
 - Jedlica Douglasa *Pseudotsuga taxifolia* - Gmina Komańcza, leśnictwo Balnica, obręb ewidencyjny Balnica, działka nr 83/83
 - Jesion wyniosły *Fraxinus Excelsior* o nazwie „Konfederat” - Gmina Komańcza, obręb ewidencyjny Radoszyce, działka nr 172
 - Cis pospolity *Taxus baccata* - Gmina Komańcza, obręb ewidencyjny Rzepedź, działka 131/34
 - Cis pospolity *Taxus baccata* - Gmina Komańcza, leśnictwo Szachy, obręb ewidencyjny Moszczaniec
 - Cis pospolity *Taxus baccata* o nazwie „Piotruś” - Gmina Komańcza, leśnictwo Szachy, obręb ewidencyjny Moszczaniec
 - Próg skalny z wodospadem, szerokość ok. 10 m, wysokość ok 2 m - Gmina Komańcza, leśnictwo Duszatyn, obręb ewidencyjny Duszatyn, działka nr 54A/60
 - Źródło wody mineralnej o nazwie „Bulgotek” - Gmina Komańcza, leśnictwo Duszatyn, obręb ewidencyjny Mików, działka nr 62
 - Naturalna kaskada wodna na potoku Dołżyczka, szer. 6,5 m, wysokość 2,5 m, długość 3m
 - Gmina Komańcza, obręb ewidencyjny Komańcza, działka nr 337/2

Jaśliski Park Krajobrazowy powstał na mocy Rozporządzenia Wojewody Krośnieńskiego Nr 20 z dnia 27 marca 1992 r. (Dz. Urz. Woj. Krośnieńskiego Nr 7, poz. 54, ze zm.). Leży on na obszarze gmin: Dukla, Komańcza oraz Krempna. Jego powierzchnia całkowita wynosi 25 878 ha, a 8 345 ha znajduje się na obszarze Gminy Komańcza. Jaśliski Park Krajobrazowy utworzony został w celu ochrony dorzecza górnej Jasiołki i źródeł Wiśłoki we wschodniej części Beskidu Niskiego poprzez utrzymanie go w stanie niezmienionym przyrodniczo, kulturowo i krajobrazowy oraz aby upowszechniać i udostępniać go dla celów turystyczno-poznawczych.

Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy położony jest na zachód od Bieszczadzkiego Parku Narodowego i we wschodniej części stanowi jego otulinę. Park ten charakteryzuje się wysokim stopniem lesistości, dzikością przyrody oraz występowaniem cieków wodnych, tworzących piękne przełomy. Przeważającym gatunkiem w lasach jest buczyna karpacka, na którą składają się przede wszystkim buk, jodła, jawor i świerk. Na tym obszarze występuje również znaczna liczba zwierząt chronionych i rzadkich. Szczególnymi celami ochrony Parku są: cele ochrony wartości przyrodniczych, cele ochrony wartości historycznych i kulturowych oraz cele ochrony walorów krajobrazowych.

Główne formy ochrony przyrody na terenie gminy Komańcza przedstawiają poniższe mapy.

Mapa 16 Położenie gminy Komańcza względem obszarów chronionego krajobrazu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Mapa 17 Położenie gminy Komańcza względem rezerwatów przyrody

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

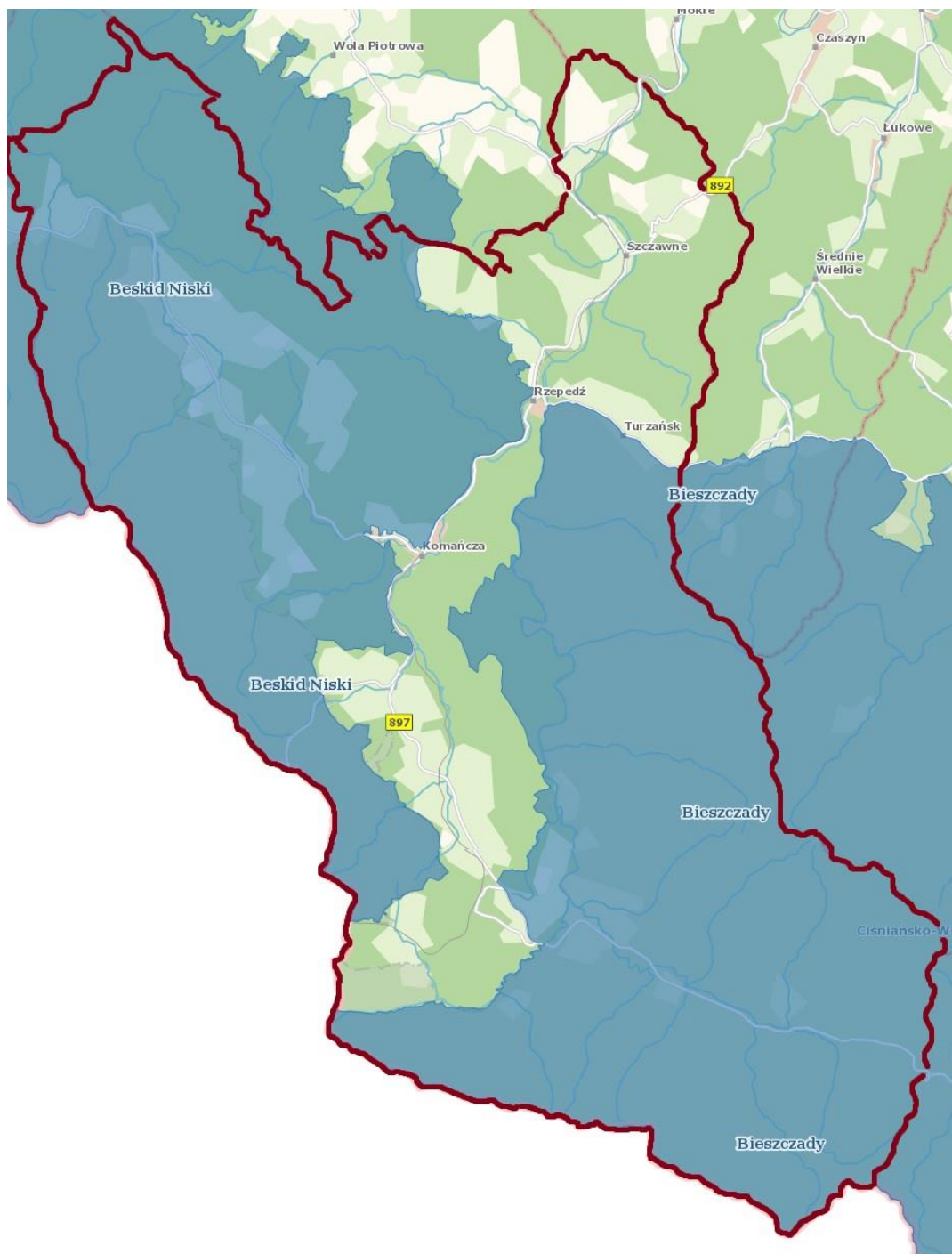
Obszary Natura 2000 objęte są ochroną przyrody w celu zachowania określonych typów siedlisk przyrodniczych, a także gatunków, które są uważane za cenne i zagrożone. W ramach programu Natura 2000 wyznaczone zostały tzw. obszary specjalnej ochrony ptaków oraz specjalne obszary ochrony siedlisk. Wyznaczenie obszarów specjalnej ochrony ptaków ma na celu protekcję populacji dziko występujących gatunków ptaków, utrzymanie i zagospodarowanie ich naturalnych siedlisk, z kolei celem wyznaczenia specjalnych obszarów ochrony siedlisk jest ochrona siedlisk

przyrodniczych, populacji i siedlisk roślin oraz zwierząt, a także odtworzenie siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony gatunków roślin lub zwierząt.

Na terenie gminy Komańcza występują następujące obszary Natura 2000:

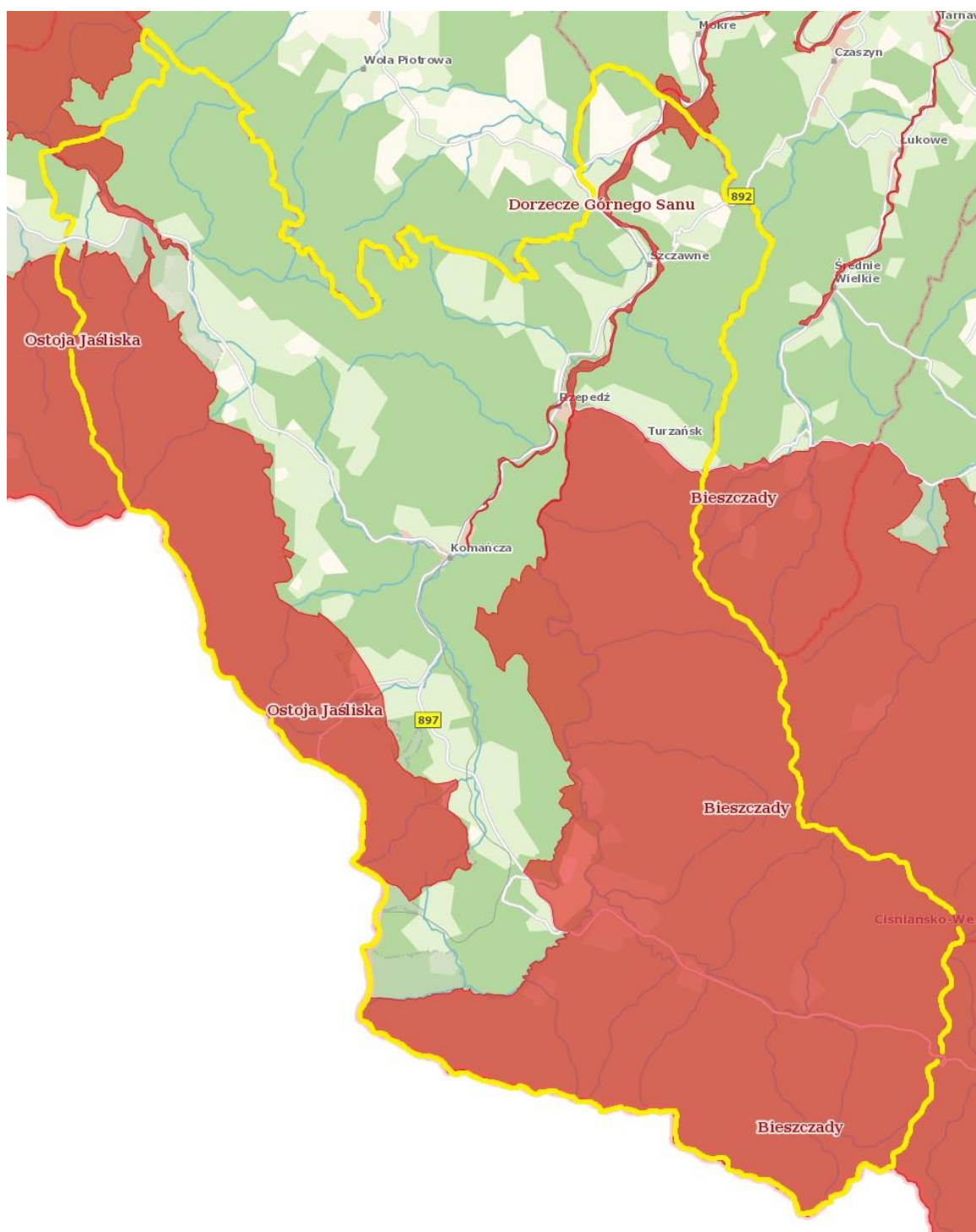
- Beskid Niski (PLB180002)
- Bieszczady (PLC180001)
- Dorzecze Górnego Sanu (PLH180021)
- Ostoja Jaślicka (PLH180014)

Mapa 18 Obszary specjalnej ochrony ptaków – Natura 2000 na terenie gminy Komańcza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Mapa 19 Specjalne obszary ochrony siedlisk – Natura 2000 na terenie gminy Komańcza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Obszar specjalnej ochrony ptaków Beskid Niski (PLB180002)12 o powierzchni 151 566,61 ha, w tym 20 750,4 ha znajduje się na terenie Gminy Komańcza. Obficie występują tu wody mineralne. Roślinność układa się w dwa piętra: piętro pogórza – zajęte głównie przez pola uprawne i łąki, a tylko na niewielkich powierzchniach przez lasy grądowe – oraz piętro regła dolnego, porośnięte buczyną i nasadzeniami świerkowymi. Na obszarze Natura 2000 Beskid Niski występuje co najmniej 40 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej13 i 18 gatunków

z Polskiej Czerwonej Księgi¹⁴ (PCK). Beskid Niski charakteryzuje się największą w Polsce, i prawdopodobnie w całej Unii Europejskiej, liczebnością orlika krzykliwego i puszczyka uralskiego. Ponadto jest to jedna z ostoi orła przedniego, bociana czarnego, dzięciołów: zielonosiwego, białogrzbiatego, białoszyjowego, trójpalczastego oraz muchołówki małej. Stwierdzono tu również znaczną, jak na siedliska górskie, liczebność derkacza. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej następujących gatunków ptaków: bocian czarny, dzięcioł białoszyi oraz gatunków wpisanych do Polskiej Czerwonej Księgi: orlik krzykliwy, orzeł przedni, puszczyk uralski, sóweczka, włośchatka.

Na obszarze południowym oraz południowo-wschodnim gminy rozciąga się obszar Natura 2000 Bieszczady¹⁵ (PLC180001) o powierzchni 111 519, 44 ha, z czego 15 371 ha znajduje się na obszarze Gminy Komańcza. Obszar Natura 2000 Bieszczady jest ostoją ptasią o randze europejskiej E 77. Wchodzi w skład trójstronnego (polsko-ukraińsko-słowackiego) Rezerwatu Biosfery "Karpaty Wschodnie". Występuje na tym obszarze co najmniej 38 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG i 13 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi. Stwierdzono tu gniazdowanie ok. 150 gatunków ptaków. W okresie lęgowym obszar zasiedla:

- powyżej 1% populacji krajowej następujących gatunków: bocian czarny, dzierzba czarnoczarna, dzięcioł białogrzbiety, muchołówka białoszyja, orlik krzykliwy, orzeł przedni, puchacz, trzmielojad;
- co najmniej 1% populacji krajowej następujących gatunków ptaków: dzięcioł trójpalczasty, dzięcioł zielonosiwy, gadożer, głuszc, orzełek włośchaty, puszczyk uralski, sóweczka, włośchatka, płochacz halny;

Obszar ten stanowi ponadto jedną z najwartościowszych w Europie ostoi fauny puszczańskiej ze wszystkimi wielkimi drapieżnikami (niedźwiedź, wilk, ryś). Występują tu bardzo silne populacje wydry, węża Eskulapa, traszki karpackiej (endemit karpacki) oraz jedna z 5 w Polsce wolno żyjących populacji żubra.

W centralnej części gminy, wzdłuż biegu rzeki Osława ku północnym rejonom gminy rozpościera się część obszaru Natura 2000 Dorzecze Górnego Sanu (PLH180021). Jego powierzchnia wynosi 1 578,67 ha, z czego 207,6 ha znajduje się na terenie Gminy Komańcza. Ostoja Dorzecze Górnego Sanu jest miejscem występowania wielu cennych z przyrodniczego punktu widzenia gatunków ryb. Stwierdzono tu ponad 30 gatunków ryb, w tym dziewięć gatunków ryb objętych ochroną gatunkową (Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt): minóg strumieniowy, kiełb Kesslera, kiełb białołętwy, piekielnica, różanka, głowacz białołętwy, głowacz przęgółtawy, koza, śliz.

Obszar Natura 2000 Ostoja Jaśliska (PLH180014) obejmuje górne dorzecze Jasiołki i źródłiska Wisłoka we wschodniej części Beskidu Niskiego (południowo-zachodnia, zachodnia oraz północno-zachodnia część gminy), aż po Cergową Górę oraz Zawadkę Rymanowską i Królik Polski na północy. Powierzchnia Ostoi wynosi 29 252,1 ha, z czego 10 363,77 ha znajduje się na obszarze Gminy Komańcza. Jest to ważna ostoja fauny puszczańskiej z dużymi drapieżnikami: niedźwiedziem, wilkiem i rysiem oraz silnej populacji nadobnicy alpejskiej oraz kumaka górskiego.

5.4.2 Dziedzictwo kulturowe

Ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego jest również dziedzictwo kulturowe, związane ściśle z tradycją, historią oraz tożsamością danej społeczności i obejmujące elementy materialne, jak np. zabytki architektury oraz niematerialne, jak np. zwyczaje, obrzędy, tradycyjna wiedza i praktyki. Ochrona dziedzictwa jest szczególnie ważna dla zachowania tożsamości i wartości dla przyszłych pokoleń.

Za datę powstania osady Komańcza uważa się rok 1512. W początkach istnienia miejscowość nosiła nazwę Krzemienna jednak w związku z tym, że między XI a XIII wiekiem z Rusi Kijowskiej przybyli tu Komanowie (pol. Połowcy), plemię turańskie, postanowiono wieś nazwać Komańczą na ich cześć, jako pierwszych osadników mieszkających na tym terenie. Do pierwszego rozbioru Polski, w 1772 roku, wieś znajdowała się w ziemi sanockiej, w województwie ruskim. Po 1772 roku znalazła się w zaborze austriackim w prowincji Galicja.

Pod względem administracyjnym wieś należała w pierwszych latach niewoli do cyrkułu leskiego, później sanockiego. Ruchy narodowowyzwoleńcze z 1848, które ogarnęły niemal całą Europę (Wiosna Ludów), nie ominęły również Komańczy. W maju 1849 rozegrała się na tej ziemi bitwa partyzantów polskich z oddziałami armii austriackiej. Potyczka zakończyła się zwycięstwem Polaków.

Komańcza do początku I wojny światowej znajdowała się w powiecie w Sanoku i była jedną z wsi gminy Bukowsko. W czasie trwania zaboru austriackiego przez terytorium wsi ciągnęła się biegnąca do twierdzy Przemyśl i dalej do Lwowa linia kolejowa z Austro-Węgier. Podczas I wojny światowej w okolicach miejscowości toczyły się ciężkie walki pomiędzy C.K. wojskami a Rosjanami m.in na szczycie wzniesienia Sokoliska.

W okresie międzywojennym wieś, ze względu na swój specyficzny mikroklimat, stała się uzdrowiskiem. Powstała wtedy część nazwana później Letniskiem. Na jego terenie powstało kilka pensjonatów, w których wypoczywali w większości studenci i kolejarze ze Lwowa. W Komańczy spędzał urlop trzykrotny premier II Rzeczypospolitej - Kazimierz Bartel.

W przededniu wybuchu II wojny światowej, Komańcza była miejscem stacjonowania garnizonu macierzystego Batalionu Korpusu Ochrony Pogranicza (KOP) "Komańcza". W chwili agresji niemieckiej na Polskę - 1 września 1939 roku - Batalion KOP "Komańcza" wchodził w skład 2 Pułku Piechoty KOP "Karpaty" i w jego ramach prowadził w tym rejonie działania obronne. W chwili nastania okupacji niemieckiej po klęsce Kampanii Wrześniowej Żydzi żyjący we wsi przed wojną zostali w 1942 roku wywiezieni do obozu kaźni w Zaslaviu i tam straceni.

Zakończenie II wojny światowej nie przyniosło uspokojenia w tym miejscu. Komańcza stała się areną walk między LWP i UPA.

Ludność, przeważnie łemkowska, która mieszkała w Komańczy do 1945 roku, została wysiedlona: część mieszkańców w 1946 r. na sowiecką Ukrainę, a podczas Akcji "Wisła" w 1947 roku na Ziemię Odzyskane. Obowiązkowi opuszczenia wsi nie podlegali fachowcy potrzebni w odbudowie kraju - m. in. leśnicy i kolejarze. Wielu mieszkańców wróciło w rodzinne strony na początku lat 60 i żyje tu do dnia dzisiejszego.

Dziedzictwo kulturowe gminy Komańcza wynika przede wszystkim z wielokulturowej historii. Niestety do dzisiejszych czasów zachowały się tu nieliczne zabytkowe obiekty. Do

najciekawszych obiektów architektury, miejsc pamięci i innych obiektów na terenie gminy można zaliczyć przede wszystkim:

- klasztor Sióstr Nazaretanek, miejsce internowania Prymasa 1000-lecia Stefana Wyszyńskiego w latach 1955 - 1956,
- cerkiew w Komańczy,
- cerkiew w Turzańsku. Wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO,
- drewniana cerkiew z 1882 r. w Szczawnem,
- cerkiew w Wiśtoku Wielkim wzniesiona w latach 1850-1854,
- murowana parawanowa dzwonnica z pocz. XX w. przy cerkwi w Radoszycach,
- murowana cerkiew parafialna z 1806 roku w Smolniku,
- drewniana cerkiew zbudowana w 1824 r. i konsekrowana w 1826 r. w Rzepedzi,
- dworzec kolejowy z 1872 r. w Łupkowie.

Zdjęcie 1 Cerkiew greckokatolicka pw. św. Michała Archanioła w Kulasznem

Źródło: Urząd Gminy Komańcza

Zdjęcie 2 Cerkiew prawosławna pw. Opieki Matki Bożej w Komańczy

Źródło: Urząd Gminy Komańcza

Zdjęcie 3 Cerkiew św. Mikołaja Cudotwórcy Rzepedzi

Źródło: Urząd Gminy Komańcza

5.4.3 Planowanie przestrzenne

Kierunki rozwoju przestrzennego gminy Komańcza określa Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Komańcza, zatwierdzone przez Radę Gminy w Komańczy Uchwałą Rady Gminy z dnia 24 października 2000 r. Nr XVIII/126/2000 z późn. zm.

Studium określa politykę przestrzenną gminy, lokalne zasady gospodarowania przestrzenią przy uwzględnieniu celów i kierunków polityki przestrzennej, określonych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województwa, planie zagospodarowania przestrzennego województwa i strategii rozwoju gminy. W tym zakresie fundamentalne znaczenie mają zasady ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.

Ład przestrzenny jest określany, jako ukształtowanie powierzchni, które tworzy harmonijną całość i uwzględnia w sposób uporządkowany wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Z kolei zrównoważony rozwój jest to rozwój społeczno-gospodarczy, w którym występuje proces integracji działań politycznych, społecznych i gospodarczych, mając na względzie zachowanie równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb społeczności lub obywateli, zarówno w chwili obecnej jak i dla przyszłych pokoleń.

Studium jest sporządzane dla obszaru znajdującego się w granicach administracyjnych gminy oraz pełni trzy podstawowe funkcje:

- 1) stanowi akt polityki przestrzennej gminy, określający strategię rozwoju przestrzennego;
- 2) wpływa na zasady kształtowania przestrzeni, określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, koordynując ich ustalenia;
- 3) może stanowić ofertę dla przyszłych inwestorów, będąc jednym z ważniejszych elementów programu rozwoju gminy.

W celu kształtowania zabudowy oraz wskaźników zagospodarowania terenu tworzone są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na działkach gminnych i prywatnych, umożliwiające przyjęcie wieloletniego kierunku działań standaryzujących ład i porządek przestrzenny oraz stwarzające możliwość zrównoważonego rozwoju podstawowej infrastruktury komunalnej i społecznej oraz sprawniejszego zasiedlania obszarów gminy. Obligatoryjnie realizowane są programy i projekty zmierzające do harmonizacji i kształtowania przestrzeni publicznej.

Na koniec 2021 r. na terenie gminy Komańcza obowiązywało 10 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Powierzchnia terenów objętych planami wynosiła łącznie 149 ha, co stanowiło 0,4 % całkowitej powierzchni gminy. Planami objęto części miejscowości: Komańcza, Rzepedź, Jawornik, Smolnik, Wysoczany, Wiśtok Wielki i Łupków.

W stosunku do terenów nieobjętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, zagospodarowanie przestrzenne jest realizowane poprzez wydawanie przewidzianych prawem decyzji o warunkach zabudowy lub decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. W 2021 r. na terenie gminy Komańcza wydanych zostało 39 decyzji o warunkach zabudowy oraz 8 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Łącznie na przestrzeni lat 2017-2021 wydane zostały 152 decyzje o warunkach zabudowy oraz 48 decyzji

o ustaleniu lokalizacji celu publicznego. Dane dotyczące wydawanych decyzji na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 29 Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Komańcza

Rodzaj decyzji	2017	2018	2019	2020	2021
Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego	3	24	3	10	8
Decyzje o warunkach zabudowy, w tym:	26	48	17	22	39
- decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	1	1	1	0	0
- decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej	19	36	11	17	32
- decyzje dotyczące zabudowy usługowej	5	8	2	2	3
- decyzje dotyczące innej zabudowy	1	3	3	3	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

5.4.4 Mieszkalnictwo

Ważnym elementem rozwoju lokalnego w gminie jest mieszkalnictwo, związane z wielkością zasobów mieszkaniowych oraz warunkami mieszkaniowymi. Mieszkalnictwo ściśle wiąże się również z polityką przestrzenną, ze względu na jej rolę w kształtowaniu przestrzeni, decydując o sposobie użytkowania terenu. Według danych GUS z 2021 roku, na terenie gminy Komańcza znajdowało się 1460 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 105993 m², a w stosunku do roku 2017 ich liczba wzrosła o 49.

Dane dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Komańcza w roku 2017 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 30 Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Komańcza w roku 2017 i 2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Mieszkania	szt.	1 411	1 460
Izby	szt.	5 315	5 627
Powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	98 257	105 993

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Porównując wskaźniki, dotyczące wielkości zasobów mieszkaniowych w gminie Komańcza ze wskaźnikami dla powiatu sanockiego i województwa podkarpackiego za rok 2021 można zauważyć, że wskaźnik dotyczący mieszkań na 1000 mieszkańców kształtuje się korzystnie dla gminy Komańcza. Pozostałe wskaźniki są poniżej średniej powiatu i województwa.

Dane dotyczące wskaźników z zakresu zasobów mieszkaniowych dla roku 2021 w gminie Komańcza, powiecie sanockim i województwie podkarpackim przedstawia poniższa tabela.

Tabela 31 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Komańcza, powiecie sanockim i województwie podkarpackim dla roku 2021

Wskaźnik	Gmina Komańcza	Powiat sanocki	Województwo podkarpackie
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ²	72,6	83,3	84,3
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w m ²	25,0	27,6	28,4
Mieszkania na 1000 mieszkańców	344,9	331,7	337,2
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	2,90	3,01	2,97

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O warunkach mieszkaniowych, oprócz takich czynników jak powierzchnia mieszkania, w tym powierzchnia przypadająca na 1 osobę, czy też przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie, decyduje również wyposażenie w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne, do których można zaliczyć łazienkę, ustęp spłukiwany, wodociąg, centralne ogrzewanie oraz gaz sieciowy.

Na przestrzeni ostatnich lat, ogółem w skali kraju można zauważyć wzrost liczby mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne. Na terenie gminy Komańcza w 2020 roku około 90% mieszkań wyposażonych było w wodociąg, ustęp spłukiwany i łazienkę. Centralne ogrzewanie posiadało 70,7 % ogółu mieszkań, natomiast dostępu do gazu sieciowego nie posiadało żadne mieszkanie.

Udział mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne w liczbie ogólnej mieszkań na terenie gminy Komańcza w roku 2017 i 2020 przedstawia poniższa tabela. Na dzień opracowania Strategii brak było dostępnych danych z 2021 roku.

Tabela 32 Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczne i sanitarne na terenie gminy Komańcza w roku 2017 i 2020

Wyszczególnienie	2017	2020
	% ogółu mieszkań	% ogółu mieszkań
Wodociąg	92,7	91,1
Ustęp spłukiwany	92,5	91,0
Łazienka	91,4	89,9
Centralne ogrzewanie	71,7	70,7
Gaz sieciowy	0,1	0,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Komańcza można zauważyć wzrost liczby mieszkań, co jest trendem zarówno w województwie podkarpackim ogółem, jak i w skali kraju. W tym okresie oddano łącznie do użytkowania 31 mieszkań o powierzchni 3966 m².

Tabela 33 Budownictwo mieszkaniowe w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017 - 2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2018	2019	2020	2021
Budynki mieszkalne oddane do użytkowania	szt.	6	2	4	7	12
Oddane mieszkania ogółem	szt.	7	3	4	7	12
Ilość izb ogółem	szt.	38	12	20	29	56
Powierzchnia użytkowa ogółem	m ²	957	335	620	659	1 395

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Pomocne w określeniu sytuacji w budownictwie mieszkaniowym na danym obszarze oraz tendencji zachodzącej w tej kwestii, są opracowane przez GUS wskaźniki budownictwa mieszkaniowego, m. in. mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności, przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania oraz nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności.

Według danych GUS z 2021 r., wartość wskaźnika liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności wyniosła w gminie Komańcza 2,8. Był to wynik niższy niż dla powiatu sanockiego (3,2) oraz województwa podkarpackiego (4,7). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest niski poziom rozwoju gminy. Gmina Komańcza, pomimo swoich atutów turystycznych nie rozwija budownictwa mieszkaniowego w celach inwestycyjnych, w tym również w celu wynajmu pokoiów dla turystów.

Na terenie gminy Komańcza do użytkowania oddawane są mieszkania w budynkach jednorodzinnych, brak natomiast jest oddawanych mieszkań w budynkach wielorodzinnych. Potwierdzają to wskaźniki przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania oddanego do użytkowania, a także nowych budynków mieszkalnych na 1000 ludności w stosunku do mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności – wskaźnik dotyczący mieszkań był równy wskaźnikowi dla budynków mieszkalnych. Najmniejszy udział mieszkań w budynkach mieszkalnych jednorodzinnych w stosunku do ogółu mieszkań oddanych do użytkowania występował w województwie podkarpackim ogółem, gdzie przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania była znacznie mniejsza niż w gminie oraz występowała dysproporcja pomiędzy wskaźnikami mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności, a nowymi budynkami mieszkalnymi na 1000 ludności.

Dane dotyczące wskaźników z zakresu budynków mieszkalnych i mieszkań oddanych do użytku dla roku 2021 w gminie Komańcza, powiecie sanockim oraz w województwie podkarpackim, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 34 Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego w gminie Komańcza, powiecie sanockim oraz w województwie podkarpackim dla roku 2021

Wskaźnik	Gmina Komańcza	Powiat sanocki	Województwo podkarpackie
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	2,8	3,2	4,7
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w m²	116,3	139,4	110,5
Nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności	2,8	2,7	3,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

5.4.5 Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami komunalnymi

Infrastruktura techniczna

Istotny wpływ na jakość życia na danym obszarze ale także na procesy rozwojowe w gminie ma dostępna infrastruktura techniczna. Do głównych celów jednostek samorządu terytorialnego zalicza się tworzenie jak najlepszych warunków do zamieszkania, prowadzenia działalności gospodarczej, realizacji usług społecznych, komunalnych oraz administracyjnych. Głównymi elementami infrastruktury technicznej, znacząco wpływającymi na jakość życia mieszkańców jest infrastruktura drogowa oraz infrastruktura wodno-kanalizacyjna, na którą składają się m. in. ujęcia i stacje uzdatniania wody, sieci przesyłowe i rozdzielcze, przyłącza wodociągowe i kanalizacyjne, zbiorcze i indywidualne oczyszczalnie ścieków, przepompownie ścieków oraz kanały ściekowe.

Infrastruktura drogowa ściśle wiąże się z dostępnością komunikacyjną gminy, która jest czynnikiem determinującym wielopłaszczyznowy rozwój społeczno – gospodarczy, a także czynnikiem napędu gospodarczego, będącym elementem kluczowym do poprawy jakości życia mieszkańców. Główny wpływ na dostępność komunikacyjną ma stan i rodzaj dróg oraz możliwe połączenia z innymi miastami i miejscami, będącymi celem podróży. Dostępność ma ogromne znaczenie zarówno dla transportu osobowego, jak i transportu towarowego.

Drogi publiczne ze względu na funkcję w sieci drogowej dzielą się według przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz. U. z 2022 poz. 1693 z późn. zm.) na następujące kategorie:

- drogi krajowe,
- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Przez teren gminy Komańcza nie przebiegają żadne drogi krajowe, a zewnętrzna dostępność komunikacyjna gminy opiera się na czterech drogach wojewódzkich:

- nr 892 - Zagórz - Komańcza - od km 14+300 do km 28+706 - łącznie 14,406 km
- nr 892 - Komańcza - Radoszyce - od km 0+000 do km 5+151 - łącznie 5,151 km
- nr 897 - Tylawa - Komańcza - Cisna Wołosate - od km 19+090 do km 59+478 - łącznie 40,388 km
- nr 889 - Sieniawa - Szczawne - od km 28+274 do km 31+674 - łącznie 3,400 km

Pierwsza z nich zapewnia połączenie gminy z miejscowością Zagórz oraz przez drogę krajową nr 84 z miastem Sanok. Z kolei druga prowadzi do przejścia granicznego ze Słowacją w Radoszycach. Trzecia z kolei droga łączy Komańczę z Beskidem Niskim i z Bieszczadami. Ostatnia z wymienionych dróg wojewódzkich łączy gminę Komańcza z drogą krajową nr 28 w kierunku Krosna.

Kolejnym typem dróg na terenie gminy Komańcza są drogi powiatowe o łącznej długości 8,462 kilometrów w granicach gminy. Przez obszar gminy przebiegają dwie drogi powiatowe: nr 2259R Rzepedź-Kalnica-Mchawa oraz nr 2229R Prusiek-Niebieszczany-Wysoczany.

Uzupełnieniem sieci dróg na terenie gminy Komańcza są drogi gminne o charakterze lokalnym, zapewniające połączenia w obrębie poszczególnych miejscowości, których łączna

długość wynosi 25,469 km. Drogi te znajdują się w zróżnicowanym stanie technicznym, a utrzymywane są poprzez przeprowadzanie remontów nawierzchni lub też przebudowę. Najwięcej trudności sprawia utrzymanie dróg o nawierzchni żwirowej oraz tłuczniowej, na których często na wskutek niesprzyjających warunków atmosferycznych powstają liczne wyboje i koleiny, co daje konieczność kolejnych remontów.

Niekorzystną cechą istniejącego układu komunikacyjnego w gminie Komańcza są braki w podziale przestrzeni drogowej dla jej uczestników ruchu. Ten problem w szczególności dotyczy rowerzystów i pieszych, którzy z braku wydzielonych chodników i ścieżek rowerowych poruszają się po jezdni. Istniejące już chodniki wymagają uzupełnienia i rozwoju w kierunku rozbudowy.

W ostatnich latach w transporcie drogowym pojawił się nowy trend w zakresie rozwoju elektromobilności. W szczególności rynek e-mobilności rozbudowywany jest w krajach zachodnich, na terenie kraju, w tym i podkarpacia, wciąż jest jednak słabo rozwinięty. Wpływ na to ma niska dostępność infrastruktury dedykowanej e-mobilności. Obecnie na terenie gminy Komańcza nie znajdują się stacje ładowania pojazdów elektrycznych, ani ogólnodostępne stacje ładowania rowerów elektrycznych.

Kolejnym elementem infrastruktury technicznej jest sieć wodociągowa. Zadania w zakresie dostarczania wody na terenie gminy Komańcza realizowane są przez Gminne Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Szczawnem. Według danych GUS z 2021 roku, na terenie gminy Komańcza długość eksploatowanej sieci wodociągowej wyniosła 21,4 km, natomiast liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania – 85. Do sieci wodociągowej podłączonych było 21,6 % budynków mieszkalnych, a korzystało z niej 47,0 % ogółu ludności gminy. Średnie roczne zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wyniosło 8,5 m³. Na terenie gminy znajduje się pięć ujęć wody powierzchniowej i podziemnej w miejscowościach: Zubańsk, Szczawne, Wisłok, Wysoczany i Jawornik.

Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Komańcza w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 35 Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Komańcza w roku 2017 oraz 2021

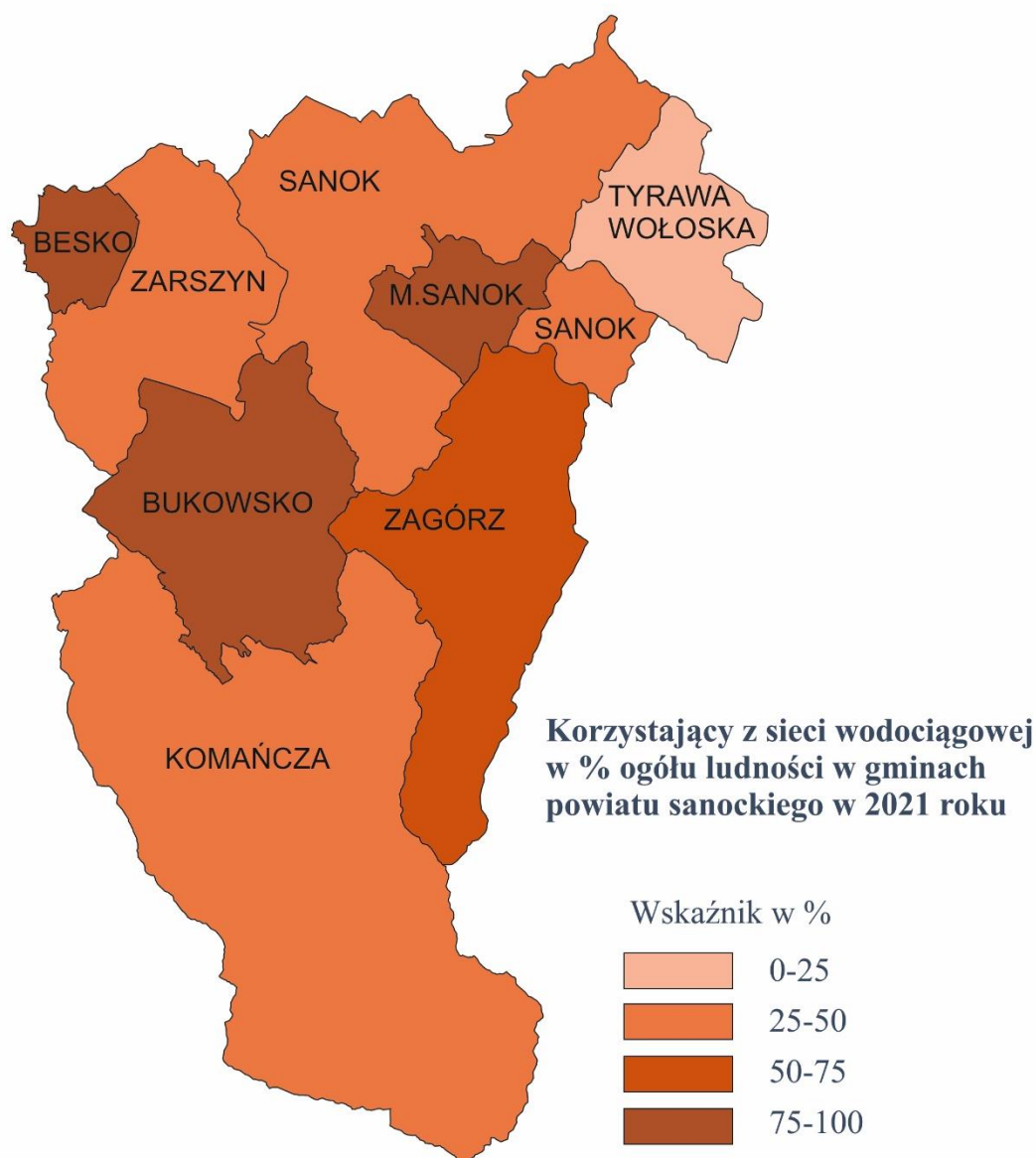
Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Długość eksploatowanej sieci wodociągowej	km	-	21,4
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	68	85
Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej – w % ogółu budynków mieszkalnych	%	22,3	21,6
Korzystający z sieci wodociągowej – w % ogółu ludności	%	43,4	47,0
Awarie sieci wodociągowej	szt.	3	7
Woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam3	43,4	36,5
Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	m3	9,3	8,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Niekorzystnie pod względem udziału osób korzystających z sieci wodociągowej w liczbie ludności ogółem, gmina Komańcza wypada na tle większości gmin powiatu sanockiego. Powiat sanocki jest zwodociągowany na średnim poziomie – 67,9 % ludności powiatu korzysta z sieci wodociągowej, natomiast wartość dla gminy Komańcza wyniosła 47,0 %. Najmniejsza wartość w tej kwestii występuje w gminie Tyrawa Wołoska – 1,0 %, natomiast najlepiej zwodociągowaną gminą w powiecie jest gmina miejska Sanok – 95,3 % korzystających z sieci wodociągowej.

Dane dotyczące udziału osób korzystających z sieci wodociągowej w liczbie ludności ogółem w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 20 Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Działalność w zakresie zbiorowego odprowadzania ścieków, tak samo jak w przypadku zaopatrzenia w wodę prowadzi Gminne Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Szczawnem. Na terenie gminy działa sześć oczyszczalni ścieków w miejscowościach: Szczawne, Rzepedź, Komańcza, Łupków, Czystogarb i Jesionowa. Według danych GUS, w 2021 roku długość czynnej sieci kanalizacyjnej wyniosła 20,7 km, a podłączonych do niej było 27,1 % ogółu budynków mieszkalnych na terenie gminy i korzystało z niej 49,9 % ludności z terenu gminy Komańcza. W 2021 roku siecią kanalizacyjną odprowadzonych zostało 51,0 dam³ ścieków bytowych.

Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w gminie Komańcza w roku 2017 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 36 Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w gminie Komańcza w roku 2017 oraz 2021

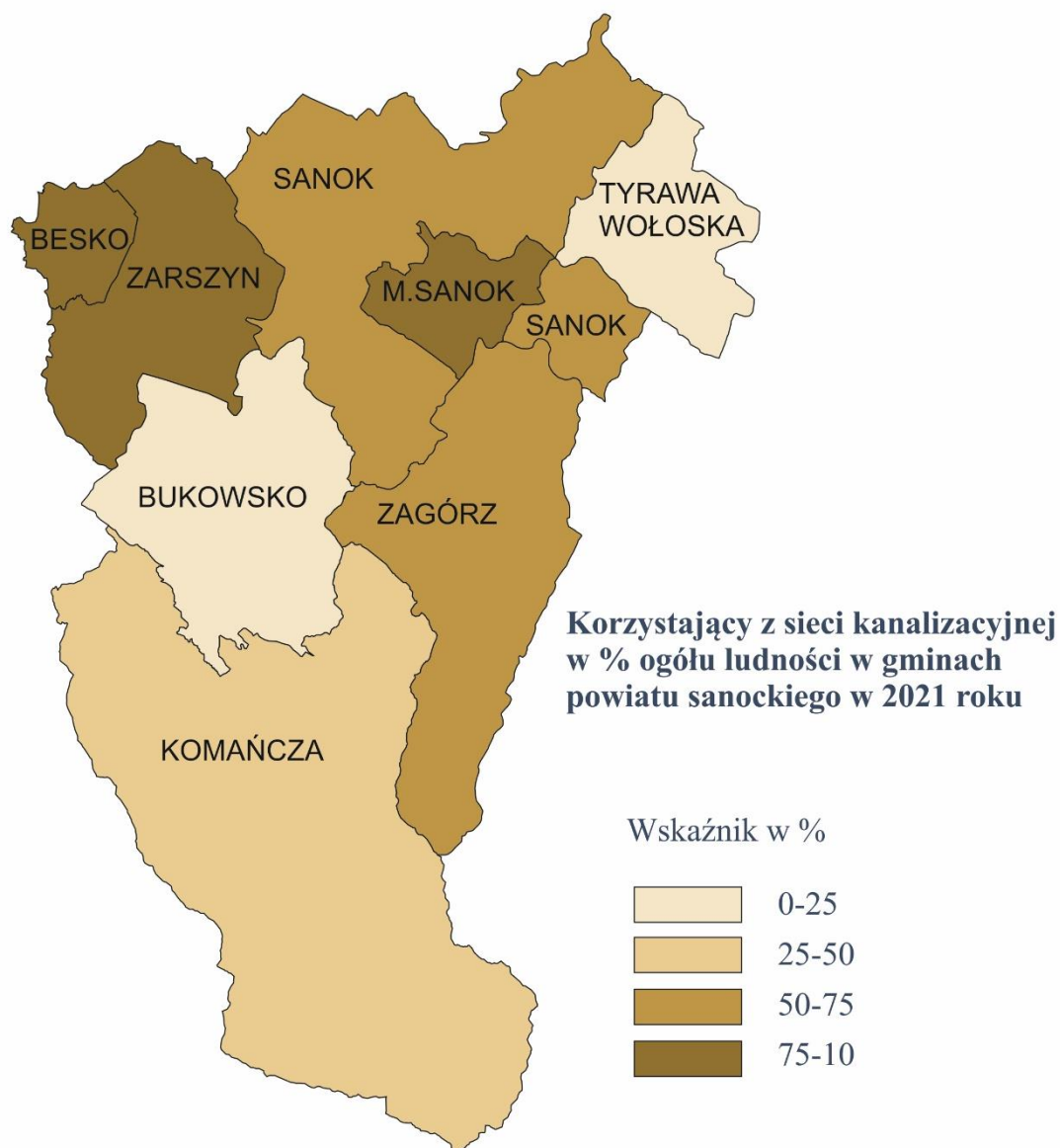
Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	20,7	20,7
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	254	285
Awarie sieci kanalizacyjnej	szt.	17	2
Ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną	dam ³	50,1	51,0
Ścieki oczyszczane odprowadzone	dam ³	52,0	56,0
Budynki mieszkalne podłączone do sieci kanalizacyjnej – w % ogółu budynków mieszkalnych	%	28,7	27,1
Korzystający z sieci kanalizacyjnej – w % ogółu ludności	%	48,3	49,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Pod względem udziału osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w liczbie ludności ogółem, gmina Komańcza w 2021 r. osiągnęła trzeci od końca wynik w powiecie. Wartość ta kształtowała się na poziomie 49,9 %, natomiast średni wynik dla powiatu sanockiego wynosił 76,3 %. Najlepiej skanalizowaną gminą w powiecie była gmina miejska Sanok – 99,9 %.

Dane dotyczące udziału osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w liczbie ludności ogółem w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Mapa 21 Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na terenie gminy Komańcza funkcjonuje Internet światłowodowy. Dodatkowo w znacznej części gminy jest możliwość skorzystania z szybkiego Internetu w technologii LTE 4G.

Przez teren gminy Komańcza nie przebiegają linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia, a jedynie linie średniego napięcia poniżej 60 kV.

Gospodarka odpadami

Ważną kwestią, wpływającą na jakość życia mieszkańców w gminie jest gospodarka odpadami komunalnymi. Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2012 roku o odpadach (Dz. U. z 2022 r. poz. 699 z późn. zm.), przez odpady komunalne rozumie się odpady powstające w gospodarstwach domowych, wyłączając pojazdy wycofane z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów (m. in. z sektora handlu i usług), które ze względu na swój charakter lub skład, podobne są do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2022 poz. 1297), utrzymanie czystości i porządku, a w tym kwestie związane z gospodarką odpadami komunalnymi na terenie gminy, należą do zadań własnych gminy. Gminy są zobowiązane do zorganizowania, odbierania i zagospodarowania odpadów komunalnych zebranych w nieruchomościach położonych na jej terenie.

Zgodnie z danymi GUS, w 2021 roku z terenu gminy Komańcza zebrano ogółem 571,09 ton odpadów komunalnych, z czego 304,47 ton, tj. 53,3 % ogółu odpadów, stanowiły odpady zebrane w sposób selektywny. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca wyniosła natomiast 133 kg, a w stosunku do roku 2019 wartość ta spadła o 40 kg. Wskaźnik ten umożliwia monitorowanie postępów w dążeniu do zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów oraz zmniejszenia negatywnego oddziaływania tych odpadów na środowisko, co jest jednym z celów polityki Unii Europejskiej w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi. Ilość wytwarzanych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca, uzależniona jest w dużej mierze od czynników ekonomicznych i społecznych, głównie standardu życia ludności oraz wielkości i intensywności konsumpcji produktów.

Jednym ze sposobów ochrony środowiska w kwestii gospodarowania odpadami komunalnymi, jest ich segregacja. Zapewnienie selektywnego zbierania odpadów komunalnych, obejmujących co najmniej: papier, metale, tworzywa sztuczne, szkło, odpady opakowaniowe wielomateriałowe oraz bioodpady, należy do zadań własnych gminy. Gminy zostały również zobowiązane do osiągnięcia, wskazanych w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użytku i odzysku oraz ograniczenia składowania odpadów komunalnych ulegających biodegradacji.

Zgodnie z danymi GUS, na przestrzeni lat 2017-2021 w gminie Komańcza występowała jednolita tendencja wzrostowa, jeśli chodzi o masę odpadów zebranych selektywnie, natomiast od 2019 roku także jednolita tendencja spadkowa, w masie zebranych odpadów zmieszanych.

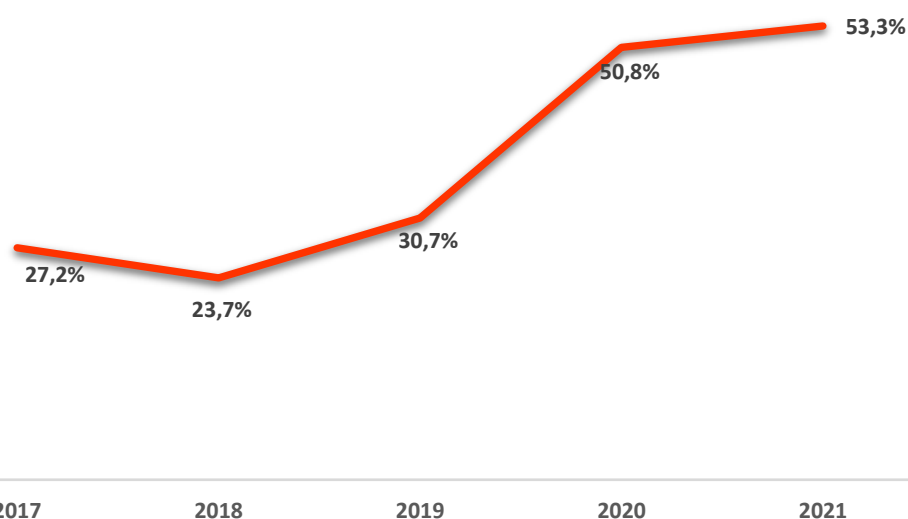
Dane dotyczące ilości odpadów komunalnych zebranych na terenie gminy Komańcza w latach 2017-2021, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 37 Odpady komunalne zebrane na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021

Rok	Odpady zebrane ogółem (w t)	Odpady zebrane selektywnie (w t)	Odpady zebrane zmieszane (w t)
2017	684,04	186,34	497,70
2018	780,15	185,01	595,14
2019	796,96	244,96	552,00
2020	516,78	262,59	254,19
2021	571,09	304,47	266,62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 17 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych danych, na przestrzeni lat 2017-2021 udział odpadów komunalnych zebranych w sposób selektywny w ilości zebranych odpadów ogółem systematycznie wzrastał, przy czym w 2021 r. wyniósł 53,3 %. Świadczy to o poprawnym funkcjonowaniu systemu gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie gminy oraz umożliwia gminie wywiązanie się z obowiązku osiągnięcia poziomów recyklingu, określonych w ustawie.

Uzupełnieniem systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w gminach są punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych, gdzie właściciele nieruchomości mogą oddawać, określone w regulaminie utrzymania czystości i porządku w gminie, rodzaje odpadów. Na terenie gminy Komańcza znajduje się jeden taki punkt – w miejscowości Szczawne, a mieszkańcy gminy mogą tam nieodpłatnie oddawać zebrane w sposób selektywny następujące frakcje odpadów komunalnych: papier, szkło, metale i tworzywa sztuczne, odpady zielone, odpady niebezpieczne, przeterminowane leki i chemikalia, zużyte igły i strzykawki, zużyte baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, zużyte opony, odpady wielkogabarytowe, odpady budowlane i rozbiórkowe, odpady tekstyliów i odzieży.

Na terenie gminy Komańcza występują również odpady w postaci wyrobów zawierających azbest. Zgodnie z danymi zawartymi w Bazie Azbestowej, na obszarze gminy zinwentaryzowano 1475,333 Mg tych wyrobów. Gmina na bieżąco, w miarę posiadanych środków finansowych podejmuje działania w celu usunięcia wyrobów zawierających azbest, a do chwili obecnej wskutek podjętych działań usunięto 157,670 Mg tych wyrobów.

GMINA W OCZACH MIESZKAŃCÓW

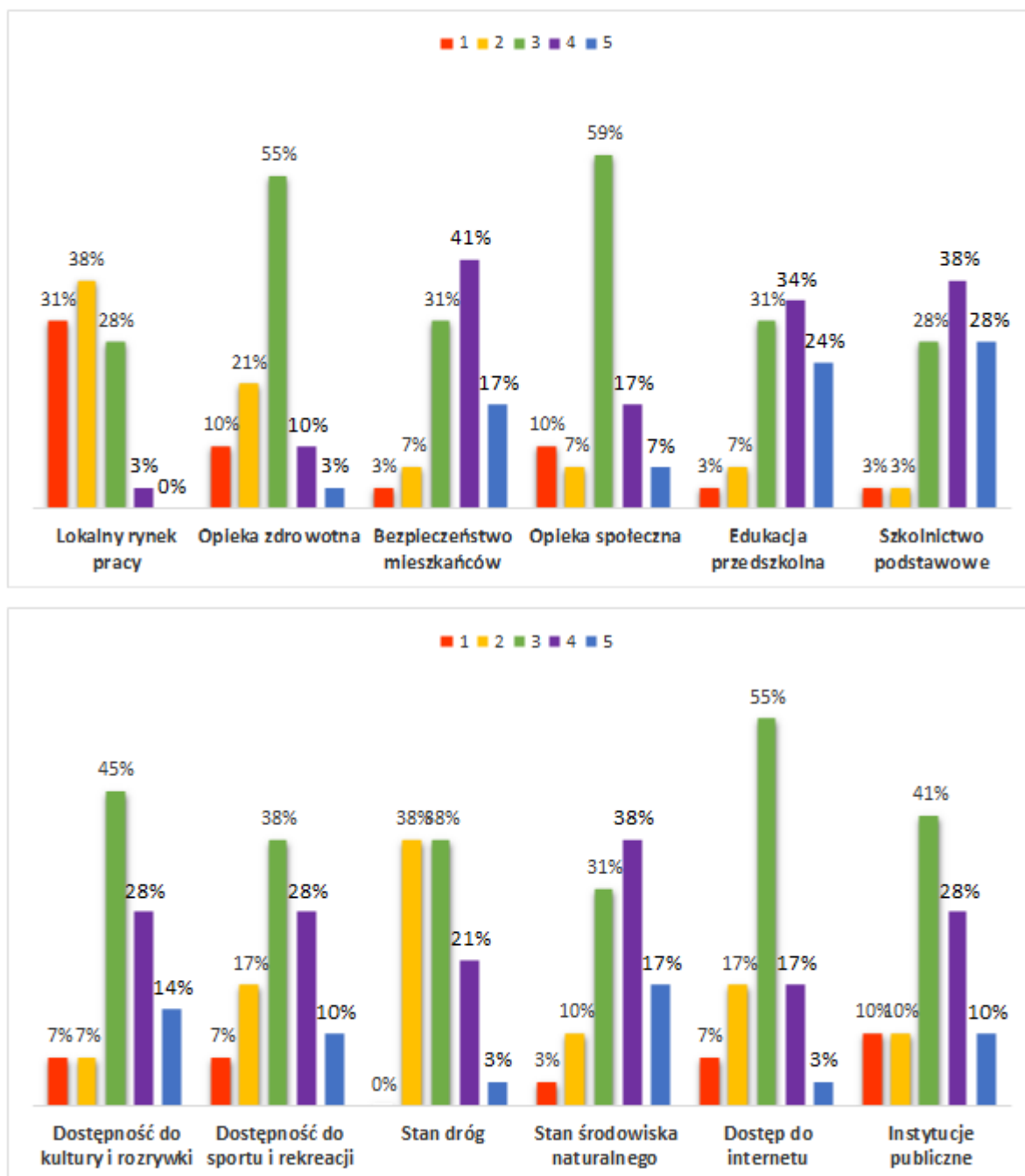
W przeprowadzonej wśród mieszkańców gminy Komańcza ankiecie udział wzięło 29 osób, które dokonały oceny poszczególnych sfer życia w gminie, wskazały auty i działania priorytetowe na obszarze gminy, a także która branża gospodarki ma największy potencjał rozwojowy oraz co powinno być wizytówką gminy w 2030 r.

W ocenie poszczególnych sfer życia na terenie gminy, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą, mieszkańcy najlepiej ocenili szkolnictwo podstawowe (66 % ocen „4” i „5”) oraz edukację przedszkolną i bezpieczeństwo mieszkańców (59 % ocen „4” i „5”). Z kolei

najwięcej ocen negatywnych pojawiło się przy ocenie lokalnego rynku pracy (69 % ocen „1” i „2”) oraz stanu dróg (38 % ocen „1” i „2”).

Podsumowując, oceniając poszczególne sfery życia na terenie gminy, występuje konieczność podjęcia działań w celu poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy oraz poprawy jakości dróg.

Wykres 18 Ocena poszczególnych sfer życia na terenie gminy (w % udzielonych odpowiedzi)

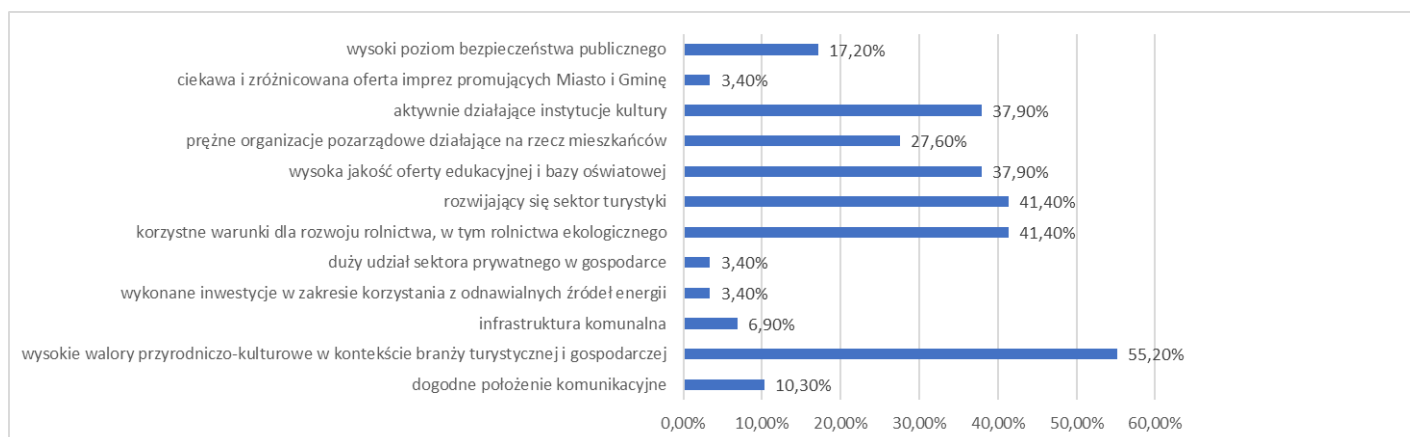

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Biorąc pod uwagę największe atuty gminy Komańcza, ankietowani wskazują najczęściej wysokie walory przyrodniczo-kulturowe w kontekście branży turystycznej oraz gospodarki – 55,2 % udzielonych odpowiedzi. Znacznie mniej wskazań uzyskały następane w kolejności

odpowiedzi: korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa, w tym rolnictwa ekologicznego – 41,4 % udzielonych odpowiedzi oraz rozwijający się sektor turystyki – 41,4 % ogółu odpowiedzi.

Wykres 19 Atuty gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)

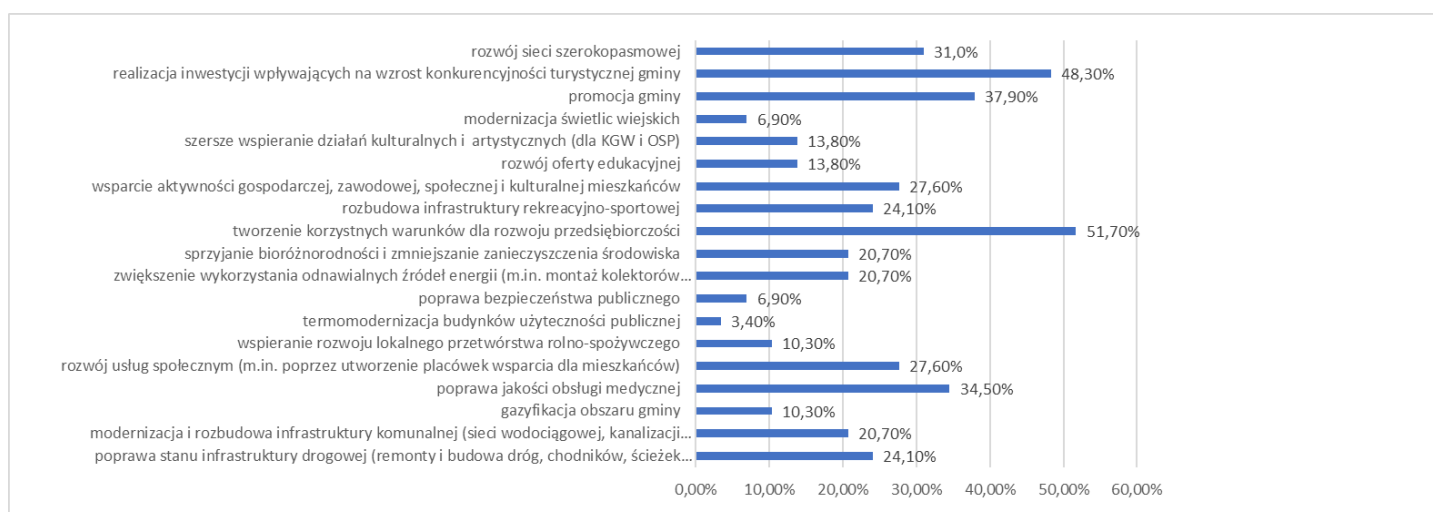

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Poniższy wykres ilustruje, jakie według ankietowanych są priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy, które mają kluczowe znaczenie dla rozwoju i dobrego funkcjonowania gminy i jej mieszkańców.

Analizując udzielone odpowiedzi, zauważyć można, że najwięcej osób (51,7 % ankietowanych) wskazało poprawę jakości obsługi medycznej, co związane jest również ze wskazaną tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy. Duża ilość ankietowanych wskazała również realizację inwestycji wpływających na wzrost konkurencyjności turystycznej gminy – 48,3 % udzielonych odpowiedzi oraz promocję gminy – 37,9 % ogółu odpowiedzi. Najmniej wskazań uzyskała natomiast odpowiedź – termomodernizacja budynków użyteczności publicznej.

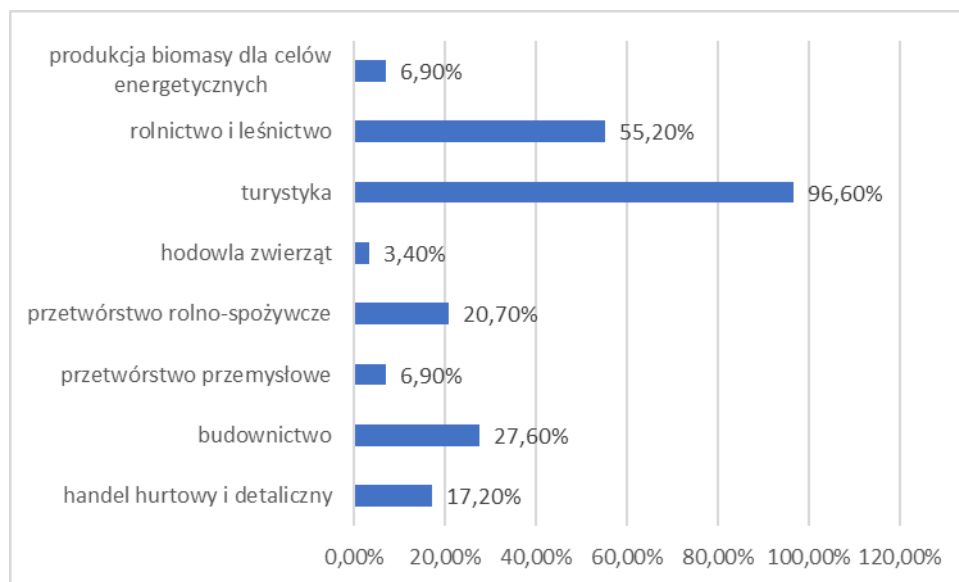
Wykres 20 Priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Na pytanie o branżę gospodarczą, która posiada na terenie gminy największy potencjał rozwojowy, ankietowani najczęściej wskazywali turystykę – 96,6 % udzielonych odpowiedzi, co ma związek z charakterystyką gminy oraz powiązaniem rozwoju gminy z jej potencjałem turystycznym.

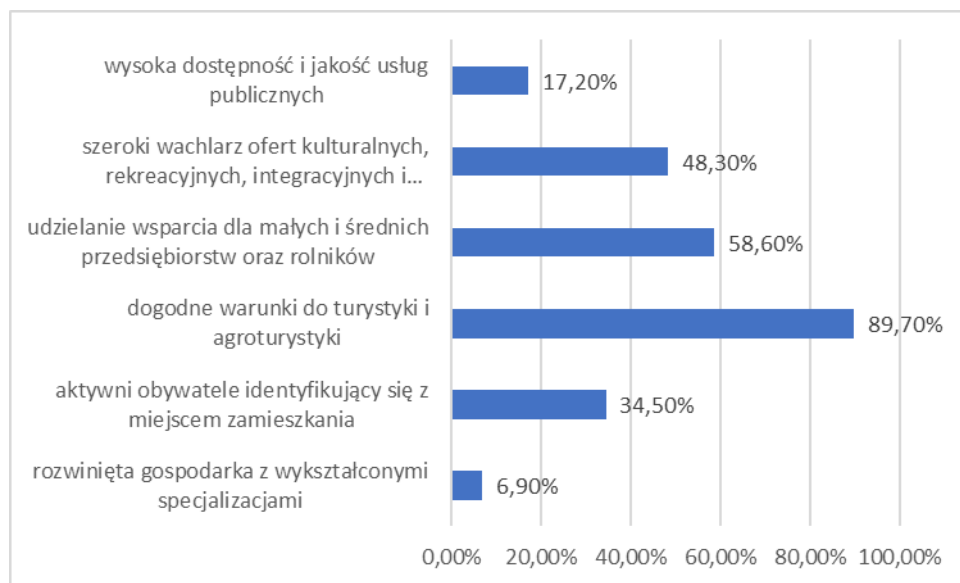
Wykres 21 Branża gospodarki posiadająca największy potencjał rozwojowy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Ankietowani wskazywali również co powinno być wizytówką gminy Komańcza w 2030 r. Najwięcej wskazań w tej kwestii uzyskała odpowiedź – dogodne warunki do turystyki i agroturystyki – 89,7 % udzielonych odpowiedzi. Na kolejnych miejscach znalazły się odpowiedzi: udzielanie wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz rolników – 58,6 % udzielonych odpowiedzi oraz szeroki wachlarz ofert kulturalnych, rekreacyjnych, integracyjnych i sportowych – 48,3 % odpowiedzi.

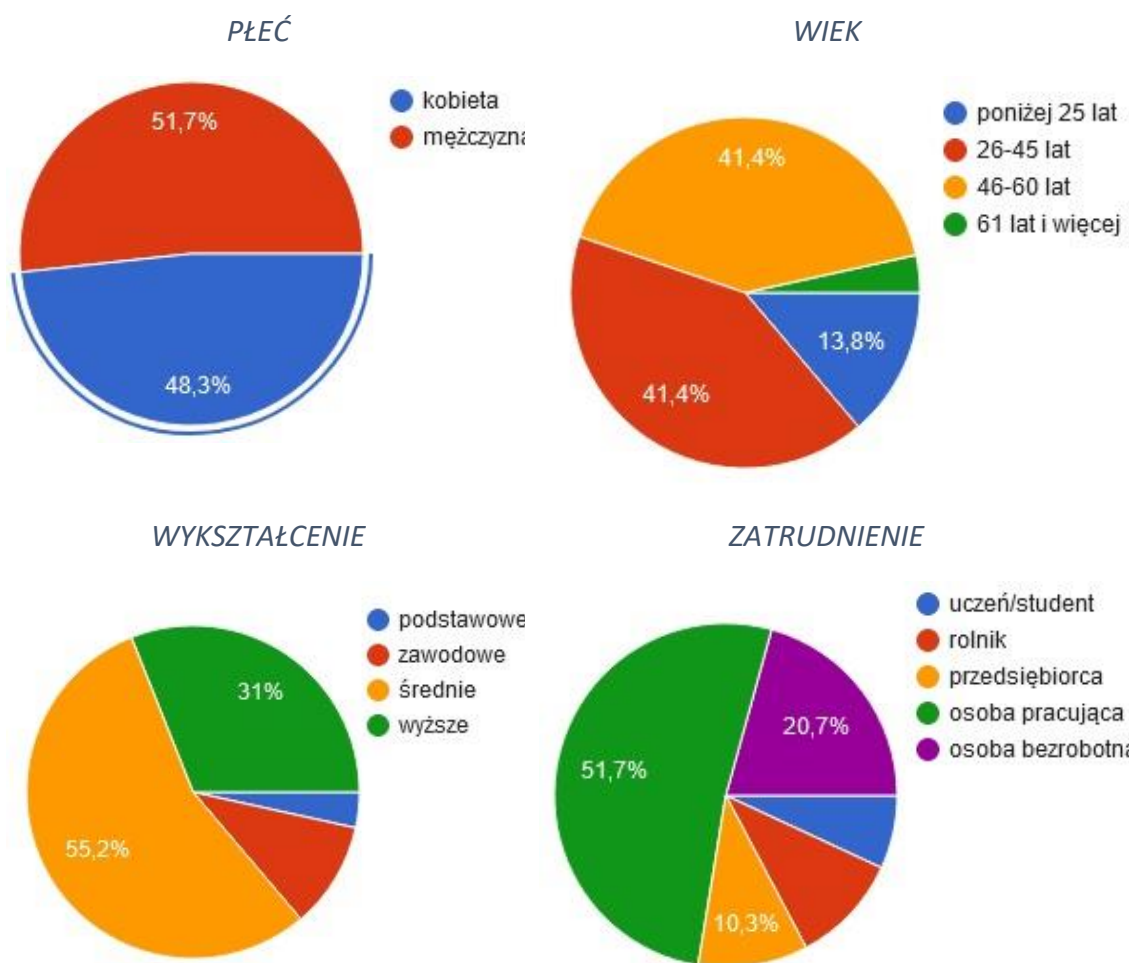
Wykres 22 Wizytówka gminy w 2030 r. według jej mieszkańców – pytanie wielokrotnego wyboru (% udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Informację dotyczącą ankietowanych mieszkańców gminy Komańcza przedstawia poniższy wykres.

Wykres 23 Informacje dot. ankietowanych mieszkańców gminy Komańcza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

WNIOSKI Z DIAGNOZY

Zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi strategii rozwoju gminy, opracowanie Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 poprzedzone zostało przygotowaniem „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, która stanowi kluczowy etap w kompleksowej ocenie ponadlokalnych zasobów oraz w wypracowaniu strategicznych rozwiązań.

Wnioski z diagnozy stanowiły podstawę opracowania części kierunkowej Strategii, która zawiera wizję, cele strategiczne, kierunki działań, kluczowe projekty do realizacji oraz model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz z rekomendacjami w zakresie polityki przestrzennej i wskazaniem obszarów strategicznej interwencji.

Poniżej zostały przedstawione najważniejsze wnioski z diagnozy, wynikające z poszczególnych obszarów tematycznych, tworzących strukturę diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Komańcza, tj. obszaru społecznego, gospodarczego oraz przestrzenno-środowiskowego, uzupełnione o oceny z przeprowadzonych wśród mieszkańców ankiet oraz w oparciu o warsztaty z pracownikami Urzędu Gminy Komańcza oraz z Radnymi Rady Gminy Komańcza.

7.1. Obszar społeczny

Demografia

Gminę Komańcza na koniec 2021 roku zamieszkiwało zaledwie 4233 mieszkańców, co przy wielkości gminy daje wynik najmniejszej gęstości zaludnienia w powiecie sanockim, tj. 11 osób/km². Od 2017 roku liczba mieszkańców spadła o 419 osób. Jest to spadek liczby mieszkańców najszybszy w powiecie. Biorąc pod uwagę prognozę dotyczącą liczby ludności do roku 2030, negatywny trend ma się w dalszym ciągu utrzymywać, co stanowić będzie poważną barierę w rozwoju gminy. Niemniej tempo spadku będzie wolniejsze, przez co istnieje szansa na odwrócenie negatywnego trendu.

Przyrost naturalny w latach 2017-2021 przyjmował przeważnie wartości ujemne, a największa różnica pomiędzy urodzeniami a zgonami w okresie od 2017-2020 wystąpiła w roku 2021. Łączna liczba urodzeń na przestrzeni lat 2017-2021 wyniosła 142, natomiast liczba zgonów 243, co było główną przyczyną spadającej liczby mieszkańców w gminie. Na tle pozostałych gmin powiatu sanockiego, gmina Komańcza plasuje się na 5 miejscu. Na sytuację tę wpływa fakt odpływu młodych ludzi z gminy, którzy swoje dzieci rodzą już poza granicami gminy Komańcza.

W przypadku migracji, w analizowanym okresie gminę opuściły 372 osoby, natomiast przybyło 140, a różnica spowodowała odpływ 232 mieszkańców gminy w przeciągu 5 lat. Powszechnie wiadomo jednak, że dane meldunkowe nie są najbardziej rzetelnym źródłem danych, a rzeczywista liczba mieszkańców gminy i ich aktualnego miejsca pobytu może być jeszcze bardziej niekorzystna. Wyzwaniem samorządu w nadchodzących latach będzie zatrzymanie mieszkańców w gminie oraz pozyskanie nowych.

Z perspektywy ekonomicznych grup wiekowych, najliczniejszą grupą w gminie Komańcza są osoby w wieku produkcyjnym, jednak ich liczba na przestrzeni lat 2017-2021 znacząco spadła. Ubyło również osób w wieku przedprodukcyjnym, w wyniku odpływu osób młodych. Analiza struktury wiekowej mieszkańców ukazuje również, że wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym oraz ich udziału w liczbie ludności ogółem. Zgodnie z prognozą liczby ludności do roku 2030, trend ten w najbliższych latach będzie z dużym prawdopodobieństwem postępował. Istotnym problemem jest odpływ ludzi młodych, wykształconych, aktywnych i innowacyjnych, co przyczynia się do zmniejszania potencjalnych zasobów pracy.

Porównując wartości wskaźników obciążenia demograficznego dla gminy Komańcza z wartościami dla poszczególnych gmin powiatu sanockiego, jak i ogółem dla województwa podkarpackiego, zauważalne jest, że proces starzenia się społeczeństwa przebiega znacznie szybciej w gminie Komańcza – wartości wskaźników dotyczących osób starszych są wyższe niż w pozostałych gminach i w skali całego województwa, co oznacza, że osoby starsze stanowią dość duży procent społeczeństwa gminy Komańcza.

Istotne dla rozwoju gminy są działania polegające na przyciąganiu nowych mieszkańców do osiedlenia się na terenie gminy, dla których gmina Komańcza będzie atrakcyjnym miejscem zamieszkania, ze względu na walory krajobrazowe i przyrodnicze oraz możliwość prowadzenia działalności ukierunkowanej na ruch turystyczny.

Usługi społeczne

Usługi społeczne w gminie Komańcza są zróżnicowane pod względem dostępności jak i jakości. Najważniejsze usługi społeczne to edukacja, ochrona zdrowia, pomoc społeczna i dostęp do kultury.

Potrzeby w zakresie szkolnictwa podstawowego i wychowania przedszkolnego są w dość dużym stopniu zaspokojone w gminie Komańcza. Jednakże biorąc pod uwagę wielkość gminy Komańcza oferta w zakresie wychowania przedszkolnego dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat mogłaby być szersza - obecnie objętych wychowaniem przedszkolnym jest 79,4% dzieci. Ponadto w gminie nie istnieje zorganizowana opieka dla dzieci do lat 3. Można pomyśleć o utworzeniu żłobka czy klubu dziecięcego. Na uwagę zasługują także potrzeby obiektów oświatowych w zakresie dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz ograniczenia zużycia energii (termomodernizacja, fotowoltaika), a także wyposażenia w nowoczesne pomoce dydaktyczne.

Na terenie gminy Komańcza podstawową opiekę zdrowotną mieszkańcom zapewnia Gminny Ośrodek Zdrowia w Komańczy oraz Wiejski Ośrodek Zdrowia w Rzepedzi, zarządzany przez Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Komańczy. W Ośrodku w Komańczy mieszkańcy mają dostęp do lekarza internisty oraz pielęgniarki środowiskowej. Brak

jest natomiast dostęp do lekarzy specjalistów w gminie Komańcza - konieczność dojazdu do Sanoka.

W gminie Komańcza dużą uwagę przywiązuje się do dostępu i różnorodności oferty kulturalnej. Główną rolę w tej kwestii pełni Gminny Ośrodek Kultury w Komańczy jako organizator oraz współorganizator wielu zajęć i wydarzeń kulturalnych na terenie gminy, skierowanych zarówno do mieszkańców gminy jak i turystów. Działalność GOK jest jednak ograniczona przede wszystkim poprzez warunki lokalowe ośrodka. Brak dużej sceny, zaplecza technicznego i wyposażenia uniemożliwia często organizację różnego rodzaju wydarzeń, o które mieszkańcy gminy zabiegają. Dlatego też ważne jest znalezienie i adaptacja obiektu, który by spełniał te potrzeby. W miejscowości Komańcza znajduje się obiekt po byłym kinie „Mozaika”, który wpisuje się w obecne zapotrzebowanie.

Ważną kwestią jest również zapewnienie dostępu do budynków infrastruktury społecznej dla osób ze szczególnymi potrzebami, a także przeprowadzenie ich termomodernizacji, co pozwoli na ograniczenie kosztów funkcjonowania i realizacji usług. W związku z tym, niezbędne będą działania gminy Komańcza w celu dokonania stosownych modernizacji tych budynków.

Aktywność społeczna mieszkańców

Na terenie gminy Komańcza aktywną działalność prowadzą lokalne stowarzyszenia i fundacje, zarówno w sferze kulturalnej, kultywowaniu tradycji i obyczajów, jak i na rzecz rozwoju gminy Komańcza, często przy ścisłej współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Komańczy. Ważną rolę pełnią również funkcjonujące w gminie Ochotnicze Straże Pożarne, prowadzące działalność przeciwpożarową, ratowniczą, kulturalną i oświatową.

Dużą rolę w kształtowaniu zaangażowania obywatelskiego mieszkańców pełni wspomniany Gminny Ośrodek Kultury w Komańczy, który inicjuje liczne formy aktywności oraz wspomaga w realizacji działań organizacje pozarządowe z terenu gminy Komańcza. Dzięki temu w gminie na wysokim poziomie rozwija się kapitał społeczny, co skutkuje tym, że gmina przoduje w powiecie sanockim pod względem liczby organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców. Rozwój infrastruktury ze sfery kultury jest priorytetem gminy.

7.2. Obszar gospodarczy

Aktywność ekonomiczna ludności oraz bezrobocie w gminie

W 2021 roku gminę Komańcza zamieszkiwały 2583 osoby w wieku produkcyjnym, co stanowiło 61,02 % ogółu ludności na tym obszarze. Pracujących w gminie było 987 osób, w tym 419 kobiet i 568 mężczyzn. Biorąc pod uwagę wskaźniki dotyczące rynku pracy w zakresie liczby pracujących na 1000 ludności (wynik 233) oraz pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym (wynik 382,1) dla poszczególnych gmin powiatu sanockiego, wartości tych wskaźników dla gminy Komańcza przedstawiają się dosyć korzystnie na tle pozostałych gmin pomimo, że kształtowały się poniżej średniej dla powiatu.

Gmina Komańcza zajmuje pierwsze miejsce wśród gmin powiatu sanockiego pod względem udziału zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 6,3 %, dużo powyżej średniej dla powiatu. Zauważono również wzrost tego wskaźnika w odniesieniu do mężczyzn, co świadczy o zwiększającym się bezrobociu wśród mężczyzn. Są to niepokojące dane. Z uwagi na ograniczoną liczbę miejsc pracy oraz występującą sezonowość na lokalnym rynku pracy, część mieszkańców gminy pozostaje zarejestrowana jako osoby bezrobotne. Ważnym zagadnieniem jest również zjawisko bezrobocia ukrytego, tj. pozostawanie bez pracy i nieregistrowanie się jako osoba bezrobotna, a także zjawisko „szarej strefy”, tj. nielegalne zatrudnienie, bez opłacania składek oraz podatku dochodowego. Z tego względu niezbędne będzie podjęcie działań w celu ograniczenia zjawiska bezrobocia oraz tworzenia nowych miejsc pracy, które nie będą ograniczone przez sezonowość ruchu turystycznego.

Przedsiębiorczość na terenie gminy

Najwięcej zarejestrowanych na terenie gminy Komańcza podmiotów gospodarczych wykonywało działalność gospodarczą rolniczą lub leśną, oraz działało w handlu. Pomimo walorów turystycznych gminy Komańcza podmiotów świadczących usługi okołoturystyczne było tylko 37. Zdecydowanie ta liczba powinna być wyższa. Trzon gospodarki gminy Komańcza stanowią mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników, które stanowiły aż 95,8 % wszystkich podmiotów gospodarczych.

Zgodnie z danymi GUS, na terenie gminy w 2021 roku pracowało 987 osób, co stanowiło 38 % liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym. Wynik ten wynika jednak z metodologii Głównego Urzędu Statystycznego, który w statystykach dot. pracujących nie bierze pod uwagę podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących nie przekraczającej 9 osób oraz pracujących w rolnictwie w ramach indywidualnych gospodarstw, dlatego statystyki te nie oddają rzeczywistego poziomu zatrudnienia w gminie Komańcza, biorąc pod uwagę jej turystyczny charakter i dominację mikroprzedsiębiorstw w strukturze podmiotów gospodarczych.

O niskim poziomie rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy Komańcza świadczy wskaźnik dotyczący podmiotów gospodarki narodowej na 1000 ludności - wynosi on tylko 84 i w porównaniu z pozostałymi gminami powiatu sanockiego zajmuje czwartą pozycję. Z tego względu niezbędne będzie podjęcie działań w celu ograniczenia zjawiska bezrobocia oraz tworzenia nowych miejsc pracy, które nie będą ograniczone przez sezonowość ruchu turystycznego.

Turystyka - niedowartościowany obszar rozwoju gminy

Na terenie gminy Komańcza nie funkcjonują zakłady produkcyjne, a większość mieszkańców ukierunkowana jest na działalność związaną z obsługą ruchu turystycznego oraz z handlem. Ruch turystyczny występuje jednak głównie w letnim sezonie turystycznym, począwszy od maja do września, co sprawia że rynek pracy w gminie charakteryzuje sezonowość.

Kluczowym czynnikiem rozwoju gminy Komańcza jest turystyka, która determinuje procesy społeczno-gospodarcze tego obszaru. Gmina posiada wybitne walory przyrodnicze i krajobrazowe, ale istotną kwestią jest słaby rozwój infrastruktury zagospodarowania turystycznego. Na terenie gminy Komańcza istnieje słabo rozwinięta baza noclegowa – funkcjonują gospodarstwa agroturystyczne, kwatery prywatne, domki letniskowe, a także schroniska. Brak jest natomiast hoteli. Dostępnych obiektów noclegowych jest mało - 25 obiektów, dysponujących 596 miejscami noclegowymi. Jest to zbyt mało, aby myśleć o rozwoju turystyki w gminie. Oprócz bazy noclegowej, na terenie gminy Komańcza słabo rozwija się również baza gastronomiczna. Na szczęście do aktywnego spędzania czasu nie są potrzebne duże nakłady finansowe - dostępne w gminie szlaki do turystyki pieszej i rowerowej niezmiennie zachwycają turystów. Piękne i dzikie tereny gminy Komańcza, położonej w obrębie Bieszczad i Beskidu Niskiego, a także zdrowy klimat i czystość środowiska naturalnego stale przyciągają turystów z różnych części kraju, pragnących aktywnie spędzić czas z pięknymi widokami oraz w bezpośrednim kontakcie z przyrodą. Na terenie gminy znajduje się wiele tras, na których można uprawiać turystykę pieszą i rowerową oraz spędzać czas rekreacyjnie. Niestety, aby zatrzymać turystę na więcej niż jeden dzień, trzeba zapewnić mu nocleg i wyżywienie na odpowiednim poziomie.

Dostępne udogodnienia i atrakcje przyciągają jednak turystów głównie w letnim sezonie turystycznym, kiedy to większość miejscowości „tętni życiem”. Okres późnojesienny i zimowy przynosi pewien przestój w ruchu turystycznym, kiedy to liczba turystów spada. W okresie tym dochodzi do zamknięcia wielu punktów handlowych oraz części lokali gastronomicznych i noclegowych. Brak w gminie atrakcji turystycznych charakterystycznych dla tej pory roku. Kiedyś w gminie Komańcza funkcjonował stok narciarski na górze Dyszowa, ale obecnie inwestycja w nową infrastrukturę jest niewykonalna pod względem technicznym i finansowym. Gmina więc zrezygnowała z prób jej reaktywacji. Zamiast inwestować w wyciąg samorząd gminy Komańcza powinien skupić się na wyznaczeniu i przygotowaniu tras do narciarstwa biegowego, które może się stać nową atrakcją turystyczną gminy Komańcza. Gmina ma ku temu duże predyspozycje. Trasy biegowe powinny łączyć się z infrastrukturą noclegową i gastronomiczną oraz innymi atrakcjami, tak, aby oferta dla turystów była jak najbardziej kompleksowa.

Z tego względu należy podjąć kroki w celu rozwoju infrastruktury turystycznej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych, które przyciągną turystów o każdej porze roku, co przyczyni się również do rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy oraz wzrostu dochodów jej mieszkańców, a w konsekwencji i wzrostu dochodów budżetowych gminy. Poprawiłoby to również konkurencyjność gminy Komańcza w stosunku do sąsiednich gmin. Takimi produktami mogłaby być reaktywacja Leśnej Kolejki Wąskotorowej Smolnik-Duszatyn, Smolnik-Nowy Łupków, Smolnik-Wola Michowa wraz z budową węzła kolejowego w Nowym Łupkowie z parowozownią wraz z adaptacją Światlicy Wiejskiej na potrzeby Budowy Skansenu Kolejowego oraz budowa Skansenu Kultury Łemkowskiej wraz z budową Izby Kultury Łemkowskiej oraz budowa Skansenu wypału węgla drzewnego czy wspomniane już wyznaczenie i przygotowanie tras do narciarstwa biegowego.

7.3. Obszar przestrzenno-środowiskowy

Walory przyrodnicze gminy

Obszar gminy Komańcza położony jest na pograniczu Beskidu Niskiego i Bieszczadów. Położenie gminy decyduje o jej niezwykłych walorach krajobrazowych i turystycznych oraz o zróżnicowaniu rzeźby terenu, a także wpływa znacząco na strukturę użytkowania gruntów – grunty leśne na terenie gminy Komańcza stanowią około 71,2 % powierzchni gminy. Mocnymi stronami gminy Komańcza jest zróżnicowanie rzeźby terenu, piękne widoki, rozległe kompleksy leśne, czystość środowiska oraz bogactwo fauny i flory. Znacząco wpływa to na przyciąganie turystów pragnących uciec od życia miejskiego, poszukujących ciszy, spokoju i czystości naturalnego środowiska, aby móc również podziwiać piękne krajobrazy. Stąd ważne są działania ukierunkowane na zachowanie czystości środowiska oraz dobrą jakość powietrza. Cenne walory przyrodnicze i krajobrazowe posiadają również przepływające przez gminę rzeki Osława i Osławica, a także liczne potoki górskie. Ochrona przyrody na tym terenie występuje w kilku formach, tj. Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego oraz Jaśliskiego Parku Krajobrazowego, obszarów chronionego krajobrazu – Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu oraz Obszaru Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego, rezerwatów przyrody – Rezerwat „Zwieszło”, Rezerwat „Źródlika Jasiołki”, Rezerwat „Przełom Osławy pod Duszatynem”, Rezerwat „Bukowica”, Rezerwat „Przełom Osławy pod Mokrem” oraz Rezerwat przyrody nieożywionej „Kamień nad Rzepedzią”, a także obszarów Natura 2000.

Infrastruktura techniczna warunkująca jakość życia w gminie

Budownictwo mieszkaniowe na terenie gminy Komańcza rozwija się wolno, ale w stałym tempie. Z roku na rok powstają nowe obiekty. W okresie od 2017 do 2021 roku powstało 49 budynków mieszkalnych. Niestety wskaźnik liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności wyniósł w gminie Komańcza zaledwie 2,8. Był to wynik niższy niż dla powiatu sanockiego (3,2) oraz województwa podkarpackiego (4,7). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest niski poziom rozwoju gminy. Gmina Komańcza, pomimo swoich atutów turystycznych nie rozwija budownictwa mieszkaniowego w celach inwestycyjnych, w tym również w celu wynajmu pokoi dla turystów. Na terenie gminy Komańcza do użytkowania oddawane są mieszkania w budynkach jednorodzinnych, brak natomiast jest oddawanych mieszkań w budynkach wielorodzinnych.

Zewnętrzna dostępność komunikacyjna gminy Komańcza opiera się na czterech drogach wojewódzkich: 892 - Zagórz - Komańcza, 892 - Komańcza - Radoszyce, 897 - Tylawa - Komańcza - Cisna Wołosate, 889 - Sieniawa - Szczawne. Pierwsza z nich zapewnia połączenie gminy z miejscowością Zagórz oraz przez drogę krajową nr 84 z miastem Sanok. Z kolei druga prowadzi do przejścia granicznego ze Słowacją w Radoszycach. Trzecia z kolei droga łączy Komańczę z Beskidem Niskim i z Bieszczadami. Ostatnia z wymienionych dróg wojewódzkich łączy gminę Komańcza z drogą krajową nr 28 w kierunku Krosna.

Głównym problemem infrastruktury drogowej pozostaje zły stan nawierzchni dróg, brak podziału przestrzeni drogowej dla uczestników ruchu, przejawiający się brakiem chodników i ścieżek rowerowych w znacznej części obszaru gminy. Istniejące już chodniki wymagają natomiast rozbudowy. Należy podjąć również działania w celu tworzenia infrastruktury na rzecz rozwoju elektromobilności, tj. stacji ładowania pojazdów elektrycznych, a także ogólnodostępnych wypożyczalni rowerów elektrycznych wraz z punktami, umożliwiającymi ich ładowanie.

Z sieci wodociągowej w 2021 r. korzystało zaledwie 47,0 % ogółu mieszkańców gminy Komańcza, z kolei z sieci kanalizacyjnej 49,9 % ogółu mieszkańców. Były to – odpowiednio piąta i szósta wartość w powiecie sanockim. Nie były to wartości wprawdzie najniższe, jednak ukazują, że w najbliższych latach gmina powinna podjąć działania w celu poprawy poziomu zwodociągowania oraz skanalizowania.

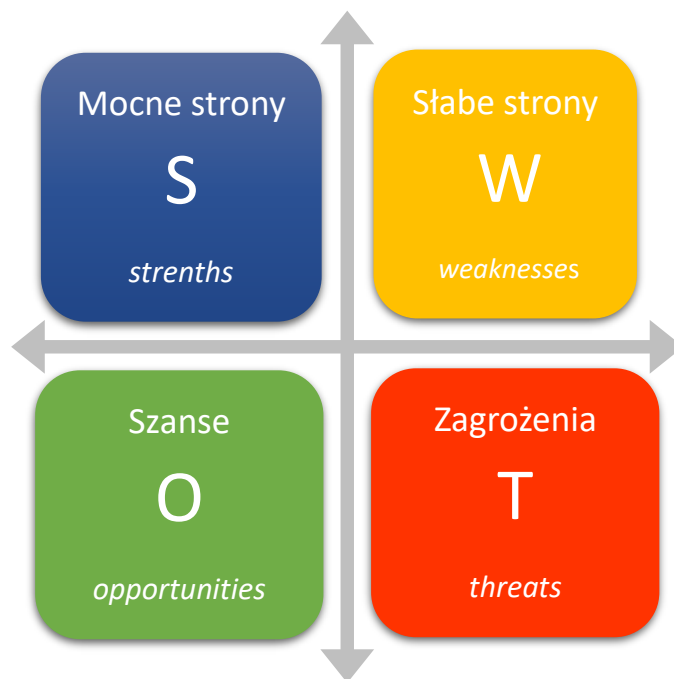
Gmina Komańcza w chwili obecnej nie posiada dostępu do sieci gazowej, co powoduje, że mieszkańcy korzystają z alternatywnych źródeł ogrzewania mieszkań, jak energia elektryczna, pompy ciepła, czy przede wszystkim kotły na paliwo stałe.

Na terenie gminy Komańcza funkcjonuje Internet światłowodowy. Dodatkowo w znacznej części gminy jest możliwość skorzystania z szybkiego Internetu w technologii LTE 4G.

7.4. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest powszechnie wykorzystywana przez jednostkach administracji publicznej, jako narzędzie diagnozy strategicznej, opartej na wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowaniach mających wpływ na rozwój danego obszaru. Pozwala ono porównać silne i słabe strony jednostki wynikające z otoczenia wewnętrznego, z szansami i zagrożeniami dla rozwoju płynącymi z otoczenia zewnętrznego, a także określić ich wzajemne oddziaływanie.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gminy Komańcza oraz ze źródeł zewnętrznych oraz wniosków z przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

MOCNE STRONY

dogodne położenie geograficzne w rejonie Bieszczad i Beskidu Niskiego
dobrze funkcjonujące placówki oświatowe pod względem jakości kształcenia
spadająca liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy
aktywna działalność kulturalna Gminnego Ośrodka Kultury w Komańczy we współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi
wysoka aktywność obywatelska mieszkańców w zakresie działalności lokalnych organizacji pozarządowych
rozwinięta sieć szlaków turystycznych - pieszych i rowerowych, umożliwiających uprawianie różnych form turystyki
wzrost wysokości dochodów budżetowych, będący przejawem poprawy sytuacji finansowej, w tym wzrost wartości wskaźnika dochodów na 1 mieszkańca
wybitne walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy oraz czystość środowiska naturalnego, które przyczyniają się do atrakcyjności turystycznej obszaru gminy

SŁABE STRONY

niska gęstość zaludnienia, wynikająca z uwarunkowań geograficznych
utrzymujący się trend spadającej z roku na rok liczby mieszkańców gminy, wynikający z ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji, a także negatywne prognozy dotyczące liczby ludności w perspektywie najbliższych lat
spadek liczby osób w wieku produkcyjnym, głównie na rzecz zwiększającej się liczby osób w wieku poprodukcyjnym
niedostosowanie obiektów komunalnych dla osób ze szczególnymi potrzebami
brak termomodernizacji większości budynków komunalnych w gminie, w tym budynków oświatowych
niedoinwestowana sfera edukacji
niska jakość opieki zdrowotnej na terenie gminy oraz niewystarczający zakres usług medycznych, w szczególności badań specjalistycznych
lokalny rynek pracy mocno uzależniony od ruchu turystycznego oraz jego sezonowości

brak średnich i dużych przedsiębiorstw na terenie gminy, wpływających na lokalny rynek pracy
wysoki odsetek zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, kształtujący się powyżej średniej dla powiatu sanockiego
mała liczba zarejestrowanych na terenie gminy podmiotów gospodarki narodowej
brak produktów turystycznych
słabo rozwinięta baza noclegowa oraz gastronomiczna, co utrudnia zatrzymanie turystów w gminie
ograniczenia w planowaniu przestrzennym związane z występowaniem prawnych form ochrony przyrody
zły stan techniczny dróg
brak ciągów pieszo-rowerowych na terenie gminy, co wpływa na bezpieczeństwo w ruchu kołowym i pieszym
niski poziom zwodociągowania, skanalizowania oraz brak sieci gazowej w gminie
słabo rozwijające się budownictwo mieszkaniowe
brak infrastruktury umożliwiającej rozwój elektromobilności
słabo rozwinięta sieć szerokopasmowa

SZANSE

ograniczenie niekorzystnych zmian demograficznych oraz napływ nowych mieszkańców do gminy poprzez rozwój infrastruktury turystycznej oraz zabezpieczenie infrastruktury towarzyszącej zaspakajającej potrzeby mieszkańców
potencjał do rozwoju atrakcji turystycznych, wynikający z położenia geograficznego oraz wybitnych walorów przyrodniczo-krajobrazowych
pozyskanie środków zewnętrznych na rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, termomodernizację obiektów komunalnych i zapewnienie ich dostępności do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, a także rozwój infrastruktury turystycznej
poprawa jakości edukacji poprzez inwestycje w obiekty oświatowe
wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie gminy w wyniku pobudzenia aktywności gospodarczej

realizacja inwestycji w zakresie tworzenia produktów turystycznych
wzrost liczby podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomi co powoli na zatrzymanie turystów w gminie
wykorzystanie dostępnej powierzchni gruntów mienia komunalnego gminy na cele związane z turystyką, tworząc m. in. kamperowiska, pola namiotowe oraz trasy biegowe
wzrost zaangażowania mieszkańców w rozwój turystyczny gminy
rozwój elektromobilności oraz odnawialnych źródeł energii
skuteczność działań rewitalizacyjnych, m. in. w zakresie zagospodarowania przestrzeni publicznej
wzrost wpływów z podatków i opłat lokalnych oraz podatku dochodowego od osób fizycznych i od osób prawnych

ZAGROŻENIA

postępujący spadek liczby mieszkańców gminy, będący wynikiem odpływu młodych, wykształconych i aktywnych osób
niewykorzystanie potencjału rozwojowego gminy, wskutek ograniczeń finansowych lub organizacyjnych
rosnące koszty utrzymywania placówek oświatowych, co niekorzystnie wpływać będzie na budżet gminy
pogorszenie się sytuacji na rynku pracy wskutek likwidacji przedsiębiorstw w wyniku rosnących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, co prowadzi do wzrostu bezrobocia na terenie gminy
wzrost wysokości wydatków bieżących, co może skutkować zwiększeniem zadłużenia gminy
zanieczyszczenie środowiska naturalnego, w szczególności poprzez wprowadzanie zanieczyszczeń do cieków wodnych
pogłębianie się dysproporcji w rozwoju gminy, a innymi rozwijającymi się regionami
wrażliwość sektora turystycznego na zmiany gospodarcze
rosnące koszty realizacji inwestycji

7.5. Główne problemy w obszarach Strategii

Przeprowadzona diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, jak również analiza SWOT pozwoliły na zebranie najważniejszych problemów/barier rozwojowych gminy Komańcza. Celem ich uporządkowania i usystematyzowania zebrano je w formie tabelarycznej oraz podzielono na obszary: społeczny, gospodarczy, przestrzenno - środowiskowy.

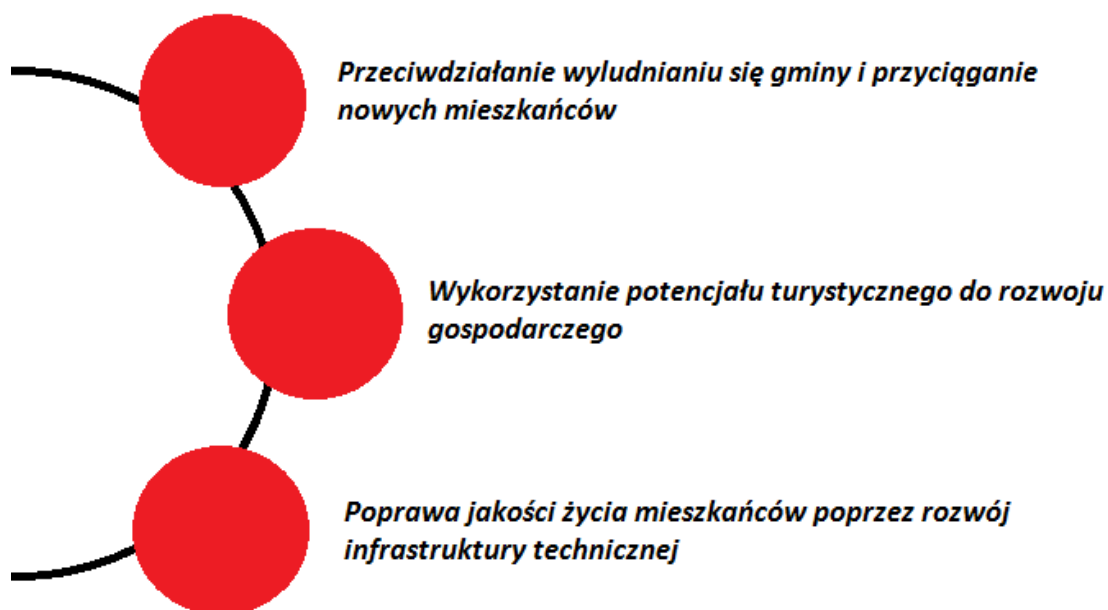
Tabela 38 Najważniejsze problemy Gminy Komańcza

Obszar	Problemy
Społeczny	<ul style="list-style-type: none"> • Mała liczba mieszkańców w gminie oraz niska gęstość zaludnienia. • Negatywne trendy zmian demograficznych wynikające z ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji. • Brak placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3 oraz niewystarczająca liczba placówek przedszkolnych. • Niedoinwestowana sfera edukacji. • Niezapewnienie dostępności budynków komunalnych dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz brak termomodernizacji obiektów publicznych; • Niska jakość opieki zdrowotnej, w tym niewystarczający zakres usług w zakresie specjalistycznej opieki medycznej. • Brak obiektów infrastruktury społecznej typu Dom Seniora, Klub Seniora czy świetlice środowiskowe. • Niewystarczająca ilość obiektów sportowo-rekreacyjnych.
Gospodarczy	<ul style="list-style-type: none"> • Postępujący spadek liczby osób w wieku produkcyjnym, przy równoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym, co niekorzystnie wpływać będzie na lokalny rynek pracy. • Brak średnich i dużych przedsiębiorstw, zakładów pracy. • Słabo rozwinięta baza noclegowa oraz gastronomiczna, co utrudnia zatrzymanie turystów w gminie. • Sezonowość ruchu turystycznego. • Brak produktów turystycznych.
Przestrzenno-środowiskowy	<ul style="list-style-type: none"> • Konieczność inwestycji w rozwój sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz gazowej. • Słabo rozwinięta sieć szerokopasmowa. • Zły stan techniczny infrastruktury drogowej. • Brak ciągów pieszo-rowerowych. • Brak infrastruktury służącej rozwojowi elektromobilności.

Źródło: Opracowanie własne

7.6. Wyzwania

Na podstawie przeprowadzonej analizy SWOT i określonych najważniejszych problemów i barier rozwojowych gminy Komańcza, określone zostały kluczowe wyzwania jakie stoją przed gminą Komańcza, aby przeciwdziałać wskazanym problemom i barierom oraz w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju:

PLAN OPERACYJNY STRATEGII ROZWOJU GMINY KOMAŃCZA NA LATA 2023-2030 ORAZ KIERUNKI INTERWENCJI ROZWOJU GMINY

8.1 Misja i wizja

Wizję, określającą w jaki sposób przyjęta polityka prorozwojowa wpłynie na gminę Komańcza, jak ją zmieni i jaka się ona stanie po jej wprowadzeniu, sformułowano następująco:

Gmina Komańcza to gmina przyjazna mieszkańcom, którzy chcą tu mieszkać ze względu na jej walory, atrakcyjna dla turystów, którzy znajdują w niej wszystko, co jest potrzebne do spędzania czasu wolnego, oferująca całoroczne miejsca pracy i godne życie dla każdego, zrównoważona ekologicznie i dostępna dla wszystkich.

1. Gmina przyjazna mieszkańcom, którzy chcą tu mieszkać ze względu na jej walory: Wizja ta zakłada, że gmina będzie stawiać na bezpieczeństwo publiczne, rozwój miejsc pracy, infrastrukturę do spędzania czasu wolnego w zakresie kultury i rekreacji oraz odpowiedniej jakości infrastrukturę techniczną i usługi społeczne.
2. Gmina atrakcyjna dla turystów, którzy znajdują w niej wszystko, co jest potrzebne do spędzania czasu wolnego: Wizja ta zakłada, że gmina stworzy produkty turystyczne wraz z infrastrukturą niezbędną do zatrzymania turysty na dłużej.
3. Gmina oferująca całoroczne miejsca pracy i godne życie dla każdego: Wizja ta zakłada, że gmina będzie pomagać w tworzeniu nowych przedsiębiorstw i nowych miejsc pracy, w szczególności w turystyce i agroturystyce, dzięki czemu mieszkańcy gminy nie będą musieli wyjeżdżać w poszukiwaniu godnego życia.
4. Gmina zrównoważona ekologicznie i dostępna dla wszystkich: Wizja ta zakłada, że gmina będzie stawiać na uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej, ograniczenie zużycia energii poprzez termomodernizację i fotowoltaikę oraz dostępność dla osób z niepełnosprawnościami do wszystkich aspektów życia gminy.

W ramach wizji ujęto podstawowe założenie strategiczne, określające iż rozwój będzie prowadzony w sposób zrównoważony, skupiony zarówno na poprawie jakości życia mieszkańców, jak też na zwiększeniu atrakcyjności gminy dla nowych mieszkańców, przedsiębiorców oraz turystów. Podkreślono, iż konieczne jest posiadanie infrastruktury o wysokiej jakości i wykreowanie produktów turystycznych, które przyciągną turystów.

Misja wskazuje naczelny cel polityki rozwoju gminy Komańcza, wokół którego powinny się koncentrować działania władz samorządowych i wszystkich zaangażowanych partnerów. Stanowi również przesłanie, które jest podstawą i określeniem kierunku współpracy na szczeblu lokalnym.

Misją Gminy Komańcza jest stworzenie miejsca bezpiecznego i przyjaznego dla mieszkańców i turystów, z dobrymi warunkami do życia i rozwoju gospodarczego oraz stawiającego na rozwój turystyki w oparciu o potencjał przyrodniczo-krajobrazowy

Główną wartością, na której oparty jest rozwój gminy Komańcza są jej mieszkańcy. Cel ten będzie osiągnięty poprzez zapewnienie im godnych warunków bytowych, rozwój form aktywności oraz poczucie bezpieczeństwa w przyszłości. Gmina będzie miejscem przyjaznym i pewnym dla wszystkich grup społecznych. Drugim kluczowym elementem rozwoju gminy Komańcza są posiadane wybitne walory przyrodnicze i krajobrazowe oraz potencjał turystyczny. Z tego względu gmina będzie dążyć do utrzymania czystości i bioróżnorodności środowiska przyrodniczego oraz rozwoju infrastruktury turystycznej, a także będzie wdrażać działania wspierające rozwój gospodarczy oparty na wewnętrznym potencjale.

8.2 Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Cele strategiczne rozwoju, kierunki działań i wskaźniki osiągnięcia celów

Wnioski z opracowanej *Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Komańcza* oraz z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami gminy, stały się podstawą dla opracowania części programowej *Strategii*, która zawiera najważniejsze założenia polityki rozwoju lokalnego.

Plan operacyjny *Strategii* składa się z trzech priorytetów:

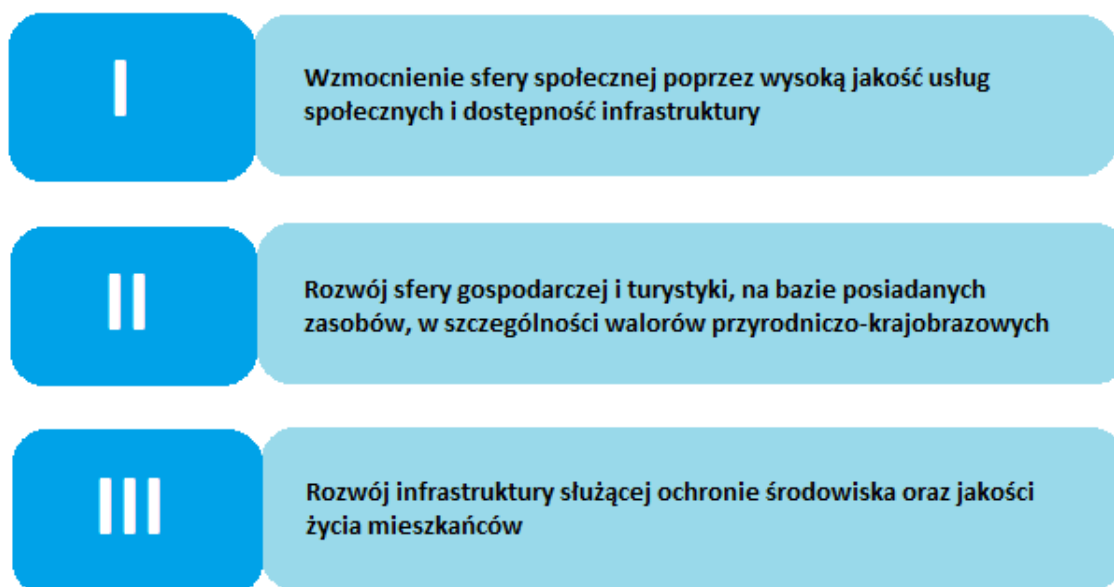
1. Społeczeństwo,
2. Gospodarka,
3. Przestrzeń i środowisko.

CELE STRATEGICZNE

Cele strategiczne grupują długofalowe, trwałe efekty wdrażanych przedsięwzięć strategicznych i opisują ich oddziaływanie na proces rozwoju w przyjętym horyzoncie czasowym. Zostały wyznaczone na bazie przeprowadzonej diagnozy stanu obecnego, są konsekwencją przyjętej wizji i obranych zasad polityki rozwoju. Zgodnie z założeniami, ich realizacja prowadzić będzie do poprawy poziomu rozwoju gospodarczego i jakości życia lokalnej społeczności. Zaproponowane poniżej cele rozwoju gminy Komańcza są konsekwencją zidentyfikowanych wyzwań rozwoju. Tworzą one spójny i wzajemnie uzupełniający się układ, w którym efekty jednych celów generują i wzmacniają efekty realizacji innych.

W oparciu o przeprowadzoną *Diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Komańcza* i wykonaną na jej podstawie analizę SWOT, sformułowane zostały cele strategiczne i operacyjne. Zgodnie z logiką cele strategiczne odnoszą się do zidentyfikowanych obszarów problemowych, wyznaczonych na podstawie przeprowadzonej analizy gminy oraz konsultacji społecznych (ankietyzacji). Głównym argumentem przemawiającym za opracowaniem Strategii, jest możliwość planowanego realizowania zadań mających na celu wykreowanie jak najlepszych warunków dla rozwiązywania najbardziej naglących problemów. Niezwykle istotne jest także osiągnięcie najbardziej pożądanych, z punktu widzenia społeczności lokalnej efektów, przy jednoczesnym wykorzystaniu dostępnych zasobów naturalnych, finansowych, organizacyjnych i ludzkich.

Struktura celów strategicznych:

Cele strategiczne będą osiągnięte poprzez realizację celów operacyjnych, które obejmują:

CELE STRATEGICZNE		
CEL STRATEGICZNY 1	CEL STRATEGICZNY 2	CEL STRATEGICZNY 3
Wzmocnienie sfery społecznej poprzez wysoką jakość usług społecznych i dostępność infrastruktury	Rozwój sfery gospodarczej i turystyki, na bazie posiadanych zasobów, w szczególności walorów przyrodniczo-krajobrazowych	Rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska oraz jakości życia mieszkańców
CELE OPERACYJNE		
1.1. Rozwój infrastruktury społecznej	2.1. Rozwój infrastruktury turystycznej	3.1. Zapewnienie dostępu do sieci wodno-kanalizacyjnej, gazowej

		oraz sieci szerokopasmowej
1.2. Wzmocnienie i rozwój edukacji jako podstawy kapitału społecznego	2.2. Tworzenie i rozwój produktów turystycznych	3.2. Wzmocnienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy
1.3. Rozwój oferty służącej zagospodarowaniu czasu wolnego	2.3. Wspieranie przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych	3.3. Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego, ograniczenie niekorzystnego wpływu na klimat oraz podnoszenie efektywności energetycznej gminy
OSI I	OSI II	OSI III

Cele strategiczne gminy Komańcza odwzorowują obszary rozwojowe w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzenno-środowiskowej, które są zależne od siebie i wzajemnie się przenikają. Cele strategiczne mają długofalowy charakter i wskazują kierunki postępowania w realizacji określonej wizji rozwoju i misji. Narzędzia i sposoby realizacji celów strategicznych określają cele operacyjne, które dotyczą średniego horyzontu czasowego. Cele operacyjne uszczegóławiane są przez kierunki działań, służące realizacji założonych celów oraz stanowią podstawę wdrażania Strategii. Kierunki działań stanowią głównie konkretne przedsięwzięcia rozwojowe, często o charakterze inwestycyjnym.

Poniżej przedstawiona została charakterystyka przyjętych celów strategicznych i celów operacyjnych, wraz ze wskazaniem kierunków działań w ramach poszczególnych celów oraz oczekiwane rezultaty planowanych działań z wskaźnikami ich osiągnięcia.

CEL STRATEGICZNY 1

Wzmocnienie sfery społecznej poprzez wysoką jakość usług społecznych i dostępność infrastruktury

Cel operacyjny 1.1. Rozwój infrastruktury społecznej.

Cel operacyjny 1.2. Wzmocnienie i rozwój edukacji jako podstawy kapitału społecznego.

Cel operacyjny 1.3. Rozwój oferty służącej zagospodarowaniu czasu wolnego.

Podstawą rozwoju gminy są jej mieszkańcy w związku z tym należy podejmować działania w celu wzmocnienia kapitału społecznego, w tym również wzmocnienia atrakcyjności gminy dla nowych mieszkańców. Zapewnienie wysokiej jakości życia, co jest nadrzędną wartością gminy, przejawia się między innymi poprzez wysokiej jakości infrastrukturę społeczną oraz usługi społeczne, a także rozwój kultury i rekreacji. Realizacja celu odbywać się będzie poprzez: działania na rzecz rozwoju infrastruktury społecznej, obejmującej placówki oświatowe, obiekty kulturalne, placówki ochrony zdrowia oraz obiekty sportowe, a także działania ukierunkowane na tworzenie i rozwój infrastruktury spędzania wolnego czasu, obejmującej trasy spacerowe i biegowe, system przyjaznych przestrzeni publicznej – tj. skwerów, placów i bulwarów, a także eksponującą bogactwo fauny i flory w poszanowaniu środowiska przyrodniczego poprzez wyposażenie terenów w infrastrukturę rekreacyjną, nieingerującą w ekosystemy i skonsultowaną z przyrodnikami. Oprócz tego należy podjąć działania w celu modernizacji i uzupełnienia bazy sportowej oraz organizacji miejsc letniego i zimowego wypoczynku.

Powyższe cele operacyjne stanowią będą podstawę do realizacji konkretnych działań, które zamieszczono w tabeli poniżej.

CEL STRATEGICZNY 1

Wzmocnienie sfery społecznej poprzez wysoką jakość usług społecznych i dostępność infrastruktury

Cel operacyjny	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa (2021 rok)	Oczekiwany trend
1.1. Rozwój infrastruktury społecznej	<ul style="list-style-type: none"> – utworzenie wielofunkcyjnego miejsca kultury wyposażonego m. in. w scenę na występy artystyczne, konferencje i koncerty, – doposażenie instytucji kultury i remiz strażackich oraz rozwój i modernizacja infrastruktury w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby, – zapewnienie dostępności gminnych obiektów użyteczności publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami, – budowa, przebudowa lub modernizacja obiektów sportowych wraz z zapleczem, – utworzenie Uniwersytetu Ludowego, – utworzenie Ośrodka Ratownictwa Medycznego. 	<ul style="list-style-type: none"> – zapewnienie wysokiej jakości i dostępności infrastruktury kulturalnej, – zwiększenie atrakcyjności oferty kulturalnej, – zwiększenie zainteresowania ofertą sportową i rekreacyjną, – wzrost dostępności urzędzeń dla aktywności ruchowej, – rozwój oferty spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży, 	liczba utworzonych, zmodernizowanych i doposażonych obiektów kulturalnych i remiz strażackich	0	
			liczba obiektów, w których zapewniono dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami	0	
			liczba zbudowanych, przebudowanych lub zmodernizowanych obiektów sportowych	0	
			liczba korzystających z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury	0	
1.2. Wzmocnienie i rozwój edukacji jako podstawy	<ul style="list-style-type: none"> – utrzymanie wysokiej jakości bazy oświatowej oraz jej modernizacja w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby, 	<ul style="list-style-type: none"> – zapewnienie wysokiej jakości i dostępności infrastruktury szkolnej i przedszkolnej, 	liczba zadań inwestycyjnych i/lub modernizacyjnych w placówkach oświatowych (szt.),	0	

kapitału społecznego	<ul style="list-style-type: none"> – wyposażenie placówek oświatowych w nowoczesny sprzęt komputerowy i multimedialny oraz pomoce dydaktyczno-naukowe, – rozwój oferty edukacyjnej i podnoszenie kompetencji nauczycieli, – wzrost poziomu upowszechniania usług w zakresie edukacji przedszkolnej oraz wychowania dzieci do lat 3 oraz podniesienie jej jakości, – współpraca Urzędu Gminy z podmiotami oświatowymi – informowanie o możliwościach zewnętrznego finansowania, – budowa infrastruktury i zakup wyposażenia do organizacji Zielonych Szkół. 	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój kompetencji kluczowych uczniów oraz wzmacnianie ich zdolności, – wprowadzenie nowej oferty edukacyjnej - Zielone Szkoły. 	liczba dzieci i młodzieży korzystającej z nowej lub zmodernizowanej bazy oświatowej	372	
			liczba dzieci i młodzieży korzystających z infrastruktury Zielonych Szkół	0	
			udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku od 3 do 6 lat (%),	79,4%	
1.3. Zapewnienie odpowiedniej infrastruktury spędzania wolnego czasu	<ul style="list-style-type: none"> – rewitalizacja i kształtowanie atrakcyjnych dla mieszkańców i turystów przestrzeni publicznych w poszczególnych miejscowościach, – niwelowanie barier w dostępności architektonicznej przestrzeni publicznych, – tworzenie bezpiecznych tras spacerowych i biegowych oraz ścieżek edukacyjno-przyrodniczych, – budowa lub modernizacja tematycznych placów zabaw oraz siłowni zewnętrznych, – budowa lub modernizacja obiektów sportowych, – budowa rekreacyjnych zbiorników wodnych. 	<ul style="list-style-type: none"> – poprawa atrakcyjności, estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych, – ożywienie społeczno-gospodarcze miejscowości, – zapewnienie dostępności architektonicznej przestrzeni publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami, – rozwój oferty spędzania wolnego czasu. 	liczba nowych tras spacerowych, biegowych oraz ścieżek edukacyjno-przyrodniczych (szt.)	0	
			liczba zrealizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, kształtujących przestrzeń publiczną (szt.)	0	
			liczba utworzonych miejsc spędzania wolnego czasu (szt.)	0	

CEL STRATEGICZNY 2

Rozwój sfery gospodarczej i turystyki, na bazie posiadanych zasobów, w szczególności walorów przyrodniczo-krajobrazowych

Cel operacyjny 2.1. Rozwój infrastruktury turystycznej.

Cel operacyjny 2.2. Tworzenie i rozwój produktów turystycznych.

Cel operacyjny 2.3. Wspieranie przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych.

Największym potencjałem gminy Komańcza w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego są jej wybitne walory przyrodniczo-krajobrazowe, zasadniczo wpływające na jej atrakcyjność turystyczną oraz stan i charakterystykę lokalnej gospodarki. W związku z tym w ramach celu strategicznego realizowane będą działania w zakresie budowy spójnej oferty turystycznej, w oparciu o dostępne zasoby, głównie na bazie walorów przyrodniczo-krajobrazowych. Pozwoli to na wzmocnienie lokalnej gospodarki, wzrost dochodów własnych gminy, budowę marki i rozpoznawalności gminy na szczeblu ponadlokalnym, podniesienie atrakcyjności osiedleńczej, a także pobudzenie przedsiębiorczości wśród mieszkańców.

Realizacja celu strategicznego nastąpi wskutek działalności w zakresie rozwoju dostępnej infrastruktury turystycznej, m. in. poprzez tworzenie i utrzymanie szlaków turystycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, organizację nowych punktów obsługi odwiedzających, czy też rozbudowę infrastruktury dla turystów zmotoryzowanych, a także poprzez tworzenie i rozwój produktów turystycznych, przede wszystkim tych całorocznych, obejmujących reaktywację Leśnej Kolejki Wąskotorowej, Skansen Kultury Łemkowskiej wraz z Izbą Kultury Łemkowskiej oraz Skansen wypału węgla drzewnego, Tężnię Solankową, budowę wież i platform widokowych oraz kontynuację i tworzenie nowych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych, promujących gminę Komańcza i przyciągających do uczestnictwa mieszkańców gminy i gmin sąsiednich oraz turystów.

Oprócz tego w ramach realizacji celu strategicznego następować będzie wspieranie przedsiębiorczości i inicjatyw wśród mieszkańców oraz tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy Komańcza, w szczególności w zakresie usług zakwaterowania i gastronomii, co pozwoli nadać dynamiki rozwojowi gminy w sferze lokalnej gospodarki. Planowane jest wsparcie promocyjne i szkoleniowe dla osób rozpoczynających i rozwijających działalność gospodarczą.

CEL STRATEGICZNY 2

Rozwój sfery gospodarczej i turystyki, na bazie posiadanych zasobów, w szczególności walorów przyrodniczo-krajobrazowych

Cel operacyjny	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa (2021 rok)	Oczekiwany trend
2.1. Rozwój infrastruktury turystycznej	<ul style="list-style-type: none"> – tworzenie nowych i utrzymanie funkcjonujących szlaków turystycznych: pieszych i rowerowych oraz ich integracja ze szlakami dostępnymi w sąsiednich gminach, – tworzenie szlaków tematycznych oraz sportowo-rekreacyjnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, – budowa i rozbudowa infrastruktury dla turystów zmotoryzowanych, obejmującej m. in. ogólnodostępne parkingi w miejscach atrakcyjnych turystycznie oraz miejsca do biwakowania i postoju kamperów wraz z infrastrukturą informacyjną – tablice z mapami, drogowskazy, – utworzenie Punktu Informacji Turystycznej wraz z Izbą Artefaktów I Wojny Światowej. 	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy, – zróżnicowanie oferty turystycznej, rekreacyjnej i sportowej, – zwiększenie liczby turystów, – podniesienie dostępności komunikacyjnej miejsc atrakcyjnych turystycznie. 	długość nowoutworzonych szlaków turystycznych (km)	0	
			liczba wybudowanych lub rozbudowanych miejsc dla turystów zmotoryzowanych (szt.)	0	
2.2. Tworzenie i rozwój produktów turystycznych	<ul style="list-style-type: none"> – utworzenie tras dla narciarstwa biegowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą, – reaktywacja Leśnej Kolejki Wąskotorowej Smolnik-Duszatyn wraz z budową węzła kolejowego w Łupkowie z parowozownią, 	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie atrakcyjności i zróżnicowanie oferty turystycznej gminy, – zwiększenie liczby turystów, 	liczba utworzonych produktów turystycznych (szt.)	0	

	<ul style="list-style-type: none"> – budowa Skansenu Kultury Łemkowskiej wraz z budową Izby Kultury Łemkowskiej oraz budowa Skansenu wypału węgla drzewnego, – budowa Tężni Solankowej, – budowa wież i platform widokowych w miejscach o wysokich walorach krajobrazowych wraz z elementami małej architektury drewnianej, – kontynuacja i tworzenie nowych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych, promujących gminę Komańcza, przy aktywnej współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi. 	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost udziału dochodów własnych w strukturze dochodów budżetu gminy ogółem, – uatrakcyjnienie i zróżnicowanie oferty organizowanych wydarzeń dla mieszkańców i turystów. 	<p>liczba nowych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych (szt.)</p> <p>udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetu gminy ogółem (%)</p>	<p>0</p> <p>28,43</p>	
2.3. Wspieranie przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych	<ul style="list-style-type: none"> – wspieranie mieszkańców i inwestorów do tworzenia obiektów noclegowych i gastronomicznych na terenie gminy, – współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami w zakresie promocji programów nastawionych na zwiększenie samozatrudnienia mieszkańców, – kreowanie i podejmowanie lokalnych inicjatyw oraz programów poprawiających atrakcyjność inwestycyjną oraz rozwój przedsiębiorczości, – wsparcie osób planujących rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej (szkolenia, doradztwo, wsparcie finansowe), 	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych, zarejestrowanych na terenie gminy, – zapewnienie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy, – wzrost zainteresowania inwestorów ofertą gminy, 	<p>liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy (szt.)</p>	<p>356</p>	
			<p>wskaźnik liczby osób pracujących na 1000 ludności ogółem</p>	<p>233</p>	

	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie dla rozwoju obiektów noclegowych i punktów gastronomicznych w zakresie ich promocji oraz współpracy przy organizacji wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych, – wsparcie i promocja podmiotów, podejmujących działalność w zakresie wypoczynku, turystyki i rekreacji, – podejmowanie działań na rzecz promocji gospodarczej gminy oraz poszukiwania inwestorów z branży turystycznej, medycznej i innej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost liczby osób pracujących na terenie gminy, – spadek bezrobocia. 	udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)	6,3	
--	---	--	---	-----	---

CEL STRATEGICZNY 3

Rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska oraz jakości życia mieszkańców

Cel operacyjny 3.1. Zapewnienie dostępu do sieci wodno-kanalizacyjnej, gazowej oraz sieci szerokopasmowej

Cel operacyjny 3.2. Wzmocnienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy

Cel operacyjny 3.3. Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego, ograniczenie niekorzystnego wpływu na klimat oraz podnoszenie efektywności energetycznej gminy

Cel strategiczny 3 zakłada poprawę poziomu rozwoju infrastruktury, która jest niezbędna zarówno do poprawy warunków bytowych mieszkańców, wzrostu wartości osiedleńczej gminy oraz pełnienia przez przestrzeń różnych funkcji na rzecz sfery gospodarczej i społecznej, jak też do zwiększenia stopnia ochrony środowiska naturalnego gminy. Ukierunkowany jest m. in. na rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz modernizację tych sieci na terenie gminy, budowę sieci gazowej i biogazowni, co pozwoli zwiększyć dostępność tego rodzaju paliwa dla mieszkańców gminy i przeloży się na osiągnięcie korzystnych efektów środowiskowych w postaci redukcji emisji zanieczyszczeń do atmosfery, a także na rozwój sieci szerokopasmowej, co pozwoli zapobiec wykluczeniu cyfrowemu.

Oprócz tego, ważne dla rozwoju gminy będą działania na rzecz poprawy stanu infrastruktury drogowej, w tym budowy systemu ścieżek pieszo-rowerowych i modernizacji źródeł oświetlenia w poszczególnych miejscowościach na terenie Gminy. W kontekście rozwoju elektromobilności, planowane jest tworzenie dedykowanej na jej rzecz infrastruktury, tj. stacji ładowania pojazdów elektrycznych.

Z racji położenia gminy Komańcza i występujących tu walorów przyrodniczych, zakłada się podjęcie działań mających na celu utrzymanie czystości środowiska naturalnego i wspomnianych walorów, by możliwe było ich racjonalne wykorzystanie w procesie zrównoważonego rozwoju. Zasoby środowiska naturalnego gminy są narażone na ryzyko degradacji zarówno z powodu czynników wewnętrznych (np. problemy z odprowadzaniem ścieków, ogrzewanie budynków za pomocą nieefektywnych, emitujących duże ilości zanieczyszczeń źródeł ciepła), jak też z przyczyn zewnętrznych, do których należą m.in. globalne problemy związane z pogarszaniem stanu środowiska i zmiany klimatyczne.

Powyższe cele operacyjne stanowią będą podstawę do realizacji konkretnych działań, które zamieszczono w tabeli poniżej.

CEL STRATEGICZNY 3

Rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska oraz jakości życia mieszkańców

Cel operacyjny	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa (2021 rok)	Oczekiwany trend
3.1. Zapewnienie dostępu do sieci wodno-kanalizacyjnej, gazowej oraz sieci szerokopasmowej	<ul style="list-style-type: none"> – rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej oraz stacji uzdatniania wody, – rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej oraz oczyszczalni ścieków i przepompowni, – budowa kontenerowych oczyszczalni ścieków, – współpraca z operatorami w zakresie budowy sieci gazociągowej, – współpraca z operatorami w zakresie rozbudowy sieci szerokopasmowej. 	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie dostępności i jakości usług w zakresie zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków, – ograniczenie negatywnych skutków oddziaływania zagrożeń antropogenicznych na środowisko naturalne, – ograniczenie wykluczenia cyfrowego. 	korzystający z sieci wodociągowej w ogólnej liczbie ludności (%)	47,0	
			korzystający z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie ludności (%)	49,9	
			korzystający z sieci gazowej w ogólnej liczbie ludności (%)	0,0	
3.2. Wzmocnienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności	<ul style="list-style-type: none"> – modernizacja sieci dróg gminnych i wewnętrznych, – współpraca z Zarządem Dróg Powiatowych i Zarządem Dróg Wojewódzkich w zakresie budowy, rozbudowy i modernizacji dróg powiatowych i wojewódzkich, – modernizacja systemu oświetlenia ulicznego, w zakresie wdrażania rozwiązań energooszczędnych, 	<ul style="list-style-type: none"> – poprawa stanu i jakości infrastruktury drogowej, – poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej, 	długość zmodernizowanych dróg gminnych (km)	0	

komunikacyjnej gminy	<ul style="list-style-type: none"> – budowa ciągów pieszo-rowerowych w poszczególnych miejscowościach gminy oraz ścieżek rowerowych, – realizacja działań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego, m. in. poprzez edukację, wyznaczenie miejsc dla pieszych oraz montaż progów zwalniających i punktowych elementów odblaskowych, – wspieranie, inicjowanie i budowa infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych oraz promowanie idei elektromobilności. 	<ul style="list-style-type: none"> – poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym, – poprawa efektywności energetycznej systemu oświetlenia ulicznego, – rozwój elektromobilności. 	długość zbudowanych ciągów pieszo-rowerowych oraz ścieżek rowerowych	0	
			liczba zmodernizowanych energooszczędnych lamp ulicznych	0	
			liczba stacji ładowania samochodów elektrycznych	0	
3.3. Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego, ograniczenie niekorzystnego wpływu na klimat oraz podnoszenie efektywności energetycznej gminy	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie dla budowy przydomowych oczyszczalni ścieków, – wsparcie dla budowy przydomowych biogazowni, – realizacja zadań uświadamiających i wdrażających racjonalne gospodarowanie zasobem wodnym, m. in. wsparcie zadań inwestycyjnych obejmujących gromadzenie i wykorzystanie wody opadowej i małą retencję, – wsparcie wymiany wysokoemisyjnych źródeł ciepła na ekologiczne, – tworzenie warunków do rozbudowy instalacji OZE na obszarze gminy, – termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, – zachowanie, ochrona i zrównoważone wykorzystanie systemu przyrodniczego na obszarze gminy, 	<ul style="list-style-type: none"> – zapewnienie alternatywnych dla kanalizacji sieciowej rozwiązań na terenach trudnych i wykluczonych, – ochrona zasobów wodnych, – ograniczenie negatywnych skutków oddziaływania zagrożeń antropogenicznych na środowisko naturalne, – ograniczenie negatywnych skutków 	liczba zadań ukierunkowanych na ochronę zasobów wodnych z udziałem gminy	0	
			wskaźnik lesistości na terenie gminy (%)	71,2	

	<ul style="list-style-type: none"> - przeciwdziałanie degradacji środowiska leśnego, - działania na rzecz zwiększenia świadomości ekologicznej mieszkańców i turystów; - promowanie segregacji wytwarzanych odpadów komunalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> oddziaływania zagrożeń naturalnych na środowisko naturalne, - poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej - wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz turystów. 	liczba budynków użyteczności publicznych poddanych termomodernizacji (szt.)	0	
			liczba gospodarstw domowych, które dokonały termomodernizacji i/lub instalacji OZE i/lub wymiany źródła ciepła przy wsparciu publicznym (szt.)	0	

Spójność kierunków rozwoju gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa

Strategia Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 wpisuje się w ustalenia nadrzędnego dokumentu na poziomie regionalnym, jakim jest Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030. Poniżej wykazano spójność celów zdefiniowanych w niniejszej Strategii z celami określonymi w strategii na szczeblu wojewódzkim.

Tabela 39 Zgodność celów Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 ze Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2030

Strategia Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023 – 2030	Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030
Cel strategiczny 1 Wzmocnienie sfery społecznej poprzez wysoką jakość usług społecznych i dostępność infrastruktury	OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY OBSZAR TEMATYCZNY 4. DOSTĘPNOŚĆ USŁUG
Cel operacyjny 1.1. Rozwój infrastruktury społecznej	Cel szczegółowy priorytetu 2.3 Rozwój form i instytucji kultury z uwzględnieniem dziedzictwa oraz wymagań nowoczesności Cel szczegółowy priorytetu 2.5 Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne Cel szczegółowy priorytetu 2.6 Wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie
Cel operacyjny 1.2. Wzmocnienie i rozwój edukacji jako podstawy kapitału społecznego	Cel szczegółowy priorytetu 2.1. Podniesienie jakości edukacji i jej dostosowanie do wyzwań społeczeństwa przyszłości
Cel operacyjny 1.3. Rozwój oferty służącej zagospodarowaniu czasu wolnego	Cel szczegółowy priorytetu 2.7 Kształtowanie postaw prozdrowotnych, promocja aktywności fizycznej i wsparcie sportu kwalifikowanego Cel szczegółowy priorytetu 4.2 Poprawa zarządzania przestrzenią oraz przeciwdziałanie występowaniu wykluczenia osób i obszarów ze względu na ograniczenia ekonomiczne czy infrastrukturalne
Cel strategiczny 2 Rozwój sfery gospodarczej i turystyki, na bazie posiadanych zasobów, w szczególności walorów przyrodniczo-krajobrazowych	OBSZAR TEMATYCZNY 1. GOSPODARKA I NAUKA OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY OBSZAR TEMATYCZNY 3. INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA
Cel operacyjny 2.1. Rozwój infrastruktury turystycznej	Cel szczegółowy priorytetu 1.3. Zapewnienie dobrych warunków i systemu wsparcia podmiotów gospodarczych i rolnictwa w dostosowaniu do wymagań i potrzeb współczesnej otwartej gospodarki Cel szczegółowy priorytetu 3.5 Tworzenie miejsc umożliwiających prowadzenie działalności gospodarczej i rozwój usług turystycznych
Cel operacyjny 2.2. Tworzenie i rozwój produktów turystycznych	Cel szczegółowy priorytetu 1.3. Zapewnienie dobrych warunków i systemu wsparcia

	<p>podmiotów gospodarczych i rolnictwa w dostosowaniu do wymagań i potrzeb współczesnej otwartej gospodarki</p> <p>Cel szczegółowy priorytetu 3.5 Tworzenie miejsc umożliwiających prowadzenie działalności gospodarczej i rozwój usług turystycznych</p>
<p>Cel operacyjny 2.3. Wspieranie przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych</p>	<p>Cel szczegółowy priorytetu 1.3. Zapewnienie dobrych warunków i systemu wsparcia podmiotów gospodarczych i rolnictwa w dostosowaniu do wymagań i potrzeb współczesnej otwartej gospodarki</p> <p>Cel szczegółowy priorytetu 2.4 Wsparcie rynku pracy w zakresie aktywizacji zawodowej oraz tworzenia dobrej jakości miejsc pracy</p> <p>Cel szczegółowy priorytetu 3.5 Tworzenie miejsc umożliwiających prowadzenie działalności gospodarczej i rozwój usług turystycznych</p>
<p>Cel strategiczny 3 Rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska oraz jakości życia mieszkańców</p>	<p>OBSZAR TEMATYCZNY 3. INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA</p>
<p>Cel operacyjny 3.1. Zapewnienie dostępu do sieci wodno-kanalizacyjnej, gazowej oraz sieci szerokopasmowej</p>	<p>Cel szczegółowy priorytetu 3.4 Rozbudowa wysokiej jakości sieci informacyjno-komunikacyjnej dla zapewnienia możliwości rozwojowych województwa oraz dostępności do usług</p> <p>Cel szczegółowy priorytetu 3.7 Ograniczenie negatywnych skutków oddziaływania rozwoju cywilizacyjnego na stan środowiska</p>
<p>Cel operacyjny 3.2. Wzmocnienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy</p>	<p>Cel szczegółowy priorytetu 3.3 Poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej zapewniającej spójność przestrzenną regionu oraz integrację obszarów funkcjonalnych</p>
<p>Cel operacyjny 3.3. Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego, ograniczenie niekorzystnego wpływu na klimat oraz podnoszenie efektywności energetycznej gminy</p>	<p>Cel szczegółowy priorytetu 3.1 Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu oraz optymalizacji wykorzystania energii i zwiększenie udziału OZE w bilansie energetycznym województwa</p> <p>Cel szczegółowy priorytetu 3.6 Zwiększenie odporności wszystkich struktur regionalnych na zagrożenia wynikające ze zmian klimatycznych</p> <p>Cel szczegółowy priorytetu 3.7 Ograniczenie negatywnych skutków oddziaływania rozwoju cywilizacyjnego na stan środowiska</p> <p>Cel szczegółowy priorytetu 3.8 Ochrona środowiska oraz zachowanie różnorodności biologicznej w regionie</p>

Źródło: Opracowanie własne

WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY

Nieodzownym elementem każdej Strategii Rozwoju jest Wieloletni Plan Inwestycyjny, zawierający kluczowe i strategiczne inwestycje planowane do wykonania w celu realizacji założeń i priorytetów, wskazanych w dokumencie strategicznym. Poniżej zamieszczono tabelę z kartami zadań, zawierającymi wybrane inwestycje kluczowe dla mieszkańców i władz gminy, których realizacja w szczególny sposób wpłynie na zmianę standardu życia mieszkańców.

Wybrane inwestycje, przedstawione poniżej nie wyczerpują katalogu przedsięwzięć możliwych do realizacji w ramach niniejszej strategii, lecz będą bezpośrednio wpisywać się w realizację wskazanych w rozdziale 8 *Plan operacyjny Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju gminy.*

Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji oraz ich lokalizacja, wynikają z diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Komańcza, przeprowadzonej na jej podstawie analizy SWOT oraz w oparciu o opinie mieszkańców, wyrażone w czasie badania ankietowego, jak również w oparciu o potrzeby zgłoszone przez władze gminy.

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 1	Inwestycje w Infrastrukturę wod-kan: - rozbudowa oraz modernizacja sieci wodociągowej oraz sieci kanalizacyjnej. - budowa kontenerowych oczyszczalni ścieków i przepompowni ścieków - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Komańcza	Komańcza, Jawornik, Rzepedź nad Osławicą, Rzepedź Wieś, Wisłok Wielki, Czystogarb, Nowy Łupków, Turzańsk, Wysoczany, Kulaszne, Szczawne	2023-2030	3 060 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; Środki własne.	3.1
Karta zadania nr 2	Budowa zbiorników retencyjnych ppoż na terenie Gminy Komańcza	Komańcza, Radoszyce, Czystogarb, Dożyca, Nowy Łupków, Rzepedź nad Osławicą, Rzepedź Wieś, Smolnik, Kulaszne, Wola Michowa, Wisłok Wielki, Turzańsk	2023-2030	1 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; Środki własne.	3.3

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 3	Budowa biogazowni gminnej oraz przydomowych biogazowni na terenie Gminy Komańcza	Nowy Łupków, Rzepedź Nad Osławicą, Szczawne	2023-2030	16 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; Środki własne.	3.1
Karta zadania nr 4	Budowa, przebudowa modernizacja sieci dróg, mostów, chodników, przepustów oraz parkingów na obszarze Gminy Komańcza	Komańcza, Smolnik, Wiśłok Wielki, Rzepedź Wieś, Radoszyce, Kulaszne, Szczawne, Nowy Łupków, Stary Łupków, Czystogarb, Wola Michowa, Jawornik, Rzepedź "Nad Osławicą", Turzańsk, Dożyca, Osławica, Prełuki	2023-2030	12 900 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	3.2

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 5	Budowa ciągów pieszo-rowerowych (ścieżek rowerowych) na obszarze Gminy Komańcza	Rzepedź nad Ośławicą, Rzepedź wieś, Radoszyce, Dożyca, Wisłok Wielki, Wola Michowa, Smolnik, Czystogarb, Jawornik, Turzańsk, Szcawne, Kulaszne, Komańcza, Nowy Łupków, Ośławica, Pretuki, Stary Łupków, Balnica, Szczurbanówka, Duszatyn	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	3.2

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 6	Modernizacja i rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego (wymiana i montaż nowych lamp) na obszarze Gminy Komańcza	Komańcza, Wisłok Wielki, Nowy Łupków, Smolnik, Szcawne, Kulaszne, Duszatyn, Mików, Dołżyca, Radoszyce, Rzpedź nad Ostawicą, Rzpedź Wieś, Turzańsk, Wola Michowa, Jawornik, Ostawica	2023-2030	2 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	3.3
Karta zadania nr 7	Pozyskiwanie terenów pod inwestycje na terenie Gminy Komańcza oraz ich uzbrojenie	Smolnik, Wola Michowa, Komańcza	2023-2030	3 100 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	2.3

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 8	Rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy Komańcza	Czystogarb, Komańcza, Nowy Łupków, Radoszyce, Rzepedź Nad Oślawicą, Rzepedź Wieś, Smolnik, Szcawne, Wisłok Wielki, Turzańsk	2023-2030	1 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	3.3
Karta zadania nr 9	Utworzenie stacji ładowania samochodów elektrycznych a także rowerów oraz hulajnóg na terenie Gminy Komańcza	Komańcza, Rzepedź nad Oślawicą	2023-2030	400 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	3.3

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 10	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Komańcza	Czystogarb, Komańcza, Nowy Łupków, Radoszyce, Rzepedź Nad Osławicą, Rzepedź Wieś, Smolnik, Szczawne, Turzańsk, Wisłok Wielki	2023-2030	500 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;; Środki własne.	1.1 3.3
Karta zadania nr 11	Niwelacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w szczególności w budynkach użyteczności publicznych na terenie Gminy Komańcza	Czystogarb, Komańcza, Nowy Łupków, Radoszyce, Rzepedź Nad Osławicą, Rzepedź Wieś, Smolnik, Szczawne, Turzańsk, Wisłok Wielki	2023-2030	200 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; PFRON, Środki własne.	1.1
Karta zadania nr 12	Remont i modernizacja zabytkowych budynków, parków na obszarze Gminy Komańcza	Komańcza, Radoszyce, Rzepedź Wieś, Smolnik, Szczawne, Kulaszne, Turzańsk, Wisłok Wielki, Wola Michowa, Stary Łupków	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków, Środki własne.	1.3

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 13	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury oświatowo – edukacyjnej na terenie Gminy Komańcza wraz z doposażeniem placówek oświatowych w nowoczesne pomoce dydaktyczne	Komańcza, Rzepedź nad Osławicą	2023-2030	8 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Ministerstwo Edukacji i Nauki Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	1.2
Karta zadania nr 14	Rozbudowa infrastruktury społecznej typu Dom Seniora, Klub Seniora, świetlice środowiskowe	Komańcza, Rzepedź nad Osławicą, Szczawne, Nowy Łupków, Wisłok Wielki	2023-2030	5 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Środki własne.	1.1
Karta zadania nr 15	Rewitalizacja przestrzeni publicznej, poprzez tworzenie skwerów, placów, fontanny multimedialnej oraz ścieżek spacerowych wraz z elementami małej architektury na terenie Gminy Komańcza	Komańcza, Nowy Łupków, Radoszyce, Rzepedź Nad Osławicą, Rzepedź Wieś, Smolnik, Szczawne, Kulaszne, Jawornik, Stary Łupków	2023-2030	800 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne	1.3

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 16	Modernizacja obiektów sportowo – rekreacyjnych na obszarze Gminy Komańcza, w tym Siłowni Gminnej wraz z budową sauny w Rzepedzi nad Osławicą	Rzepedź Wieś, Rzepedź nad Osławicą, Nowy Łupków, Szczawne, Komańcza, Radoszyce, Wisłok Wielki	2023-2030	4 200 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Sportu i Turystyki, Środki własne.	1.3
Karta zadania nr 17	Budowa zaplecza sportowo-rekreacyjnego na terenie Gminy (m.in. place zabaw, siłownie napowietrzne, boiska wielofunkcyjne, ławki, punkty widokowe, ścieżki ekologiczne, smart ławki, wyznaczenie miejsc na terenie Gminy na latanie dronami, budowę multi-dyscyplinarnych, modułowych, całorocznych obiektów sportowych przewidzianych w sezonie zimowym np. w formie lodowisk oraz w sezonie letnim przekształconych np. w formę: torów rolkowych/wrotkarskich, rolkowisk, pumptracków bądź skateparków itp.)	Czystogarb, Dołżyca, Komańcza, Mików, Nowy Łupków, Radoszyce, Rzepedź Nad Osławicą, Rzepedź Wieś, Smolnik, Szczawne, Kulaszne, Turzańsk, Wisłok Wielki, Wola Michowa, Wysoczany, Jawornik, Osławica, Stary Łupków	2023-2030	800 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Sportu i Turystyki, Środki własne.	1.3

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 18	Przebudowa obiektów ochotniczych straży pożarnej wraz z doposażeniem w specjalistyczny sprzęt ratowniczo-gaśniczy	Komańcza, Wisłok Wielki, Nowy Łupków, Rzepedź nad Osławicą, Szczawne	2023-2030	5 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Środki własne.	1.1
Karta zadania nr 19	Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej poprzez budowę parków tematycznych i sportowo-rekreacyjnych, wyznaczenie i oznakowanie szlaków do uprawiania narciarstwa biegowego, utworzenie Mini ZOO, budowę wież widokowych oraz budowę rekreacyjnych zbiorników wodnych na terenie Gminy Komańcza	Czystogarb, Dołżyca, Komańcza, Mików, Nowy Łupków, Radoszyce, Rzepedź Nad Osławicą, Rzepedź Wieś, Smolnik, Szczawne, Kulaszne, Turzańsk, Wisłok Wielki, Wola Michowa, Wysoczany, Duszatyn, Jawornik Maniów, Osławica, Prełuki, Stary Łupków	2023-2030	30 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	2.1

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 20	Budowa Centrum Kultury w budynku po dawnym kinie „Mozaika” na terenie Gminy Komańcza	Rzepedź nad Osławicą	2023-2030	5 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	1.3
Karta zadania nr 21	Reaktywacja Leśnej Kolejki Wąskotorowej Smolnik-Duszatyn, Smolnik-Nowy Łupków, Smolnik-Wola Michowa wraz z budową węzła kolejowego w Nowym Łupkowie z parowozownią wraz z adaptacją Świątlicy Wiejskiej na potrzeby Budowy Skansenu Kolejowego	Smolnik, Duszatyn, Mików, Rzepedź nad Osławicą, Nowy Łupków, Wola Michowa, Pretuki	2023-2030	49 500 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Ministerstwo Sportu i Turystyki, Środki własne.	2.2
Karta zadania nr 22	Budowa Skansenu Kultury Łemkowskiej wraz z budową Izby Kultury Łemkowskiej oraz budowa Skansenu wypołu węgla drzewnego	Komańcza, Radoszyce	2023-2030	16 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Środki własne.	2.2

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 23	Utworzenie Punktu Informacji Turystycznej wraz z Izbą Artefaktów I Wojny Światowej	Komańcza	2023-2030	4 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Środki własne.	2.1
Karta zadania nr 24	Budowa Tężni Solankowej	Komańcza	2023-2030	1 200 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Środki własne.	2.1
Karta zadania nr 25	Budowa Pola Camperowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą	Radoszyce, Wisłok Wielki, Smolnik	2023-2030	2 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Środki własne.	2.1
Karta zadania nr 26	Budowa Strzelnicy Sportowej	Radoszyce, Osławica	2023-2030	2 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Środki własne.	2.1

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 27	Adaptacja Świetlicy Wiejskiej pod Uniwersytet Ludowy	Szczawne, Rzepedź Wieś, Komańcza	2023-2030	4 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Środki własne.	1.1
Karta zadania nr 28	Utworzenie Ośrodka Ratownictwa Medycznego w Łupkowie	Nowy Łupków	2023-2030	15 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Środki własne.	1.1
Karta zadania nr 29	Budowa infrastruktury i zakup wyposażenia do organizacji Zielonych Szkół na terenie Gminy Komańcza	Komańcza, Nowy Łupków, Rzepedź Nad Osławicą, Wisłok Wielki, Szczawne	2023-2030	16 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Ministerstwo Edukacji i Nauki Środki własne.	1.2
Karta zadania nr 30	Prace przygotowawcze (m.in. wykonanie odwiertów) oraz budowa infrastruktury wykorzystania wód źródłanych na terenie Gminy Komańcza	Jawornik, Komańcza, Czystogarb, Rzepedź nad Osławicą, Rzepedź Wieś, Szczawne, Kulaszne	2023-2030	900 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Środki własne.	2.3

Wszystkie zadania wymienione w powyższej tabeli są obecnie na etapie wstępnej fazy koncepcyjnej. Są tylko pomysłem, który może być zrealizowany, ale nie musi. Nie są znane na tym etapie żadne parametry oraz konkretne rozwiązania przestrzenne i technologiczne. Nie ma jeszcze wykonanych projektów budowlanych ani specyfikacji dostaw. Bardziej szczegółowe informacje na temat planowanych do realizacji projektów (zadań) będą dostępne w momencie, gdy dany projekt zostanie wybrany przez Gminę Komańcza do realizacji i wkróczy w fazę projektowania. Do tego momentu wszystkie proponowane zadania są tylko „luźnymi” pomysłami. Faza pomysłu nie jest jednoznaczna z fazą realizacji inwestycji. Na etapie projektowania i zdobywania pozwoleń na realizację inwestycji będą podejmowane decyzje o przeprowadzeniu, bądź odstąpieniu od przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko. Sam „pomysł” nie daje podstaw do przeprowadzenia rzetelnej oceny oddziaływania na środowisko (brak wystarczających danych). W/w zadania będą zlokalizowane na terenie wymienionych miejscowości, ale dokładna lokalizacja większości zadań nie jest obecnie znana.

W przypadku Zadania nr 21 „Reaktywacja Leśnej Kolejki Wąskotorowej Smolnik-Duszatyn, Smolnik-Nowy Łupków, Smolnik-Wola Michowa wraz z budową węzła kolejowego w Nowym Łupkowie z parowozownią wraz z adaptacją Świetlicy Wiejskiej na potrzeby Budowy Skansenu Kolejowego” nie można na moment opracowania niniejszej Strategii stwierdzić, czy zakres prac przy realizacji tego zadania będzie dotyczył przebudowy, rozbudowy czy modernizacji kolejki. Nie da się jednoznacznie określić zakresu prac.

KSZTAŁTOWANIE PRZESTRZENI GMINY ORAZ OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

10.1. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w gminie Komańcza zostały opracowane na podstawie diagnozy stanu obecnego, istniejących

uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz zapisów dotyczących polityki przestrzennej w obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych:

- zachowanie istniejących form zagospodarowania (lasy, zasoby wodne),
- dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów,
- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego i zapewniającego ochronę podstawowych procesów ekologicznych,
- ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, zgodnie z warunkami stref ochronnych, na terenie których położona jest gmina, w tym uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- ochrona udokumentowanych złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić ich zrównoważoną eksploatację,
- optymalne zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biwakowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

Obszary lokalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego:

- ochrona konserwatorska i renowacja zabytków,
- eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytku,
- zachowanie zieleni w otoczeniu zabytków,
- promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym,
- odpowiednie oznakowanie miejsc o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych i zabytków.

Obszary lokalizacji infrastruktury społecznej:

- modernizacja i poprawa stanu siedzib gminnych instytucji, w tym także ich estetyki,
- likwidacja barier architektonicznych i poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu,
- zapewnienie dogodnej dostępności komunikacyjnej obiektów użyteczności publicznej, udogodnienia dla rowerzystów, bezpieczne przejścia dla pieszych,
- dbałość o ład przestrzenny i estetykę przestrzeni publicznych wokół obiektów użyteczności publicznej,

- zwiększanie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznej i w miarę możliwości łączenie różnych, uzupełniających się funkcji w jednym obiekcie.

Obszary o rozwiniętej lub przeważającej funkcji mieszkaniowej:

- zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez dostęp do wysokiej jakości infrastruktury technicznej: dróg, chodników, sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, dostępnych komunikacyjnie, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę i mających dostęp do funkcji pozamieszkaniowych,
- zapewnienie zieleni oraz dostępu do terenów rekreacji i wypoczynku,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych,
- dbałość o ład przestrzenny terenów mieszkaniowych, objęcie ich miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o funkcji gospodarczej

- stworzenie warunków do przestrzennej koncentracji usług,
- zapewnienie miejscom koncentracji usług dostępu do niezbędnej infrastruktury technicznej,
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów koncentracji usług na sąsiadujące z nimi tereny mieszkaniowe, środowisko, krajobraz,
- rozwój bazy gastronomiczno-noclegowej na rzecz rozwoju turystyki, zgodnie z zasadami prowadzenia usług, w tym nieuciążliwych na terenach mieszkaniowych,
- zapewnienie infrastruktury niezbędnej do prowadzenia działalności usługowej, w tym infrastruktury wodno-ściekowej,
- wykorzystanie obecnie niewykorzystywanych rezerw terenowych i nieruchomości pod działalność turystyczną.

Obszary o przeważającej funkcji rolniczej:

- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych,
- dbałość o właściwe stosunki wodne obszaru,

- wyposażenie obszarów produkcji rolnej w niezbędną infrastrukturę,
- wspieranie zwiększania areału gospodarstw,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo,
- rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji.

Obszar całej gminy:

- zachowanie ładu i spójności przestrzennej poprzez kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa, utrzymanie skali i struktury jednostek osadniczych, kształtowanie formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do istniejącej architektury, opracowywanie i aktualizowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- utrzymanie skali i struktury jednostek gospodarczych,
- ograniczenie rozproszenia zabudowy przez rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek osadniczych,
- organizacja przestrzeni publicznej, miejsc wypoczynku, rekreacji, skwerów, placów, zieleni urządzonej,
- poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- poprawa stanu powietrza atmosferycznego i dbałość o wpływ na zmiany klimatu poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania OZE, termomodernizację budynków, obiektów użyteczności publicznej i siedzib przedsiębiorstw,
- ochrona terenów szczególnie ważnych z punktu widzenia publicznych celów ponadlokalnych i lokalnych jak: realizacja inwestycji komunalnych, usług publicznych, infrastruktury technicznej, realizacji dróg.

10.2. Model struktury funkcjonalno – przestrzennej gminy

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obrazuje strategiczne pomysły na rozwój gminy zorientowane terytorialnie i jest efektem zintegrowanego procesu planistycznego. W swym założeniu ma stanowić porządkujący składnik strategii, źródło i rodzaj najważniejszych ustaleń rozwojowych osadzonych przestrzennie. Bazą modelu jest przestrzeń, która jest dobrem i zasobem o strategicznym znaczeniu dla społeczności lokalnych. Przestrzeń ma określoną powierzchnię, posiada konkretną wartość, a jednocześnie zmienia się pod wpływem trendów globalnych (np. zmiany klimatyczne) oraz lokalnych (np. podlega silnej presji rozwojowej i zawłaszczaniu przez indywidualnych właścicieli).

Model rozumiany jest jako przedstawienie długookresowej strategicznej wizji rozwoju gminy wynikającej z wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych i posiadanego potencjału, z uwzględnieniem jego specyfiki i zróżnicowania wewnętrznego. Model wskazuje obszary, które strategia rozwoju uznaje za istotne dla osiągnięcia celów rozwoju, obszary wymagające ochrony oraz rodzaje powiązań funkcjonalnych występujących pomiędzy poszczególnymi obszarami.

Główne zadania modelu to:

- obrazować kierunki rozwoju przestrzennego,
- opisywać spodziewane efekty przekształceń przestrzeni wynikające z realizacji celów strategii oraz wyjaśniać spójność interwencji dedykowanych danym obszarom,
- określać i hierarchizować obszary o różnych charakterystykach oraz powiązaniach między nimi, formułować ogólne zalecenia (rekomendacje) i zasady dotyczące gospodarowania przestrzenią (ze szczególnym uwzględnieniem obszarów istotnych z punktu widzenia rozwoju gminy),
- ustalać ramy współpracy z interesariuszami na obszarach realizacji wyznaczonych celów rozwoju (np. właścicielami nieruchomości, instytucjami rządowymi i JST, inwestorami, przedsiębiorcami),
- tłumaczyć wartości ważne w długiej perspektywie czasowej, wyrażane w wizji rozwoju decydujące o prowadzonej polityce rozwoju,
- definiować interes publiczny poprzez ustalenie ram działania dla strategii, polityk i użytkowania przestrzeni, a w konsekwencji pełnić funkcje prewencyjne przed ewentualnymi konfliktami – społecznymi, przestrzennymi, środowiskowymi (np. dotyczącymi lokalizowania kontrowersyjnych inwestycji).

W ramach najważniejszych zadań inwestycyjnych na obszarze gminy Komańcza można wymienić:

Infrastruktura komunikacyjna:

- budowa sieci dróg rowerowych (ścieżek rowerowych, zaplecza technicznego typu miejsca postojowe, elektryczne stacje ładowania rowerów itp.),
- modernizacja i rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego (wymiana i montaż nowych lamp energooszczędnych),

- budowa, przebudowa, modernizacja sieci dróg, chodników, mostów, przepustów oraz parkingów,
- budowa stacji ładowania pojazdów elektrycznych.

Infrastruktura rekreacyjno-sportowa:

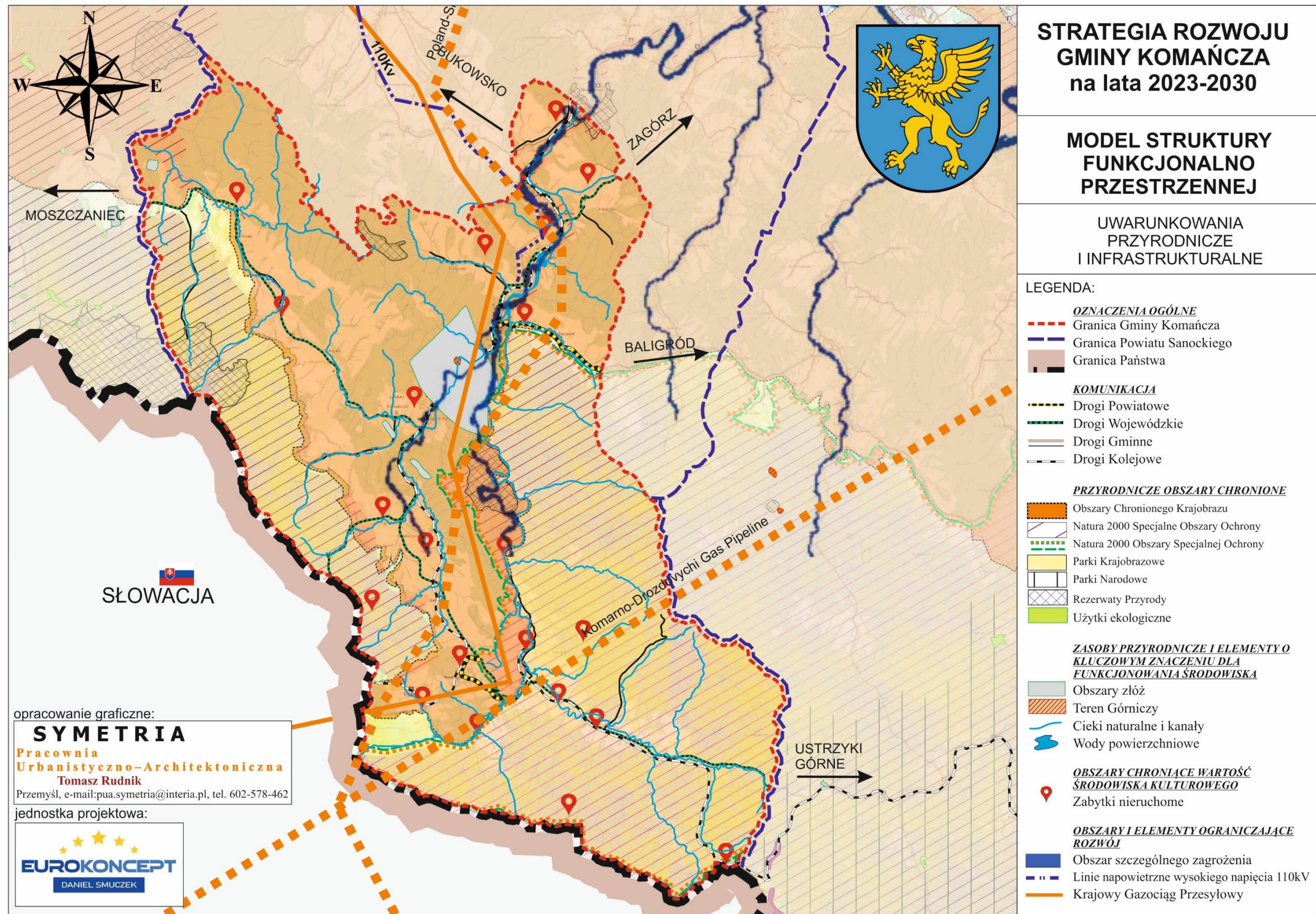
- rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej,
- modernizacja obiektów sportowo - rekreacyjnych,
- budowa Centrum Kultury,
- reaktywacja Leśnej Kolejki Wąskotorowej Smolnik-Duszatyn, Smolnik-Nowy Łupków, Smolnik-Wola Michowa wraz z budową węzła kolejowego w Nowym Łupkowie z parowozownią wraz z adaptacją Świetlicy Wiejskiej na potrzeby Budowy Skansenu Kolejowego,
- budowa Skansenu Kultury Łemkowskiej wraz z budową Izby Kultury Łemkowskiej oraz budowa Skansenu wypału węgla drzewnego,
- utworzenie Punktu Informacji Turystycznej wraz z Izbą Artefaktów I Wojny Światowej,
- budowa Tężni Solankowej,
- budowa Pola Camperowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą,
- prace przygotowawcze (m.in. wykonanie odwiertów) oraz budowa infrastruktury wykorzystania wód źródłanych,
- budowa Strzelnicy Sportowej.

Infrastruktura techniczna i przestrzeń publiczna:

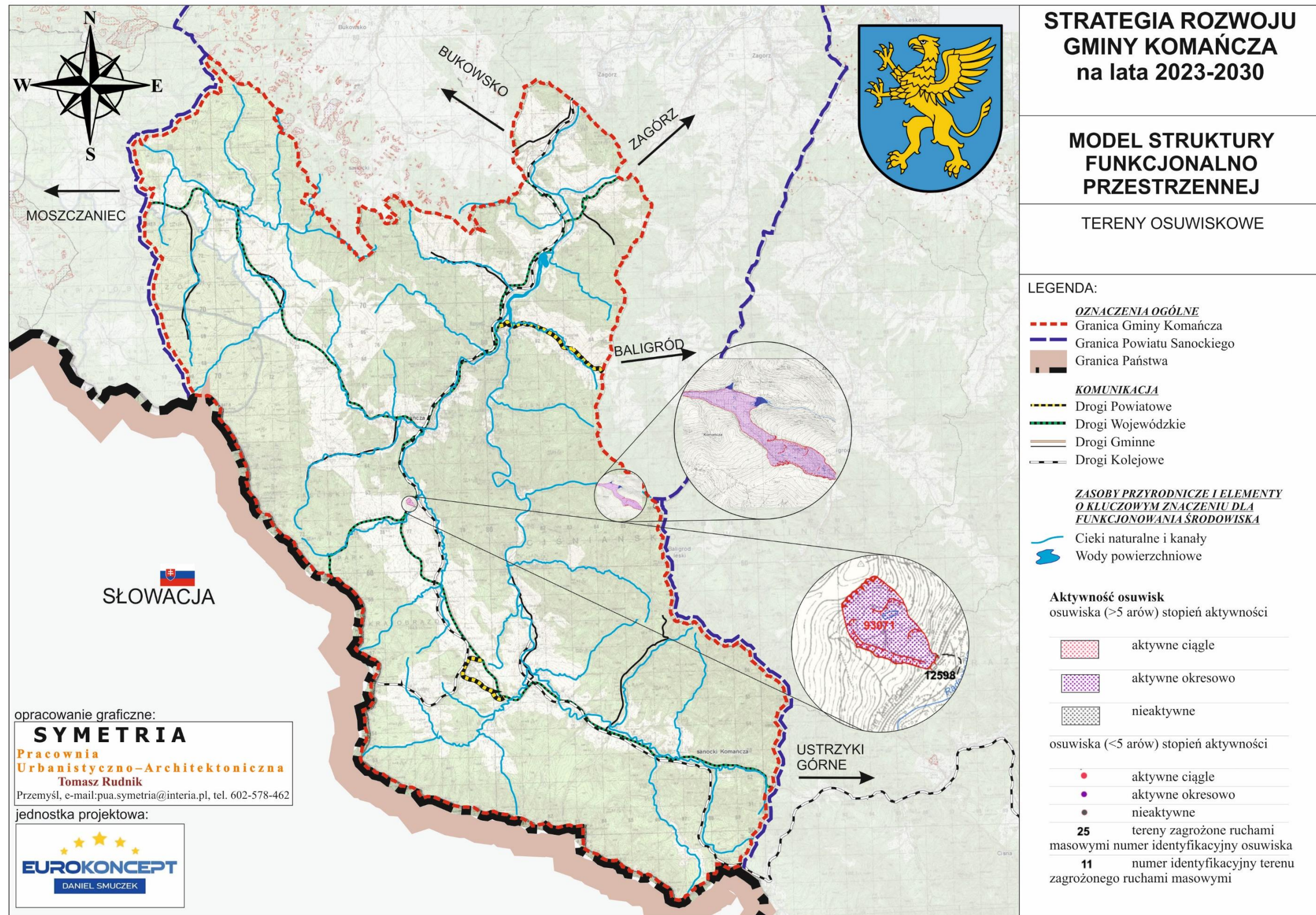
- inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną:
 - rozbudowa oraz modernizacja sieci wodociągowej oraz sieci kanalizacyjnej,
 - budowa kontenerowych oczyszczalni ścieków i przepompowni ścieków,
 - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków,
- budowa zbiorników retencyjnych ppoż,
- budowa biogazowni gminnej oraz przydomowych biogazowni,
- pozyskiwanie terenów pod inwestycje oraz ich uzbrojenie,
- rozwój odnawialnych źródeł energii,
- rewitalizacja przestrzeni publicznej,
- remont i modernizacja zabytkowych budynków, parków,
- termomodernizacja oraz modernizacja budynków użyteczności publicznej.

Infrastruktura społeczna:

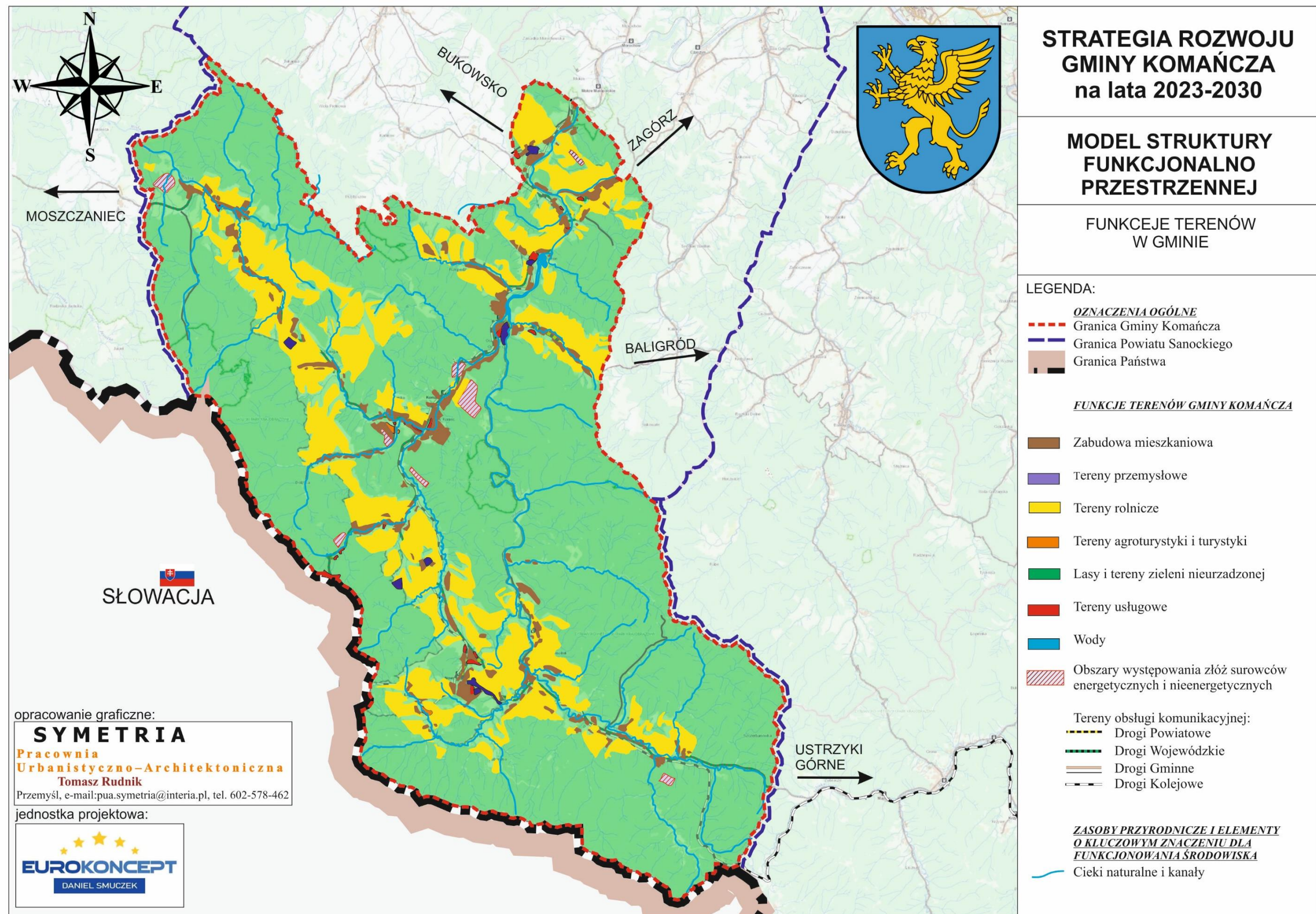
- niwelacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w szczególności budynkach użyteczności publicznych,
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury oświatowej,
- budowa infrastruktury i zakup wyposażenia do organizacji Zielonych Szkół
- rozbudowa infrastruktury pomocy społecznej,
- przebudowa obiektów ochotniczych straży pożarnej wraz z doposażeniem w specjalistyczny sprzęt ratowniczo-gaśniczy,
- adaptacja Świetlicy Wiejskiej pod Uniwersytet Ludowy,
- utworzenie Ośrodka Ratownictwa Medycznego w Łupkowie.

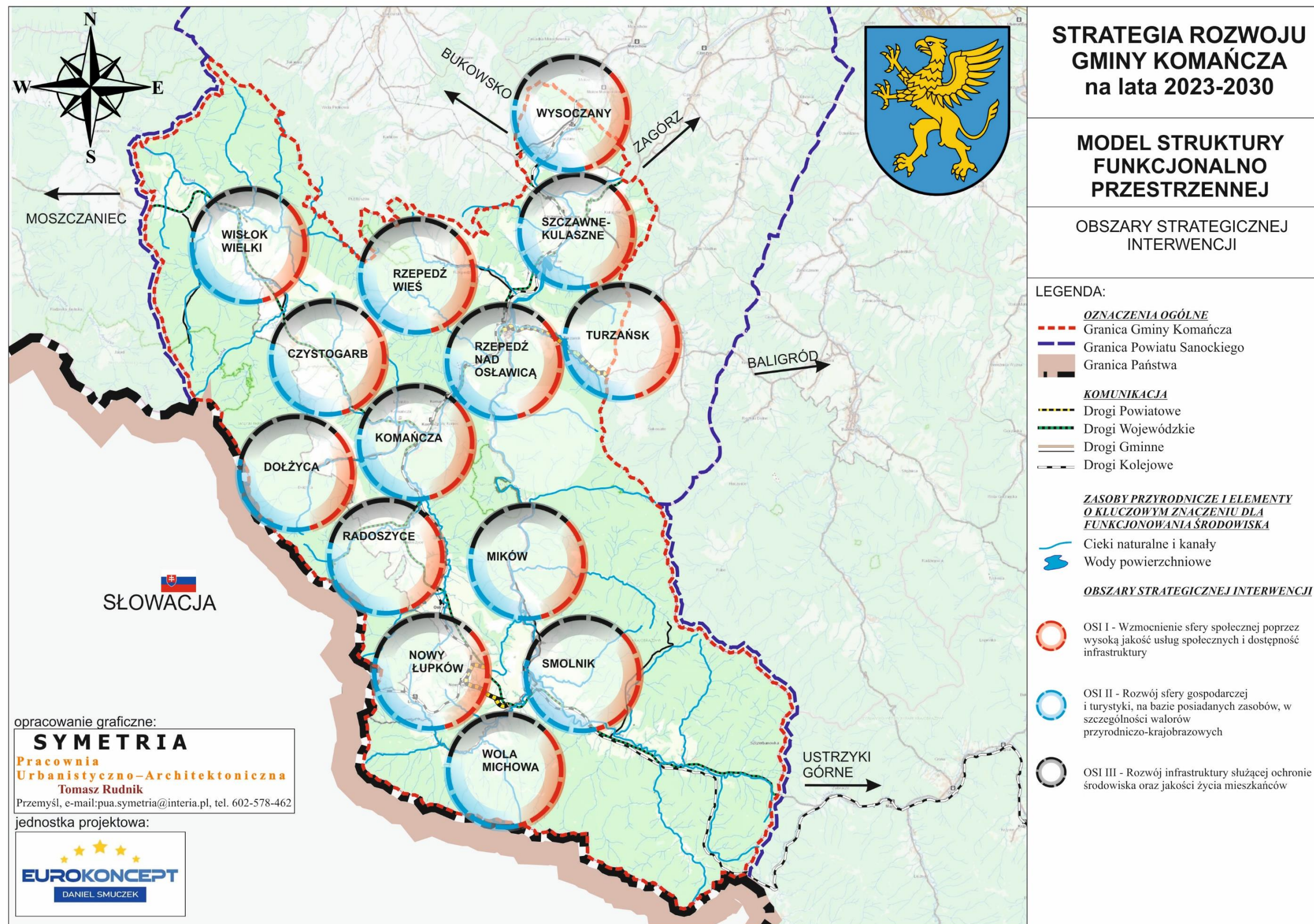
Źródło: Opracowanie własne

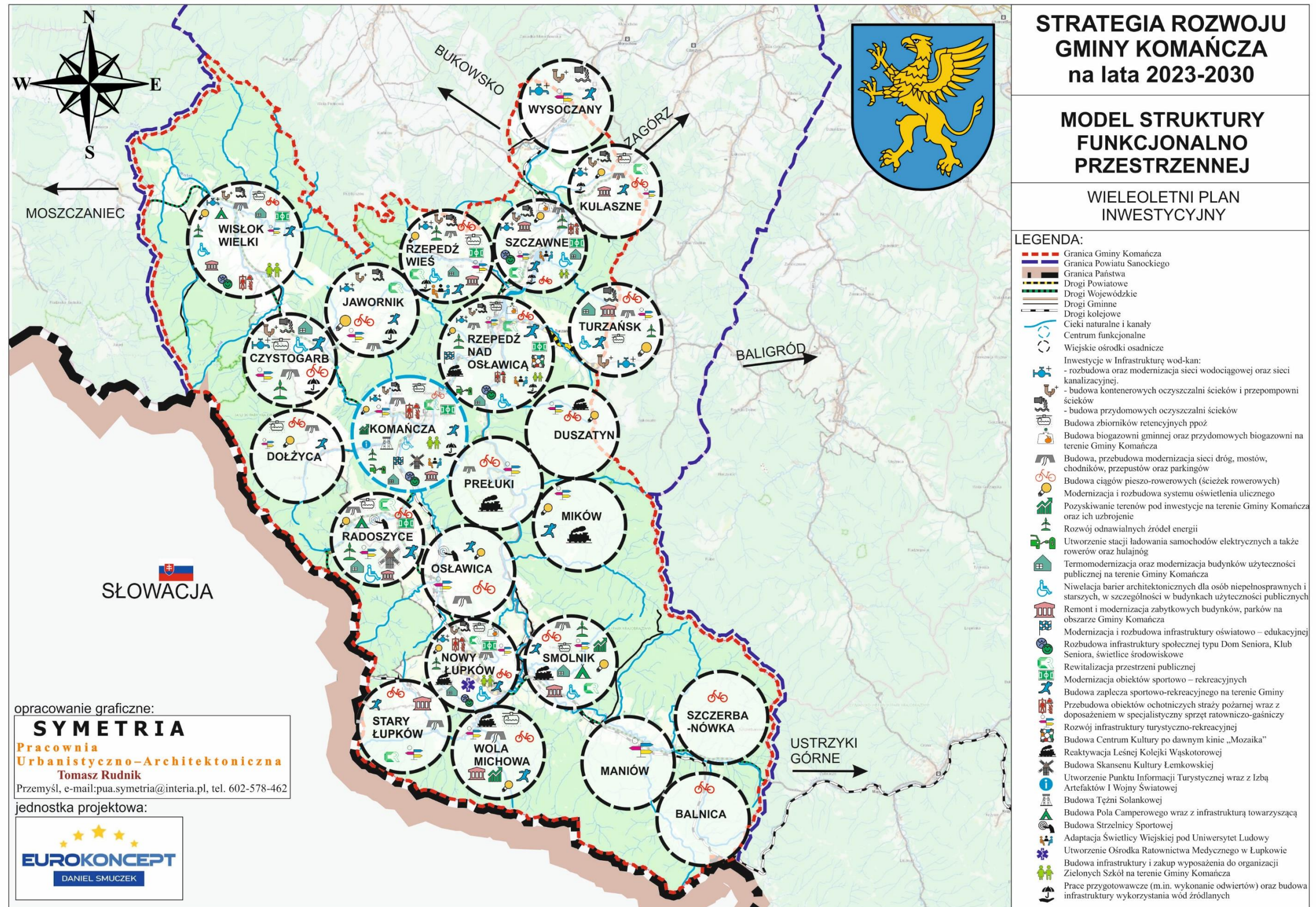
Źródło: Opracowanie własne

Źródło: Opracowanie własne

Źródło: Opracowanie własne

Źródło: Opracowanie własne

10.3. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań

Gmina Komańcza położona jest w obrębie wydzielonych obszarów specjalnych, które zostały wyznaczone w strategicznych i planistycznych dokumentach krajowych i wojewódzkich. W celu ich identyfikacji zostały przeanalizowane następujące dokumenty:

- **Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);**
- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030);**
- **Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030”.**

Przez obszary specjalne rozumie się:

- **OF (obszary funkcjonalne)** – obszary, na których występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego). Szczególnym typem obszaru funkcjonalnego jest miejski obszar funkcjonalny;
- **OSI (obszary strategicznej interwencji)** – określone w strategii rozwoju obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna, łącząca inwestycje - w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub dotyczące zasobów ludzkich, finansowane z różnych źródeł lub przez rozwiązania regulacyjne.

1. OSI Krajowe - Krajowa Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030):

- **Wschodnia Polska**

Wschodnia część kraju w największym stopniu skupia obszary zagrożone marginalizacją, a jej województwa - lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie - znajdują się w grupie regionów o zdecydowanie niższym poziomie konkurencyjności w porównaniu do średniej w Unii Europejskiej. **W zasięgu OSI Wschodnia Polska znajduje się gmina Komańcza.**

Mapa 27 Wschodnia Polska

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

2. OSI Regionalne - Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030

Gmina Komańcza wpisuje się w następujące priorytety:

- **7.3. Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście zrównoważonego rozwoju,**

w szczególności w następujące kierunki działań:

7.3.1. Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie

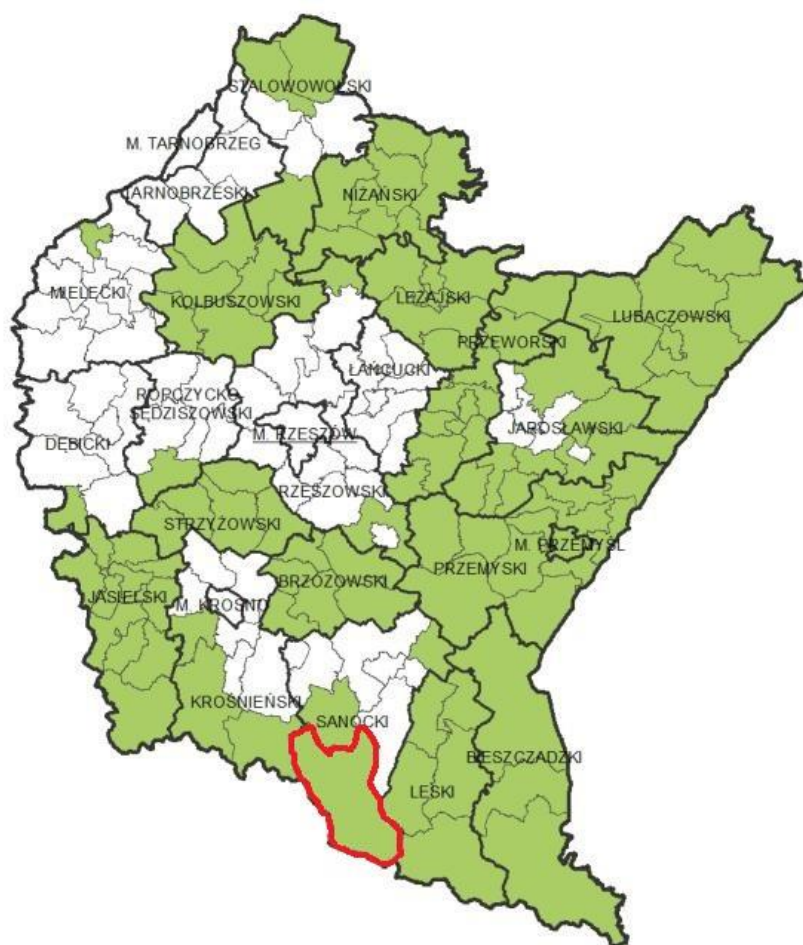
Polityka regionu dąży do realizacji zasad zrównoważonego rozwoju, która obliguje do kierunkowania działań na zapewnienie mieszkańcom pełnego pakietu możliwości rozwojowych niezależnie od miejsca zamieszkania. Podejmowane działania mają identyfikować i wzmacniać czynniki rozwojowe obszarów o słabszych perspektywach rozwojowych, wynikających ze struktury społeczno-gospodarczej, peryferyjnego położenia bądź utraty dotychczasowych funkcji. Oczekiwanyymi celami będzie m.in. zwiększenie zasobów infrastrukturalnych w strategicznych sektorach, zdynamizowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o lokalne potencjały, rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, poprawa dostępu do podstawowych usług publicznych, zniwelowanie wykluczenia transportowego.

Zakładane działania:

- rozwój sektora inwestycji prywatnych w oparciu o lokalne zasoby;
- aktywizacja lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, poprzez wykorzystanie potencjału podmiotów publicznych, prywatnych, organizacji pozarządowych i mieszkańców;
- pobudzanie procesów rozwojowych poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej na zewnątrz, w tym rozwój infrastruktury drogowej łączącej się z węzłami sieci dróg szybkiego ruchu oraz infrastruktury kolejowej;

- włączenie komunikacyjne obszarów o utrudnionej dostępności;
- dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodnokanalizacyjnej) i społecznej, warunkującej rozwój gospodarczy i wyższą jakość życia mieszkańców;
- wzmocnienie roli instytucji publicznych, jako inicjatora nawiązywania partnerstw, współpracy z innymi instytucjami publicznymi, społeczeństwem i innymi interesariuszami na rzecz rozwoju regionu;
- intensyfikacja działań w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

Mapa 28 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny

 OBSZARY ZAGROŻONE TRWAŁĄ MARGINALIZACJĄ
– DELIMITACJA NA POZIOMIE REGIONALNYM

 GRANICA GMINY KOMAŃCZA

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

7.3.2. Rozwój i wspieranie obszaru Bieszczad

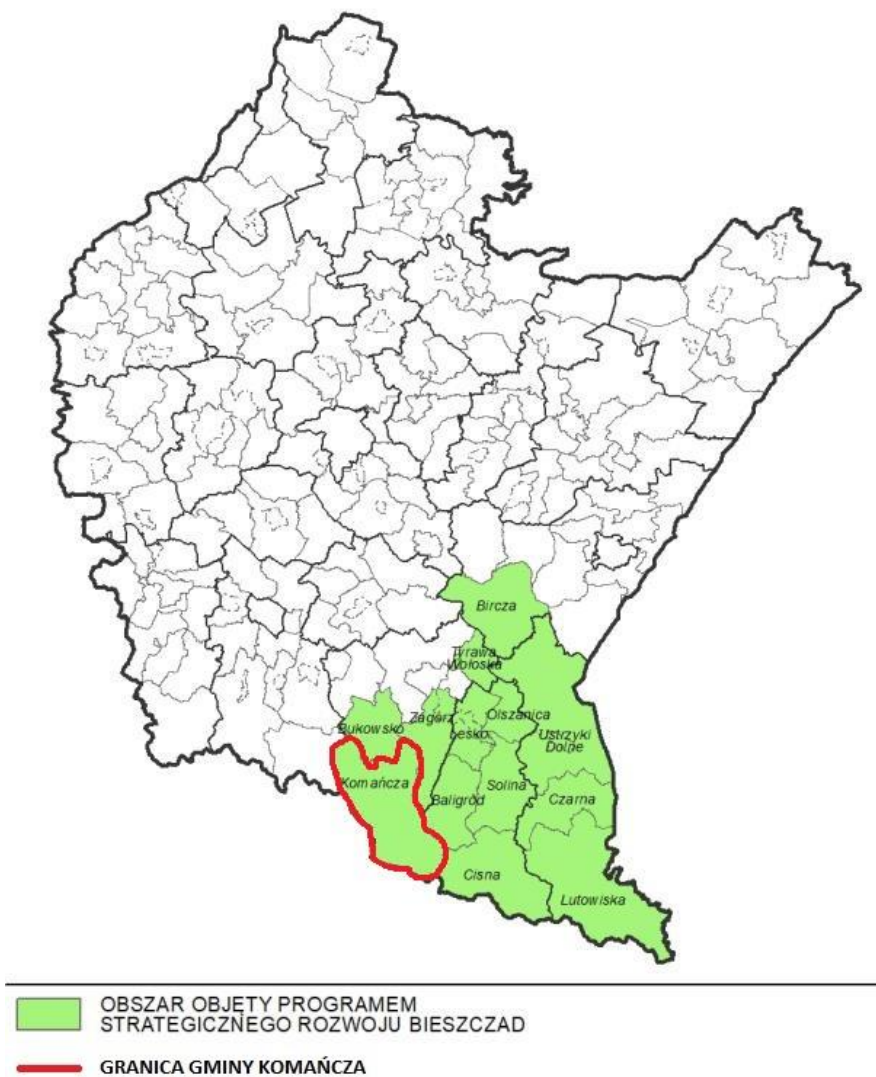
Bieszczady poza szczególnymi uwarunkowaniami środowiskowymi i przyrodniczymi, charakteryzują się skrajnie niską dostępnością przestrzenną zewnętrzną i wewnętrzną oraz niskim poziomem zaludnienia. Niski poziom dostępności i gęstości zaludnienia tworzą negatywne warunki rozwojowe, które utrudniają realizację inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej, prowadzenie działalności gospodarczej, jak również dyfuzję działań ukierunkowanych na optymalizację dostępności do podstawowych usług publicznych oraz kształtowanie jakości kapitału ludzkiego i społecznego. Przywołane czynniki wpływają tym samym na niski poziom warunków życia mieszkańców. Podejmowane działania będą miały na celu w pierwszej kolejności wypełnienie luk infrastrukturalnych w zakresie dostępności przestrzennej i cyfrowej, poprawę stanu systemu wodno-kanalizacyjnego oraz składowania odpadów, co będzie bazą wyjściową dla rozwoju potencjału Bieszczad w oparciu o unikalne endogeniczne zasoby.

Zakładane działania:

- rozwój gospodarki turystycznej i przemysłu turystycznego jako warunkujących w sposób istotny procesy rozwojowe na obszarze Bieszczad;
- podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w oparciu o endemiczne zasoby Bieszczad;
- wsparcie działań w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy poprzez rozwój wielofunkcyjny obszarów wiejskich w oparciu o przemysł bazujący na lokalnych zasobach tj. turystyczny, drzewny i spożywczy;
- poprawa poziomu towarowości rolnictwa Bieszczad poprzez rozwój spółdzielczości, rzemiosła i grup producenckich wraz z przetwórstwem rolno-spożywczym opartym na certyfikowanych produktach lokalnych;
- rozwój przedsiębiorczości w obszarze Bieszczad poprzez rozwój instytucji otoczenia biznesu;
- rozwój kapitału ludzkiego poprzez poszerzenie jakości edukacji w celu wzrostu elastyczności zachowań na rynku pracy;
- poprawa dostępności do wysokiej jakości usług w obszarze ochrony zdrowia;
- zwiększenie uczestnictwa obywateli w życiu publicznym i wzmocnienie instytucji z Trzeciego Sektora prowadzące do wspólnego rozwiązywania problemów i przezwyciężania barier;
- poprawa zewnętrznej i wewnętrznej spójności terytorialnej Bieszczad w wymiarze przestrzennym poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej i kolejowej oraz infrastruktury uzupełniającej;
- poprawa dostępności cyfrowej obszaru Bieszczad poprzez rozbudowę sieci informacyjno-komunikacyjnej;
- utrzymanie walorów środowiskowych i krajobrazowych Bieszczad jako podstawowego zasobu endogenicznego;
- dostosowanie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami pod kątem zachowania cennych walorów krajobrazowo-środowiskowych, przy uwarunkowaniach społeczno-osadniczych Bieszczad;
- wykorzystanie klastrów energetycznych celem wzrostu poziomu bezpieczeństwa energetycznego regionu;

- rozwój infrastruktury sportowej i turystycznej z wykorzystaniem uwarunkowań do rozwoju sportów zimowych;
- utworzenie w Bieszczadach nowoczesnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej tj.: Podkarpackie Centrum Sportów w województwie, Ośrodka Przygotowań Olimpijskich Centralnego Ośrodka Sportu.

Mapa 29 Obszar objęty Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

- **7.4. Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku,**

w szczególności w następujące kierunki działań:

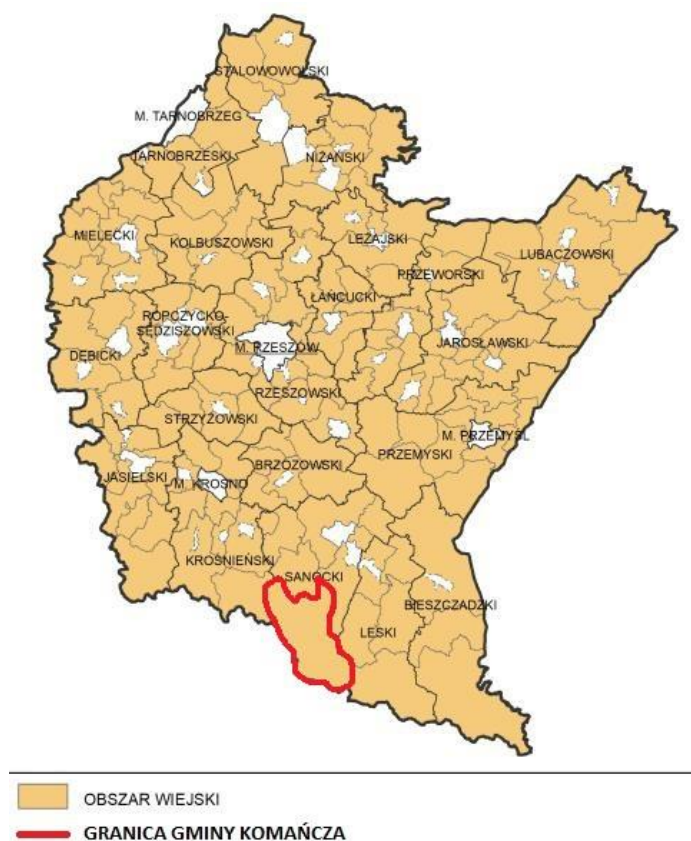
7.4.1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej

Obszary wiejskie dotyka zjawisko postępującej marginalizacji i niskiego poziomu jakości życia. Kluczową kwestią przeciwdziałającą tym trendom jest rozwój infrastruktury w szczególności: wodno-kanalizacyjnej, energetycznej, teleinformatycznej oraz transportowej. Działania należy tak ukierunkować, aby umożliwiły rozwój gospodarki i przedsiębiorczości w tym powstawanie miejsc pracy w sektorach pozarolniczych, dostępność do usług publicznych, przekwalifikowanie zawodowe oraz mobilność przestrzenną, przy zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego. Realizacja wyzwań regionalnych pozwoli na wielokierunkowy i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Zakładane działania:

- poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym, w tym w relacji do najbliższego regionalnego bieguna wzrostu;
- zwiększenie dostępności cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej;
- modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych, jako podniesienie komfortu życia i bezpieczeństwa;
- rozwój i poprawa dostępności do infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej i ściekowej;
- poprawa zarządzania sektorem gospodarki odpadami;
- tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości.

Mapa 31 Obszary wiejskie województwa podkarpackiego

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

7.4.2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Rozwój obszarów wiejskich należy oprzeć na wykorzystaniu zróżnicowanych potencjałów rozwojowych, wzmocnieniu sektora rolnictwa, jak również pozarolniczych specjalizacji gospodarczych. Strategicznym działaniem jest również aktywizowanie społeczności do podejmowania działalności gospodarczej wykorzystującej endogeniczne zasoby obszaru jako elementu konkurencyjności i zwiększenia dochodów ludności.

Zakładane działania:

- promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych, regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów;
- aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- kreowanie postaw przedsiębiorczych i lokalnych inicjatorów działalności gospodarczej;
- wspieranie i profilowanie specjalizacji regionalno-lokalnej oraz centrów produkcyjno-usługowych,
- rozwój funkcji turystycznych, kompleksowo wykorzystujących lokalne zasoby i specjalizacje.

7.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej w aspekcie społecznym i kulturowym

Kluczowym czynnikiem determinującym inicjowanie procesów rozwoju obszarów wiejskich jest wielokierunkowa aktywizacja społeczności lokalnej. Podniesienie poziomu życia zależy od właściwej identyfikacji potrzeb i możliwości danego obszaru, w który to proces należy włączyć lokalną społeczność. Grupy społeczne powinny także współuczestniczyć w zarządzaniu lokalnymi zasobami. Istotne jest również oddolne zaangażowanie się społeczności w partnerstwa regionalne i ponadregionalne, a nawet międzynarodowe.

Zakładane działania:

- wsparcie mieszkańców w realizacji działań wynikających z lokalnych dokumentów strategicznych mających na celu wzmocnienie tożsamości regionalnej;
- podejmowanie współpracy na rzecz integracji społeczności lokalnej w planowaniu wspólnych działań i podejmowaniu wyzwań rozwojowych;
- poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartych na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, przyczyniającej się do wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby;
- promocja regionalnych specjalizacji w rolnictwie, jego otoczeniu i rybactwie (winiarstwo, pszczelarstwo itp. oraz usługi socjalne i rzemiosło, handel, przetwórstwo produktów rolnych, rękodzieło itp.);
- upowszechnianie dobrych praktyk przez społeczność lokalną na płaszczyźnie międzyregionalnej i międzynarodowej; wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi.

7.4.4. Racjonalizacja przestrzeni wiejskiej

Jakość przestrzeni obszarów wiejskich warunkuje możliwość i efektywność działań prorozwojowych. Dlatego też, gospodarka przestrzenna obszarów wiejskich powinna być określona w opracowaniach urbanistycznych, aby zapewnić racjonalne wykorzystanie przestrzeni i zasobów endogenicznych, przy zachowaniu walorów krajobrazowych i przyrodniczych. Należy również dążyć do zachowania zgodności z dokumentami planistycznymi sporządzanymi dla obszarów sąsiednich.

Zakładane działania:

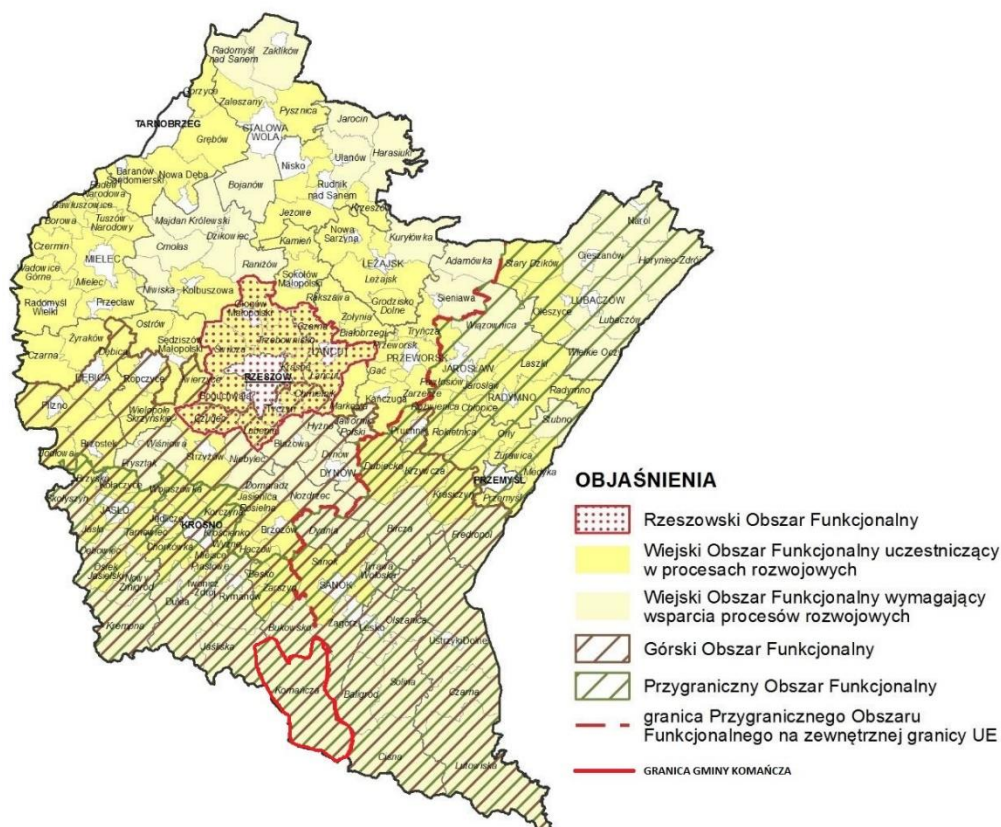
- dostosowanie przestrzeni wiejskiej do potrzeb gospodarczych i społecznych mieszkańców;
- efektywne wykorzystanie przestrzeni poprzez rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej obejmującej budowę i adekwatne wyposażenie obiektów;
- poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni wiejskiej uzyskana poprzez wspieranie projektów mających na celu urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku.

3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030:

Gmina Komańcza jest położona na terenie następujących obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym, określonych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030:

- Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego, a w ramach jego – Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych;
- Górskiego Obszaru Funkcjonalnego;
- Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego.

Mapa 32 Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030

- **Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój rolnictwa ekologicznego opartego na gospodarstwach rodzinnych;
- 2) rozwój działalności gospodarczej związanej z gospodarką rolną i turystyką;
- 3) rozwój kapitału ludzkiego oraz wzrost poziomu życia mieszkańców;
- 4) wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi;
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- 6) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- 7) racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego;

- 8) rozwój turystyki, w tym agroturystyki, funkcji sportowo-rekreacyjnych i uzdrowiskowych,
- 9) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój bazy usług publicznych;
- 2) zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy powodującym degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa;
- 3) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- 4) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
- 5) rozwój funkcji sportowo-rekreacyjnej i turystycznej, w tym agroturystyki oraz lecznictwa uzdrowiskowego z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

• **Górski Obszar Funkcjonalny**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój różnych form usług turystycznych i uzdrowiskowych;
- 2) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- 3) rozwój gospodarki rolnej i przemysłu;
- 4) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej;
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój społeczno-gospodarczy z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju;
- 2) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
- 3) tworzenie warunków rozwoju powiązań komunikacyjnych, społecznych i gospodarczych pomiędzy ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi;
- 4) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym: form specjalistycznej produkcji rolniczej (winiarstwo, pszczelarstwo) z zachowaniem wysokiej jakości środowiska przyrodniczego;
- 5) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- 6) rozwój infrastruktury turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo;
- 7) ochrona walorów przyrodniczych i klimatycznych miejscowości uzdrowiskowych;
- 8) przeciwdziałanie suburbanizacji i rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych oraz dostosowanie zabudowy do otaczającego krajobrazu;
- 9) wzmocnienie roli ośrodków miejskich – rozwój innowacyjnego przemysłu i bazy usług publicznych;

- 10) uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i zagrożonych osuwiskami;
- 11) budowa małych zbiorników wodnych celem zwiększenia zdolności retencyjnej terenów górskich.

- **Przygraniczny Obszar Funkcjonalny**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) poprawa dostępności komunikacyjnej w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- 2) wzmocnienie funkcjonalne ośrodków miejskich;
- 3) rozwój gospodarki rolnej i leśnej;
- 4) rozwój funkcji turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo,
- 5) rozwój w infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) zagospodarowanie przestrzenne obszaru z uwzględnieniem potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym;
- 2) rozwój i modernizacja infrastruktury granicznej, transportowej i logistycznej;
- 3) integrowanie systemów komunikacyjnych i usprawnienie powiązań transportowych;
- 4) wspieranie rozwoju nowych funkcji, zwiększających zakres świadczonych usług o charakterze ponadlokalnym, w tym logistycznych;
- 5) poprawa dostępu do usług publicznych zlokalizowanych w miastach i na obszarach wiejskich;
- 6) współpraca transgraniczna w zakresie planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego, realizacja i koordynacja wspólnych działań i projektów, zapewniających integrację planowania w zakresie ochrony środowiska, gospodarki wodnej oraz infrastruktury transgranicznej,
- 7) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową.

Oprócz obszarów funkcjonalnych o charakterze ponadregionalnym, w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030 w celu identyfikacji obszarów o różnych priorytetach rozwojowych oraz określenia niezbędnych działań służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów dla rozwoju województwa, wyznaczone zostały obszary funkcjonalne o charakterze regionalnym, które charakteryzują się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju. Gmina Komańcza położona jest na terenie Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego.

- **Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny:**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- 2) poprawa dostępności komunikacyjnej w układzie regionalnym, krajowym, i transgranicznym;

- 3) rozwój różnych form usług turystycznych oraz funkcji uzdrowiskowej;
- 4) kompleksowy rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej dostosowanej do skali ruchu turystycznego oraz poprawa gospodarki odpadami;
- 5) rozwój przemysłu drzewnego, budowlanego i elektromaszynowego, przemysłu spożywczego opartego o przetwórstwo;
- 6) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym służącego zachowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) budowa i rozwijanie powiązań funkcjonalnych ze Słowacją oraz Ukrainą m.in. przez rozbudowę infrastruktury granicznej;
- 2) przebudowa i rozbudowa istniejącej sieci drogowej i kolejowej, w celu właściwego rozprowadzenia ruchu turystycznego;
- 3) rozwój infrastruktury turystycznej, sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej w ośrodkach uzdrowiskowych, wypoczynkowych oraz w miastach i gminach o potencjale turystycznym;
- 4) ograniczanie zjawiska rozpraszania zabudowy w celu zachowania ładu przestrzennego, walorów przyrodniczo-krajobrazowych, drożności korytarzy ekologicznych;
- 5) rozwój infrastruktury technicznej zwłaszcza na obszarach najczęściej odwiedzanych przez turystów, w szczególności kompleksowa budowa i przebudowa systemów wodno-kanalizacyjnych wokół zbiorników wodnych i w dorzeczach rzek;
- 6) minimalizowanie i ograniczanie negatywnych skutków suszy poprzez kompleksowe działania określone w Planie przeciwdziałania skutkom suszy w regionie wodnym Górnej Wisły;
- 7) ochrona i wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym wyróżniających region zabytków świadczących o jego dawnej wielokulturowości oraz związanych z przemysłem naftowym.

4. OSI – Lokalne - Strategia Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030

W ramach Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 wyodrębniono trzy cele strategiczne, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

- **Cel strategiczny 1: Wzmocnienie sfery społecznej poprzez wysoką jakość usług społecznych i dostępność infrastruktury;**
- **Cel strategiczny 2: Rozwój sfery gospodarczej i turystyki, na bazie posiadanych zasobów, w szczególności walorów przyrodniczo-krajobrazowych;**
- **Cel strategiczny 3: Rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska oraz jakości życia mieszkańców**

Cele te powiązane są ze zidentyfikowanymi lokalnymi obszarami strategicznej interwencji, co zostało przedstawione w załączniku graficznym, stanowiącym mapę nr 25 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Komańcza - Obszary strategicznej interwencji w podrozdziale 10.2 Model strukturalny funkcjonalno – przestrzennej gminy. Z kolei działania planowane do

realizacji w ramach wyznaczonych obszarów strategicznym, w ujęciu graficznym przedstawia mapa nr 26 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Komańcza - Zakres planowanych działań w obszarach strategicznej interwencji.

SYSTEM REALIZACJI STRATEGII, W TYM WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

11.1. System realizacji strategii

W procesie wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2022-2030 niezmiernie ważnym elementem jest jej monitoring. Poprzez gromadzenie i analizę danych wprowadzony zostanie system stałej kontroli i oceny efektów realizacji ustaleń strategii. Pozwoli to na identyfikację zaistniałych nieprawidłowości, a następnie rozwiązanie oraz zapobieganie ich negatywnym skutkom w przyszłości.

Jednym z elementów wdrażania niniejszej strategii jest obowiązek pracowników Urzędu oraz jednostek organizacyjnych do zapoznania się z dokumentem oraz wyznaczenie obszarów, za

które każda jednostka, wydział lub pracownik będą odpowiedzialni. Dodatkowo, rekomenduje się przyjęcie lub aktualizację szczegółowych planów i programów określających dokładny zakres działań koniecznych do realizacji danego celu strategicznego m.in. program ochrony środowiska, gminny program opieki nad zabytkami, strategia rozwiązywania problemów społecznych, strategia rozwoju kultury czy programy jednoroczne. Dodatkowo planuje się opracowanie gminnego programu rewitalizacji.

Wdrażając strategię, gmina Komańcza będzie dbała o dobrą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, otoczeniem społeczno-gospodarczym, ale również z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz administracją rządową.

System monitorowania pełni funkcje kontrolne oraz weryfikujące skuteczność wdrażanych przedsięwzięć. Efekty strategii będą monitorowane i opisywane w corocznym Raporcie o stanie gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z art. 28aa ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym. Zgodnie z powyższą ustawą „Raport obejmuje podsumowanie działalności wójta w roku poprzednim, w szczególności realizację polityk, programów i strategii, uchwał rady gminy i budżetu obywatelskiego.” Jednocześnie monitorowanie strategii umożliwi także rzetelne informowanie podmiotów zewnętrznych o uzyskanych wynikach, zrealizowanych działaniach, osiągniętych celach i planowanych strategicznych inwestycjach czy projektach.

Podstawę do podjęcia działań naprawczych i ewentualnej aktualizacji strategii będzie stanowił system monitorowania i ewaluacji. Aktualizacja strategii następować będzie w przypadku, gdy: stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów, zaistnieje potrzeba wprowadzenia do strategii nowego zadania, zmiany harmonogramu realizacji, planu finansowego lub konieczność aktualizacji wskaźników. Wprowadzenie ewentualnych poprawek i aktualizacji strategii będzie wymagało przyjęcia odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy Komańcza, tak aby program mógł w dalszym ciągu spełniać swoje zadania operacyjne. W celu zachowania przejrzystości strategii wszelkie zmiany będą sygnalizowane w odpowiednim załączniku do uchwały Rady Gminy w postaci rejestru zmian.

Jednocześnie wszelkie zmiany w dokumencie strategicznym będą musiały posiadać swoje uzasadnienie merytoryczne. W trakcie wdrażania strategii będą mogli być również uwzględnieni dodatkowi partnerzy (zupełnie nowi, jak i zastępujący dotychczas funkcjonujących w strategii). Akceptowane będą te inicjatywy, które mogą się przyczynić do sukcesu wdrożenia dokumentu.

Nie przewiduje się zmiany celów strategicznych w całym horyzoncie strategii. Procedura aktualizacji strategii obejmuje następujące elementy:

- zgłoszenie przez interesariuszy (mieszkańcy, podmioty działające na obszarze gminy) przedsięwzięć/kierunków działań przyczyniających się do realizacji celów strategii lub innej proponowanej zmiany. Propozycje będzie można zgłaszać w formie pisemnej do Urzędu Gminy Komańcza przy wykorzystaniu karty projektu oraz formularza zgłaszania uwag umieszczonych na stronie internetowej gminy oraz dostępnych w ww. urzędzie,
- weryfikacja zgłoszonych przedsięwzięć - kierunków działań lub propozycji innych zmian przez jednostkę, wydział bądź pracownika odpowiedzialnego za aktualizację strategii,
- podjęcie decyzji o włączeniu lub odmowie włączenia zgłoszonych działań/kierunków działań bądź innej proponowanej zmiany do strategii oraz konieczności jej aktualizacji,
- przyjęcie odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy Komańcza.

11.2 Wdrażanie Strategii

Za wdrażanie Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2022-2030 odpowiedzialny jest Wójt Gminy Komańcza, który corocznie składa Radzie Gminy Komańcza sprawozdanie z jej realizacji. Wójt odpowiedzialny jest ponadto za bieżący nadzór nad realizacją Strategii, dbałość o zagwarantowanie środków finansowych na jego skuteczną realizację oraz pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania, a także podejmowanie decyzji o potrzebie dokonania zmian dokumentu.

Wójt Gminy Komańcza oraz Rada Gminy Komańcza, jako Samorząd Gminy będą zaangażowani w realizację Strategii poprzez następujące obszary aktywności:

- **OBSZAR BEZPOŚREDNICH KOMPETENCJI** - Samorząd jest odpowiedzialny za programowanie i późniejszą koordynację wdrażania dokumentu strategicznego. Główna jego rola sprowadza się do sprawowania funkcji strategiczno-kontrolnej nad wdrażaniem Strategii. Równolegle Samorząd jest wykonawcą działań przypisanych kompetencyjnie tej jednostce samorządu terytorialnego i wykonuje je w ramach własnych struktur (Urząd Gminy Komańcza i gminne jednostki organizacyjne) bądź we współpracy z jednostkami autonomicznymi wobec samorządu lokalnego.
- **OBSZAR POŚREDNIEGO ODDZIAŁYWANIA** - obejmuje animacje projektów i działań, które finalnie realizowane będą przez partnerów społeczno-gospodarczych. W przypadku przedsięwzięć podejmowanych wspólnie przez Samorząd Gminy Komańcza z innymi partnerami społeczno-gospodarczymi, Samorząd może zapewnić udział i realizację roli lidera w partnerstwie oraz partycypację finansową.

Zgodnie z właściwością gminy, zarządzanie i koordynacja wdrażania Strategii prowadzona będzie w strukturach organizacyjnych Urzędu Gminy Komańcza w ramach Stanowiska ds. inwestycji gminnych i projektów. Zadania realizowane przez każdego

z pracowników, wchodzących w skład Stanowiska wykonywane będą w ramach swoich kompetencji.

Do zadań pracowników Stanowiska ds. inwestycji gminnych i projektów będzie należało:

- przygotowanie, koordynowanie oraz wdrażanie przedsięwzięć ujętych w ramach wykazu kierunków działań służących realizacji celów Strategii,
- uaktualnianie i kontynuacja procesu planowania, także w odniesieniu do poszerzenia Strategii o działania uwzględniające inne kategorie,
- dalsze programowanie procesów rozwojowych, wykraczających poza okres realizacji niniejszego dokumentu strategicznego (tj. po roku 2030),
- koordynowanie, animowanie i inspirowanie działań społeczności lokalnej służących wdrożeniu zamierzeń Strategii,
- monitorowanie realizacji i ewaluacja procesu wdrażania Strategii;
- przygotowywanie sprawozdań i dokonywanie wewnętrznej oceny efektów wdrażania Strategii,
- harmonizowanie i poszerzanie partnerstwa,
- poszukiwanie nowych źródeł finansowania działań.

Zespół pracowników Urzędu Gminy na potrzeby corocznego obowiązkowego Raportu o stanie gminy (do końca maja) będzie przygotowywał sprawozdanie z realizacji Strategii w poprzednim roku, zawierające informacje o zadaniach ukończonych, zadaniach będących w trakcie wykonywania oraz zadaniach nierozpoczętych wraz z wyjaśnieniem przyczyn ewentualnych opóźnień. Konsekwencją wniosków, zawartych w sprawozdaniu może być propozycja nanoszenia zmian w dokumencie, polegających na przykład na zmianach terminów, usuwaniu, czy też dodawaniu określonych zapisów.

W proces opracowania, wdrażania i monitorowania Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2022-2030 zaangażowane zostały różne grupy podmiotów i instytucji, w tym m.in.:

- Administracja rządowa – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska;
- Administracja samorządowa – w tym m.in. sąsiednie gminy i Zarząd Województwa Podkarpackiego;
- Instytucje i podmioty sektora społecznego – w tym m.in. organizacje pozarządowe, organizacje społeczne, fundacje;
- Instytucje i podmioty sektora gospodarczego- w tym m.in. przedsiębiorstwa, grupy producentów oraz instytucje otoczenia biznesu.

Istotną rolę we wdrażaniu Strategii będą odgrywali partnerzy społeczno-gospodarczy, w tym m.in. jednostki sektora publicznego (administracja rządowa, samorządowa) i organizacje sektora społecznego, instytucje i organizacje sektora gospodarczego (adekwatnie do zakresu ich kompetencji) i inne. Przedmiotowa rola sprowadzać się będzie w głównej mierze do realizacji projektów własnych poszczególnych podmiotów, jak również inicjowanie działań na rzecz zmian organizacyjnych czy legislacyjnych tak, by rozwiązania systemowe wspierały realizację ustaleń Strategii. Na szczególną uwagę zasługuje tu również idea partnerstwa, której głównym zamierzeniem jest uzyskanie efektu synergii prowadzonych działań. Dlatego też partnerstwa

zawierane w celu realizacji różnego rodzaju zamierzeń będą stanowiły niezwykle istotny mechanizm włączania partnerów społeczno-gospodarczych w proces rozwoju lokalnego.

11.3 System monitorowania i ewaluacji Strategii

Monitoring jest systematycznym i szczegółowym badaniem realizacji Strategii. Koncentruje się na ocenie przebiegu prawidłowości wdrażania działań i zadań realizacyjnych w odniesieniu do przyjętego planu oraz stopnia osiągnięcia produktów i rezultatów. Monitoring przeprowadzany powinien być w trakcie realizacji i obejmuje: harmonogram, budżet oraz weryfikację zaplanowanych rezultatów poszczególnych zadań. Za monitoring odpowiada Stanowisko ds. inwestycji gminnych i projektów Urzędu Gminy Komańcza.

Monitorowanie realizacji Strategii powinno odbywać się na bieżąco, natomiast zaleca się sporządzanie rocznych raportów z oceny stopnia realizacji celów i rezultatów. Monitoring obejmuje następujące działania:

- zbieranie i analizowanie danych,
- formułowanie wniosków, tworzenie raportów i ewaluację.

Monitoring Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2022-2030:

Ewaluacja jest cyklicznym badaniem wybranych elementów strategii i powinna się koncentrować na stopniu realizacji celów strategicznych oraz spełnienia wizji strategicznej. Ewaluacja powinna następować w kluczowych momentach realizacji Strategii. Ewaluacja jest przeprowadzana na podstawie danych uzyskanych podczas monitoringu. Monitoring i ewaluacja są, zatem przeprowadzane na dwóch poziomach: pierwszy dotyczy monitorowania realizacji działań i zadań, drugi monitorowania i ewaluacji osiągnięcia celów strategicznych.

Ewaluacja strategii rozwoju społeczno-gospodarczego obejmuje następujące elementy:

- ewaluacja ex-ante - ewaluacja przed rozpoczęciem procesu wdrażania, która oceni trafność założeń oraz sposobów realizacji,

- ewaluacja on-going - ewaluacja w trakcie realizacji, w połowie wdrażania, która oceni poziom realizacji celów strategicznych oraz zidentyfikuje czynniki mające wpływ na realizację zaplanowanych działań strategicznych,
- ewaluacja ex-post - ewaluacja po zakończeniu okresu obowiązywania strategii, która podsumuje efekty działań strategicznych oraz pozwoli na wyciągnięcie wniosków, które winny stanowić jedną z podstaw dotyczących dalszych kierunków rozwoju oraz do podjęcia działań mających na celu ulepszenie procesu strategicznego zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym.

Ocena zawarta ewaluacji powinna opierać się na poniższych kryteriach:

- trafność – pozwala ocenić, w jakim stopniu wyznaczone podczas konsultacji społecznych cele odpowiadają zidentyfikowanym problemom lub potrzebom interesariuszy,
- skuteczność – określa stopień realizacji celów,
- efektywność – pozwala określić stosunek poniesionych nakładów (finansowe, ludzkie, czas) do osiągniętych rezultatów,
- oddziaływanie – określa wpływ osiągniętych rezultatów na grupę interesariuszy,
- trwałość efektów – pozwala określić, czy pozytywne efekty mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego.

Do efektywnego monitorowania procesów wdrażania Strategii należy posłużyć się wskaźnikami ze Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK) dla projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz wskaźnikami własnymi. Przykładowe wskaźniki wskazano w rozdziale 7 Plan operacyjny Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2022-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju gminy osiągnięcia celów. Wskazane wskaźniki stanowią katalog otwarty. Dobór właściwych wskaźników rezultatu, produktu oraz oddziaływania umożliwi efektywne monitorowanie procesu wdrażania Strategii, w tym:

- wskaźniki produktu – określają bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami (np. długość wybudowanych dróg gminnych);
- wskaźniki rezultatu – określają bezpośredni wpływ zrealizowanego produktu na otoczenie społeczno-ekonomiczne uzyskany natychmiast po zakończeniu projektu (np. liczba osób korzystających z infrastruktury społecznej);

wskaźniki oddziaływania – określają długookresowy wynik realizacji strategii (np. poprawa sytuacji na rynku pracy).

11.4 Ewaluacja – ocena skutków wdrażania zapisów Strategii

W przypadku stwierdzenia zmian warunków i bieżącej sytuacji gminy podczas monitorowania i ewaluacji Strategii, konieczna jest aktualizacja dokumentu. W tym celu niezbędne jest zaangażowanie m.in. mieszkańców, przedsiębiorców oraz organizacji pozarządowych, organizując spotkania/warsztaty mające na celu zaktualizowania celów

i kierunków działań gminy. Materiały powinny być na bieżąco analizowane i uwzględniane w trakcie ewaluacji. Pomysły i nowe projekty powinny być zamieszczane w Karcie Projektu, która powinna zawierać minimum składające się z następujących elementów: nazwa, podmiot odpowiedzialny za realizację zadania, opis zadania, cel, termin realizacji, koszty, źródła finansowania, zgodność ze Strategią, wskaźniki produktu, rezultatu oraz oddziaływania oraz wskazanie osoby zgłaszającej projekt.

W przypadku zasadniczych zmian celów i kierunków rozwoju gminy Komańcza, należy uchwałą Rady Gminy Komańcza zaktualizować zapisy Strategii. Aktualizacja Strategii powinna odbywać się według poniższego schematu:

11.5 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej („Strategia rozwoju gminy – poradnik praktyczny” luty 2021 r.) jako dokumenty wykonawcze względem strategii rozwoju, należy rozumieć obowiązkowe lub fakultatywne plany i programy funkcjonujące w gminie.

Należy także pamiętać, iż podczas tworzenia nowych, bądź aktualizacji istniejących sektorowych gminnych planów i programów, powinny być one spójne ze Strategią Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030. Zaleca się również wykorzystanie odpowiednich wskaźników niniejszej Strategii w procedurze monitorowania strategii rozwoju gminy.

Do dokumentów wykonawczych dla strategii rozwoju gminy należą m.in.:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Lokalny program rewitalizacji/Gminny program rewitalizacji,
- Program ochrony środowiska,
- Plan gospodarki niskoemisyjnej,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych,
- Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- Gminny program opieki nad zabytkami,
- Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.

RAMY FINANSOWE ORAZ ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Ramy finansowe Strategii Rozwoju Gminy Komańcza 2023-2030 posiadają jedynie charakter prognostyczny oraz zależą od szeregu zmiennych, które w praktyce mogą zupełnie zmieniać dane kwoty. Po analizie zebranych danych z **rozdziału 8 Wieloletni Plan Inwestycyjny** szacunkowo określono ramy finansowe w poszczególnych obszarach:

Cel strategiczny 1 Wzmocnienie sfery społecznej poprzez wysoką jakość usług społecznych i dostępność infrastruktury 74 250 000 zł	Cel strategiczny 2 Rozwój sfery gospodarczej i turystyki, na bazie posiadanych zasobów, w szczególności walorów przyrodniczo-krajobrazowych 108 700 000 zł
Cel strategiczny 3 Rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska oraz jakości życia mieszkańców 46 610 000 zł	

Cele strategiczne i operacyjne opracowane w ramach niniejszej Strategii, które stanowią podstawę do podejmowania i realizacji konkretnych projektów, mogą być finansowane z dochodów własnych gmin oraz ze środków zewnętrznych. Wśród tych ostatnich wyróżnić możemy m.in. środki z:

- Funduszy Europejskich dla Podkarpacia na lata 2021-2027,
- krajowych programów w zakresie funduszy europejskich,
- Wspólnej Polityki Rolnej (WPR 2021-2027),
- Krajowego Planu Odbudowy (KPO),
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych
- dofinansowania od Wojewody Podkarpackiego,
- Powiatowego Urzędu Pracy,
- pożyczek i kredytów bankowych,
- środków własnych.

Nowy okres programowania środków unijnych stwarza możliwość pozyskania przez gminę Komańcza dotacji na działania służące stricte realizacji celów zawartych w przedmiotowym dokumencie strategicznym. Wykorzystanie tych możliwości w istotnym stopniu uzależnione jest od aktywności władz samorządowych i ich aktywności w pozyskiwaniu nowych środków zewnętrznych. Poniżej prezentujemy poszczególne programy mogące stanowić źródło finansowania projektów opisanych w Strategii.

- **Instrumenty wynikające z polityk rozwojowych Unii Europejskiej:**

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS),
- Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG),
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS),
- Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC),
- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW),
- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027,
- Krajowy Plan Odbudowy,
- inicjatywy zarządzane z poziomu europejskiego (np. Erasmus+, LIFE, Cyfrowa Europa, Interreg) lub dostępne na podstawie umów międzynarodowych (Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego).

- **Instrumenty finansowane z budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych**

Poza środkami wsparcia UE samorządy i ich interesariusze (m.in. organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy) będą mogli ubiegać się o dofinansowanie działań w ramach dostępnych instrumentów krajowych. Do najważniejszych należą:

- **Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych**, mający na celu bezzwrotne dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez gminy, powiaty i miasta lub ich związki w całej Polsce;
- **Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z budową, przebudową, remontem dróg powiatowych lub dróg gminnych oraz przebudową dróg wewnętrznych, które po uzyskaniu właściwych parametrów technicznych będzie można zaliczyć do odpowiedniej kategorii dróg publicznych;
- **Program Rozwoju Elektromobilności**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z rozwojem elektromobilności oraz transportem opartym na paliwach alternatywnych;
- **Program Społecznych Inicjatyw Mieszkaniowych** – to instrument wsparcia samorządów, które będą mogły realizować inwestycje w formule społecznego budownictwa czynszowego;
- pozostałe programy finansowane z budżetu państwa, m.in.: w zakresie ochrony środowiska - realizowane przez NFOŚiGW, właściwy WFOŚiGW; w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi – realizowane przez PFRON, a także **Program Senior+**, **Program „Aktywni+” na lata 2021-2025**; w zakresie kultury, itd.

Wskazane powyżej źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom. Należy zakładać, że w okresie realizacji Strategii, pojawią się również inne programy

dofinansowujące skierowane na rozwój inwestycji w samorządach. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach Strategii wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu pozyskiwania tych środków. W związku z powyższym zakłada się bieżące monitorowanie źródeł finansowania przez pracowników Urzędu Gminy Komańcza, co daje gwarancje ciągłej aktualizacji i dostosowywania najlepszych źródeł finansowych do realizacji zamierzonych inwestycji.

SPIS TABEL

Tabela 1 Powierzchnia gmin powiatu sanockiego oraz ich udział w powierzchni powiatu	20
Tabela 2 Liczba ludności oraz średnia gęstość zaludnienia gmin powiatu sanockiego w 2017 i 2021 roku.....	22
Tabela 3 Struktura mieszkańców gminy Komańcza według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku.....	27
Tabela 4 Prognoza ludności gminy Komańcza na lata 2017-2030.....	29
Tabela 5 Ruch naturalny i wędrowniczy w gminie Komańcza w latach 2017-2030	30
Tabela 6 Liczba uczniów w placówkach oświatowych na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021	32
Tabela 7 Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych placówkach oświatowych na terenie gminy Komańcza w 2022 roku.....	33
Tabela 8 Dane dotyczące opieki zdrowotnej w gminie Komańcza w 2017 oraz 2021 roku.....	35
Tabela 9 Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie gminy Komańcza oraz kwoty wypłacanych świadczeń w latach 2017-2021.....	39
Tabela 10 Dane dotyczące frekwencji w wyborach na terenie gmin powiatu sanockiego w latach 2019-2020.....	46
Tabela 11 Miejsce zagrożenia według rodzaju zagrożenia występujące na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2019-2021	47
Tabela 12 Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2019-2021.....	47
Tabela 13 Pracujący na terenie Komańcza w latach 2017 - 2021	49
Tabela 14 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Komańcza w latach 2017 - 2021	51
Tabela 15 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Komańcza w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu sanockiego według płci.....	52
Tabela 16 Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gmin powiatu sanockiego w 2017 i 2021 roku	54
Tabela 17 Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Komańcza w 2017 i 2021 roku.....	54
Tabela 18 Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowane na terenie gminy Komańcza w 2017 i 2021 roku	55
Tabela 19 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Komańcza oraz powiatu sanockiego za lata 2017 i 2021.....	58
Tabela 20 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Komańcza	59
Tabela 21 Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gospodarstw na terenie gminy Komańcza	62
Tabela 22 Liczba obiektów noclegowych oraz miejsc noclegowych w poszczególnych miejscowościach gminy Komańcza.....	63
Tabela 23 Realizacja budżetu gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021 w zł.....	71
Tabela 24 Kształtowanie się dochodów majątkowych w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021.....	74
Tabela 25 Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach budżetowych w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021	74
Tabela 26 Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021	77

Tabela 27 Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych na terenie gminy Komańcza	80
Tabela 28 Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych na terenie gminy Komańcza	81
Tabela 29 Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Komańcza	97
Tabela 30 Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Komańcza w roku 2017 i 2021	97
Tabela 31 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Komańcza, powiecie sanockim i województwie podkarpackim dla roku 2021	98
Tabela 32 Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczne i sanitarne na terenie gminy Komańcza w roku 2017 i 2020	98
Tabela 33 Budownictwo mieszkaniowe w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017 - 2021	99
Tabela 34 Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego w gminie Komańcza, powiecie sanockim oraz w województwie podkarpackim dla roku 2021	99
Tabela 35 Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Komańcza w roku 2017 oraz 2021	101
Tabela 36 Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w gminie Komańcza w roku 2017 oraz 2021	103
Tabela 37 Odpady komunalne zebrane na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021	106
Tabela 38 Najważniejsze problemy Gminy Komańcza	126
Tabela 40 Zgodność celów Strategii Rozwoju Gminy Komańcza na lata 2023-2030 ze Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2030	144

SPIS MAP

Mapa nr 1 Gmina Komańcza na tle województwa podkarpackiego	18
Mapa nr 2 Gmina Komańcza na tle powiatu sanockiego	19
Mapa nr 3 Układ osadniczy gminy Komańcza	21
Mapa 4 Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu sanockiego oraz ogólnie w województwie podkarpackim w 2021 roku	28
Mapa 5 Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w poszczególnych gminach powiatu sanockiego w roku 2021	38
Mapa 6 Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku.....	45
Mapa 7 Wskaźniki pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu sanockiego w 2021 roku.....	50
Mapa 8 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Komańcza w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle gmin i powiatu sanockiego.....	52
Mapa 9 Przebieg pieszych szlaków turystycznych PTTK na terenie gminy Komańcza	66
Mapa 10. Przebieg Transgranicznej Trasy Rowerowej w gminie Komańcza.....	67
Mapa 11 Przebieg ścieżki przyrodniczo-historycznej w gminie Komańcza	68
Mapa 12 Przebieg Szlaku Architektury Drewnianej w gminie Komańcza	69
Mapa 13 Wskaźnik lesistości w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku.....	78
Mapa 14 Sieć cieków wodnych na terenie gminy Komańcza	79
Mapa 15 Łączne zagrożenie suszą na terenie gminy Komańcza	84
Mapa 16 Położenie gminy Komańcza względem obszarów chronionego krajobrazu	88
Mapa 17 Położenie gminy Komańcza względem rezerwatów przyrody	89
Mapa 18 Obszary specjalnej ochrony ptaków – Natura 2000 na terenie gminy Komańcza	90
Mapa 19 Specjalne obszary ochrony siedlisk – Natura 2000 na terenie gminy Komańcza	91
Mapa 20 Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku.....	102
Mapa 21 Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności w gminach powiatu sanockiego w 2021 roku.....	104
Mapa 22 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Komańcza – Uwarunkowania przyrodnicze i infrastrukturalne	167
Mapa 23 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Komańcza – Tereny osuwiskowe	168
Mapa 24 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Komańcza – Funkcje terenów w gminie.....	169
Mapa 25 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Komańcza Obszar strategicznej interwencji.....	170
Mapa 26 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Komańcza - Wieloletni Plan Inwestycyjny	171
Mapa 27 Wschodnia Polska.....	173
Mapa 28 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny.....	174
Mapa 29 Obszar objęty Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad.....	176
Mapa 30 Obszar objęty Programem Strategicznym „Błękitny San”	177
Mapa 31 Obszary wiejskie województwa podkarpackiego	179
Mapa 32 Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym	181

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1 Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021.....	23
Wykres 2 Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na terenie gmin powiatu sanockiego w roku 2021.....	24
Wykres 3 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021.....	25
Wykres 4 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu sanockiego w roku 2021.....	26
Wykres 5 Struktura mieszkańców gminy Komańcza według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku.....	27
Wykres 6 Wyniki procentowe z egzaminów ósmoklasisty, przeprowadzonych w 2022 roku w gminie Komańcza, w powiecie sanockim oraz w województwie podkarpackim	34
Wykres 7 Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Komańcza w latach 2017-2021	36
Wykres 8 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na przestrzeni lat 2017-2021 w województwie podkarpackim, powiecie sanockim oraz gminie Komańcza	37
Wykres 9 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w gminie Komańcza w latach 2017-2021	42
Wykres 10 Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości na terenie gminy Komańcza w 2017 i 2021 roku.....	57
Wykres 11 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Komańcza	59
Wykres 12 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Komańcza oraz powiatu sanockiego	60
Wykres 13 Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2017 i 2021 w gminie Komańcza oraz powiecie sanockim	72
Wykres 14 Struktura dochodów budżetu gminy Komańcza w roku 2017 i 2021	73
Wykres 15 Udział wydatków bieżących oraz majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem w gminie Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021.....	75
Wykres 16 Wysokość pozyskanych przez gminę Komańcza środków w ramach programów i projektów unijnych w latach 2017-2021.....	76
Wykres 17 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie gminy Komańcza na przestrzeni lat 2017-2021.....	106
Wykres 18 Ocena poszczególnych sfer życia na terenie gminy (w % udzielonych odpowiedzi) 109	
Wykres 19 Atuty gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)	110
Wykres 20 Priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi).....	110
Wykres 21 Branża gospodarki posiadająca największy potencjał rozwojowy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)	111
Wykres 22 Wizytówka gminy w 2030 r. według jej mieszkańców – pytanie wielokrotnego wyboru (% udzielonych odpowiedzi).....	112
Wykres 23 Informacje dot. ankietowanych mieszkańców gminy Komańcza	113

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie 1 Cerkiew greckokatolicka pw. św. Michała Archanioła w Kulasznie	94
Zdjęcie 2 Cerkiew prawosławna pw. Opieki Matki Bożej w Komańczy	95
Zdjęcie 3 Cerkiew św. Mikołaja Cudotwórcy Rzepedzi.....	95

GMINA KOMAŃCZA

www.komanacza.pl

EUROKONCEPT
DANIEL SMUCZEK